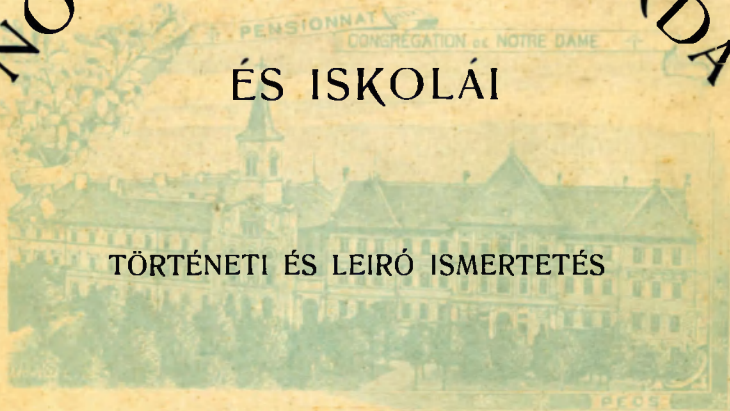

PD
3358

A PÉCSI

NOTRE-DAME NŐZÁRDA
ÉS ISKOLÁI

TÖRTÉNETI ÉS LEÍRÓ ISMERTETÉS

IRTA

SZENTKIRÁLYI ISTVÁN

PÉCS, 1908.

PD 3358 *szkh.*

A PÉCSI
NOTRE-DAME NŐZÁRDA
ÉS ISKOLÁI

TÖRTÉNETI ÉS LEÍRÓ ISMERTETÉS

ALAPITTATÁSÁNAK HATVANADIK ÉVFORDULÓJA ALKAL-
MÁBÓL KÖZZÉTESZI A PÉCSI NOTRE-DAME NŐZÁRDA

IRTA
SZENTKIRÁLYI ISTVÁN

A PÉCSI NOTRE-DAME NŐZÁRDA TULAJDONA

158656

PÉCSETT, 1908.

NYOMATOTT TAIZS JÓZSEF KÖNYVNYOMDÁJÁBAN

Csak helyben
használatra

52

MEYER H. W. & CO. H. REGS

MÉLTÓSÁGOS ÉS FŐTISZTELENDŐ

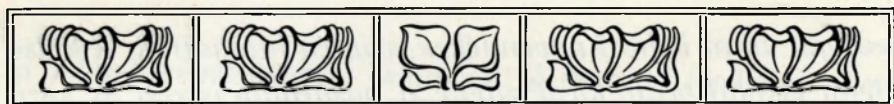
= ZICHI ÉS VÁSONKEŐI =

DR. ZICHY GYULA GRÓF

PÉCSI MEGYÉSPÜSPÖK ÚRNAK

TISZTELETTEL ÉS HÓDOLATTAL

AJÁNLVA.

Hazánk kath. testületeiről és intézeteiről az utóbbi években löbb összefoglaló, történeti és leíró munka jelent meg, melyek a nemzeti egyháztörténelemnek és általában a művelődéstörténetnek ügyét is szolgálják, de szolgálatában állanak azon tétel igazolásának is, hogy az egyházi intézmények a nemzeti művelődés ügyével összeforrtak és hogy lankadatlan azokban az isteni erő, az életképesség a művelődésnek és lelki kincseknek gyarapítására és hogy lelkiismeretesen és szorgalommal felelnek meg azon feladatnak és rendeltetésnek, mely nekik osztályrésziül jutott. Ezen szempontok mérlegelése birta rá a pécsi nőzárdá vezetéségét, hogy egyházi és tanügyi köröknek, valamint a társadalomnak eddigi működéséről és mostani helyzetéről, multjáról és jelenéről egybefoglaló beszámolót nyújtson.

Hazánkba e női rend Regensburgon keresztül Lotharingia és Burgundia vidékéről jött, honnét már a magyar kath. egyház és maga a pécsi egyházmegye sok értékes dolgot nyert. A Notre-Dame női rend eredeti szigorú szabályzatát a pozsonyival együtt a pécsi ház képviseli hazánkban.

A pécsi zárdá oktatásügye külső és belső elemi iskolával indult meg. A belső iskola kiegészítő része volt a fejlettebb leányok tanfolyama, melyet a város előkelőbb

leányai, mint bejáró növendékek, szintén látogattak. A külső elemi iskolát pedig kiegészítette a vasárnapi iskola és kézimunka tanfolyam. — Negyven év múlva, midőn a nőzárda a város társadalmában egészen elhelyezkedett, teljesen magyarrá lett, sűrű egymásutánban nyíltak meg a zárda új iskolái és internátusai: a külső polgári iskola (1890.) a polgári iskola épületével (1891.), tanítónőképző-intézet (1895.) tanítónőképző-intézeti internátussal (1900), a belső polgári iskola (1900.), felsőbb leányiskola (1907.) és annak épülete (1908.). — Ezen intézetek mellett a népes külső ingyenes elemi leányiskolát és belső elemi iskolát tartja fenn a nőzárda. Van ezenkívül kézimunka tanfolyama, iskoláikat végzett bennlakó és bejáró növendékek számára, úgy hogy jelenleg 800-nál több leány áll a zárdaiskolák nevelése és oktatása alatt. Az iskolák sokfélesége és tanulóinak száma a nőzárdát hazánk első leánynevelő-intézetei közé emelik. És a fejlődés ezen fokáig jóformán saját erejéből jutott, mert a zárda és iskoláinak jövedelmét az aránylag csekély alapítványok kamatai, mérsékelt internátusi díj és szintén mérsékelt tandíj képezik. Pécs városa évről-évre kevésbé segítyez; államsegélyben eddig a zárda-iskolák nem részesültek.

Csupán a nemzeti nyelvben való gyökeres előhaladás feltüntetésére említjük fel, hogy a nőzárda megindulásakor a rendház nyelve jó részben a német volt. Ezen körülményen senki sem akadhat föl, aki meggondolja, hogy az első zárdanők Pozsonyból jöttek, részben idegen szüleiük voltak, az ötvenes évek nyomott viszonyai között kezdték meg tanításukat, melyek legkevésbé voltak kedvezők a nemzeti nyelvre, — továbbá, hogy a nőzárda Pécs városának azon negyedében nyert elhelyezést, hol legsűrűbben laktak

a németnyelvű polgári családok. A nemzeti nyelvnek azonban internátusaikban és tanintézeteikben mindjárt az elején lehetőleg kellő hely jutott. A hatvanas években pedig hatalmas haladást tett a nőzárda a nemzeti nyelvben. Jelenleg a nőzárda magyar, a növendékek mind magyarok.

Az irodalmi igények ügyében említjük, hogy forrásunk az egyházmegyei levéltár volt (piüspöki levéltár, P. L. rövidítéssel idézve). Sok értékes adatot nyújtott a régi tisztes Religio. — Az újabb időkhöz bőségesen felhasználtuk a zárda iskoláinak értesítőit.

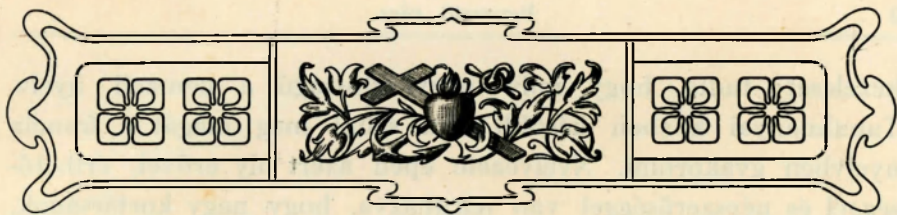
Az első fejezetek részletesebben, itt-ott talán kisszerűeknek tetsző részletezéssel vannak megírva. Oka e körülménynek az, hogy idevonatkozólag találtuk a legtöbb adatot, — oka ezenfelül az is volt, hogy az első megindulás gondosságát, lelkesültségét jobban fel akartuk tüntetni: *Primum in omnibus mensura est ceterorum*: a meginduláskor nyilvánuló erő a pálya nagyságának és irányának forrása és mértéke. Arra nem volt időnk és módunk, hogy az intézet napi életének, hangulatának, örömeinek kimerítő képét megrajzolhassuk, noha jól tudjuk, hogy az ilyen munkának értékét nem pusztán a történeti menetnek és kereteknek száraz megjelölése alkotja, — s épen ezért a közhangulatnak, mely a gyermekek kedélyét betölti, szakgatott jelzését többször adtuk: mely a gyermek és serdülőkor tiszta öröme, a vallásos nevelés alatt és annak vezetése mellett, — érintetlen légkör, a változó napirend sajátos kedves benyomásával, melynek verőfénye egész életen át tart.

Közel hatvan éve szolgálja immáron a nőzárda Pécs város és környéke leánynevelésének ügyét, soha sem lankadó buzgalommal és az önfeláldozó fáradozás egész készletével, áldást árasztva, mint a jótékony eső, mely felüdít,

rügyet fakaszt és növekvést eredményez. És viszont azt is el lehet mondani, hogy a társadalom, az illetékes körök és hatóságok egyaránt elismeréssel voltak és vannak e munkák és eredmények iránt, mint ahogyan a föld, mely a felülről jövő áldást magába fogadja s megfelelő növényzetet terem, dicséretben részesül: accipit benedictionem ab iis, quibus colitur.

Engedje Isten, hogy továbbra is fennakadás nélkül működhessék a nőzárdá, ugyanezen lelkesültséggel és csüggedellen buzgalommal, kitüzött céljai megvalósításán: hogy a magányba vonult, s mélyebb vallásos életnek példaképpül szolgáljon, az ifjúság s közvetve a társadalom értelmi és lelki értékeinek gazdagításán fáradozva, továbbra is olyan női nemzedéket nevelhessen, melynek dísze — az apostolfejedelem óhaja szerint — a léleknek azon romlatlan szelidségében és csendességében álljon, amely Isten színe előtt igen becses. (I. Pét. 3. 4.)

Pécs, 1908. Nagy B. Asszony napján.

BEVEZETŐ RÉSZ.

I.

Azt a veszteséget, melyet az Egyház a XVI. század vallási mozgalmainak nyomán szenvedett, apostoli buzgalmú férfiak igyekeztek mélyreható törekvésekkel, a vallásos élet mélyítésével, a papság és szerzetesrendek szellemének felfrissítésével s a kornak megfelelő új rendek alapításával ellensúlyozni. Szent életével, buzgalmával, munkálkodásának eredményességével ezen törekvéseknek volt kiváló munkatársa a Szt. Ágostonról nevezett kanonokrend újjászervezője és az ezen szabályzat szerint élő Notre Dame női-rend alapítója: Fourier szt. Péter.

Született 1565. nov. 30. Lotharingiának egyik városában, Mirecourtban. Szülei vallásos, szegény emberek voltak. Gyermekkorában már kiváló vonzódást tanúsított az egyházi intézmények és az istentisztelet iránt. Kis imazsámolyt készített, virágokkal ékesítette s annak közelében, mint egy oltár körül, utánozta a szerzetásokat, a melyeket a templomban látott.

Ezen dolgok megfigyelése bátorította szüleit, hogy a komoly, csendes, vallásoslelkű fiút iskoláztassák.

Iskoláinak végzésére elküldötték Pont-á Mousson városba, hol előtanulmányait kitűnő sikerrel végezte. Különösen bőséges ismereteket szerzett a régi nyelvekből. Ezen iskoláiból már valódi és alapos tudományt és gyermektársainak közbecsülését vitte magával haza. Vitt ehhez még egyebet, t. i. a francia nyelv kitűnő

kezelését; tudta, hogy mily nagyfontosságú a nemzeti nyelv. Tanulmányai közben később sem szünt meg magát a francia nyelvben gyakorolni. Nyelvezete épen azért oly erővel, érthetőséggel és népszerűséggel van felruházva, hogy nagy kortársának, szalezi sz. Ferencnek nyelvezetével versenyez.

Életkorának tizenhetedik évében előkészítő iskoláit elvégezte és bölcséleti tanulmányait kezdte el. Minthogy tanulótársainak életmódja kevés örömmel és épüléssel töltötte el őt, ezért magányos, visszavonult, önmehtagadó és lemondó életet folytatott és már mint ifjú az életszigor azon fokára emelkedett, a mely rendszeren a hitbuzgóság gyakorlásában eltöltött hosszú évek gyümölcse szokott lenni. Fourier Péter egészséges ifjú volt azzal a vonzó külsővel, mit az erény és az élet tisztasága szerez meg. Arckifejezése szerény és őszinte volt. Vonásaiban különösen visszatükröződött a szerénység. A környék legelőkelőbb családjai őt megismervén, gyermekeik nevelését bízták a komoly és vallásos ifjúra. Ezen megtisztelő megbízatásnak egész lélekkel, összes törekvéseivel igyekezett megfelelni. Nevelői tulajdonságai már magántanító korában előtérbe léptek. Szívós, kitartó erő és bámulatos szelidség képeztek jellemének alapvonásait. S ez a két tulajdonsága kiválóan alkalmassá tette őt a nevelői pályára. Mindenütt megszerették és maga iránt mindenütt tiszteletet gerjesztett. Szép jövedelmet szerezhetett volna magántanítással, de az ő terve, szándéka magasabb érdekeket kapcsolt; mert megnyilatkozott benne az az erő, a mely egyedül képesít nagy pályák befutására: az önfeláldozás.¹⁾

Bölcséleti tanulmányai befejezése után elhatározta, hogy szerzetes lesz. Jelentkezett felvételért Caumonsey városban, az ágostonrendi kanonokok kolostorában. Fölvétetett és mint ujonc, idejét a rendi szabályok épületes betartásával szentelte meg, a többi fáradozását itt is a tudomány és művészet művelésére szentelte. Fogadalmát 1587. évben tette le.

Felszenteltetése után, életének 30-ik évében rendi előjárósága három plébánia közt engedett neki választani. Ő Mattaincourt

¹⁾ Erdélyi Károly dr, a kolozsvári gimn. 1903—04. évi értesítőjében, 17. o.

FOURIER SZ. PÉTER
a Notre-Dame nőrend alapítója.

plébániát választotta (1597-ben lett plébános), mert rokona és egyúttal gyóntatója, Fourier János figyelmeztette, hogy ezen helyen kevés jövedelmet és sok fáradságot talál. Plébániája erkölcsileg az elvadulás szomorú képét tüntette föl. Tobzódás és tisztátalanság volt mindenfelé. A templom maga roskadófélben. Azonban kitartó buzgalma, életének tiszteletreméltó példája, imádsága, ereje hamar legyőzött minden akadályt. A rendet hamar helyreállította és lassan buzgó, komoly hitközség fejlődött ki körülötte.

Minden percét, mely plébániai fáradozásaitól szabadon maradt, az ifjúság nevelésére és oktatására fordította. A gyermekek iránti szeretetet a szentírásból merítette, annak olvasásából nyerte azt a szellemet, mely idevonatkozó önfeláldozásra képesítette. Sohasem feledkezett meg arról, hogy minő átokkal sújta az Üdvözítő azokat, a kik az Ő általa kiválóan szeretett kisdedek közül egyet is megbotránkoztatnak.

De mielőtt mások nevelésére gondolt, maga magát óhajtotta nevelni. Leszállt lelkiismerete mélyére és kereste azt, a mi őt a gyermekek szemében kisebbé tehetné. Ezért elhatározta magában, hogy körültekintéssel megvigyázza önmagát, hogy csak olyant tesz, a mi teljesen kifogástalan, hogy őrködik testtartása felett, hogy nem ejt ki egyetlen helytelen szót se, mert a tanuló szeme éles és a hibát könnyen észreveszi.¹⁾

Ezen fáradozásai közepette jutott arra a meggyőződésre, hogy gondoskodnia kellene szerzetesrendről, mely fiúk és leánykák nevelésével foglalkozzék.

A fiúiskolákkal nem sokat boldogult s így lett a nőiskolák alapítója s e második vállalkozása fényes volt. Hazájában a leányiskolák majdnem teljesen hiányoztak, jóllehet a nő hatása a családban igen sokszor kihatóbb, mint a férjé. Ezért kell őket korán teljes igyekezettel oktatni, nevelni, mert nemüknél fogva gyengébbek és a rossz példa gyorsabban és mélyebben hat rájuk. Ezért kell a leánynövendékekbe buzgó és helyes oktatással a jó rendszert és szellemet belevinni, hogy felviruljon a későbbi családanyák útján a béke és minden erény, mely az Isten-félelem nyomán fakad.

¹⁾ U. o. 22. o.

Ezen tervezgetéseinek közepette a rend tartományfőnökekül választotta. Mint főnök úgy szerepelt, mint rendjének megjavítója. A politikai villongások és a tartomány békéjét aláásó hadjáratok nem akadályozhatták meg, hogy terve mellett ki ne tartson.

Az 1598-iki évben mintegy gondviselészerű intézkedés folytán megismerkedett Le Clerc Alice előkelő származású nővel, ki az ő

Le Clerc Alice.

terveinek véghezvitelére hatalmas eszköznek bizonyult.¹⁾ Hamarosan maga mellé vette Andre Gaute, Louvroir Janka és Cunvenêl Claudia nővéreket, kik a szervezendő rend főbb körvonalazását hamarosan elvégezték. Egy nagylelkű urnő, Aspremont asszony pedig annyira fellelkesült a tervezettől, hogy a maga részéről az első meginduláshoz szükséges anyagi eszközöket kilátásba helyezte. Most „jámbor nevelőnők“ ezirányú házáat nyitották meg

¹⁾ W. E. Hubert: Mutter Alexia Le Clerc. Mainz, 1897. — Leben Alexiae Le Clerc. München, 1734.

Mattaincourt városkában, az 1601. évben pedig S. Michelben) Aspremont asszony buzgólkodása folytán.¹⁾

A kisded kolostor első megindulásában hamarosan elért a válsághoz. Az életmódnak az a szigora, melyet gyakorolni kezdetek, nem fért össze azon tevékenységgel, melyet a leánykák nevelésében és oktatásában a kisded szerzetház tagjai teljes lelkesedéssel elkezdettek. Fourier ezen tapasztalatok után az eredeti szabályokat megváltoztatta, a mely új szabályt az egyházmegyei hatóság jóváhagyta. Az ezen új nőszerzet „A Mi Asszonyunkról nevezett lotharingeni szabályozott zárdanők szerzetének” nevezte el.²⁾ (1603. dec. 8. Canonissae Regulares B. M. Virginis sub titulo Dominae Nostrae). Előzetesen Le Clerc Alice Párisban az orsolyitarendben tanulmányozta azt a módot, hogy a szerzetesnői szigorú és önmegtagadó életet hogy lehet a tanítónői kívánságok feladatával összeegyeztetni.

Az első főnöknő Le Clerc Alice lett. Az ő buzgólkodásából Nancy, Verdun, Pont à Musson, Chalons városokban és másutt is házak épültek, melyek közül a nancyi ház lett először ünnepélyesen kolostorrá nyilvánítva és szentelve.

¹⁾ Érdekes fejleménye az eseményeknek, hogy az első anyaház zárdanői az 1902. évben kitört franciaországi egyházüldözés elől hazánkban találtak menedéket. A mattaincourt apácák ugyanis kiűzve hazájukból, Törökbálinton, a főváros közelében fekvő nyaralóhelyen telepedtek le s ott még az 1907. év folyamán egy magánjellegű leánynevelő intézetet nyitottak előkelő szülők gyermekei részére, hol ezek a német, angol, de különösen a francia nyelvet elsajátíthatják s azonkívül a házvezetést, sütést, főzést, vasalást stb. is megtanulhatják. E mellett a női kézimunkák legkülönbözőbb nemeiben, zenében (zongora és hegedű), felsőbb rajzokban, olajfestés, aquarell stb. is nyernek oktatást a növendékek s magánuton végezhetik úgy az elemi, mint a polgári és felsőbb leányiskolák valamennyi osztályát.

²⁾ A Notre Dame elnevezést, mint a rend elnevezésének közismert formáját, francia volta dacára, többnyire megtartottuk. Az ötvenes évek magyar okmányai a női szerzetet Boldogasszonyról nevezett rendnek hívják; az elnevezés szép is, magyaros is, de nem ment át közhasználatba. Az újabb keletű „Mi-asszonyunk nőzárdája” elnevezést pedig nem találtuk felétlenül sikerültnek, azért annak használatát túlnyomó részben mellőztük.

Végül 1615. febr. 1. (és 1616 okt. 6. ismételten) Lenoucourt bíboros, nancyi érsek Fourier Péter és az általa alapított szerzetesházak főnökeinek kérelmére V. Pál pápától megnyerte, hogy az említett városokban készült szerzetesházak kolostorokká nyilváníttassanak és hogy a bennök levő zárdanők ünnepélyes fogadalmat tehessenek le. Az 1617-iki esztendőben Fourier Péter új szabályokat dolgozott ki az általa alapított nőszerzet számára. Alapul sz. Ágoston szabályzatát vette, melyeket különösen az orsolyiták rendjének néhány pontjával módosított. Az egyházhatósági illetékes jóváhagyást 1628. aug. 8. VIII. Orbán pápától az új szabályzat számára megnyerte.

Az általa alapított rendet mintegy kiegészítette egy világi nőkből álló társulattal. Ezt a társulatot a Boldogságos Szűz Szeplőtelen Fogantatása társulatának (congregatio) nevezte el. Ezen társulat, mint említve volt, világi nőkből állott és célja volt a Szeplőtelen Fogantatás titka iránt hódoló tiszteletet tanusítani. Ezen törekvés külső kifejezése jeléül égkék színű vállövet viseltek, melyen érem függött aranyból vagy ezüstből, egyik oldalán a Szeplőtelen Fogantatás képével, a másikon a szent Szűz Szeplőtelen Fogantatását jelző felirattal.¹⁾

★

¹⁾ Rokon a Notre Dame női kanonokrenddel, de nem azonos a Notre Dame szegény iskolanővérek rendje, melynek a kalocsai-, váci- és csanádi egyházmegyékben vannak házai és nevelő-intézetei. Ezen rend az 1809. évben Bajorországban szekularizált Notre Dame kanonokrend egyik házában keletkezett, hol a nővérek világi tantestület gyanánt visszamaradtak. Később szabályzatot készített nekik előljárójuk, melyet a szentéletű Wittmann György Mihály nagyprépost tervezett. E szabályzat 1838. évben (és 1903 jan. 12.) a szentszék jóváhagyását megnyerte. A szabályzat sok tekintetben a Fourier Szent Péter által készített eredeti szabályhoz hasonló, s maga az új rend is úgy szerepelt, mint Fourier Szent Péter által alapított női rend egyik ága. E szabályzat szerint élő rendnek igen sok háza van, különösen Amerikában. Hazánkban az előbb említett egyházmegyékben. L. Wetzer—Welte Kirchenlexicon X. 1992., és Heimbucher munkáját, továbbá: A Miasszonyunkról nevezett kalocsai iskola-nővérek története 1860—1900. Kalocsa, 1900. című munkát.

Élete utolsó napjai sok megpróbáltatás közt teltek el. Állandó hadviselés, háborúk közepette intézetei nagy válságnak voltak kitéve. Ő maga többször menekülni kényszerült, hajléktalanul bolyongott, sokszor még szegényes tápláléka is hiányzott. És mindamellett lankadatlan testvéri szeretettel ápolta a betegeket és elhagyottakat. Végül rövid szenvedés után 1640 dec. 9-én 75 éves korában Burgundiának Gray városában meghalt.

Utolsó szavainak egyike ez volt: „Van nekünk egy jó Urunk és egy jó Asszonyunk.“

Utolsó óráiban is szt. Ágoston életét és halálának történetét olvastatta fel.

Megújított szerzetének jelmondata: „Nemini nocere, prodesse omnibus!“ Senkinek sem ártani, mindenkinek használni. Az ő élete ezen jelmondatnak utolsó részletéig megfelelt. Senkinek sem ártott, hanem mindenkinek csak jót tett.

Eltemették plébániájának és az általa alapított első kolostornak színhelyén, Mattaincourtban.¹⁾ Sirhelye felett a mult század derekán fényes templom épült.

Az anyaszentegyház 1730 jan. 10. a boldogok, 1897-ben áldozó csütörtök ünnepén pedig a szentek sorába iktatta.²⁾

★

¹⁾ Sirirata a következő:

Hic iacet Corpus Reverendi Patris
Petri Forerii Pastoris Loci
De Mattaincourt, Reformatoris
Et Generalis Canonicorum Regularium
Congregationis Salvatoris nostri
Et institutoris Monialium Congregationis
Dominae Nostrae. Obiit Die Nono
X bris 1640.

²⁾ V. ö. Erdélyi Károly dr. a kolozsvári főgimn. értesítőben közölt értekezését, 36. l. s köv. — Rézbányay József dr.: Fourier sz. Péter. Esztergom. 1897. — Nevezetesebb életrajzai: L. Held, Strassburg, 1897. — Dr. Lager, Regensburg 1884. — M. Baillard, Paris, 1834. — Chapia, Páris. — Besancenet, Páris, 1879 — Rogie, Verdun. — Bedel, Pont à Mousson, 1646. — de Flavigny, Páris, 1873.

A legszükségesebb ismertető pontokat az általa alapított szerzetre nézve a következőkben foglaljuk össze.¹⁾

Szervezetre nézve: a Miasszonyunkról nevezett szerzet főrészben leánygyermek nevelésére van alapítva azon szabályok szerint, melyeket szent Ágoston szabályzata alapján a szerzet alapítója Fourier Péter kidolgozott.

A rendi szabályzatnak 7 főfejezete van.

Az első fejezet a zárdai életre jelentkezők felvételéről szól. Nyilatkozik a zárdai életre való hivatás feltételeiről és jeleiről. Szól azután az újoncnőkről, azok beöltöztetése és fogadalmáról. Intézkedik továbbá a jelentkezők és újoncnők neveltetéséről.

A második fejezet általában a zárdanők életmódját szabályozza.

A harmadik fejezet a szerzet vezetésére bizott leányifjúság javára való oktatás és nevelésről ad utasítást.

A negyedik fejezet a zárdák tisztviselőiről és vezetéséről intézkedik.

Az ötödik fejezet a zárdák kötelezettségeiről a jótevők iránt rendelkezik.

A hatodik fejezet az egész rend egyes kolostorai közt fennálló kapcsolatról szól.

Végül a hetedik fejezet azon eszközöket sorolja föl, melyek segítségével a kolostorok felvirágzása, tökéletesítése biztosítható és a melyek segítségével a bármely tekintetben visszaesett kolostor újjászervezhető.

— Leone Pingaud, Páris. — Névtelenül, München, 1734. — Ritter; Linz 1855. — Névtelenül: Nancy, 1775. — Névtelenül: Steyl (Kaldenkirchen) 1895. — Levelezése megjelent 6 kötetben: Verdun, 1878.

¹⁾ Megemlíttük, hogy e nőrend a budapesti Notre-Dame de Sion renddel nincs összefüggésben. A N. D. de Sion kongregációt Ratisbonne Alfons alapította 1843-ban Párisban. Majd a Szentföldre vitte őket; ott árvaházakat és iskolákat alapítottak. Hamarosan elterjedtek nyugaton is. Manning bevitte őket Angliába. Vannak házaik Rómában, Bécsben, Prágában, Romániában, Bulgáriában, Törökországban, Smyrnában, Alexandriában, Braziliában, Ausztráliában. Számuk 500; házaik száma 38. Nálunk csak egy házuk van Budapesten. V. ö. Heimbucher, Die Orden & Kongregationen d. Kath. Kirche. Paderborn 1908. III. B. 389. f.

A szerzet ruhája: fekete öltöny, a főkötő és gallér fehér, a fátyol fekete.

Főhatóság szerint minden egyes kolostor az illetékes megyés püspök joghatósága alá van rendelve.

A zárda élén a főnöknő áll, a kit a zárdanők három évre választanak. Címe: Főnöknő, tisztelendő anya (reverende mére, ehrwürdige Mutter).

A házi fegyelem és kormányzás száalai az ő kezébe futnak össze. Tanácsát négy ünnepélyes fogadalmas zárdanő képezi, kik közül az elsőnek címe: mater assistens (ehrwürdige Mutter Assistentin).

Az ujoncnők mesternője az ujoncnők nevelésével és vezetésével foglalkozik. Előkészíti őket a szerzetesnői és tanítónői pályára. Ezen munkájában a szerzetház tagjai közül többen segítségére vannak. Feladatai közé tartozik, hogy a vezetésére bízott szerzetesnő jelöltek és ujoncok hajlamait megvigyázza, képességeit megfigyelje, hogy azoknak a rendben való felvételésekor illetékes helyen előterjesztést tehessen.¹⁾

¹⁾ A rendbe való fölvétel feltételei. Kik a Miasszonyunkról nevezett szerzetesnők közé Pécssett óhajtanak felvétetni, tekintsenek a következőkre: 1. Ha valaki mint karapáca akar belépni, szükséges hogy legalább 15 éves, ép testalkatú és egészséges legyen. 2. A tanulásra tehetséggel bírjon és legalább is a 4 polg. oszt. végezte legyen. 3. Ha ezen képesítéssel nem bír, akkor a női-kézimunka minden nemében kellően jártas legyen. 4. A kik mint segítő-testvérek óhajtanak fölvétetni, azoknak fölvételi életéve 18-tól 26 éves korukig terjedjen. 5. A házi munkára képesek és egészségesek legyenek, 6. Ami a hozományt illeti: mind a két esetben egyenlő, vagyis a szokásos kelengyét kell hozniok és 660 koronát; azt részletben is le lehet fizetni, míg az újoncév tart. Az öröklési vagyont később, a körülmények szerint, lehet elintézni. 7. A fölvételt az illető zárda főnöknőjétől kell kérni levél útján, vagy személyesen. Ez alkalommal be kell mutatni a keresztlevelet, meg az erkölcsi, egészségi és iskolai bizonyítványt. 8. Ha valaki oly anyagi viszonyok közt volna, hogy nem képes a föntnevezett összeget megfizetni, de erős hivatása kétségtelen és szilárd, és ha képességgel s a kellő tulajdonokkal bír, mégis kérheti a fölvételt s a jelzett hiány személyesen vagy levél útján valahogy elintézhető. Cím: A Miasszonyunkról nevezett szerzetesnők (Notre Dame) igen tisztelendő főnöknőjének Pécs.

A zárdai tisztségek közé tartozik a gondnoknő állása, ki az egyes zárdák anyagi ügyeit gondozza és számadásait vezeti.

Napirendjükre nézve a zárdanők úgy az ünnepélyes fogadalmas, mint a világi nővérek, télen-nyáron kivétel nélkül 4 órakor kelnek. Egész napi teendőjüket szigorúan körvonalazott intézeti napirend kormányozza. A napirend pontjai közt a hitbuzgalmi tények, tudományos és nevelői föladatok végzésével váltakoznak. A napirend megőrzi őket mindakét szélsőségtől; a túlszigortól és a lazulástól és összes tényeiket okos középúton vezeti, mely őket áldásos munkájok végzésére képesíti.

A szabály gondoskodik, hogy a keresztény buzgóság és szerzetesi élet szellemének, az engedelmesség, anyagiakról való lemondás és erkölcsi tisztaság követelményeinek megfeleljenek és hogy a szerzetesi szellem ezen lelkülete necsak ne legyen akadálya, hanem inkább forrása legyen amaz erőnek, melyet a leányifjuság nevelésében szünet nélkül ki kell fejteniök.

A rend ünnepélyes fogadalommal bírván, s egyházjogi értelemben vett női szerzetrendet képezvén, a világtól való elvonulásra és a látogatóknak kolostorba való bejárási tilalmára kötelezve van.

Ezen tilalom alól az egyházmegyei hatóság megfelelő esetekben átmenetileg v. állandóan (de bizonyos esetekre szorítva, pld. az orvos számára) fölmentvényt adhat.

A szerzetesi szellem felélesztésére és a hivatásban való megerősödésre évenként 8 napi szent gyakorlatot tartanak.

Magára az egész szerzetnek céljára és feladataira nézve a rendi szabályzat a többek közt így nyilatkozik:

„A rendnek célja és feladata, hogy annak tagjai bármily állásban legyenek is, Istenben egy szívük és egy lelkük legyen, egy vágyódásuk, egy törekvésük, egyenlő buzgalmuk és szorgalmuk és egy életmódjuk és eljárásuk a buzgóságban épúgy, mint a többi teendőkben.

Az egész szerzet tagjainak közös célja tehát ez: szent, credményes és a közjóra hasznos életet folytatni, amennyire csak lehet, különösen teljes törekvésekkel arra törekedni, hogy a

serdülő leánygyermek számára Isten nevében ingyenes nevelést nyújtanak.

Ezen cél elérésére a szerzet valamennyi zárdájában iskolák szerveztetnek és azokban szegény és gazdag származású leánykákat, a kiket az ő hozzátartozóik zárdájuk nevelésére biznak, oktatják a keresztény hitben és buzgóságban, olvasás-, írás-, számolásban és mindennemű illedelmes, hasznos és a nőnemnek megfelelő kézimunkában.

A szerzet tagjai arra törekeshetnek, hogy az egész közösség egyetértésben éljen és elegendőképp fel legyen szerelve minden szükségessel, hogy a szerzet összes tagjai tökéletességben növekedhessenek, erényben előrehaladhassanak, Isten kegyelmében megmaradjanak és mindez történjék a mi Urunk Üdvözítőnk szent Anyjának, a boldogs. szt. Szűznek védelme, követése, oltalma és példája mellett, történjék szt. Ágoston szabályai alapján és a szerzetnek jelen kidolgozott szabályai szerint.¹⁾

★

A Notre-Dame rend Francia- és Németországban, Lotharingiában, Belgiumban, Piemontban hamarosan elterjedt. Mindenütt becsüléssel és szeretettel találkozott, mert a kath. társadalom átérzte azt az áldásos tevékenységet, melyet a nőnevelés terén kifejtett. 1628-ban már Toul, Verdun, Metz, Laon, Soisson, Trier egyházmegyéikben 17 kolostor volt. A szent alapító megérte, hogy még életében a rendnek 47 háza virágzott; 1730-ban pedig már 79-re emelkedett a kolostorok száma; a 80-ik volt az 1732-ben készült regensburgi kolostor, mely a pozsonyinak lett később az anyaháza.

A francia forradalom idejében a rendnek 70 francia háza volt 4000 nővérrel; 1902. évben pedig 30 háza volt 1200 nővérrel.

¹⁾ Az alapszabályok teljes magyar szövege 1905. évben jelent meg dr. M. D. fordításában, a Stephaneum nyomásával.

A francia forradalom hullámai ezt a rendet is elborították; a rend és béke helyreállítása után azonban új életkedvvel és új erővel támadt életre és különösen szülőhelyén, Lotharingiában ismét hamarosan elterjedt.

*

Hazánkba Mária Terézia közreműködésével hívták be őket. Pozsonyban gróf Oneil Judit Antonia szül. Maholányi Judit bárónő kolostort építtetett számukra. A zárdanőket a regensburgi házból nyerte a pozsonyi kolostor; 1743-ban érkeztek Pozsonyba, szám szerint 4 karzárda- és egy segítő nővér. Eleinte magánházban laktak, míg az elkészült kolostort, 1754. júl. 17., nekik ünnepélyesen átadták.

Ünnepélyes bevonulásuk oly fényes volt, melyhez hasonlót e szerzetnek évlapjain aligha találunk még egyet. Jelen voltak az ünnepségen ő felségeik, az egész királyi udvar, az összes udvari méltóságok. Délelőtt 10 órakor vette kezdetét a bevonulás, melynek élén a tanuló-ifjúság ment apácák által vezettetve, szép lobogóval, rajta szent Szűz szeplőtelen fogantatásának képével; azután az apácák belső növendékei, a postulansok, laika testvérek és az apácakajonczok, azután a városi szerzetes rendek: trinitáriusok, irgalmasok, kapucinusok és ferencrendiek. Utánuk a zenészek következtek. A menyzet alatt, melyet a kanonokok vittek, az ország hercegprimása gróf Csáky Miklós lépdelt az Oltáriszentséggel.

A menyzet után Mária Terézia királynő lépdelt férjével; a királynő a főnöknőt vezette karon, utánuk pedig a többi zárdanők, a királyi hercegnők által és más előkelő nők által karon vezettetve. Országos és birodalmi méltóságok, magas egyházi és világi rendek, a városi hatóság és tömegtelen sokaság zárták be a menetet. Odaérkezve a kolostor előtt ünnepi beszéd tartatott, azután a hprimás ünnepélyes sz. misét mondott fényes segédlettel és az apácáknak az intézetet átadta. Végül „Te Deum“-ot énekeltek.

1758. meghalt a jótékony bárónő; szegénységre jutottak; a zárdának harmadik emelete nem volt kiépítve; Mária Terézia folytatta a gondoskodást és 1770. évben a ma is álló kolostor építését befejezte

A kolostor mai napig is Mária Terézia nevét viseli.

Belső iskolái: 4 elemi és polgári osztály. Külső: 6 osztályú elemi és 2 osztályú ismétlő iskola.¹⁾

Említendő végül, hogy a Notre-Dame nőszerzetet hazánkban az 1762. évi 45. törvényczikk erősítette meg.

Hazánkban a Notre-Dame kanonokrendnek (Canonissae regulares a Nostra-Domina) két háza van: a pozsonyi és pécsi.²⁾

¹⁾ Ez a nálunk szinte páratlanul régi — másfélszázados — előkelő intézet a legkitünőbbek egyike Magyarországon. A zárdanők háziasan és hazafias szellemben nevelik a gyermekeket a polgári és elemi iskolában. Az internatusban 700 korona az ellátási díj.

²⁾ Az a tárgyalás, mely újabb időben történt, hogy a rendet Erdélyben (a pécsi házból) betelepítsék, nem vezetett eredményhez.

A PÉCSI NŐZÁRDA ALAPÍTÁSA. ELSŐ MEGINDULÁS. ÉPÍTKEZÉSEK.

(1847—1855.)

II.

Száz esztendő's fennállása alatt a pozsonyi ház bőségesen igazolta életképességét. Fényesen valóra váltotta a működéséhez fűzött reményeket és elég erős volt ahhoz, hogy belőle életerős raj szálljon útnak hazánk délvidéke felé, hogy a leánynevelés és oktatás feladatát a vele kapcsolatos önzetlen fáradozással ott is kifejtse. A pozsonyi ház fájáról gondos kezek gallyat ültettek el a régi művelődéssel bíró Pécs városába, hol az hamarosan hatalmas növekedésnek indult s immár szintén közel hatvan év óta szolgálja a leánynevelés ügyét.

Az a férfiú, ki lankadatlan ügybuzgósággal, gondos tervezéssel, határt nem ismerő áldozatkészséggel végezte a pécsi zárda alapításának feladatát: a rozsnói, később pécsi püspöki, majd esztergomi érseki megyék főpapja s a magyar Sion őre: Scitovszky János.

Hosszú főpapi működésének ideje alatt kiváló eredmények sorozata támadt. Ezek sorában a legkitünőbb alkotások között áll, ott is első sorban, a pécsi Notre-Dame nőzárda és templom: ő a pécsi Notre-Dame nőzárdának s a vele kapcsolatos iskolának és nevelő-intézetnek, valamint a zárda-templomnak gondos tervezője, fáradhatatlan szervezője és bőkezű alapítója.

Barabás Miklós rajza, 1845.

NAGYKÉRI SCITOVSZKY JÁNOS

(1827. rozsnyói, 1838. pécsi püspök, 1849. esztergomi érsek és hercegprimás.)

Atyja tanító volt Abaujmegye egyik városkájában, Bélán. Született 1785 nov. 1. Elemi iskoláit a gömörmegyei Jolsván végezte, a gimnáziumi osztályokat Rozsnyón; fölvételt kért a rozsnyói egyházmegye papnövendékei közé, hová mint jó tanulót az 1804. évben fel is vették. A bölcseleti és hittudományi tanulmányokat elvégezvén, 1809 nov. 5-én rozsnyó-egyházmegyei pappá szentelték.

Fölszenteltetése után hamarosan a tanári pályán látjuk őt. Először a bölcseleti tanfolyamon tanított, honnét két év múlva a rozsnyói hittudományi intézethez helyezték át az erkölestan és lelkipásztorkodás tanszékére. Közben az 1813. évben megszerezte a hittudománytudori rangot. Harminc évig működött a tanári pályán; közben 1824 szept. 14. a királyi kegy a rozsnyói kanonokok sorába emelte. Püspöke egyúttal a papnevelő-intézet igazgatását bízta rá. A tanítást közben tovább folytatta.

Nem volt még három évig sem kanonok, midőn őt a király a rozsnyói egyházmegye püspökévé nevezte ki. A kinevezés 1827 aug. 27. kelt. A püspöki fölszentelésben 1828 márc. 25. részesült. A rozsnyói püspöki székhelyen teljes és kitartó munkássággal és áldozatkészséggel tizenegy évet töltött.

1838. nov. 19. kelettel Szepesy báró örökébe pécsi püspökké lett kinevezve. A pécsi püspöki székre való ünnepélyes beiktatása 1839. máj. 23. történt.

A pécsi püspöki széken töltött tíz, nagy kihatású esztendei munka után 1849. júl. 21. kelettel esztergomi érsekké és Magyarország hercegprimásává neveztetett ki. Érseksége mellett azonban a pécsi püspökséget is megtartotta 1852-ig.

Főpapi működésének főbb mozzanatai közül a következőket említjük fel.

1854. dec. 8-án résztvett a Szeplőtelen Fogantatás ünnepélyes kihirdetésén, valamint előzőleg a kihirdetés ügyében tartott előzetes tanácskozmányokon. Hazaérkezése után IX. Pius pápa megbízásából az egész ország hívó közönségét apostoli áldásban részesítette.

Ugyancsak 1855. május 6. a Szeplőtelen Fogantatás hittitkának hazánkban való kihirdetésének ünnepélyét fényesen megünnepelte.

1856. aug. 31. az ország katolikus előkelőségének jelenlétében az esztergomi székesegyházat fölszentelte, melyet Rudnay Sándor érsek kezdett építtetni és a melyet ő fejezett be.

Munkás és bűzgő földi életét 1866. okt. 19-én fejezte be, életének 81. évében. Eltemették okt. 23. az esztergomi székesegyház sírboltjában.¹⁾

*

Scitovszky élete gazdag szerencsés és kiható munkálatokban és eredményekben. Csoportosítva és általánosan áttekintve főpásztori működésének gazdag gyümölcseit: mindenütt látjuk épületes, sőt szinte csudás buzgalmát az isteni tisztelet fényének fejlesztésében, érdeklődését és fáradozását az elemi oktatás korában álló gyermekek nevelése és tanítása ügyében. Nem volt széleskörű főpásztori feladatának egy ága sem, írja egyik életírója, melyet a legnagyobb eredménnyel és sikerrel, gondossággal és fáradozással ne töltött volna be. A templomok, oltárok, szószékek, iskolák, tudomány, irodalom, hitbuzgóság, szegényügy, irgalmasság, társulatok, nevelőintézetek mind érezték buzgalmának és fáradhatatlanságának erejét. Legkihatóbb és legfényesebb eredménye működésének tán épen az általunk tárgyalt dolog: a pécsi Notre-Dame nőzárda létesítése. Nem állunk meg itt ezen tény méltatásánál, hisz azt a következőkben bővebben leírjuk. Csupán csak egyéb munkálatai közül említünk néhányat.

A hitbuzgóság fejlesztése körül való fáradozásainak sorrendjében említjük, hogy az 1845. év folyamán márc. 25-én, Gyümölcsoltó Boldogasszony ünnepén (mely ünnep az ő püspöki fölszentelésének évfordulója volt), a pécsi belvárosi plébánia templomban

¹⁾ Brüsztle: Recensio Cleri Dioec. Q. Ecclesiensis I. 519.

a Boldogságos Szűz szeplőtelen Szívéről nevezett társulatot szervezte, mely társulatot az egyházmegye többi helyeire is behozta.¹⁾

Az 1849. év október havában szervezte boldog Mór tiszteletére a székesegyházban az ájtatosságot. Az első ájtatosság nagy ünnepélylyel történt. A püspöki palotából a székesegyházba boldog Mór ereklyéjét fényes körmenettel, harangzúgás közt vitték be. Tizennégy fehérbe öltözött leányka hintett a menet elé virágot. Több egyházi méltóság kísérte a körmenetet, köztük Rimely Mihály bencés főapát, Fogarassy Mihály nagyváradi kanonok, Balassa Gábor szombathelyi püspök. A menetben résztvett mintegy 80 pap. Az ünnepélyes bevonulás fametszetben lett megörökítve. A nép hamar megszerette a Mór-áldást és Pécs hajdani szent püspökének emléke ezen felújításában szinte a nemzeti királyság megalapításához visszavezető hazafias vonatkozást látott.

Jótekonyságának hosszú sorrendjéből — hiszen az egész ki-merítő életrajz nem tartozhatik hozzánk — kiemeljük, mint tárgyunkkal valamelyest rokon tény, hogy a gróf Nesselrode Ferenc és a gróf Berényi Zsigmond pécsi püspökök által épített városi kórházat ő segítette átalakítani. Az ő idejében a kórház ugyanis már kicsiny volt a betegek befogadására, és ezért elhatározta, hogy az intézetet átalakíttatja és az irgalmas nővéreknek adja át. Átvizsgálta az intézet összes alapítványait és helyiségeit. A város társadalmának kérésére elvállalta az intézet fölött való pártfogást. Kis füzetet nyomtatott, melyben az irgalmas nővérek szerzetét ismerteti és a kórház vezetésére való hivatottságukat igazolja.²⁾ A kórházat később nagyobbították, átalakították és az irgalmas nővéreket tényleg be is vezették. Ez utóbbi tény azonban már utódja, Girk György végezte.

¹⁾ Hazánkban ezen társulat különösen az ifjuság számára szerveztetett. Nagy elterjedtsége volt a társulatnak Pannonhalmán, hol először adtak magyar és német nyelvű felvételi lapokat címképpel és azon a társulat célját és eszközeit föltüntették. Religio, 1848. febr. 6. szám.

²⁾ Religio, 1847., I. 71. l.

Végül fel kell említenünk néhányat tanügyi munkálkodásokban gazdag fáradozásai közül azokon kívül, melyeket könyvünk más helyén érinteni fogunk.

Az elemi iskolai oktatás ügyében végzett fáradozalmait és elért eredményeit, áldozatait maga csoportosítja 1848. június 15. Pécsen keltezett levelében, melyet a miniszterhez írt. Tulajdon költségén a tanítók jövedelmét igen sok helyen felemelte; az iskolákat felszerelte. 70.000 pengő forintra becsüli maga ez irányban való kiadásait. Egyéb iskolai könyvön kívül 45.000 példány katekizmust nyomtatott s mind ingyen osztotta szét az ifjúság közt.¹⁾

Az iskolák fölött való felügyelet gyakorlásában fáradhatatlan volt. Az esperesi kimutatásokat a kerületekben levő elemi iskolákról átnézte és azokat hátíráttal látta el. Megjegyzéseit kedves közvetlenséggel tette meg. Észrevételeit és bírálatát rendesen buzdítással fejezte be, melyhez áldást csatolt. Rendszerint készpénzt is mellékelte az illető kerület valamely tanítójának, vagy tanulóinak jutalmazására.²⁾

A pécsi egyházmegyében megalapította az egyházmegyei tanítók és kántorok nyugdíj-intézetét, melynek alapjából az 1851. év folyamán már tizen kaptak nyugdíjat. Az egyházmegyei katolikus elemi iskolaügy szervezésében hatalmas munkálatai voltak. Az 1848. év május 22-én az ő meghívására 76 egyházmegyei pap gyűlt össze a püspöki palotában, mely gyűlés az egyházmegyei elemi oktatás ügyében értékes határozatokat hozott. Többek közt kimondotta a gyűlés, hogy a katolikus iskolák és egyéb katolikus intézetek maradjanak továbbra is a katolikus egyházéi. Minden püspöki megye külön iskolai kerület legyen; szervezzenek központi és helyi iskolai választmányokat. Az egész iskolai rendszer a kor igényei szerint javíttassék és rendeztessék. A tanítók az elemi-, nemzeti- és középiskolákban pályázat útján választassanak.

¹⁾ Religio, 1848. jul. 6. sz.

²⁾ Religio, 1847. II. 69. l.

Minden püspöki megyében két tanfelügyelői állás szervezendő, egy egyházi és egy világi. A tanítók javadalmazására, a hol csak lehetséges, földet adjanak.

★

A rövid életrajz keretében említettük, hogy Scitovszky, ki ugyan általában az egész egyházmegyének összes ügyeit éber szemekkel kísérte, a ki nem hagyott ki főpásztori gondjából semmit sem, ki papságát és a vezetésére bízott hívő népet az igazi főpap érdeklődésével kísérte: de gondját és fáradozásait kiválóan a nevelés ügyének előmozdítására fordította és különös tárgyát képezte ide vonatkozó terveinek az elemi iskolai oktatás ügye. Püspökségének elején hamarosan tudatos lett előtte azon szükségesség, hogy a leánygyermeknek számára Pécssett nevelő-intézetet és iskolát alapítson.

Ezen érdeklődésének és buzgalmának lett eredménye a nőzárdá és annak iskolája.

★

Azt a lélektani menetet, mely szerint Scitovszky lelkében a zárdá és nevelő-intézet megalapítása kialakult, illik valamelyest bőszegesebben megrajzolni.

Említhetjük ezen terv kialakulásának lélektani tényezői közt az ő multját, gyermekkori benyomásait és egész életpályájának ügykörét, melyek mind a tanítással kapcsolódtak egybe. Tanítónak fia volt, tehát származása és gyermekkori benyomása tekintetbe eshetik ezen említett törekvéseinek nyomozásánál. Azon nyilatkozata, melyet pécsi püspökké való kineveztetése alkalmából a hit-tudományi kar feliratára tett, elég betekintést enged azon lelkületére, melylyel a nevelés és oktatás ügye iránt, mint eddigi életpályájának ügyköre iránt, viseltetik: a legvigasztalóbb és legkedvesebb üdvözlések közé számította — saját szavai szerint — a pécsi lyceum és a theologiai tanári-kar üdvözlését.

„Magam is örömmel és önként megvallom — így szól válaszelevelében — hogy a mi az én erőtlenségemben az isteni jószág bőkezűségéből jó dolog van, azt tanítói hivatásomnak köszönöm. Bevallom, hogy nem én mozdítottam elő a tudományt, hanem az vitte gyors léptekkel előre az én törekénységemet. Ugyanazért határtalan tisztelettel viseltetem a tanító férfiak iránt, kik tisztességüknek lelkiismeretesen megfelelnek, kik az ifjú szívet minden jóra irányítani tudják, kik a vallásosság, alázatosság és engedelmesség szellemét fejlesztik, s ezáltal nyugodt jelen és jövő nemzedéket nevelnek.“¹⁾

Egy másik oka lehetett ezen terv kialakulásának: az elemi oktatás különös fontossága iránt való meggyőződése. Tudta azt, hogy a tekintély lazításának, valamint minden mulasztásnak és rosszaságnak gyökere és alapja a családi élet bomlása. Azért meggyőződése volt, hogy itt csak a gyermekkortól kezdődő általános neveléssel lehet apránként szorgalmas munka árán eredményt elérni, azért püspöki gondjainak különös súlylyal bíró részének és elsőrendű megbízatásának az elemi oktatás ügyének felkarolását tartotta. Ennélfogva tevékenységének központjára egyházmegyéje gyermekvilágának vallásos nevelését és oktatását tette. Ezen meggyőződéséből kifolyólag kiváló áldozatokkal leányok számára egyházmegyéje nagyobb helyein: Duna-Földváron, Szekszárdon, Tolnán, Bátaszéken, Mohácson és Siklóson nagyobb iskolákat szervezett. De idevonatkozó gondjainak főrésze mégis püspöki székvárosát, Pécsét illette. Hatalmas egyházi intézményt akart tehát létesíteni a leányoktatás és nevelés számára.²⁾

Befolyással lehetett Scitovszkyra ezen munkálatában és tervezgetésében egyébként az országos általános áramlat is. A Szepőlötelen Fogantatásról szóló hitcikkely kihirdetésének ezen előkészítő és az azt követő éveiben az egyházi intézmények, jelesen a nőzárdák feltűnően fejlődtek. Egerben például az angol-kisasszo-

¹⁾ A levél 1838. dec. 17. Rozsnyóról van keltezve. Másolata a theologiai tanári kar birtokában van.

²⁾ Haas M.: Gedenkbuch, 141. o.

nyok egyébként virágzó épülete egy emelettel nagyobbodott; új kápolnát is nyert. A nyitrai betegápoló és leánynevelő zárdához és templomhoz az alapkövet ezidőtájt tették le. Az irgalmas nővéreket Szegeden, Veszprémben, Kőszegen, Pesten, Szekszárdon megtelepítették. Ezen országos áramlat szintén úgy tekintendő, mint figyelmeztető jel, mely Scitovszky püspök ide vonatkozó terveit fejlesztette és érlelte.

Ősztönözte őt továbbá azon körülmény, hogy sem Pécssett, sem Baranyában ezidőszerint megfelelő nagyarányú leánynevelő-intézet nem volt.¹⁾ Maguk a pécsi elemi iskolák kezdetlegeseek és fejlődés elején levők voltak. 1850. táján általános volt a vágy Pécssett, hogy az iskolákat újjáalakítsák. Ezen időtájt pl. a népszámlálás alkalmából 890 fiú és 810 leány iskolaköteles gyermek közül csak 1018 járt iskolába, mely körülmény főoka az volt, hogy a város nem rendelkezett elég helyiséggel és tanerővel.²⁾

Végül tapasztalta a püspök, hogy a város idősebb lakossága rokonszenvvel beszél azon apácákról, kik hasonló célból Klimó György pécsi püspök fáradozása révén Pécssett letelepültek, kiknek zárdája és intézete azonban hamarosan megszűnt.³⁾

¹⁾ Pécsi magán-leányiskolák voltak Jancsó Teréz, Grote Teréz, Radosich nővérek (Anna és Katalin) vezetése alatt. Nővendékek száma kevés. Hivatalos ellenőrzés 1823. körül nem volt. Felsőbb leánynevelő magán-intézet volt Khilmansegg Henrika báró kisasszonyé. Nővendégeinek száma 1845-ben 22 volt. Iskolája egyházmegyei ellenőrzés alatt állott. Hitoktató szivességből Schirgl Endre teológiai tanár volt. Barrois Ferenc nejének szintén volt magán nevelő-intézte 1845. körül. Nővendégei előkelőbb szülők gyermekei voltak.

²⁾ Pécs elemi iskolái az 1840. körüli években ezek: Normális iskola 750 tanítvánnyal, (rajzot és zenét is tanítottak benne); négy külvárosi iskola. Magán-iskolákban összesen 100 tanuló nyert az akkori tanrend szerint oktatást, többek között zenében, táncban, a francia nyelvben is. (Haas: Baranya 91.)

³⁾ A székesegyházi plébánia területén a Klimó püspök által apácák számára emelt épületben (ma főreáliskola), 1845. körül nyilvános leányiskola volt. Két tanteremben oktatták a leánykákat. Tantárgyak voltak: olvasás, írás, hit-tan, számtan, szépirás és kézimunka. Volt az intézetnél kápolna is, melyet ezidőszerint kamarának használtak. A püspök óhaját fejezte ki, hogy kápolna céljára átalakítsák, hogy ünnep napokon istentiszteletet tarthassanak benne. Ugyan-

Ezen tervezgetései közepette természetesen első gondjai közé tartozott, hogy alkalmas női szerzetet keressen, melyet célja elérésére alkalmasnak tarthat. Ennélfogva az 1846. év nyarán már végig látogatott több hazai és ausztriai kolostort, és intézetet, melyeket különféle nőszerzet tagjai vezettek. Többek közt Zágrábon és Varasdnon kívül Grácba is elutazott és megismerkedett az ottani iskola-nővérek szerzetével és működésének irányával. Haza térvén ezen útjából, benyomásait komoly megfontolás tárgyává tette, hogy terve az ő céljaihoz mértén alakulhasson ki.

Ezen tervezgetések közepette egyik pozsonyi tartózkodása alkalmával újra behatóan szemügyre vette a pozsonyi Notre Dame nőzárda szervezetét, elért eredményeit és minthogy meggyőződött arról, hogy a pozsonyi zárda akkor már 100 éves fennállása óta bőségesen igazolta, hogy tagjai ügyes és kitűnő tanítók és nevelők, továbbá, hogy bennlakó intézetüket kitűnően vezetik: elhatározta, hogy velük a pécsi alapítandó zárda benépesítésére vonatkozólag tárgyalásba bocsátkozik.¹⁾

A pozsonyi nőzárda tagjai hajlandók voltak az általa alapítandó pécsi intézet számára az ő körükből zárdanőket rendelkezésre bocsátani.

A megállapodás hamarosan meg is történt. Határozatba ment, hogy a pozsonyi nőzárdában az összes zárdanők beleegyezésével tíz zárdanőt és 2 világi nővért kiszemelnek, kikhez 2 ujonc és 2 jelölt csatlakozott. Ezek kiképzésüket egyelőre a pozsonyi nőzárdában Scitovszky költségén nyerték.

ott volt a tanítóknak lakása. Tanítók voltak: Haksch János és Szigvárh Katalin. Fizetésük 240 pengő forint a város pénztárából. Az iskolát a város költségén tartották fenn. Növendékeinek száma 1845-ben 24 leányka volt. Igazgató a gimnázium igazgatója volt. Hitoktatók a székesegyházi káplánok voltak. A tannyelv magyar és német volt. A hitoktatók tiszteletdíjat fáradozásukért nem kaptak.

¹⁾ A pozsonyi zárdát az országgyűlésen való tartózkodása alkalmával szemlélte meg behatóbban Scitovszky. A pozsonyi zárda iránt már régebben érdeklődéssel viseltetett. A zárda templomában szentelte pappá 1835-ben Schirgl rozsnyói növendéket, ki később pécsi theol. tanár, mohácsi plébános, s esztergomi kanonok lett.

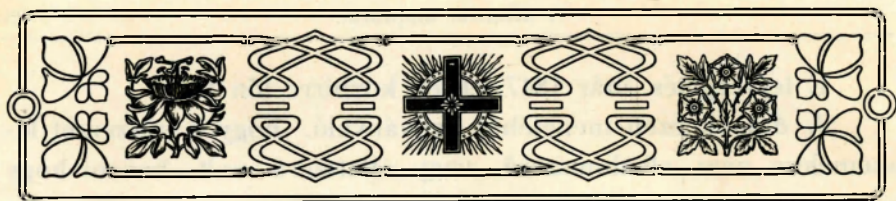
A POZSONYI ANYAHÁZ.

E tervezgetés már 1847. elején közhírré lőn téve.

A dolgok ezen menetéből nyilvánvaló, hogy a nőszerzet ki-
szemelése nem alkalmoszerű, vagy ötletszerű volt, hanem hogy
ezen választásra a főpásztor hosszas elhatározás után jutott.¹⁾

¹⁾ Religio: 1847. I. 71. l. — Haas: Gedenkbuch. 144. l.

III.

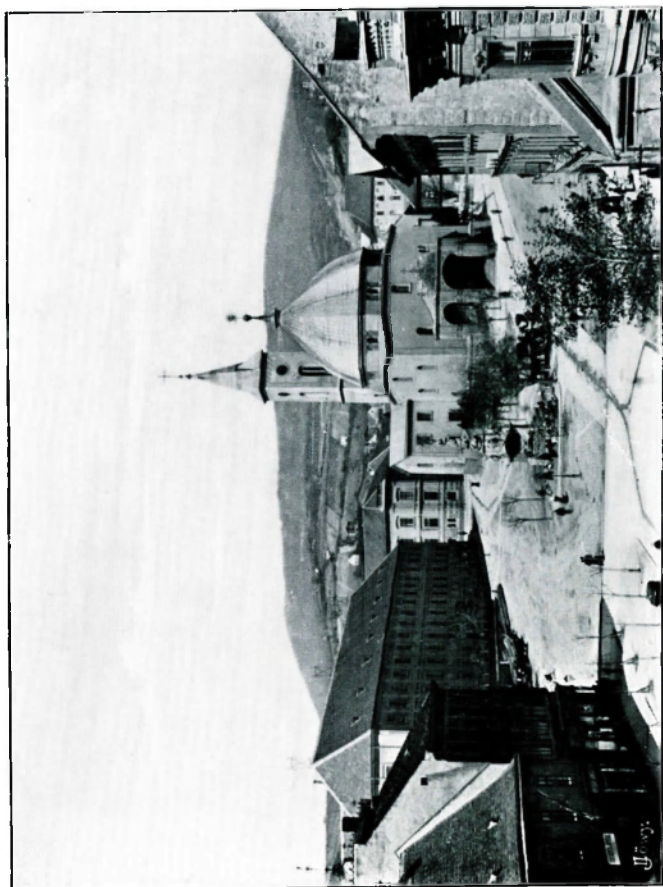
Ennyi előkészület és tervezgetés után, midőn véglegesen biztatást kapott arra nézve, hogy a nőszerzet számára építendő pécsi házat a meginduláshoz szükséges zárdanőkkel a pozsonyi zárda ellátja: a pécsi püspök az építkezés munkájához fogott. Az 1847. év elején már serényen folyt a kőfejtés a püspöki bányákban, hogy 1847. tavaszán terv szerint hozzáfoghassanak a tervezett kétemeletes zárdaépület felállításához.¹⁾

Következett a telek kiszemelése. Ezen fontos dolgot kitűnő és gyakorlati érzékkel oldották meg. A ház telkét a belvárosban, a székesegyház előtti tér déli részén szemelte ki a püspök. A telket tulajdonosaitól 14000 forinton vásárolta meg. A telek nagysága 1752'7 □ öl. A házak és telkek árai és tulajdonosai: Schmalzl (1600 frt), Herbszt (4000 frt), Kócián (4600 frt), Lincenburger (2200 frt), Stracz (2200 frt). A telek előtti tér akkortájt gabonapiac szerepét töltötte be. Később a teret befásították és sétatérre alakították át. Jelenleg is sétatér.

★

Az alapkő letétel és előzetesen a háztelek megáldása kellő ünnepélyességgel 1847. máj. 11-én, husvét után ötödik vasárnap, történt. Reggel 9 órakor a püspök a belvárosi templom Mária-

¹⁾ Religio, 1847. I. 71.

A PÉCSBELVÁROSI PLEBÁNIA TEMPLOM,
honnét az alapkö letételéhez a menet elindult.

oltáránál sz. misét mondott a munkálatok szerencsés megkezdéseért és sikeres lefolyásáért. Ünnepi körmenettel vezette utána a hívőket a zárdá telkéhez, melyet megáldott s az alapkövet elhelyezte. Az első kapa földet sajátkezűleg emelte fel helyéből.¹⁾

Az ünnepélyt, melylyel a kolostor alapozási munkáját megkezdtek, a pozsonyi nőzárdá főnöknőjének tudomására hozták.²⁾

★

Scitovszky püspök ettől kezdve bőkezű áldozatkészségének gyakorlását ez irányban megkezdette. Még a pécsi zárdá alapkövét el sem helyezték, már a pécsi ház számára nevelendő zárdanők javára több ízben küldött Pozsonyba pénzösszegeket. Egyben a pozsonyi ház, mint anyaház iránt is állandó gondozással viseltetett. A pénzküldeményekre vonatkozólag pl. az 1848. év folyamán 100 forintot küldött nevelési költségekre, melyet a pozsonyi zárdá főnöknője, Rumeskirchen M. Petra, hálás levélben köszönt meg.³⁾ Ugyanazon év november havában ismét 400 forintot küldött,⁴⁾ mely küldemény december elején 180 forinttal kiegészítettett.⁵⁾

A pozsonyi nőzárdával állandó levélbeli összeköttetésben állott. A pécsi ház jelöltjei után többször kérdezősködött.⁶⁾ A pozsonyi anyaház főnöknője egyébként a pozsonyi zárdá nővérei-

¹⁾ A határnapokra nézve többféle adatot találunk: máj. 9., 10., 11. napjait; egy emléklap 1847. máj. 10. napját jelöli meg az alapkő letételének napjául. Minthogy az alapítólevél azon része, mely az építkezés történetével foglalkozik, világosan máj. 11-ét jelöli, ennél fogva ez tekintendő ezen ünnepély napjának. A szentszéki jegyzőkönyv is máj. 11-iki eseménynek tünteti föl a szentelést ezen megjegyzésében: superiorissae monialium canonissarum de Notre Dame perscribitur solemnitatis, qua fundamentum conventus effodi coepit: Maj. 11.

²⁾ P. L. 1847. 1145. sz.

³⁾ P. L. 1848 : 1643.

⁴⁾ P. L. 1848 : 2203.

⁵⁾ P. L. 1848 : 2240.

⁶⁾ P. L. 1848 : 686, 1035.

nek névjegyzékét többször megküldte,¹⁾ valamint a pécsi jövőendő zárdanőkről új értesítéseket adott. A pozsonyi ház Scitovszky püspököt ettől kezdve hálája jeléül nevenapjára rendszeren üdvözölte; az új főnöknő megválasztásáról őt rendszeren értesítette; házi ügyeiknek, a tisztségek beosztásának egyes eseményeit készséggel hozták jóakarójuk tudomására. Általában értesítést küldtek neki a pozsonyi ház körébe eső összes mozgalmakról. A püspök ezen figyelmes értesítéseket mindannyiszor hálás köszönettel fogadta.²⁾

★

Az 1847. év végén a zárdá főépülete nagyrészen elkészült. „Új kolostorunk nagy része már fedél alatt van, s az anyák már alig várják az apácák megérkezését.“³⁾ Így ír egy egyházi lap pécsi levelezője ezen évnek vége felé. Az első építkezésben azonban csak az épület betetőzéséig jutottak el, mert az 1848-iki események az építkezést megakadályozták. Scitovszky püspöknek székhelyéről ismételt menekülnie kellett; jövedelmei, a tized és robot megszüntetésével, jelentékenyen megfogytak; közben pedig esztergomi érsek lett. E három körülmény volt különösen az építkezés folytatásának fő akadálya.

Végül három évi pihenő, illetve akadály után 1851. tavaszán az építkezést újra megkezdették. A szabadságharc lezajlása után a hercegprimássá lett Scitovszky a pécsi káptalanhoz írt levelében jelezte, hogy semmit sem óhajt jobban, semmiért sem imádkozik buzgóbban, mint hogy az évek előtt megkezdett intézet betetőzést nyerjen. És azért a pécsi püspökség jövedelmére nézve, melynek élvezője még egyelőre ő volt, úgy intézkedett, hogy Král József kanonok legyen a püspöki javak kezelője, az évi jövedel-

¹⁾ P. L. 1848 : 1515.

²⁾ Például : P. L. 1848 : 1397., 1572. ; 1849 : 564. stb.

³⁾ Religio, 1847. II. 336. l.

met az uradalom tisztviselőitől ő kérje be és várja meg arra vonatkozólag az ő utasításait. Egyben vegye át az iparosokkal kötött összes szerződéseket, számadásokat, számlákat azon időből, midőn az építés megakadt és ezek alapján az építkezést folytassa tovább. Közben vigyázzon az épülő zárdá anyagi érdekeire, nevezetesen a Kuthy-féle házra; az eddigi alapítványok kamatait pedig tőkésítse.¹⁾

★

A zárdáépület alaptervét Pozsonyban készítették; szerzője Feigler építész.

Az alapterv elkészülése és elküldése valamelyes akadálylal történt. A dolog ugyanis a következő módon esett meg. Az 1847. év elején Pozsonyból a nőzárdá főnöknőjének engedelmet kellett kérnie Scitovszky püspöktől, hogy az építendő kolostor tervrajzát, minthogy az építőmester még nem készítette el, eddig még el nem küldhette.²⁾

A pozsonyi anyakolostor főnöknője január hó végén ismét kénytelen volt írni, tudatván, hogy Feigler építőmester, helyesebben pallér (murariorum magister) még mindig nem készítette el a tervrajzot, ennélfogva nem küldhetik azt el Pécsre.³⁾ Közben az építőmester meghalt. Ez okból az egyházmegyei hatóság a pozsonyi nőzárdá főnöknőjét újból megkérdezte, hogy az időközben meghalt Feigler építőmester (kit a püspök levele architectus néven nevez) iratai között meg lehetne-e találni a pécsi nőzárdá tervrajzát és ha megtalálták, haladéktalanul küldjék el.⁴⁾

¹⁾ Az 1849. évről több okmány a püspöki irattár 1849.—416. számú irat-csomójában van összefoglalva.

²⁾ P. L. 1847: 167. sz.

³⁾ P. L. 1847: 275. sz.

⁴⁾ P. L. 1847: 507. sz.

Rumeskirchen Petra főnöknő erre a Feigler építész által készített tervrajzot, melyet annak hagyatékában megtaláltak, elküldötte s így az alapterv az év derekán végül Pécsre szerencsésen megérkezett.¹⁾

★

A szorgalmas munka következtében a zárdáépület 1851. nyarán már lakható volt.²⁾ Sok küzdés, gond után végül készen állott a hatalmas célszerű épület, magas szobákkal, tantermekkel, széles és világos folyosókkal, minden irányban elragadó kilátással.³⁾

A keleti főbejárat felett helyezték el a nagylelkű alapító püspök címerét emléktáblával, melyen a következő szöveg olvasható: *Gloriae Dei, Sanctae matris Ecclesiae exaltationi, christianae perfectioni, catholicae educationi MDCCCLI posuit Joannes. Bapt. Scitovszky de Nagykér, Princeps Primas Archi-Episcopus anno, Episcopatus sui vigesimo quarto, Quinque-Ecclesiensis duodecimo Congregationi Canonissarum Nostrae Dominae. Magyarul: Isten dicsőségére, az anyaszentegyház felmagasztaltatására, a keresztény tökéletesség és kath. nevelés céljaira, 1851. évben alapította nagykéri Scitovszky János hercegprimás, érsek, püspökségének 24-ik, pécsi püspökségének 12-ik évében a Notre-Dame női kanonokrend számára.*

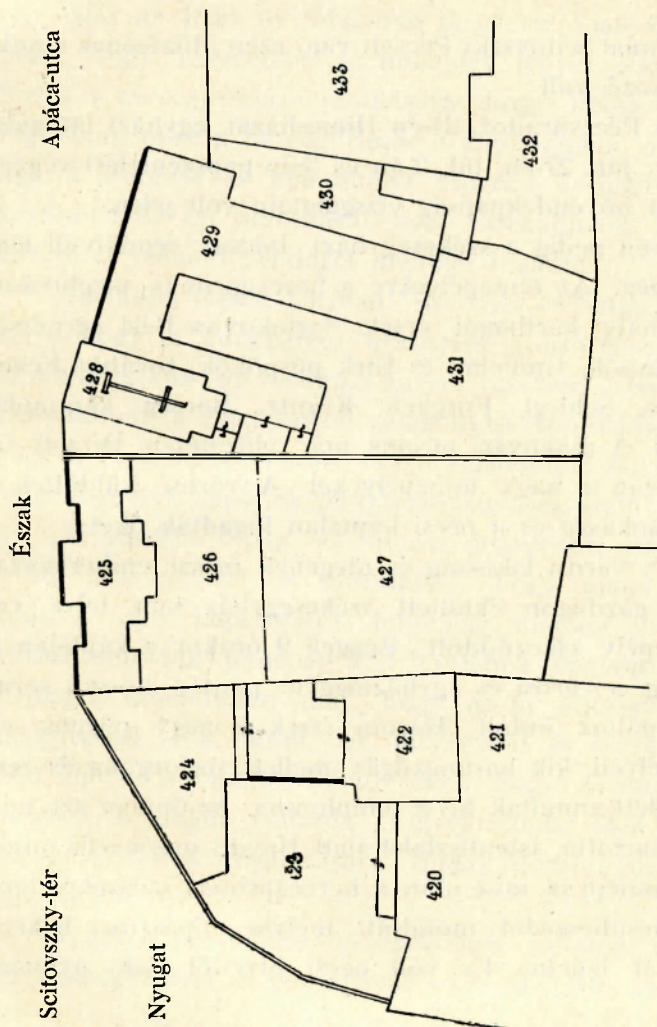
Mínthogy a templom még nem volt felépítve, valamint a templom melletti szárny is hiányzott, ennélfogva az új lakóknak átmenetileg a kolostorban rendeztek be kápolnát és pedig a földszinten. Az istentisztelet végzése ezen ideiglenes kápolnában 1854. december haváig tartott.

★

¹⁾ P. L. 1847 : 344. és 686. sz.

²⁾ Az épület akkor a 297. házszámot viselte.

³⁾ Az építkezésre, névszerint a vízvezetékre vonatkozó okmányok a P. L. 1851 : 1044. és 3759. sz. alatt vannak elhelyezve. Az alsó-sétatér kutját Scitovszky ajándékba adta a városnak Szt. György szobrával (melyet még Klimó püspök készíttetett), azon feltétellel, hogy a város a nőzárdá vizéről állandóan fog gondoskodni.

A nőzárda telke.

Jelenlegi nagyságban. — 422. kert, 423. udvar és kert, keletre a tanítónő-képző internátusa, 424. kert a felsőleányiskola készülő épületével, 425. udvar, 426. udvar, 427. zárdakert, 428. templom, 429. zárdakert, 430. udvar, délre gazdasági épület, 431. zárdakert, — 420., 421. Erreth-féle, 433. Kammerer-féle szomszédos telkek.

Mivel 1851. nyarán a nőzárdá nagyobb része már lakható volt, ennél fogva az alapító főpap a zárdanők ünnepélyes bevonulását lassankint előkészítette.

A zárdaaavatás szertartását több ünnepélylyel akarta egybe kötni.

Ez alkalommal Scitovszky Pécsett való ezen időzésének munkarendje a következő volt:

Jún. 23-án Pécsváradot, 24-én Himesházát egyházi látogatásban részesítette; jún. 27-én, júl. 2-án és 3-án papszentelést végzett; júl. 8. és 9-én a növendékpapság vizsgálatain volt jelen.

Június 29-én pedig a székesegyházi búcsut rendkívüli fénynyel tartotta meg. Az ünnepélyekre a hercegprimás meghívására Viale-Prela Mihály karthagói érsek, Bartakovics Béla egri érsek, Fogarassy c. püspök, Guilielmi és Girk püspökök, továbbá Fekete, Prybilla, Jaross, Schirgl, Forgách, Krantz, Bucseg kanonokok Pécsre érkeztek. A diakovári püspök már előzetesen Pécsett tartózkodott, várván a nagy ünnepélyeket. A városi küldöttek, a feszületen váró sokaság és a pécsi káptalan fogadták őket.

Az utcán a városi lakosság és idegenek óriási emberáradata hullámozott. A gazdagon ékesített székesegyház már telve volt, midőn az ünnepély elkezdődött. Reggeli 9 órakor a káptalan és növendékpapság, a városi és egyházmegyei papság hosszú sora a püspöki palotához indult. Három érsek és négy püspök vett részt az ünnepélyen, kik harangzúgás mellett, az orgona és zenekar hangjai mellett vonultak be a templomba. Az ünnepi szt. misét a pápai követ tartotta. Istentisztelet alatt Haydn máriacelli miséjét adták elő. Az ünnepi sz. mise után a hercegprimás szószékre lépett és megható búcsubeszédet mondott, melybe főpásztori lelkének egész buzgalmát lehelte. Ez volt pécsi hiveitől való nyilvános búcsubeszédje.

Harmadnap, hétfőn, július 1-én, a pápai követ a diakovári püspök kíséretében Diakovára, Eszékre és Belgrádba indult.¹⁾

★

¹⁾ Haas: Gedenkbuch, 150. l.

A zárdanők bevonulása ünnepélyének sorrendjét a hercegprimás szintén már eleve szervezte. Gondoskodott a zárdanők utazásáról, elszállásolásáról, a bevonulás ünnepélyére való meghívásokról.

Már az 1850. év folyamán megkérte Viale-Prela apostoli követet, hogy jelenlétével az ünnepély fényét emelje, ki készséggel hozta a hercegprimás tudomására, hogy Pécsre mulhatatlanul el fog jönni, mire a hercegprimás a káptalannak, a pécsi hatóságoknak, a mohácsi és németbólyi esperesi kerületeknek azzal a felkéréssel adta ezt tudomásul, hogy törekedjenek minden módon e kitűnő és előkelő vendéget méltóan fogadni.

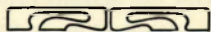
Továbbá Bésán bárónét, Siskovics és Sauskáné úrnőket megkérte, hogy az ünnepélyes bevezetés szertartásán részt vegyenek és mindegyikük egy zárdanőt karján vezessen. Nemkülönben Spreng Leopoldinát, a pesti angolkisasszonyok főnöknőjét is felszólította, hogy a Pozsonyból Pécsre utazó zárdanőket szívesseggel és szeretettel fogadják azoknak pesti tartózkodásuk alatt.

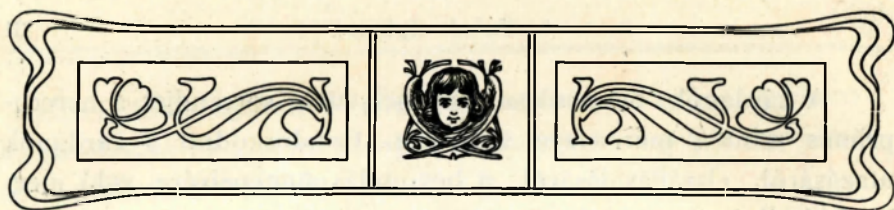
A gondos főpap az utazás legapróbb részleteire nézve is adott útbaigazítást és útmutatást, hogy maga az utazás, valamint a vele kapcsolatos ünnepély mennél jobban sikerüljön. Áldozócsüdtörtők ünnepén kelt levelében nagyon szívükre kötötte a buzgó, szakadatlan imát, hogy az új otthonba való hivatást megismerjék. Ez okból egy imaformát is szerkesztett az utazás előtt álló nővéreknek. Intette őket, hogy zárdanővéreik imáit is kérjék ki a maguk számára. Figyelmeztette őket, az indulás előtt lelki-gyakorlatok megtartására. Hajkó Aloysiát ideiglenes főnöknőnek kijelölte.¹⁾

Végül a felvonulás ünnepélyének minden részét és tervét egyházmegyéjével és papságával körrendeletben is tudatta.²⁾

¹⁾ P. L. 1851 : 918, 945.

²⁾ A bevonulás egész szertartása az egyházmegyei irattár iktatójába be van vezetve.

IV.

Sok gond és előkészület után végre 1851. június 30-án vasárnap kezdték meg utjokat Pozsonyból a zárdanők.¹⁾ Számszerint öt karzárdanő, két ujonge, három jelölt és 2 laikanővér.²⁾ Velük indult az érsekségi tiszttartó és egy szolgáló is. Névszerint:

Hajkó Mária Aloyzia (sz. Komáromban, a pécsi ház első főnöknője, később a királytól arany éremmel és kereszttel lett kitüntetve.)

Aleithner Izabella (sz. Pozsonyban, első helyettes főnöknő és gondnoknő; később visszament Pozsonyba).

Lamprecht Leopoldina (sz. Bécsben, az apácajelöltek mesternője; később 12 éven át főnöknő, érdemkereszttel kitüntetve. Megérte fogadalmának jubileumát.)

¹⁾ Érdekes a feljegyzésre, hogy a Pozsonyból induló zárdanők podgyásza 35 ládába volt csomagolva és 7439 fontot tett ki. Úgy a szerzetesnők, mint a podgyász szállítási költsége étellel együtt 504 frt 2 krba került, melyet a velük utazó számtartó számlájára Scitovszky primás fedezett. Utazásra Scitovszky érsek 200 frtot küldött.

²⁾ Scitovszky a rendszabályok értelmében — t. i. hogy a rendházak összeköttetésben legyenek az anyaházzal és így szükség esetén az áthelyezés könnyebben eszközöltessék — megengedte az alapító első tagoknak, hogy ha idővel az anyaházba visszakivánczognának, mindenkor hajlandó lesz kérésük teljesítésére, a mi később meg is történt.

Schweyer Katalin (sz. Bécsben, a bennlakó növendékek első felügyelőnöje, szintén jubiláns.¹⁾

Zárda-újoncnők: Zohmann Petra (sz. Bécsben, tanítónő).
Novák Augustza (sz. Magyaróvárott, tanítónő.)

Jelöltek: Fels Terézia (sz. Bécsben), Gross Crescentia Mária (sz. Budapesten), nagykéri Nagy Maura (sz. Komáromban).

Laica-nővérek: Reichardt Borbála (sz. Oberlaaban, Ausztria),
Reiter Terézia Nepomucena (sz. Győrött).²⁾

Pestről, a hercegprimás nevében és megbízásából, eléjük sietett a pesti prépost-plebános, Szántóffy Antal. Ugyanazon napon, vasárnap este megérkeztek lelki vezetőjüknek, Cherrier Miklós, pozsonyi kanonok vezetése alatt, Pestre. Megszálltak az angol-kisasszonyok zárdájában, akik őket nagy szeretettel fogadták.

Másnap, hétfőn, júl. 1-én újra hajóra szálltak és délután Mohácsra érkeztek. Ott őket a Duna partján a hercegprimás megbízásából Schirgl Endre esztergomi és Jónás József pécsi kanonokok fogadták.³⁾ Szállást nekik a mohácsi püspöki nyaraló nyújtott. Végül másnap, júl. 2-án történt jövendő működésük helyére, új otthonukba, Pécsre való bevonulásuk.

Kedden, júl. 2-án, Sarlós-Boldogasszony napján Pécssett a déli órák körül óriási tömeg hullámozott azon utcákon, amely

¹⁾ Fogadalmának 50 éves jubileumát megülte Pécssett, 1882. évben, mint főnöknő.

²⁾ A zárdanők kijelölése a pécsi ház részére 1851. március 20-án Scitovszky elnöklésével a pozsonyi házban tartott tanácskozáson történt.

³⁾ Schirgl Endre lovas-küldőnc útján értesítést küldött a hercegprimásnak a zárdanők Mohácsra való megérkezéséről. A jelentés szerint júl. 1-én este hat órakor érkezett meg velök a gőzhajó; valamennyien egészségesen jöttek meg. Csak Izabella nővér volt kissé rosszul útközben; de neki is hamar elmúlt a baja. A Duna partján nagy néptömeg várakozott rájuk, a partra lépő zárdanőknek a város úrnői képeztek sorfalat. A zárdanők kíséretében jöttek Mohácsra Cherrier Miklós, Szántóffy, Kautz és Mathés tiszttartó, valamint P. Béress Zenobius gyóntatójuk. A terv szerint a zárdanők a mohácsi püspöki lakban töltvén az éjjelt, másnap 6 órakor szent misét hallgattak. S a szt. Szűz ünnepe lévén, áldoztak, utánna reggeliztek s $\frac{1}{2}$ 8-kor kocsin Pécs felé indultak.

irányban a zárdanők megérkezését várták. Maga a püspöki palota, hova a zárdanőknek az ünnepi terv szerint szállaniok kellett, telve volt várakozókkal. A kis leányokon kívül, kik mint jövőendő tanítványaik, helyet foglaltak a várakozók között, helyet engedtek a püspöki palota lépcsőházában a város úrasszonyainak, kik az érsekkel, káptalannal és papsággal a püspöki kápolnából a megérkezetteket lakásukig voltak elkísérendők.

A leánykák a székesegyházi plebániái háztól a püspöki palotáig és a lépcsőzetten föl az első emeleti lakosztályig virágot hintettek a megérkező zárdanők elé, kik déli 12 órakor a városi templomok harangjainak zúgása közt vonultak he, a tiszteletnek minden oldalról való megnyilatkozása között.

Első útjuk a püspöki palotában levő házi kápolnába vezetett, hol Cherrier kanonok hozzájuk beszédet intézett és szerencsésen bevégzett útjukért hálaadó istentiszteletet tartottak. Utána készenálló lakásukba vonultak vissza.

★

Vasárnap, július 6-án ünnepi menetben jelentek meg a város plebániáinak hívei a székesegyház előtt. Hatalmas, beláthatatlan néptömeg hullámozott a téren. Legalább 200 fehérbe öltözött leánya, koszorúkkal és virágfüzerekkel, várakozott, hogy a menet ünnepélyességét emeljék. Nyolc órakor készen állott az egész menet a székesegyház előtt, mely ez alkalommal szintén gazdagon fel volt diszitve. A hívek, kik zászlók alatt plebánosaik kíséretében vonultak fel, a székesegyháztól a püspöki palotáig kettős sorokban állottak.¹⁾

A hercegprimás a káptalan és a papság kíséretében a püspöki palota kápolnájába vonult; majd utána azonnal megindult a menet a püspöki palotából a székesegyházba.

¹⁾ Religio, 1851. I. júl. 12. sz.

A menet sorrendje ez volt : Elöl haladtak a szerzetes-rendek : a cisterciták, sz. Ferenc-rendiek és irgalmas-rendiek ; utánuk a növendékpapság, egyházmegyei papok és a káptalan tagjai. A zárdanők követték a hercegprimást, mindenikük egy-egy úrasszony karján ; jobbról-balról leánykák képeztek sorfalat. A székesegyházban a presbyteriumban a káptalani székek előtt helyezkedtek el a leánykák, az úrasszonyok a növendékpapok padjait, a zárdanők az e célra beállított külön székeket foglalták el. Az egész menet folytonos harangzúgás között vonult be a templomba.

A templomba érvén, a hercegprimás a Veni-Sancte éneket kezdte el. — Haas Mihály belvárosi prépost-plébános szószékre lépett és hatásos beszédet tartott. Üdvözölte az apácákat beszédében mint a városnak új polgárnőit és tanítónőit. Magyarázta a kolostor szabályait, célját és üdvös rendeltetését. Élénken rajzolta az óriási hallgatóság előtt a vallásos nevelés édes gyümölcseit. A legmélt. Oltáriszentséggel áldást adtak és evvel megindult a menet a zárdába.

Elöl az iskolásleánykák haladtak, azután a férfiak, majd a szerzetes-rendek ; utánuk az egyházmegyei papság, a segédkező papság, az érsek s a zárdanők ismét leánykákkal környezve.

A menetben Bésán báróné vezette karonfogva a főnöknőt. A többi zárdanőt pedig a megye és város társadalmának legelőkelőbb úrasszonyai ; névszerint : Siskovicsné, Pejacsevicsné (Prandauné szül. Cseh grófné helyettese gyanánt), Hann úrnő, térparancsnok neje, Koronczyné, Sauskáné, Répásné, Országghné, Scitovszkyné és Gradwohlné.¹⁾

Útközben a papság a szertartáskönyvben előírt szöveget énekelte. Utána még magyarul énekelték a Mindenszentek

¹⁾ Különös ünnepélyességet kölcsönzött a menetnek ez a körülmény, hogy t. i. a zárdanőket egy-egy előkelő úrhölgy vezette karon ; az ideiglenes főnöknőt a Dunaszekesőn lakó báró Bésánné vezette ; Siskovics főispán neje vezette Aleithner Izabellát, Pejacsevicsné vezette Lamprecht Leopoldinát, Hann cs. kir. katonai térparancsnok neje vezette Schweyer Katalint, Scitovszkyné vezette Szép Angelát. Répásné Zohmann Petrát, Sauskáné Novák Augusztát, Országghné a Soeur Crescentiát, Koronczyné Barbarát, Gömöreyné Nagy Maurát, Csépkyné Fels Teréziát, Gradwohlné Reiter Teréziát.

litániáját. A menet a plebániaépület boltíve alatt és onnét jobbra kerülve a gabona-piac felé (mai alsó-sétatér) vonult. A zárdához érve a nép a zárda udvarán maradt, a papság pedig s az előkelőség a folyosókra vonult; a kápolnában a káptalan és a legelőkelőbb tisztviselők foglaltak helyet. Az úrasszonyok a zárdanőkkel a chorusba mentek, a kis leányok kíséretében, amennyire a hely engedte.

A kápolnába érve a hercegprimás ünnepélyes szent misét végzett.¹⁾ A szent mise alatt a zárdanők szent áldozáshoz járultak. A szent mise után az érsek az oltártól a zárdanőknek rövid beszédet tartott.

A szép beszédben kiemelte azon tiszta szándékot, hogy 12 éves főpásztori működése alatt leginkább szívéen feküdt a pécsi és vidéki gyermekek vallásos nevelésének ügye. Ezen célból nyitja meg jelenleg is a zárdát — mondotta — mint a hit után esengő szíveknek menedékét és biztos csarnokát. Serkentette a zárdanőket, akik a könyezésig el voltak érzékenyülve, türelemre, hivatásuk pontos teljesítésére. A híveket pedig bizalomra szólította fel az új intézet iránt, hogy gyermekeiket vonakodás nélkül bizzák a gyöngéd zárdaszűzekre, akik elhagyva a világot, sőt annak ártatlan örömeit is, azért zárkóznak kolostor falai közé, hogy a magányban, a gyermeki szív művelésében minél inkább háborítatlanul működhessenek.²⁾

A hercegprimás beszéd után átadta az ideiglenes főnöknőnek a zárda kulcsait, hogy a rábizott kötelesség hű teljesítésére figyelemztetve legyen. Átadta a főnöknőnek a zárda kulcsaival a Szántóffy Antal pesti plebános által ajándékozott gyönyörű pecsétet is. Erre körmenetet rendezett egy ajtón keresztül a kápolnából az utcára; onnan a zárda főajtájához. Ott felolvasták a tridenti zsinat végzését a clausura betartására vonatkozólag.

¹⁾ Missa votiva de Spiritu sancto.

²⁾ Religió 1851. I. 12. sz.

A rendelet felolvasása után a hercegprimás bezárta az ajtót; a körmenet a folyosón a kápolnába vonult. Onnan a zárdanők a chorusra távoztak. A zárdanők a choruson elénekelték a „Sancta Maria succurre miseris“ kezdetű imát ezen karverssel: „Elegi abiectus esse stb.“

Erre az ünnepélyt a hercegprimás által osztott áldás fejezte be. Áldás után a papság és a nép a székesegyházba tért vissza.

★

Az ünnepi ebéd 2 órakor volt 60 terítéssel. Részt vett azon a pápai követ, aki méltóságos fellépésével és keresetlen szeretetreméltóságával mindenkit elragadott.

A pápai követ az ünnepi étkezés alatt az alapító hercegprimásra, az intézetre, valamint Pécs városára, mely ez alkalommal kath. jellegének fényes bizonyítékát adta, felköszöntőt mondott.

Délután a nuncius meglátogatta a püspöki könyvtárat, melynek emlékkönyvébe nevét beírta.¹⁾

A kolostor ezen a napon 3 órától 7-ig megtekinthető volt bárkinek, hogy annak beosztását, felszerelését különösen a szülők megtekinthessék.²⁾

A látogató nép tisztelettel és az örömnélkül kifejezésével szemlélte meg a kolostort.³⁾

¹⁾ Religio 1852. I. júl. 5. sz.

²⁾ Religio 1851. I. júl. 12. sz.

³⁾ U. o.

V.

Az ünnepélyes bevonulás utáni napokban a hercegprimás azonnal hozzálátott a nőzárdá belső ügyeinek rendezéséhez. 1851. júl. 12-én tanácskozmányt tartott a nőzárdában, amelyen jelen voltak: Scitovszky hgprimás, Hajkó Aloizia, Aleithner Izabella, Lamprecht Leopoldina, Schweyer Katalin, Szép Angelika zárdanők, Pribyla József és Schirgl Endre esztergomi kanonokok, Král József pécsi kanonok, mint kinevezett zárdagondnok, Haas Mihály belvárosi prépost-plébános, Barinyay József primási- és Troll Ferenc pécsi püsp. titkár és Zsivics Károly sz. széki jegyző.

Scitovszky a jelzett napon reggel 7 órakor sz. mise után megnyitotta a gyűlést, melynek első és legfontosabb pontja az új főnöknő választása volt. Miután mindannyian összegyűltek a teremben, a hgprimás rövid beszédben figyelmeztette őket a választás fontosságára. Mindenkor nehéz állása van a főnöknőnek — mondotta a hgprimás — de különösen most, midőn egy intézet nagyhorderejű életműködését megkezdi. — Ima után kiosztotta a szavazólapokat; miután letették valamennyien az esküt, hogy lelkiismeretük szerint fognak szavazni, megkezdődött a szavazás. A beadott szavazatokat a hgprimás és Lamprecht Leopoldina jegyezték, melynek eredménye gyanánt a primás kihirdette, hogy Hajkó Aloizia a nőzárdának törvényesen megválasztott főnöknője, ki azonnal elfoglalván helyét, az eléje járult zárdanők hódolatát fogadta.

A zárdanők tisztségét az újonan választott főnöknő jelölte ki, amennyiben Izabellát konyha- és pincemesternőnek, Leopoldinát újonc- és ruhamesternőnek, Katalint konviktus prefektának, Angelikát

portásnőnek, a felső-nevelő-intézet és külső iskola prefektájának és sekrestyénőnek nevezte ki; kik mellé helyetteseket is rendelt. Ezután határozatba ment, hogy változást csak akkor eszközölhetnek, ha az elkerülhetetlenül szükséges, erről azonban a hgprimást előzetesen értesítik.

Ezek szerint a zárdanők létszáma (az új belépésekkel) és tisztségük az első tanévben ez volt:

I. Karzárdanők:

Hajkó M. Aloizia, főnöknő.

Aleithner M. Izabella, első tanácsos és gondnoknő.

Lamprecht M. Leopoldina, újonc-mesternő.

Schweyer M. Katalin, a benlakó-intézet előjárója.

Szép M. Angelika, tanítónő.

Zohmann M. Petronella, tanítónő.

Novák M. Augusztina, tanítónő.

II. Újoncnők:

Nagy M. Maura.

Fels Teréz.

Gross M. Mária.

III. Jelöltek:

Stefkó Terézia, Plazer Erzsébet, Brunner Jozefin, Asenbauer Jozefin (születtek Bécsben).

Kocsó Kamilla (sz. Pozsonyban).

Hanák Emilia (sz. Lakon).

Ez idő szerint ezek mind a tanító pályára készültek.

Világi nővérek:

Peffer M. Crescencia.

Reichardt Borbála.

Postulansok:

Reiter Teréz (sz. Győrött), Blinarids Julia (sz. Balaton-Berényben), Kreszl Erzsébet.

Összes létszám: 21.

A nőzárdá napirendjére és az istentisztelet sorrendjére nézve az első megállapodás ez volt: Reggel 5 órakor reggeli ima, egyben végzik a breviárium egy részét (*Horae minores*), $\frac{1}{2}$ 7-kor sz. mise a zárdanők számára, $\frac{1}{2}$ 8-kor sz. mise a növendékek számára, 8—11-ig előadás az iskolákban, $\frac{1}{2}$ 12-kor a bennlakó növendékek ebédje, 12-kor pedig a zárdanőké.

Délután 2—4-ig előadás az iskolákban, 6 órakor közös karimád-ság (*Vesperae, completorium, matutinum, laudes*), $\frac{1}{2}$ 7-kor a növendékek vacsorája, 7-kor a zárdanőké, 8-kor közös esti ima, 9-kor lefekvés.

Vasárnapra és ünnepekre általában ugyanazon napirend lett megállapítva, azon különbséggel, hogy d. e. 10-kor ünnepélyes sz. mise, délután pedig $\frac{1}{2}$ 6-kor litánia tartatott.

A zárdakápolnában tartandó sz. beszédek következő ünnepekre lettek kijelölve: Nagy Boldogasszony ünnepére, Ker. Sz. János (a rendház választott védőszentének), Fourier Sz. Péter és Sz. Ágoston ünnepeire. Ezen ünnepi szent beszédek az első intézkedés erejéből kifolyólag egyelőre német nyelven voltak megtartandók.¹⁾

Magára a tridenti zsinat által előírt clausura-kötelezettségre nézve a hgprimás jelezte azon óhaját és szándékát, hogy azon enyhíteni nem hajlandó. Épen ezért az idevonatkozó egyházi intézkedés kivonatát a hozzávaló utasítással együtt a főkapun belül hirdetmény alakjában kifüggesztette.

„Tilos nemcsak az apácáknak — így szól a hirdetmény magyar szövege — a zárdából (*clausura*) valaha kijönni, hanem bárkinek a püspök, vagy annak helyettesétől nyomós okoknál fogva nyelendő írásbeli engedelem nélkül bemenni.“ Azután hivatkozva a zárdanők nagy elfoglaltságára, a szabályszerűen jogosított látogatók idejére nézve is ezen határozatokat szabta: „Rendeljük, hogy írásbeli nyert engedelemmel is csak csütörtökön délelőtt 10—11-ig, vasárnap d. e. $\frac{1}{2}$ 11— $\frac{1}{2}$ 12-ig úgy szabad a bemenetel, hogy az apácákkal való érintkezés ezek kívánsága szerint minél rövidebb időre szoríttassék.²⁾

¹⁾ P. L. 1851 : 1092, 1229. sz.

²⁾ P. L. 1851 : 1104.

A fátyolt illetőleg az alapító megengedte, hogy a rendtagok iskolában világi nők jelenlétében fátyol nélkül lehessenek; más esetben, különösen férfiakkal való beszélgetés alkalmával csak a főnöknő engedélyével mellőzhetik a fátyolt.

★

Aug. 15-én, mint a boldogs. Szűz menybemenetelének ünnepén az új zárdá kettős ünnepet ült, t. i. a rendnek főünnepét, mert hisz a rendház alapítója az egész zárdát a mennyek királynéjának oltalmába ajánlotta; azonfelül ezen napon ünnepelték a zárdába való első beöltöztetést.

Az első fogadalomtétel ugyanezen év aug. 28-án, sz. Ágoston napján történt. A zárdá ezen alkalommal teljes törekvéssel igyekezett kápolnáját feldíszíteni. Farkas József püspöki helynök végezte az istentiszteletet, mely délelőtt a Sz. Lélek segítségül hívásával kezdődött. Az érdeklődő hívek egészen megtöltötték a kápolnát. Jelen voltak a város legelőkelőbb úrasszonyai. A két fogadalmas jelöltnő Zohmann és Novák kisasszonyok a sz. mise alatt a sz. áldozáshoz járultak. A sz. mise végzése után történt a fogadalomtétel, melynek szertartását röviden ezen első esethez kapcsolva elmondjuk.¹⁾

Az istentiszteletet végző apátkanonok apáti főveggel az oltár előtt ült és az oltár lépcsőjén térdeplő jelentkezőkhöz a rituale alapján intézte azt a kérdést, hogy mit óhajtanak.

Ama válasz után, hogy ők, mint az Úr Jézus jegyesei a szerzet szabályai szerint Istennek és felebarátjuknak óhajtanak szolgálni, az apát-kanonok megindult hangon, az egyházi szellem erejével, a szavak minden művészi, mesterséges kész-

¹⁾ Az első fogadalmak közé tartozik Brunner M. Gabriella fogadalma is, amely ügyben megtartott vizsgálatnak és szertartásnak okmányai szokás szerint a püspöki irattárban elhelyeztetek. (P. L. 1855: 353).

lete nélkül, a szív közvetlen és őszinte nyilatkozatával beszédet tartott a szerzetes-élet kötelezettségeiről. A rövid beszéd, a meggyőződéses hang, — mint egy fültanú írja — a hallgatóságra, mely ilyen szertartást még nem látott, feltűnő mély hatást gyakorolt.

A szent beszéd után a rituale alapján megismételte ugyanazon kérdést és a nyert felelet után következett a fátyol megáldása.

Midőn a koszorút és fátyolt átvették, ismét letérdeltek és imádkozták a szertartáskönyv ezen szövegét: *Regnum mundi...* stb.

Az ünnepély ezután a *Te Deum* énekkel befejeződött.

Az újoncnők vizsgálatánál való eljáráshoz első püspöki biztosnak Daróczy kanonok lett kinevezve. A vizsgálat formuláját az egyházmegyei levéltárban helyezték el.

★

A zárdai lelkész tisztséget több próbálkozás után lehetett csak betölteni.

A hercegprimás első választása e tekintetben Schmidt Alajos szászvári plébánosra esett, kit neki a szentszék tagjai ajánlottak, mint aki kiváló papi jelleméről ismeretes és állandó becsülésnek s tiszteletnek örvend.

A szászvári plébános, Schmidt Alajos azonban alapos megfontolás után tudomására hozta az egyházmegyei hatóságnak, hogy a nőzárda lelkiigazgatói tisztségét nem fogadhatja el.¹⁾ Vágyódása — írja Schmidt — őt a lelkipásztorkodás felé vonzza; úgy gondolja, hogy ott többet tud dolgozni.

Azután ugyancsak lelkivezetői tisztségre felkérték Klump Jánost, volt papnevelő-intézeti tanárt, ez idő szerint abaligeti plébánost, ki azonban szintén jelentette, hogy a felajánlott helyet, minthogy

¹⁾ P. L. 1851 : 995. és 1150. sz.

annak méltó betöltésére magában elegendő erőt és tehetséget nem érez, nem fogadhatja el.¹⁾

A keresést erre tovább folytatták. Harmadsorban Kleiszner Sebestyén nádasdi plébános lett e tisztségre kiszemelve.

Kleiszner a lelkiigazgatói tisztség elvállalására bizonyos feltételek mellett hajlandónak nyilatkozott. A feltételeket levelében kifejtette, mire az egyházmegyei hatóság őt az általa jelzett feltételek tekintetbe vétele mellett zárdai lelkiigazgatóvá kinevezte.²⁾

Kleiszner azonban előbb kérte ezen tisztség munkarendjét, feladatainak s ügykörének jegyzékét, amelyet az egyházmegyei hatóság megküldött neki. Erre aztán válasza lemondó volt. Hivatkozván a tisztséghez kötött ügykörnek nagy lelkiismeretességet igénylő voltára, azt írta, hogy a felajánlott tisztséget nyugodt öntudattal nem fogadhatja el.³⁾

A hercegprímás Kleiszner levelének vétele után a lelkiigazgatói állás betöltéseinek személyi vonatkozású részeire nézve megbizta Haast, Krált és Farkast, kik a szept. 16-án tartott tanácskozmányban Csáky Ferenc bodonyi plébános személyében állapodtak meg, ki árvaházi igazgatóvá kineveztetvén, átmenetileg a zárdai lelkiigazgatói tisztség végzésével is megbízott.⁴⁾

A jelölő bizottságnak egyébként meggyőződése volt, hogy az állást jobb volna szerzetessel betölteni, aki mint szerzetes, a szintén szerzet-szabályok alatt álló zárdanők kötelezettségeihez ez alapon közelebb állana.

¹⁾ P. L. 1851 : 1606. sz.

²⁾ P. L. 1851 : 1287. sz.

³⁾ P. L. 1851 : 1402., 1420. sz. Kleiszner levele — ki egyébként egyike volt az egyházmegye legképzettebb tagjainak — nagyon tanulságos. Látjuk benne az első megindulás valamelyes határozatlanságát; a lelkiigazgatói állás még ki nem alakult munkakörét és a sorok között azt is megtudjuk, hogy a nőzárda a maga erejére és a nagylelkű alapítóra volt hagyatkozva. Lehet egyébként, hogy csak Kleiszner látta a helyzetet ily sötét színben.

⁴⁾ Az árvaházban teljes ellátást nyert 300 frt fizetéssel; a zárdai tisztségért pedig a székesegyház pénztárából évi 200 frt tiszteletdíjat utalványoztak ki neki.

Csákyt csakugyan hamar felváltotta Strebiczky Alfonz kapucinus atya, ki évek során át buzgólkodott ezen tisztség betöltésében.¹⁾

Ő volt a zárdá-lelkész és szónok; a növendékek gyóntatója és a belső iskolában hitoktató.²⁾

★

Az istentisztelet rendezésének személyes vonatkozású ügyei is valamelyes nehézségbe ütköztek. A zárdanők részére való istentisztelet végzése a zárdalelkész kötelessége volt; a növendékek sz. miséje pedig a hitoktatóé. A vasárnapi és ünnepnapj ünnepélyes sz. misére azonban nem találtak hamarosan áldozópapot. Ezen feladat betöltésére a hittudományi intézet tanári karát óhajtotta a herceggprimás igénybe venni. Általában számított a herceggprimás a városi papság szolgálatkészségére. Egyik szentszéki gyűlésen, mely a nőzárdá ügymenetének megállapításával foglalkozott, hivatkozott ezen általános várakozására. Kétségtelen dolog — mondotta — hogy a jövőendő nemzedék vallásban való előrehaladásának és növekvésének eszköze a leányifjúság vallásos nevelésében rejlik. Valamint a bőséges aratás — mondotta tovább — a mag jóságától s a mezei munkába fektetett serénységtől függ: épen úgy az egyház javára való növekvést a nevelésbe fektetett jó szellemi munkától várhatjuk, melynek helylyel-közzel a lelkesültség és ügy-szeretet alapján ingyenesnek is illik lennie. Ezen munkálatokhoz tartozik többek közt az isteni tiszteletnek a zárdatemplomban való pontos és állandó végzése. Ebből kifolyólag óhajtom — folytatta — hogy a sz. misén kívül, melyet a zárdanőknek az ő alapszabályaik szerint megtartanak és a melyet az intézeti növendékek

¹⁾ P. L. 1853 : 1418. sz. szept. 30.

²⁾ Az 1857. év nagyhétén ő végezte az egész pécsi papság számára a sz. gyakorlatokat. — Ugyanő a lelki vezetésére bizottakat és ismerőseit egy füzetkével lepte meg e cím alatt: „Olvasd és elmélkedjél. Útmutatás a lelki elmélkedéshez.“ A kis munka 3 fejezetre oszlik, melyben arról ad világos útmutatást, hogy elmélkedés előtt, alatt és után melyek a szemmel tartandó főérdekek és pontok. Religio 1855. I. 390. l.

számára külön végeznek, esetleg vásár- és ünnepnapokon a zárdatemplomban énekes sz. mise is legyen. — A káptalan eziránt úgy határozott, hogy a zárdanők részére a reggeli istentiszteletet mindig a zárdai lelkiigazgató végzi, a növendékekét a hitoktató, a harmadikat pedig: az énekes sz. misét, vasárnapon a hittudományi kar tanárai és a püspöki udvari papság. A sz. széki végzést a hittudományi intézet tanári karának tudomására juttatták.

Ezen kötelezettségnek tisztázására azonban a tanárok a pécsi püspöki szent székhez fölterjesztéssel éltek. 1851. okt. 7. keletű iratukban hivatkoznak arra a körülményre, hogy a tanári kar nagyon tudatában van ugyan annak az áldásos rendeltetésnek, mely az újonnan szervezett zárdá elé cél gyanánt lett kitűzve, és e tudat kötelező erejében áldozatot is hajlandó hozni: de ez intézkedést nem tekinthetik olyan erejűnek, mely a későbbi idők tanáraitra is jogosítva volna ugyanezen terheket róni. Ugyanezért a tanári testület szabadságát minden ezen nemű megterheléstől mentnek akarták. Épen ezért ezen rendelkezésre vonatkozólag tisztelettel ezt a módosítást terjesztik elő: Mindenek előtt ezen rendelkezés kötelező ereje ne háruljon át a jövőendő tanárookra, hanem illesse közvetlenül a jelenlegi tanári testület tagjait. A nagy vakáció egész idejét kiveszik ezen kötelezettség alól, mert méltányos és megfelelő dolog, hogy a hosszú és lelkiismeretes munka utáni pihenő teljesen rendelkezésükre álljon. Óhajtkák azonfelül, hogy a helyettesítés ügyében ne nekik kelljen eljárniok, hanem a zárdai lelkiigazgatónak. Egyebekben őszinte szívből kéri az újonnan alapított intézet részére az isteni áldás bőséges kiadását, hogy kitűzött magasztos céljának minél jobban megfeleljen. A fölterjesztést aláírták a tanári kar tagjai: Sláby Ferenc, a dogmatikatanára, Csajághy Károly, az erkölcestan-, Pollák János a Szentírás tanára.

A dolog ezen fölterjesztés értelmében lett szabályozva. A püspöki helynök a theol. tanári kar áldozatkészségét szívesen köszönte és kérte őket, hogy az istentisztelet sorrendjét mindig állapítsák meg egymás között.¹⁾

¹⁾ P. L. 1851. 1433.

A nőzárdá egyéb tisztségeit is hamarosan betöltötték. Az egyik fontos tisztségre nézve az intézet alapítója, a hercegprimás, a zárdá vagyonának első gondnokává Král József kanonokot nevezte ki.¹⁾

Král József kanonok, szemináriumi rektor a gondnoki tisztséget készséggel elfogadta és lelkiismeretesen teljesítette, úgy, hogy a hercegprimás ügybuzgó és kiváló fáradozásáért, neki a nőzárdá építésében kifejtett működéséért ismételten köszönetét fejezte ki.²⁾

Gottliebovics Pál kanonok a nőzárdá első rendes gyóntatójává neveztetett ki.³⁾ — Az első rendkívüli gyóntatóra nézve a főpásztor Haas Mihály belvárosi prépost-plébános személyében állapodott meg.⁴⁾ A szerepet a következő évben már felcserélték, amennyiben Gottliebovics kanonokot a rendes gyóntatói tisztség alól felmentvén, a püspök őt rendkívüli gyóntatóvá nevezte ki. Rendes gyóntató Haas Mihály belvárosi apát-plébános lett.⁵⁾

¹⁾ Král József Antal Somogy megyében Berzencén született 1788. febr. 22. Nagybátyja, Somogyi Sándor mosdósi plébános, neveltette. Papnővendékké felvétetvén, a hittani tanfolyamot a pécsi szemináriumban elvégezte és 1811. febr. 22-én, születése napján, pappá szenteltetett. Hamarosan Pécsre került mint fiatal pap, székesegyházi káplán minőségben. 1815. évben már papneveldei vicerektorrá lett kinevezve, s e tisztségét, a papneveldei uradalom nagy előnyére, 16 éven át viselte. Többek között a papnevelde kökényi szőlőjében levő óriási pincét ő készítette. 1831. évben Abaligetre ment plébánosnak. Takarékoságával, szorgalmával szép vagyont gyűjtött. Gazdagságának híre futott, s egykor éjjel rablók támadták meg. Az erdős, hegyes mecsekháti falut erre igyekezett elhagyni és 1845. október havában a kővágó-szöllősi plébániára nevezte ki őt a pécsi káptalan, mint kegyúr. Közben, 1834. évben, a gödrei kerületnek alesperesévé, 1836. dec. 6-án pedig tb. kanonokká lett kinevezve. Mint kővágó-szöllősi plébános, a káptalan kérelmének alapján, Scitovszky püspök ajánlatára, 1847. folyamán pécsi székesegyházi kanonokká lett kinevezve. Együttal azonnal papneveldei kormányzó lett Virág Mihály után. 1851-ben c. apát, 1858-ban püspöki helynök, 1861-ben scopiai vál. püspök lett. Meghalt 1863. okt. 15-én. Végrendeletében a kővágó-szöllősi, az abaligeti plébániákban, valamint különösen a papnevelde-intézetben kiváló alapítványokat tett.

²⁾ P. L. 1851 : 131. — 1851 : 1095.

³⁾ P, L. 1851 : 1668.

⁴⁾ P. L. 1851 : 988.

⁵⁾ P. L. 1852 : 50.

Az egyházmegyei hatóság az építés folytatásának ellenőrzését és gondozását Daróczy Zsigmond kanonokra bízta. Ugyancsak ő rá bízta később a templomnak építését is.¹⁾

Palkovics József a nőzárdá első orvosának lett kinevezve.²⁾

★

A nőzárdá személyi ügyeinek elintézése után a hercegprimás Pécsről búcsuzott. A zárdá iránt érdeklődő és a jövőbe tekintő lelkének utolsó ténye a biztató jelek közt meginduló intézet jövőjének biztosítására vonatkozott. Az a gondolat és vágy foglalkoztatta, hogy az örvendetesen mutatkozó érdeklődésnek folytatását búcsuképen volt káptalanának melegen figyelmébe ajánlja.

E célból 1851. júl. 18-án a káptalant ülésre hívta össze. Jelen voltak az ő elnöklete alatt: Nagy János, Vörös Mihály, Daróczy Zsigmond, Král József, Jónás József, Gottliebóvics Pál kanonokok, valamint Schirgl Endre esztergomi kanonok és Haas Mihály pécsbelvárosi plébános.

A gyűlés elején a hercegprimás bemutatta a zárdá alapítólevelét és utána atyai indulattal és teljes bizalommal kérte a káptalant, hogy az intézetet, melyet ő Istennek dicsőségére és az anyaszentegyház felmagasztaltatására, a leánynövendékek oktatására és nevelésére óriási költséggel eddig fölépített: a káptalan továbbra is gondját viselje.³⁾

Búcsuzóban ez a legmelegebb kérése — mondotta a hercegprimás — hogy testvéri szeretetüknek bizonyítéka gyanánt ezen bizodalmas kérését fogadják szívesen és minden lehető módon juttassák szándékait az óhajott eredményhez. Ezen felszólítás nyomán⁴⁾ a káptalani nagyprépost az egész káptalan nevében meg-

¹⁾ P. L. 1851 : 1812., 1662.

²⁾ P. L. 1851 : 1091.

³⁾ P. L. 1851 : 1073. sz.

⁴⁾ „ . . . in tenerrimae huius provocationis sequelam ” — mondja a jegyzőkönyv.

ígérte, hogy a pécsi káptalan az intézet iránt, mint a nagynevű hercegprimás nevének örök emléke iránt állandóan gondozással viseltetik, hogy az egyházi szellem abban mindig csökkenés nélkül megmaradjon, az alapítvány csonkítatlan nagyságban fentartassék és hogy az alapító-levél összes intézkedéseit és záradékait minden módon és időben teljesíteni és eredményhez juttatni fogja.¹⁾

Az alapító-levelet ezután a főpásztor áttette a káptalanhoz kérvén azt, hogy irattárában megőrzés céljából elhelyezze és annak átvételéről elismervényt állítson ki.²⁾

★

Ezek után a hercegprimás július hó folyamán Pécsről távozott.

Távozása alkalmából még meleghangú levélben vett búcsút az intézettől. Kifejezte reményeit, hogy a nőzárdá azon célnak, melyet ő eléje tűzött, mindvégig meg fog a legnagyobb lelkiismeretességgel felelni.³⁾

Az összeköttetés, melyet a hála sugalt, a nőzárdá részéről nem szűnt meg. Névnapijára a hercegprimást mindig hálás szívvel üdvözölték, valamint újév ünnepén is.⁴⁾

A figyelmes sorokat a primás rendesen szívélyes levélben köszönte meg.

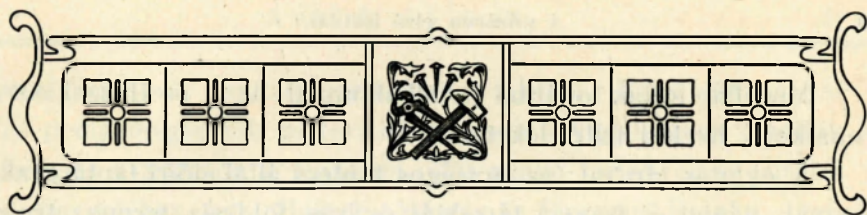
¹⁾ P. L. 1851 : 1093.

²⁾ P. L. 1852 : 369. sz.

³⁾ P. L. 1851 : 1201. sz.

⁴⁾ Scitovszky pécsi püspöki palliumát a nőzárdá mind a mai napig illő kegyelettel és hálával őrzi.

VI.

Az iskolák tervezetét, az előadandó tantárgyakat a hercegprimás a káptalannal és a zárdával folytatott ismételt tanácskozás után főbb vonalaiban az ünnepélyes bevonulást követő napokban hamarosan megállapította.¹⁾

Az iskolák tervezetét egy bizottság készítette el, melynek tagjai voltak: Daróczy és Král kanonokok, Troll püspöki titkár és Haas belvárosi plébános. A bizottság munkáját, a nevelésre és oktatásra vonatkozó tervezetét a hercegprimás elé terjesztette, ki ezen munkálatot nyomtatásban közzétette.²⁾

Tekintetbe véve a város társadalmának óhajtasát és szükségletét: a hercegprimás elhatározta, hogy a leányoknak vallás-erkölcsi nevelése a megnyitandó intézetben három csoportban történjék.

Az első szakasz magában foglalja az előkelőbb származású leányokat a bennlakó intézetben, mely a clausurán belül legyen elhelyezve.

A második szakasz magában foglalja azon leányokat, kik már elemi iskolákat elvégezték (felsőbb leányiskola).

A harmadik szakasz pedig a külső elemi iskolai osztályokat foglalja magában.

¹⁾ P. L. 1851. 1057. és 995.

²⁾ P. L. 1851 : 1093.

Megállapították továbbá ez alkalommal, az I. és II. szakaszra vonatkozó fizetési feltételeket is.¹⁾

A oktatás tárgyai: az országos tanterv által előírt tantárgyak: magyar, német és francia társalgás és írás, földrajz, természetrajz, történelem, számtan, rajz, festés, zene, különféle kézimunka. A nagyobbak számára háztartás és szakácsmesterség.

Az elemi iskolákat elvégzett növendékek künlakók is voltak, kik ellátáson a városban voltak, a zárdába bejártak és ott kiképeztetést nyertek. Ezen tanfolyamon ugyanazon tantárgyak voltak előírva, mint a megfelelő korú (második szakasz) bennlakók számára.

A zárdaiskolák első tanéve az 1851/52. iskolai tanév volt. A város plébánosai szószékről tudatták hiveikkel, hogy leánygyermkeiket a zárdaiskolákba idején beirassák. Az egyházmegyei hatóság a leányiskolák megnyitását, valamint annak munkarendjét körlevélben is közzétette.²⁾

Az első tanév ünnepélyes megnyitása a nőzárdá ideiglenes kápolnájában 1851. aug. 3-án megtartott Veni Sancte istentisztelettel történt, melyet maga a fáradhatatlan apátkanonok Daróczy Zsigmond végzett.³⁾

A kolostor építésének bevégzéséig (az 1852. év nyaráig) a külső elemi egyelőre a II. és III. osztályt foglalta magában.

Hogy a külső elemi iskola I. osztálya az 1851/52. tanévben nem nyílt meg, annak oka még a következő:

Pécs sz. kir. város 1851. évi június 24-én tartott tanácsülésében úgy határozott, hogy a városi eddigi leánytanítók, Haksch Mátyás és Siegwart Katalin 330 pengő forintból álló évi fizetése átruháztassék a nőzárdára, akkép, hogy míg Haksch Mátyás és Siegwart Katalin élnek, nyugdíj fejében ők nyerjék azt minden csonkítás nélkül a városi pénztárból; a zárdanők pedig mindaddig folyó évi október 1-től fogva negyedévenként 50 pengő forintot részletekben, előre, egy-egy egész évre 200 pengő

¹⁾ P. L. 1851 : 1129.

²⁾ P. L. 1851 : 1154.

³⁾ P. L. 1851 : 1211. és 1229.

forintot kapjanak tanítási járandóság fejében. Ezen 200 forint fizetés pedig megszűnik akkor, ha nevezett nyugalmazott tanítók elhalnak és a nőzárda a fennebbi 330 pengő forint egész fizetés teljes élvezetéhez jut; Haksch Mátyás és Siegwart Katalin tanítók kötelesek lesznek, míg a tantermek a kolostorban elkészülnek, 1851. októbertől kezdve egy évig a kezdő leánykákat az eddigi iskolák tantermében, vagy pedig valamely más, a város által nekik kijelölendő teremben oktatni.¹⁾

★

Első igazgatója a zárdaiskoláknak Jónás József, kanonok. székesegyházi plébános volt. A hercegprimás azon ténye, melynélfogva az igazgató személyére nézve Jónás József kanonok, székesegyházi plébános személyében állapodott meg, elvi jelentőséggel is birt, amennyiben a hercegprimás a kinevezés okmányában hangsúlyozta, hogy a zárdaiskola székesegyházi plébániai-iskola jelentőséggel bírván, igazgatójuk a székesegyházi plébános, hitoktatók pedig a székesegyházi káplánok legyenek. Óhaját fejezte ki a Jónás kinevezését tartalmazó okmányban, hogy ez a jövőben is így legyen.

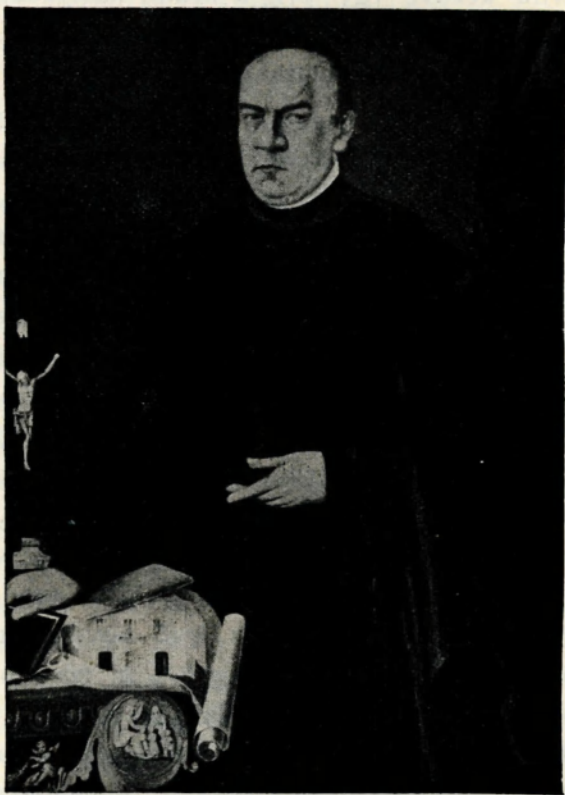
Magára a hitoktatásra nézve egyelőre azon intézkedés történt, hogy a bennlakó intézetben levő növendékek oktatását a vallásban végezze a lelkiigazgató,²⁾ a felsőbb intézetben (in nobiliori instituto) a helyettes lelkiigazgató, a külső nyilvános elemi iskola plébániai hitoktatás kötelezettsége alatt állván, ott azt a harmadik karkáplán végezze, ennél fogva ő akadályoztatása címén a székesegyházi istentiszteletnél való segédkezés ügyében némi felmentvényeket élvezzen. Egyik külső osztályban a hittant azonban az egyik belvárosi káplán tanította.³⁾

¹⁾ Az okmányt aláírták: Luzsovics László, polgármester és Likl János főjegyző.

²⁾ A belső növendékek első hitoktatója Troll Ferenc püspöki titkár volt

³⁾ A káptalani jegyzőkönyv idevonatkozó határozata 1851. júl. 18-ról. A káptalani határozatról szóló hivatalos másolat a papneveldei tanári kar iratai közt van.

Mínthogy ezek szerint a székesegyházi káplánok a jövőben hitoktatói tisztelet fognak betölteni: harmadik káplánról kellett gondoskodni. Ez okból a babarci káplánt, Horváth Antalt

A pécsi püspöki palotában levő olajfestmény után.

SCITOVSZKY JÁNOS

pécsi püspök.

harmadik karkáplánnak kinevezték. A bizottság már ekkor javaslatot tett, hogy idővel az egyházlátogatási jegyzőkönyvben kilátásba helyezett negyedik karkápláni állás is szerveztessék. Ezen szervezés életbeléptetését oly közelinek tartották, hogy a negyedik

karkáplán személyére nézve javaslatba hozták Rakovszky Ede bonyhádi káplánt, ki nyelvismerete és kiváló készsége és műveltsége által a zárdá intézetének kiváló szolgálatokat tehetne.

A tanító-testületet kiegészítette 2 zenetanító. A zenetanítókat óraszám fizették. A rajzolás elemeiben ingyen oktatást adtak a zárdanők. Magasabb kiképzésre rajztanárt vagy festőt kértek fel fizetéssel.

★

A nevelés és tanítás ügyében ezidőben valamennyi kárzárdaőr és postuláns foglalkozott, az újoncnőkkel együtt.

1852. dec. 11-én heten állották ki a püspökhelyettes elnöklelete alatt több tanár jelenlétében az 1847-ben kelt tanrend X. fejezet 86. §. értelmében a vizsgálatot az illető tanulmányokból. Készültek névszerint az új Fibel-olvasó- és nyelvtan-könyvből Haas Mihály iskolaigazgató útmutatása szerint. A jelenlevők mind tökéletesen meg voltak elégedve a megvizsgáltak tudományával és készségével. Mind a heten elnyerték a tanítói oklevelet.

1853. ápril havában ismét 4 jelölt állotta ki a tanítónő-képesítő vizsgálatot. A vizsgálat több tanár jelenlétében fényes sikerrel történt. A vizsgázók Bécsben tanultak, az ottani orsolya-szűzek intézetében; a magyar nyelvben pedig a lelkész, Strebiczky Alfonz kapucinus atya oktatta őket.

Az új zárdaőr-tanítónők rajzolni ügyesen tudtak. Az egyik gyönyörűen festett is. Bécsben egy nyugalmazott, idős pap, a festészet mestere, páratlan szorgalommal ingyen tanította azon jelentkezőket, kik tanítói pályára mentek és különösen kik kolostorba óhajtottak lépni.

„A pécsi kolostorban — olvassuk egy jelentésben — van már, hála Istennek — annyi tanítónő, hogy mind tanulmányi, mind pedig a kézimunkáknak szakmájára jeles tanítónőket lehet alkalmazni.“

Ezidőszerint a zárdanők már huszonhárman voltak s óhajtva óhajtották, bár sikerülne nekik legalább több magyarajkú tagot nyerniök.¹⁾ A tanítónők között született magyar volt 5, magyarul teljesen tudott 6, keveset 2.

Az első megindulás oly bátorító biztatással indult meg, hogy a zárdá vezetősége már ezidőben tanítónőképző-intézet felállítását is tervezte. Az egész tervezetet, mely ezidőszerint még merész volt, Haas Mihály végezte, ki a tanítónőképző-intézet szervezésének lehetőségéről, sőt valószínűségéről szóló tudósításához ezen megjegyzést fűzte:

„Az eszme nálunk új, de kivitele nemcsak hasznos, hanem szükséges is, mert az ilyen kolostori intézetben vallásos nevelést és kath. szellemet nyernek a képzendő tanítónők.“²⁾

A polgármester kérelmére a külső elemi iskolán kívül a zárdá ismétlő iskolát is tartott fenn. (Az ismétlő iskola tanulóinak létszáma már 1854-ben meghaladta a 160-at s ezentúl emelkedett).

A zárdaiskolákban évente két szabályszerű vizsgálat tartatott. A tanítás átlagos eredménye az iskolaszék és tanfelügyelő ítélete szerint mindig közelismerést érdemelt.³⁾

A növendékek számarányaira nézve az első évekből azt találjuk feljegyezve, hogy a nőzárdá iskolája rövid fennállása után a keresztény szülők bizalmát annyira kivívta, hogy 1853. elején már negyvenre ment a belső növendékek száma és a jövő tavaszra még többet jelentettek be.

Haas 1851. okt. 25-én Scitovszky hgprimáshoz küldött jelentésében írta, hogy szinte végtelen azon szülők száma, akik leánykáikat az újonnan megnyitott zárdaiskolákba tolongással, sőt fenyegetéssel is beiratták.

¹⁾ A szerzetes életre való jelentkezés ezen időtájt egyébként feltűnő gyenge volt országszerte. Ezen körülményt országos lapok is szóvá tették. Okait kutatták és ezen jelenség orvosságát is megjelölték. (V. ö. Rel. 1858. 45. sz.: „Hát a szerzetes életre miért sóvárog kevés ifjú és leány.“ Vezércikk.)

²⁾ Religio 1853. I. 396.

³⁾ Jónás József kanonok, a zárdaiskola püspöki megbízottja a zárdaiskola nyilvános vizsgálatairól elismerő jelentéseket tett. P. L. 1855 : 1774.

Az első tanév alatti belső növendékek száma 21 volt. Az 1853. év második felében pedig 8 felavatott, 8 felavatandó apáca-tanítónő vezetése alatta bennlakó intézetben 44, a felső-iskolában 48, a nyilvános elemi iskolában pedig 280 leányka volt beírva.¹⁾

★

A bennlakó növendékek a teljes polgári évre 150 forintot fizettek; az összeget azonban az akkori drágaság miatt már 1854. évben 180 forintra emelték. Étkezés: reggeli: leves vagy tej, felváltva kávéval; ebédre három tál étel, ünnep- és vasárnapokon négy, gyümölcsessel vagy süteménnyel; ozsonna; este vacsorára két tál étel. Az ellátásban benne volt a fűtés, világítás, ágynemű és írószerek. Külön fizetendők: házi orvos 5 frt, mosás 5 frt évi díj. — Zene 5 frt, rajztanító 5 frt, táncitanító 5 frt díj.

Fizetendő volt minden előre, félévenkit. A szülők 15—20 frt-nyi összeget adtak át azonfelül az előljárónak hirtelen felmerülő kisebb szükségletekre, elszámolás kötelezettsége mellett.

Minden növendék szükséges alsó- és felsőruhát hozott; a készlet a szülők tetszésére volt bízva. Köteles volt még a növendék hozni ágyneműt, 6 asztalkendő és evőeszközt. A zárdai oktatás célja lévén nemcsak elmét és kézügyességet, hanem a szívet is vallásosan kiképezni, ennél fogva mindjárt kezdetben törekvésök volt a tanításnak és nevelésnek olyan kezelése, hogy az oktatás mindjárt nevelés is legyen.

Az 1852. év folyamán a növendékek hitbuzgalmáról és annak eszközeiről gondoskodni óhajtván, nyomattak nagy csinnal imakönyvet Bécsben e címmel:

Exercice journalier de chretien, a l' usage des demoiselles pensionnaires de la congregation de Notre Dame de Cinqu-eglises. — A Vienne, Imprimerie des Mechitaristes. 1852.²⁾

¹⁾ Religio, 1853. II. 439. — 1853. I. 5.

²⁾ Religio, 1853. I. 6.

VII.

A zárdatemplom felépítése és felszentelése a zárdaélet első éveiben történt.

A templom alapkövének letételére a hercegprimás a zárda életében fontos napot választott.

A zárdanők megérkezésének napján ugyanis, 1851. júl. 2-án, Scitovszky érsek a zárdaépületben levő ideiglenes kápolnában sz. misét mondván, mely alatt néhány egyházmegyei papnövendéknek föladta a szerpapság rendjét, megáldotta az építendő templom alapkövét és abba a szokásos okmányt elhelyezte.

Az okmány szövege magyar fordításban a következő :

„A mi Urunk Jézus Krisztus megtestesülésének 1851. eszten-dejében, Sarlós-Boldogasszony ünnepén, júl. 2. napján, ezen alapkő megáldatott és a zárda főkapujától jobbra, a szegletben elhelyez-tetett, midőn főmagasságú és főtisztelendő nagykéri Scitovszky János esztergomi érsek, a pécsi püspökség apostoli adminisztrátora, Magyarország hercegprimása, a szentszék született követe, titkos főkancellár, belső titkos tanácsos, stb. stb., a szépművészetek, böl-cselet és hittudományok bekebelezett doktora, ezen zárdát meg-mérhetetlen gonddal, fáradsággal és költséggel azon teljességig vezette, hogy amint az Úrban elhatározta, 1851. júl. 6., pünkösöd utáni 4. vasárnapon a Miaszonyunkról nevezett rend zárdaszűzeit ezen zárdába ünnepélyesen bevezethette.“

Az alapkőbe zárt okmány mellé régi szokás szerint a hasz-nálatban levő pénzek közül néhány darabot tettek ; még pedig 1 drb.

cs. és kir. aranyat, 2 osztrák ezüst forintot, egy császári és egy magyar huszast, továbbá császári és magyar ezüst és rézpénzeket.

Az ünnepélyes szertartásról felvett jegyzőkönyv a következő:

„Emlékokmány azon idők számára, midőn testünk már porladva, a feltámadás erős reménységében pihenni fog. Tudomásul szolgáljon, hogy ezen zárdá Isten dicsőségére, az anyaszentegyháznak felmagasztalására, a Miasszonyunkról nevezett kanonok-szerzet keresztényi tökéletességének és igaz kath. nevelésének állandó és örök biztosítására majdnem teljesen betetőztetett, mely építést 1847. máj. 11. kezdtünk el IX. Pius, gróf Mastai Ferrett, Krisztus egyedül üdvözítő anyaszentegyházát csudálatos buzgalommal és éber okossággal, Isten dicsőségére és valamennyi nép üdvére történő, s az olasz nép majdnem állandó zavargása között végbemenő kormányzása alatt, ki az egyház látható fejévé 1846. június 16-án emeltetett;

Ferenc József, Ausztria felséges császára, Magyarország apostoli királya, Csehország, Lombardia, Velence és Galicia, Lodoméria és Illyria stb. stb. hatalmas, dicsőséges uralkodása alatt;

fentebb említett hercegprimás, Nádasdy Ferenc gróf, kalocsai érsek, Bartakovits Béla, egri érsek és az ország többi püspökének kormányzása alatt; a pécsi püspökség tanácsa, vagyis káptalan tagjai lévén: Nagy János nagyprépost, Kelemen József olvasókanonok, (a kántorkanonokság betöltetlen), Farkas József őrkanonok és püspöki általános helynök, Vörös Mihály, Daróczy Zsigmond, Král József, Peitler Antal, Jónás József és Gottliebovich Pál;

plébánosok lévén: Jónás József penitenciárius-kanonok, székesegyházi plébános, Haas Mihály, Szt. Benedekről nevezett sümegi prépost, belvárosi plébános, mely plébániában a boldogságos Szűz szeplőtelen Szívének népes társulata van szervezve, Pucher Gusztáv budai-külvárosi plébános, P. Zob Gellért szigeti-külvárosi adminisztrátor, volt tartományi főnök;

szerzetházak: a cisztercitáknak rendháza és gimnáziuma, melyet jelenleg katona-kórháznak használnak, Szt. Lászlóról nevezett Ferenc-rendi tartomány zárdája és istenes Szt. János által alapított irgalmas-testvérek rendháza;

Baranyavármegye közigazgatási főtisztviselői : Cseh Ede, Czindery László ;

Pécs városának közigazgatási főtisztviselői : Luzsovics László polgármester, Radenich Imre város-kapitány.

Ezeknek hitelül aláírom. Pécs, 1851. július 2.

Ezen napon áldottam meg és helyeztem el az alapkövet, és a zárdá kápolnájában ezen áldott napon csendes sz. misét mondtam, mely alatt Ruzsinszky Nándort, Pintér Józsefet, Gerencsér Józsefet, Vörös Lipót és Mavrasits Istvánt szerpapokká szenteltem. — János s. k.“

*

A templom Daróczy Zsigmond apátkanonok fáradozása folytán aránylag elég gyors menetben közelgett a teljes elkészülés felé.¹⁾

„Láthatni már a magasba emelkedni a tornyot — írja egy feljegyzés 1853. végén — mintegy égből függő koronáját azon épületnek, mely célban, szent folytatásban, csudálatos kivitelben fenséges lévén, örök időközön keresztül fogja hirdetni a herceprimás nagylelkűségét s hálaimára fogja felhívni a jövő nemzedéket, melynek e fenséges intézet által javulnia kell, javulni fog.²⁾

¹⁾ Királydaróczi Daróczy Zsigmond Lajos Pakson született 1801. március 14. nemes birtokos szülöktől. Kalocsán és Egerben középiskoláit elvégezvén, papi pályára lépett s a hittudományi tanfolyamot Pécsen végezte. Pappá Raffay Imre Károly szerémi püspök szentelte. Öt évi kápláni működés után szülővárosának lett plébánosa 1830. jan. 1-én. 1835. tbeli, 1844. pedig valóságos kanonokká nevezetett ki. Székesegyházi plébános volt mindjárt első kanonoki évében, 1847. és 1848. években pedig az országgyűlésen káptalani követ. Mint kiváló gazda, a káptalani dékánság gondjait hosszú időn át viselte. Kitüntetésekben és előmenetekben s káptalani méltóságokban csakhamar része volt. Meghalt 1868. nov. 6. A nevére elnevezett káptalani birtokon, Daróczyhalmán iskolára 2500 frt. összeget adott, — az ottani tanító állás szervezésére 1000 frt. alapítványt tett. A gazdasági teendőkhöz fáradhatatlan volt. Ezért esett a gondos főpásztor választása reá, midőn a zárdához anyagiakban gondozó tisztviselőt keresett. — Brüsztle: Recensio, IV. 128.

²⁾ Religio, 1853. II. 374. I.

DARÓCZY ZSIGMOND
apátkanonok.

A templom belseje, annak berendezése is serényen készült már az 1853. év folyamán.

Különös gondot óhajtott fordítani Scitovszky hgprimás az oltárképre, melyet 1853. évben vettek munkába.

„Kupelwieser, az egyházi festészetnek jelenkori leghiresebb bajnoka, erősen dolgozik azon a képen, mely a pécsi apácák főoltárát ékesítendi a jövő nyáron.“ Így ír egy egyházi lapnak pécsi levelezője, 1853. év elején. A szép oltárképről, mely a zárdatemplom egyik főekessége, kissé hosszasan kell megemlékeznünk.¹⁾

Kupelwieser Lipót (szül. Piestingben, 1796. okt. 17., meghalt Bécsben 1862. nov. 17.), kinek java működése Bécsre, az osztrák fővárosra esik, ahol több szép oltárkép, s az Altlerchenfelder-Kirche Fühlich Józseffel együtt alkotott falképei dicsérik művészetét, ahhoz a művészeti irányhoz tartozott, melyet Cornelius Péter, Overbeck, Schadow és Veit társaival indított meg, s amely a müncheni iskolában fejeződött ki. Német műtörténészek ebben az irányban látják az újabb német művészet renesszanszát, mert szakított az empire-korszak klasszikus schemáival s a hazai művészet hagyományait föllevenítve, férkőzött a nép szívéhez. Annyi kétségtelen, hogy a nagy stílt, az ideális szépséget kereste. Tárgya mindig nemes volt, szerette a történeti és vallási motívumokat, bár a mitológiát sem mellőzte, de abba is több valószínűséget vitt. Ám éppen ez a keresett nagystílűség sokszor a dekoratív tájakra tévedt, s a nagy vásznakból és falfestményekből hiányzott a bensőség, a báj, pedig az irány az olasz renesszansz tanulmányából fakadt. Talán a művészek német nemzetiségét jellemző hidegebb vérmérséklet, vagy a technikai szabályok szigorú nyűge okozták, hogy az irány lassankint megmerevedett és a manapság üldözött akademikussággá fajult.

Kupelwieser nem volt világra szóló művészi tehetség, de a mit festett, azon az éppen ma eléggé nem hangsúlyozható gondos lelkiismeretessége hagyta nyomait. Nyugodt akademikus volt, a kit iránya megóvott a szertelenségektől, de máskülönben különösebb határok elérésétől is elzárta.

¹⁾ Az oltárkép esztetikai ismertetése Szőnyi Otto dr. jogtanár tollából való.

Leginkább a vallásos művészet terén mozgott, s ott nemes egyszerűségével, tárgykörének mély ismeretével, a vallási hagyományok szigorú követésével csak elismerést érdemel, habár hiányzik belőle a mélység, s a Fra Angelico naivsága.

A mi oltárképünk a szent Szűz mennybemenetelét ábrázolja, majdnem életnagyságú alakokkal. A tárgy a keresztény művészetben már minden részletében kialakult, midőn a kép készült (1853. év.) A kép alján Szűz Mária nyitott sírja előtt állnak az apostolok; a sírból rózsák és liliomok nőnek ki s fönn a magasban lebeg a Szűz és kíséri az angyalok kara, mert mint a breviárium mondja: *Felvitetett Mária az égbe, örvendenek az angyalok — Assumpta est Maria in coelum: Gaudent angeli.* — Képünkön minden hagyományos elem meg van. Középen a sír, mely egy kevés reálitással kidolgozott kóláda; a sír üregéből emelkednek a rózsák és liliomok. Körülötte szabályos csoportokban állanak az apostolok. A hagyományhoz híven az ifjú szent János egy kezében tartott vörös szalagot szemlél, mely a szent Szűz ruháiból maradt ott. Az előtérben egyik apostol csodálkozva emeli égnei szeméit és karjait, míg a többi apostolok a csodálkozás taglejtéseivel részben a sír, részben a felhők között lebegő Istenanyát szemlélik. Fönn a magasban mellén összekulcsolva kezeit, élénk sárga fénykoszorúban, égre emelt tekintettel lebeg a sz. Szűz, tőle jobbra és balra az angyalok kara, akik körül egyik sz. Máriára mutat, intésül az apostoloknak, a többi pedig énekel és hangszereken játszik, a gomolygó felhők árjában.

A kép általános hatása nagyon kellemes. A színek összhangja pompás, egymást a színek törvényei szerint kiegészítik. Nincs sehol egy rikító folt, egy bántó akkord. A részleteket vizsgálva, meglep sz. János apostol arcának hideg nyugalma és általában elmondhatjuk, hogy az apostolok arcvonásain és mozdulatain bizonyos merevség tűnik fel. Kevés van azokon a lelkükből a pillanatot meghatottságából. Elrendezésük is túlságosan szabályos. E tekintetben messze mögötte maradnak a Vouet hasonló tárgyú képén a hámulat legerősebb nyilvánulásaiban mozgalmas apostoloknak. Elevenebb az angyalok kara, mely a legszebb ifjú arcok

A ZÁRDATEMPLOM BELSEJE.

serege. Mégis legszebb az égnek emelkedő szent Szűz. Ha nem is éri el Tizian Assuntájának ihletett felfogását, de nagyon nemes Madonna-arc, szende, méltóságos és komoly, mintha még a Mater Dolorosa keserveinek árnya ott ülne vonásain. Ruhájának rajzával és színezésével jól ki van emelve a lebegés könnyedsége. A ruharedők valóban lobognak, a fénykoszorúból a kék palástra ömlő sárgás reflexek pedig légiessé teszik az egész alakot.

A kép technikája régi akademikus síma modor.

Összefoglalva megjegyzéseinket: az a véleményünk, hogy, ha oltárképünknek nem is járnak úgy csodájára az emberek, mintha világremek volna, de annyi bizonyos, hogy a kis templomot meglátogató hívő áhítattal fogja szemeit rája emelni és megnyugszik hatásában, mert a művész sem többet, de kevesebbet sem mondott, mint amit egy kiváló oltárképnek kifejeznie kell.¹⁾

★

A kép párkány nélkül 2000 pengő forintba került. Bécsben huzamosabb ideig közszemlére volt kiállítva. Nagyon sok műértő elismerését és csodálkozását keltette föl.

A templom festését Boross János akadémiai festő készítette. Előbbi lakása, szülőföldje Szegszárd volt. Ez időtájt pedig Pécssett lakott. Sok templomban festett oltárképeket és kisebb-nagyobb olajfestményei több dísztermet ékesítettek.²⁾

A freskó-képek főtárgya a gyermekek megáldása Jézus által és a boldogságos Szűz megkoronáztatása.

¹⁾ A művész Kuppelwieser, Pécssett is megfordult, összeállította a mohácsi ütközet pontos térrajzát, mely a török és magyar hadsereg állásait a csata kezdetétől, annak befejezéseig föltünteti.

²⁾ Haas Mihály, akkori belvárosi prépost-plébános, később szatmári püspök, kinek emléke a pécsi társadalomban még most is él, ki az egyházi élet mozgalmainak és a magyar egyházi tudományosságnak akkori sajtójában a pécsi egyházi vonatkozású eseményeket megírta, egyik egyházi lap hasábjain ígéretét fejezte ki, hogy a freskó képek ismertetését és méltatását megfogja írni. A cikket azonban ezideig hiába kerestük. Valószínűleg nem jelent meg.

A templom freskói általában véve élénk és határozott színezet által tűnnek ki. Az esetleges hiány jórészt abból magyarázható ki, hogy a művész egyedül dolgozott; — hisz egészen más dolog több művésznek együtt dolgozni, már csak a távlat és színezés tekintetéből is.

A márvány-oltár Gianone pécsi cég munkája.¹⁾

Az orgona Pécssett készült Focht és fia cég orgona-készítő műhelyében.²⁾

★

Az építés munkája Daróczy Zsigmond apátkanonok erélyes buzgalma folytán az 1853. év folyamán annyira haladt, hogy azon év november havának első napján, a hercegprimás születésnapján a zárdá karcsú templomtornyára a keresztet ünnepélyesen feltették.

Az ünnepély sorrendje röviden a következő volt: Nov. 1-én, Mindenszentek napján, a délutáni istentisztelet végeztével a város papsága élén Girk György megyés püspökkel, fényes egyházi öltönyben, harangzúgás közt a székesegyházból a zárdá előtti térre vonult. Ott előre csinos oltárt helyeztek el, amelyen a felszentelendő kereszt feküdt, melyet a zárdanők koszorúkkal és szalagokkal szépen felékesítettek.

Az oltárt tizenkét fehérbe öltözött koszorús leány környezte, kik valamennyien a zárdaiskola növendékei voltak. A kereszt megszentelésének szertartását, az előirt ima kíséretében a megyés püspök, Girk elvégezvén, utána az ács-mestert, Finta Józsefet, a keresztfeltűzés veszedelmes munkájának az elején ünnepélyesen megáldotta. Erre a keresztet felvonták, közben a Pécssett időző dzsidás-ezred zenekara játszott.

¹⁾ Ugyanazon cég készítette ezen időtájt a temetőkápolna oltárát és az előtte álló csúcsíves ízlésben készült keresztet is.

²⁾ Religio, 1854. 75. sz. Focht orgonagyáros, ez idő szerint már beteges elaggott férfiú volt. Egyik fia Bécsben időzött és hírnévre tett szert, mint hangműszer iparos. Másik fia pedig Szent-Pétervárott időzött és hazajövet átvette atyja üzletét.

A ZÁRDANÓK IMATERME.
(A templom keleti oldalán.)

A keresztfeltűzést végző ács-mester a torony tetejéről az egyház látható fejére, IX. Pius pápára, az apostoli királyra, valamint a hercegprimásra, a megyéspüspökre és másokra üdvözléseket mondott. Az egyes elhangzott üdvözlések után száz és száz képet röpített le, melyek a boldogságos Szűznek menybemenetelét ábrázolták.¹⁾

A menetben, mely a székesegyházból és a szentelés után oda vissza indult, valamint az egész szertartáson részt vettek a közigazgatási, törvényszéki, városi és katonai hatóságok, továbbá minden rangú és rendű hívő nép.²⁾

1854. június 17-én szentelték fel a zárdatemplom új harangjait. A legnagyobb harang 690 font, a Szeplőtelenül Fogantatott Szűz sz. Szíve tiszteletére, a középső 404 font Ker. sz. János tiszteletére és a harmadik 200 font sz. József tiszteletére szenteltetett fel.

1854. június 24-én szólaltak meg legelőször a templom harangjai, az alapító Scitovszky János hercegprímás névünnepe.

Három év munkája után végre az 1854. év végén a templom annyira készen állott, hogy át lehetett adni nyilvános istentiszteletre való használatra. A hercegprímás azonban, a nőzárdának és templomnak alapítója, szervezője, gondozója, a felszentelés tényét fenntartotta magának. Minthogy azonban ő 1854. végén IX. Pius pápa meghívására körülbelül 3 hónapon át Rómában időzött a

¹⁾ A képecskék emlék gyanánt szerepeltek; a hátlapon az építés rövid története volt olvasható, alatta pedig e kis költemény állott:

Nyugodjék e torony felett
Óh Isten őrszemed,
Ha lángőzön s vihar között
Sujt büntető kezed,
Ragyogni hagyd magaslatán
Kereszted szent jelét
S öntsd ránk az élet zajlatán
Irgalmad tengerét.

²⁾ Religió, 1883. II. 43. l.

Szeplőtelen Fogantatás hittitkának kimondása alkalmával, ennél fogva a megyés püspök, Girk György, az egyébként használható állapotban lévő zárdá templomot megáldotta (benedictio) és az istentisztelet színhelyévé felavatta.

A templom megáldása 1854. dec. 8-án a Szepl. Fogantatás hitcikkelyének kihirdetése napján történt.

A szokásos beszentelési szertartás fényes segédlet mellett folyt le. A szertartás után Girk püspök az oltárhoz lépett és az ünnepélyes szt. misét ő tartotta. Szt. mise után Strebiczky Alfonz zárdai lelkész szószékre lépett és ünnepi szt. beszédet tartott. Beszédében fejtegette a templom megáldása jelentőségét. Intette a hallgatóságot, hogy az anyaszentegyház látható fejéért, az apostoli fejedelmért, valamint az intézetnek és templomnak bíboros alapítójáért és a megyés főpásztorért buzgó imát küldjenek Istenhez. Egyben lelkesítő szavakban ajánlotta a Szeplőtelen Szűz tiszteletét, kinek közbenjárására a kornak különös szüksége van. A szentélyben fél körben körülbelül negyven leányka foglalt helyet a szertartás alatt égszinű öltönyben, fejükön fehér koszorúval — amint egy lapnak tudósítója írja — „mintegy helyettesítői a magányba vonuló szerény zárdaszűzeknek, kik előtt e nap magasztossága felejthetetlen marad. A fényes egyházi öltönyökkel mennyire egyező volt a templom belső ékessége — írja tovább — a gyönyörű oltárkép Kupelwiesertől, az ékes márványoltár Gianonetól, a templom bő aranyozása, mely tündérfényűvé varázsolja az egészet, nemcsak kellemesen hatottak az áhitatba merült kedélyre, hanem magasztosabb örömmel, mintegy túlvilági boldogsággal töltötték el a szíveket.“

Girk György megyéspüspök az általa végzett templom-megáldásról a hercegprimásnak jelentést tett. A hercegprimás pedig a megyéspüspök értesítésére a templommegáldásban tanúsított buzgalmát és fáradozását meghatott hangon és meleg szavakkal megköszönte, mint olyan ténykedést, melyet, mint saját ügykörének kiegészítését, tulajdonképen neki kellett volna végeznie.¹⁾

★

¹⁾ P. L. 1854. 1980. sz. dec. 26. Rómában kelt levele. — 1855. 2. sz.

Scitovszky hercegprimás 1855. év elején Rómából hazaérkezvén, érintkezésbe lépett a magyar püspöki kar tagjaival a Szeplőtelen Fogantatás hitcikkely kihirdetésének napjára nézve. A pécsi püspöki sz. szék a hercegprimásnak ez ügyben való leiratát 1855. márc. 18-iki gyűlésében tárgyalta. A püspöki karral folytatott tárgyalások után határozattá lett, hogy 1855. husvét utáni 4. vasárnap, máj. 6-ikán történjék nyolc napos ünnepség keretében a Szeplőtelen Fogantatás hitcikkelyének kihirdetése. A kihirdetés nyolcadik napján pedig, a nyolc napig tartó ünnep bezárásakor, máj. 13-án, husvét után 5. vasárnap történt a templom felszentelése a hercegprimás által.

1855. május havára jelezte a hercegprimás a zárdatemplom felszentelésének (consecratio) ügyében való érkezését Pécsre. Az utazásnak célja fő részben természetesen a templomnak felszentelése és ezzel egyúttal az általa sok gonddal, aggodalommal, fáradozással, érdeklődéssel készített hatalmas intézet építésének lezárása volt. Egyebekben azonban, mint a magyarországi szerzetrendek felhatalmazott főellenőre, néhány szerzetházát óhajtott egyházi látogatásban részesíteni. A templom-szentelés határidejének megállapításában bizonyára kapcsolatot akart keresni az általa alkotott templom és a Szeplőtelen Fogantatás hittitkának kihirdetési ünnepélye között. Még a Szeplőtelen Fogantatás kihirdetési ünnepélyének lefolyása alatt, 1855. máj. 11. pénteken, a hercegprimás Pesten keresztül dunai hajózással Mohácsra érkezett s még azon a napon, este 6 órakor régi székvárosába, Pécsre, a legjobb egészségben megérkezett. Kiséretében voltak: Schirgl Endre esztergomi kanonok, Márkfy Sámuel bencés, gróf Nyáry Rudolf titkár.

Mohácson a hercegprimást a pécsi káptalan küldöttsége üdvözölte.¹⁾ Maga a megyéspüspök, Girk György, szintén Mohácsra

¹⁾ A hercegprimás már május 9-én kelt levelében jelezte, hogy Mohácsra érkezvén, ott a szt. Ferenc-rendiek zárdájában egyházi látogatást végez, és máj. 11-én este Pécsre érkezik és itt az irgalmasok és szt. Ferenc-rendiek zárdáját fogja kánoni látogatásban részesíteni és a nőzárdá templomát felszentelni. — A város tisztviselői karának tudomására juttatták április 29-én, hogy jövő vasárnap, máj. 6-án, a székesegyházban a b. Szűz szeplőtelen fogantatásáról szóló hitcikkelyt d. e. 9 órakor ünnepélyesen kihirdetik. P. L. 1855 : 800., 847. és 850.

ment magas vendége elé. Pécs városának népes küldöttsége pedig Üszög pusztánál fogadta egykori püspökét. A papság, polgári- és katonai hatóságok pedig a püspöki palota bejáratánál. A papság nevében a palota bejáratánál Farkas József kanonok és püspöki helynők üdvözölte a hercegprimást. A papságot a megyés püspök mutatta be. Három év előtt elhagyott papságának viszontlátása a hercegprimás arcára az öröm jeleit csalta. „Ha nem lehetek atyá-
tok, barátok akarok lenni — szólt a tisztelgő papságnak. — Mindenkit megismert és mindenkire intézett néhány nyájas szót. A káptalan tagjait egyenként meglátogatta. Meglátogatta a papnevelő-intézetet is. A város társadalmát a hercegprimás érkezésének híre szintén örvendetesen érintette. Nagy várakozással néztek azon ünnepélyek elé, melyek a hgprimás eljövetele alkalmából ki-
látásban voltak. Az örvendő várakozásnak egyik lap e szavakban adott kifejezést: „Ha még hozzáteszszük, hogy május hónapban az irgalmas-nénék fognak városunkba vonulni és hogy ezen hónap második felében egy missiót üdvözölhetünk városunkban: felkiált-
hatunk, lehet-e örvendetesebb és kellemesebb májusa Pécsnek!?”

Az örvendő város polgársága a hercegprimás megérkezése napján fáklyás-zenével és énekkel tisztelte meg jótevőjét. Találkozott az általános örömben olyan is, ki a hercegprimás ittlétének tiszteletére a szegények közt nem csekély pénzt osztott ki.

A templomszentelés ismertetése okáért és történetünk teljessége kedvéért a máj. 13-án, husvét után 5-ik vasárnap lefolyt templomszentelésnek következő részletét említjük fel: Reggel nyolc órakor az egész papság fényes egyházi öltözetben körmenetileg vonult le a székesegyházból a nőzárdá templomához a bibornok hercegprimással és Girk megyés püspökkel. A hercegprimás a templom ajtaja előtt térdénállva magyarul elimádkozta a Minden-szentek litániáját. Erre a templom külső falát szentelt vízzel meghintette. Ezen szentelés alatt a papság és a nép a „Szeretted engemet“ és „Könyörülj Istenem“ bűnbánati magyar énekeket zengte. A szentelt vízzel való meghintés után a menet megállott a templom ajtaja előtt, a templomban lévő diákon az ajtót kinyitotta, mire a menet bevonult a templomba. Következett a templom belsejének

és az oltároknak megszentelése a római főpapi szertartáskönyv szabványai szerint. A hercegprimás bevezetésül a papsággal föl-váltva a „Veni Sancte“ verset és a Mindenszentek litániáját imádkozta. Közben a templomban $\times$ alakra hamuréteget hintettek szét. Erre a főpap a hamuba a görög és latin a—b—c betűit írta; ezután végezte a sónak, viznek, hamunak és bornak megáldását; majd az ajtóhoz ment, melyet fent és lent kereszttel jelölt meg. Erre visszatért a főoltárhoz, és az oltár felső lemezét hintette meg hétszer szentelt vízzel, közben a papság váltakozó karban az előírt imákat végezte; utána a templom belső falait hintette meg szentelt vízzel, nemkülönben a templom padozatát és a templom egész belsejét a négy világtáj irányában.

Ezután átmentek az oltároknak elhelyezendő szt. ereklyéért. Menetközben az énekkar és a nép azon énekeket zengték, melyeket külön ezen ünnepély alkalmára nyomattak ki. A menet visszaérkezvén a templomajtóhoz, a hercegprimás megjelölte a templom bejárását krizmával. Innét a főoltárhoz mentek, majd a szt. ereklyéket helyezték el az oltár megfelelő helyén, mire azokat be-falazták.¹⁾ Több imádság után a hercegprimás felkente az oltárt a keresztelendőik olajával, utána másodszor is; harmadszor pedig krizmával. Végül kétszer a szt. olajból az oltár felett szétöntött, záradékkul pedig a falon a 12 keresztet jelölte meg. Ünnepi ének előrebocsátása után az oltár homlokzatát kente fel; az oltárt erre megtisztították, az oltárterítőket és gyertyatartókat azok megáldása után az oltáron elhelyezték. A diákon által énekelt ünnepélyes „Benedicamus Domino“ jelezte a szentelés végét.

A szentelés után Girk megyéspüspök a meghatottság hangján köszönte meg a hercegprimás fáradozásait. Beszédének vezérmondása a szentírás azon gondolata volt: Aki megdicsőít engem, megdicsőítem én is őt. „Quicumque glorificaverit me glorificabo eum“.

A megyés püspök beszédére a hercegprimás szokott gyengédségével válaszolt. Szavai elhangzása után Virág Mihály kanonok

¹⁾ Canterbury szt. Tamás, püspök-vértanú, szt. Blandinus vértanú és szt. Gaudiosa vértanú ereklyéi.

ünnepi szónoklata következett. Beszéde szólt a kőből épült és szívben élő templomokról. Az ünnepi szt. misét maga a hercegprimás tartotta, alatta szt. áldozáshoz járultak a hívők¹⁾, utána néhány hívőnek a bérálás szentségét szolgáltatatta ki a hercegprimás.

Az ünnepély után a papság és hívők körmenetileg visszakísérték a hercegprimást lakására, a püspöki palotába.

Az ünnepélyt a megyéspüspöknél ünnepi ebéd követte, melyre papi, világi és katonai előkelőségek voltak hivatalosak.²⁾

Este a hgprimás ünnepélyes Vesperást tartott „Te Deum“-mal. A délutáni ájtatosság a szentelés emlék-ünnepének növelésére egyébként nyolc napig tartott; alatta mindig azon éneket énekeltek, melyet ezen alkalomra nyomtattak ki.³⁾ Az ének szövegét nem sikerült megtalálnunk.

A szentelésről a hercegprimás okmányt állított ki. A megyés püspök, Girk György, az általa egyidejűleg végzett oltárszentelésről szintén állított ki okmányt, ugyanazon szöveggel, csupán az oltár neve és a szentek ereklyéinek felsorolása tesznek különbséget. A megyés püspök által szentelt oltár a szt. kereszt tiszteletére volt felavatva.⁴⁾ Az oltárkőben szt. Neitus, Diodorus és Gaudiosa ereklyéi vannak bezárva.

A hercegprimás terve a templom építésének elején még az volt, hogy a templomot a Szeplőtelen Fogantatás tiszteletére fogja felszentelni. E szándéka azonban később megváltozott, amennyiben a templomot Nagyboldogasszony tiszteletére szentelte és így a templom búcsúját oly ünnepre tette, mely a nemzeti történet folyamán különös és kegyeletes vonatkozások által van megszentelve.

Ezen templomszentelésnek a nőzárdá istentiszteletének sorrendjében az egyházi naptárban évről-évre évfordulati ünnepe volt

¹⁾ 1855. ápr. 5-én volt egyébként az első szent áldozás a templomban.

²⁾ Religio, 1855. I. 460. l.

³⁾ P. L. 1855 : 849.

⁴⁾ Jelenleg a szegény lelkek oltára.

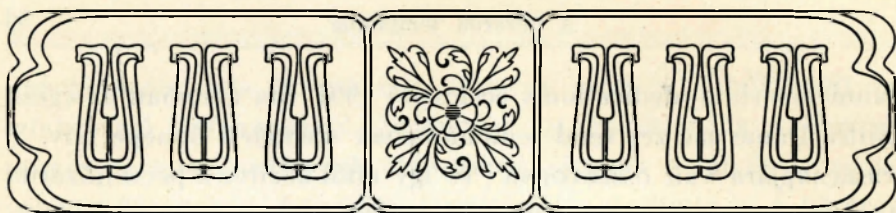
(anniversarium dedicationis ecclesiae) 1904 óta azonban az egész Notre Dame szerzet rend templomainak szentelési ünnepe nov. 2. vasárnapjára van összevonva ; és így ettől kezdve a pécsi nőzárdá templom szentelési külön ünnepe (husvét után 5. vasárnap) a nőzárdá naptárából eltűnt.

★

A város papsága, társadalma és hivatalos világa a hercegprimástól máj. 19-én búcsúzott el. A hercegprimás másnap, máj. 20. indult el Pécsről haza, miután a nőzárdának és templomnak teljes betetőzését az általa végzett templomszenteléssel lezárta.

A zárdatemplom eredeti terve.

VIII.

A nőzárdá első pénzügyi állapotának ismertetésére, az adományok, első alapítványok áttekintésére külön, egybefoglaló fejezetet szentelünk.

Azon adományok sorában, melyekben az alakulófélben lévő zárdá az egyházmegye papságától részesült, első helyen említjük meg a Kuthy-féle hagyatékot.

1849 nagypéntekén halt meg Kuthy Ignác tolnamegyei, gyula-jováncai (most: Gyulaj) plébános, ki Pécssett élt nyugalomban. Pécsi, 518. sz. alatti három házat az építés alatt álló nőzárdának hagyta azzal a kikötéssel, hogy a nőzárdá templomában érte az örökhagyóért, valamint atyjáért, Kuthy Ferencért, anyjáért Zakó Katalinért, és betegségében való hűséges ápolónőjeért annyi sztmisét végezzenek évente, amennyit az egyházhatóság méltányosan megállapít. A házat ő maga megtakarított pénzén 8000 forinton vette a telekkel együtt. Azon esetre — mondja az örökhagyó végrendeletében — ha nem jönne létre bármely akadály folytán a készülőfélben levő intézet, a megyés főpásztor intézkedése szerint valamely más nevelésügyi katolikus célra fordíttassék. A ház eladására egyébként szabad kezét enged, de akarja, hogy vételár a nevezett célra tőkésíttessék.

A főpásztor örömmel vette e nemes intézkedést és a végrendelet ezen pontjának nyilvántartására, valamint az egész készülő nőzárdá anyagi ügyeinek gondozására, az átmeneti intézkedések

vezetésére kinevezte Ranolder János kanonokot, azon megbizással, hogy ezen örökséget jegyzékben tartsa és a haszonélvezők halála után birtokba vegye.¹⁾

A legnagyobb bőkezűséggel természetesen maga az alapító növelte az alaptőkét. Az 1849. év folyamán már több, kisebb-nagyobb összeggel gyarapította azt. Az 1849. év végén egyszerre 8100 frtot küldött kötelezvényben, mely összeg rendeltetésére nézve kimerítő utasítást küldött.²⁾ Adott azonfelül aranyban tekintélyes összegeket, valamint részvényekben is. 1851. év folyamán már az alapítványi pénztárba elhelyezett tőkének 550 frt. negyedévi kamatja volt; de a tőke még nem volt egészen lefizetve. Ezen kamatozó tőkében van a hercegprimás által 1851. év folyamán adományozott 10,000 frt. összeg is.³⁾

A következő években szintén folytatta a tőke növelését: 1855. okt. 24. 840 frttal végre az általa adott pénztőkét 40,000 frtra egészítette ki.⁴⁾

Kézpénzben adakoztak továbbá: Pletnics Ferenc sumonyi plébános 2500 forintot.⁵⁾

Král József kanonok, papnevelő-intézeti rektor közvetítésével valaki, ki magát nem óhajtotta megnevezni, szintén hozzájárult az intézet alaptőkéjének növeléséhez 500 frttal. A hercegprimás az ismeretlen jótevőnek Král József útján őszinte köszönetét fejezte ki.⁶⁾

¹⁾ P. L. 1849: 645. sz.

²⁾ P. L. 1849: 2082. — 1849: 2119.

³⁾ P. L. 1851: 1007.

⁴⁾ P. L. 1855: 1803.

⁵⁾ P. L. 1855: 835. — Pletnics 1822. óta 32 éven át buzgólkodott gondjaira bizott nyája között Sumonyban. 1829. óta a szigetvári kerület alesperese volt. 1848-ban a fejedelmi kegy a címzetes kanonokok sorába iktatta. Híveinek mindenben mindene volt. Kitűnő gazda volt, de csak azért, hogy jót művelhessen. Életének utolsó napjait Pécsen töltötte. Betegségében az irgalmasrendűeknél keresett enyhülést. Egyhavi itteni tartózkodás után végelgyöngülésben elhunyt 1854. nov. 22. este, életének 72. évében. Religio, 1854. 69. sz. — Egész vagyonát majdnem teljesen jótékony célokra hagyta. A pécsi Notre-Dame zárdának hagyott 2500 frton kívül, a Pécsre jövő irgalmas szűzeknek hagyott 4000 frtot. Religio, 1854. 72. sz.

⁶⁾ P. L. 1851: 1135. sz.

1854. évben Pécsy József, tolnai plebános kötelezvényben 400 frt: tőkét küldött be a törzstőkéhez „Scitovszky hercegprímás iránti kegyeletről.“ A kötelezvényt, mint törzsvagyont május 2-án az egyházmegyei hatóság áttette az alapítványi pénztárhoz.¹⁾

Hajnovics József márjancei plebános szintén 200 frtot adományozott a nőzárdá céljaira.²⁾

1851. év vége felé Pucher Ágoston budai külvárosi plebános 200 frt. adománnyal járult, mint tőkével, az épülő kolostor céljaihoz ; a tőke kifizetéséig egyelőre azonban a kamatokat adta.³⁾

Lublánovics Mihály radikovcei plebános 200 frt-nyi adománnyal járult az alapítványok növeléséhez.⁴⁾

Král József kanonok az alaptőke növeléséhez maga is 1000 frttal hozzájárult.

Juranics László kanonok, végrendeletében legátumot tett a zárdá számára arany és ezüstpénzben. Ezt az összeget, 50 aranyat és 500 pengő forintot, szintén tőkésítették.⁵⁾

Nagy János pécsi nagyprépost, ki 1852. jún. 12. halt meg, több jótékony hagyomány mellett, a zárdának 30 aranyat hagyományozott.⁶⁾

Ranolder János veszprémi püspök szülőföldje iránti kegyeletről és az ifjúság iránti szeretetéből, a nőzárdának 100 aranyat ajánlott fel. Jótékony férfiak, mint a szentszéki jegyzőkönyv mondja, kiknek balkezők nem tudja, mit csinál a jobb, a 100 aranyat még kiegészítve 120 aranyra, tőke gyanánt lefizették.⁷⁾

Peitler Antal pécsi kanonok, helytartósági osztálytanácsos, szülővárosa nevelési érdekei iránti szeretetből igérte, hogy évenként

¹⁾ P. L. 1854 : 824. sz.

²⁾ P. L. 1854 : 1149. sz.

³⁾ P. L. 1851 : 1813. sz.

⁴⁾ P. L. 1851 : 898. és 1006.

⁵⁾ P. L. 1851 : 1148., 1055. sz.

⁶⁾ Religio, 1853. I. 579. l.

⁷⁾ P. L. 1851 : 1004. sz.

100 frt. adományt juttat az intézet alaptőkéjének segélyezésére, addig, míg az általa befizetett tőke 100 frt. évi kamatot hoz.¹⁾

Ez időtájt (1852. évben) Virág Mihály kanonok is hozzájárult 200 frttal az alap növeléséhez, később Girk György megyéspüspök is, 2000 frtos adományával.

Ehhez járultak még a következő hagyatékok és adományok:

Riemer Félix örkanonok	200 frt
Hegedűs László regölyi plébános	50 „
Szántó Gábor vásárosdombói plebános	20 „
Kardos Imre csanádegyházmegyei pap	200 „
Pohl József polgár	20 „
Özv. Hofferné	400 „
Farkas József püspöki helynök (gyári részvényben)	400 „
Paár Mária pesti angolkisasszony	50 „
Barinyay József érseki titkár	100 „
Daróczy Zsigmond kanonok	35 arany
Král József kanonok	14 „
Troll Ferenc titkár ²⁾	1 „

Idejárult 1854-ben Stefkó bécsi kereskedő 2000 frt adománya, kinek két leánya a zárdában volt elhelyezve.

Az 1849. év folyamán még csak 325 frt tőke volt elhelyezve Daróczy kanonoknak Scitovszky püspökhöz küldött jelentése szerint.³⁾ Az 1851. év derekán elhelyezett tőke nagysága már 40,000 frt, mely már negyedévenként 550 frt kamat jövedelmet biztosított a nőzárdának. Minthogy azonban a megfelelő tőkeösszegezen kívül valóságban néhány értékpapír nem hozta a megfelelő kamatot, azért a hercegprimás egyelőre a negyedévi 550 frt-ból hiányzó összeget maga pótolta.

1852. év elején a tőkeösszeg nagysága már 48,200 frt és 290 arany volt. Évi kamat: 2671 frt és 30 kr., valamint 15½ arany.⁴⁾

¹⁾ P. L. 1851 : 1133.

²⁾ P. L. 1851—70.

³⁾ P. L. 1849 : 2058.

⁴⁾ Az adományok ügyében értékkel bírnak az 1852 : 1048 és 1852 : 1386. sz. levéltári okmányok.

1855-ben a vagyoni állapot: 280 arany és 46,150 frt tőke, 14,000 frt alapítványi helyekre, sz. misékre 70 arany és 460 frt, örökség útján 4600 frt. (Ebben: a Vogl Annától 1855-ben örökölt ház 1000 frt eladási ára.) Évi kamatjövedelem: 2357 frt, növendékektől tartás- és tandíj: 9180 frt, egyéb jövedelem 300 frt, összesen: 11,837 forint.

★

Az adományok kiegészítő része gyanánt hivatkozunk még a következő tételekre:

Scitovszky püspök 1847. febr. 8. a budai külvárosi tanító javadalmazására 400 frt alapítványt tett azon kikötéssel, hogy ezen állás megszűnése, vagy módosulása alkalmával a 400 frt tőke a zárdáé legyen. A nőzárdá később tényleg birtokába vette ezen alapítványt.

Az 1849. év folyamán ugyancsak 400 frt-ot adott a budai külvárosi kápolnának felszerelésére azon kikötéssel, hogy ezen összegnek, mint tőkének kamatai az épülő félben levő nőzárdá javára fordíttassanak. Haas Mihály, akihez ezidő szerint a temető kápolna tartozott, a kölcsönről kötelezvényt állított ki.¹⁾

Említhetjük azt is, hogy Pletnics Ferenc, sumonyi plébános, 1847. febr. havában 4000 frt alapítványt tett, az irgalmas nővérek jövendő pécsi háza javára azon kikötéssel, hogy azon esetre, ha Pécsen nem lehetne az irgalmas nővéreket letelepíteni, vagy azok Pécsről idővel elköltöznének, akkor az általa letett tőke a Notre Dame nőzárdá javára fordíttassék. Az irgalmas nővérek 1855. folyamán Pécsre költöztek, ennél fogva az alapítólevél záradéka ez idő szerint tárgytalan.²⁾

Ugyancsak a nőzárdára vonatkozólag bír érdekel Scitovszky püspök egyik intézkedése, mely egyebekben szintén az irgalmas nővérek javára tett alapítványnyal függ össze. A dolog ez: 1847.

¹⁾ Egyik példánya a püspöki irattárban van. 1849 : 450 sz.

²⁾ P. L. 1847 : 318. sz.

június havában Scitovszky püspök a városház nagytermében tanácskozást hívatott egybe, melyen határozattá lett, hogy a városi kórház kibővíttessék. Egyben jelezte, hogy Brandis grófnő, a gráci anyaház főnöknője, késznek nyilatkozott a pécsi kórházat azon jövedelemmel átvenni, amelylyel jelenleg bír, mert erősen meg van győződve, hogy a pécsi irgalmas nővérek háza idővel anyaház lesz, honnét az irgalmas nővérek az ország többi városaiba is el fognak terjedni. Határozattá lett, hogy a városi közkórház ezek szerint az irgalmas nővérek gondozására bizassék. Erre Scitovszky kijelentette, hogy kész a városnak azon 14,000 frtot kölcsönözni, melybe a kórház megnagyobbítása bele kerül, oly föltétel alatt, hogy a kamatok évenként az általa már építtetni kezdett Notre Dame kolostor és nevelőintézetéi legyenek. A tőke kamatját tudtunkkal a nőzárdá sohasem élvezte.¹⁾

★

A jótétemények során első helyen ismét az alapító főpásztort nevezzük meg, ki az első évben a zárdanők ellátásáról természetben is bőkezűen gondoskodott. — A kolostor első jötevői közé számítjuk Dolinay egri kanonokot, Szántóffy Antal pesti prépost-plebánost, továbbá a pozsonyi anyaházat, amely a segélyezés tekintetében is nagy áldozatokat hozott.

Daróczy Zsigmond személyes fáradozásán fölül anyagi áldozatait is meghozta a készülő intézet gyámolítására. Addig — írta az egyházmegyei hatósághoz intézett levelében — míg jövedelme jelentékenyen meg nem csappan, hajlandó évenként 10 mérő tiszta búzát, 10 mérő rozst, 20 mérő burgonyát, 5 akó fehér bort és 4 öl hasábfát az intézetnek rendelkezésére bocsátani.

Maga Pécs városa, mely a zárdaiskolák jótéteményét első sorban volt hivatva felismerni s értékelni, szintén meghozta a maga adományait.

¹⁾ Religio, 1847 : II. 56. l.

Pécs sz. kir. város már 1851. évben megküldötte az egyházmegyei hatóságnak azon adományok jegyzékét, melyeket a város a maga részéről a nőzárdának felajánlott. Ezen határozat alapján a város a következő ígéretet tette: 1. évenként 330 forintot készpénzben; 2. a vízvezeték ingyenes fenntartását; 3. a nőzárdá adómentességét¹⁾ (a városi adók alól); 4. két hold földet, ismét adómentesen; 5. évenként 24 öl botfát és 4 öl hasábfát.²⁾ — Scitovszky hercegprímás a város figyelméről és előzékenységéről szóló értesítést őszinte köszönettel fogadta. Hogy háláját a város iránt kifejezze, nyilatkozatot tett, hogy a pécsi leányok a zárdai oktatásban mindig különös előnnyel bírjanak; hogy a szülők a vizsgálaton háborítlanul megjelenhetnek és hogy a leányoknak a zárdai iskolákba való felvétele számbeli megszorítás nélkül történjék. A zárdanők — így fejezi be sorait — ezen kötelezettségnek nemcsak édes örömmel, hanem lelkiismeretesen is meg fognak felelni.

Adományokban részesítették továbbá az intézetet: Bésán báróné, Pejacsevich grófné, Répásné, Horváthné, Scitovszkyné, Hölblingné úrnők, Farkas Mária kisasszony, Schirgl Endre, Král József kanonokok és mások. Koronczyné úrnő a zárdá számára értékes könyvtárt adományozott.

A nőzárdá kápolnája pedig a székesegyház nélkülözhető egyházi tárgyaiból nyert néhány cikket.

★

Leánynevelésre való alapítványi hely ezen időben három létesült: A Krebesz-, Grager- és Farkas-féle.

¹⁾ Az 1855. év folyamán azonban a zárdát figyelmeztették a városi adó beszolgáltatására. Král gondnok a zárdá számadásait átküldve a pénzügyi hatósághoz, erőlyesen tiltakozott ezen felszólítás ellen. Számítása szerint az évi kamatjövödelemből leszámítva a szükséges tatarozást, az akkori személyi létszámot (bennlakó leányok, 30 zárdanő) évenként egy-egy személy ellátására 73 frt 20 kr. került; a zárdá tevőleges vagyonát ugyanazért humorral status passivus-nak nevezi.

²⁾ A város határozata 1851. jún. 24-iki kelettel.

Krebesz József villányi esperes-plebános, ki 1853. nov. 5-én élte 63. évében halt meg, végrendeletében 20,000 pengőforintnál többre menő vagyonát egyenlő mértékben a papnevelő-intézetnek és a pécsi nőzárdának hagyta, azon feltétellel, hogy az utóbbi a hazának jámbor nőket neveljen.¹⁾ A Krebesz-féle hagyatékot 1854. jún. 21. adták át a gondozó kanonokoknak.²⁾

Keletkezésben a Krebesz alapítványnál részben korábbi, részben későbbi a Grager-féle alapítvány.

Az 1849. év folyamán Grager Gábor dunaszekcsői plebános 2000 forintot ígért alapítványúl a nőzárdá részére, hogy annak évi kamatain pécs-egyházmegyei tanítók leányai közül egy a bennlakó intézetben neveltessék. Scitovszky püspök örömmel vette tudomásul az ajánlatot és azon óhaját fejezte ki, hogy bárcsak sokan utánoznák e nagylelkű eljárást.³⁾ Grager, ki később mohácsi plebános lett, az ígért 2000 forint befizetésével azonban késett. Az egyházmegyei hatóság több alkalommal újra felkérte, hogy a följárlott 2000 forint tőkét vagy készpénzben, vagy részvényben adja át, hogy az alapítvány rendezhető legyen.⁴⁾ Ezen szorgalmazásra Grager a tőke lefizetéséig egyelőre annak kamatait fizette. Scitovszky hercegprimás e módozatot is szívesen fogadta és így az alapítványt átmenetileg rendezték.⁵⁾ A tőke befizetése azonban soká elmaradt. Még 1854. folyamán is kénytelen volt halasztást kérni a tőke befizetése alól az egyházmegyei hatóságtól; okúl változott körölményeit hozta föl. Az egyházmegyei hatóság kérelmének ekkor is helyt adott.⁶⁾

A harmadik alapítvány a Farkas-féle. Farkas József kanonok, püspöki helynök 1851. év folyamán 2000 frt. alapítványt tett le, hogy rokonságából egy leányt állandóan a nőzárdában oktassanak

¹⁾ Religio, 1853 : II. 504.

²⁾ P. L. 1854 : 1078. sz.

³⁾ P. L. 1849 : 1976. sz.

⁴⁾ P. L. 1851 : 966. sz.

⁵⁾ P. L. 1851 : 1160. és 185. sz. — A Grager-féle alapítványi hely első élvezője Neymayer Teréz, mohácsi tanító leánya volt.

⁶⁾ P. L. 1854 : 1801. sz.

és neveljenek. Az összeget 1851. dec. végén 3000 frtra egészítette ki.¹⁾ Az alapítványt 1856. márc. 3-iki kelettel rendezték. A kamatjövedelem által biztosított ingyenes helyre való jelölést életében magának tartotta fenn, halála után pedig a jogot a pécsi káptalan hatásköréhez sorolta. Óhaját fejezte ki, amennyire lehet, a rokonsága köréből való leány gyermekek előnyben részesüljenek.²⁾

A szt. mise-alapítványok közt időbelileg az első Knoth Teréz Bécsből, aki 1848. év tavaszán 100 frtot küldött, hogy érte évenként 4 szt. mise végeztessék a nőzárdá templomában. Az alapítványt a püspök elfogadta és annak rendezését Daróczy kanonokra bízta.³⁾

Hamarosan következtek ezen első alapítvány után a Fégerféle (200 frt)⁴⁾ és Kozáry Éva (200 frt. 3 szt. misére) alapítványai, 1854. körül M. Ferdinand 20 frt. és Braun Anna 40 frt. szt. mise-alapítványa.

A nőzárdá fejlődése iránt való lelkültre szép világosságot vet azon misealapítvány, a melyet Vörös Mihály órkanonok tett. Hetven cs. k. aranyat tett le alapítványul azon célból, hogy annak kamatai misepénzül szolgáljanak a nőzárdá templomában minden hónap első napján elmondandó egy-egy csendes szt. misére, melyet a nőzárdá és intézeteinek növendékeiért és boldogulásaért kell felajánlani.⁵⁾

★

¹⁾ P. L. 1851 : 1800., 1899., 1902.

²⁾ P. L. 1856 : 501—504. — Farkas József kanonok 1858. szept. 7-én halt meg. Girk György megyéspüspök ugyanazon napon kelt köriratában kegyelet-szavakban tudatta halálát. Különösen felemlítette Farkasnak az anyaszentegyház iránt való mély kegyeletét, mely Istennel való összeköttetésben, mély áhitatban és az istentisztelet ügyében való fáradozásban nyilvánult. Említette és kiemelte jószívűségét, melylyel az elhagyottak, szegények és árvák iránt viseltetett. Religio, 1856. II. 176.

³⁾ P. L. 1848 : 552. sz.

⁴⁾ Féger József a pozsonyi papn. int. vicerektora 10 szt. misére tett a nőzárdá templomában alapítványt. — P. L. 1851 : 1088.

⁵⁾ „Fine impetranda pro educatione et institutione proba et religiosa sexus sequioris sobolis per sorores moniales largissimae benedictionis,” — P. L. 1851 : 1518. sz. — 1851. okt. 2. dátummal.

A nőzárdá alapítványait és tőkéjét az egyházmegyei alapítványi pénztár kezelte.¹⁾ Az általános alapítványi pénztár, melyet 1842. Scitovszky püspök szervezett, magában foglalta első helyen a zárdá alapítványi tőkéjét. Benne volt e. pénztárban a tanító-képző-intézetnek, betegpapoknak és papnöveldének is a tőkéje; az összes tőke nagysága a hatvanas években 291,707 frt volt.

A gondozó kanonok a nőzárdá számadásait némelykor havonként, némelykor pedig több hónapról csoportosítva és összegezve évenként benyújtotta az egyházmegyei hatósághoz, melynek irattárában azok elhelyeztettek.²⁾

Érdekesség és tájékoztatás céljából az 1853-ról szóló évi számadás fő tételeit közöljük. Az évi jövedelem a kimutatás szerint a nevezett évben 12913 frt 35 kr., a kiadás 9872 frt 38 kr. volt. Az évi takarítás 3040 frt 97 kr. A jövedelmet biztosító források: 51,350 frt az általános pénztárban, 460 frt szent misealapítvány, 4000 frt bennlakó növendékek eltartására tett alapítvány, összesen 55810 frt. Ebből azonban 400 frt vasgyári részvény nem kamatozott. A Kuthy-féle háznak megfelelő tőkerészlet pedig ekkor még másnak kamatozott. 1854-ben Král kimutatása szerint a zárdában egy személyre évi 73 frt 20 kr., vagyis napi 12 kr. esett. — „Ha a püspök és más jótevők a zárdát állandóan nem segítyeznék — írja a gondnok egy felterjesztésében — a mai drágaság mellett a zárdá már kiürült volna.“

1854. évben bevétel: 11.913 frt. Kiadás: 9872 frt. Létszám: 35—40 bennlakó növendék, 25—32 zárdanő és szolgaszemélyzet.³⁾

Álljon itt továbbá az 1855. év második feléről szóló vagyoni kimutatás és egy félévi bevétel-kiadási napló.

¹⁾ Az aranyak az első években Eszterházy Pál hercegnél kamatoztak.

²⁾ 1852. febr. 7. A hercegprimás jóváhagyván az 1851. évről hozzá felterjesztett számadást, egyben figyelmeztette a főnöknőt, hogy a jövedelem feleslegével takarékoskodjék, mert idővel megfogyatkoznak a zárdá jótevői, s akkor a takarékoskodásnak nagy hasznát veszik.

³⁾ P. L. 1854 : 185.

Hónap	Bevétel	Kiadás	Bennlakó nőv.	Felső isk. nőv.	Elemi isk. nőv.	Zárdaók és szolgálk.
Július	1883.24	1164.60	54	20	332	30
Augusztus	1211.18	1083.38	54	—	—	30
Szeptember	773.30	1255.24	45	—	—	30
Október	1010.—	1401.39	49	22	350	30
November	996.—	1088.17	45	20	353	30
December	1421.30	1009.56	45	20	353	30

Jövedelmező tőkék :

1. Scitovszky alapítvány	40.000	frt	100	arany
2. Több jótevő alapítványa	5.110	„		
3. 10 pécsi takarékpénztári részvény	1.000	„		
4. Ranolder János püspök adománya	—		120	arany
5. A zárdá privát-tőkéje	—		60	arany
6. Pécsy József alapítványa	400	„		
7. Pucher Gusztáv alapítványa	200	„		
8. Vashátori részvény (kamat nélkül)	400	„		
9. Magántőke (külön kezelve)	500	„		
10. Magántőke (Járányi Istvánnál kölcsön)	500	„		

Alapítványi helyek :

1. Scitovszky alapítvány	3	helyre.
2. Farkas-féle alapítvány (2.000 frt)	1	„
3. Grager-féle alapítvány (2.000 frt)	1	„
4. Krebesz-féle alapítvány (10.000 frt)	3	„

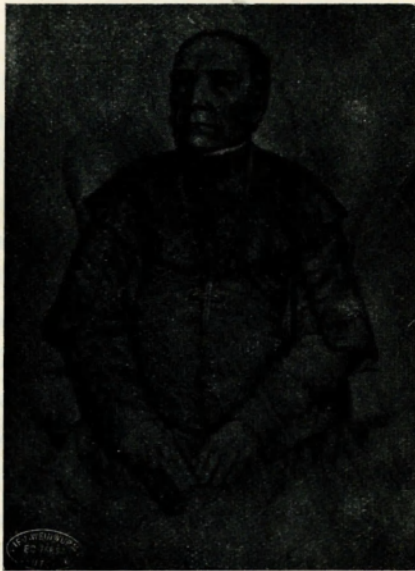
A nőzárdá adója az első években 160 frt volt, 1853. dec. 2. kelt rendelettel a kamatjövdelem után való adó alól a nőzárdát felmentették.

Az ötvenes évek kormányzata, mely egyházi ügyekben nagy gyámkodást fejtett ki, az évi jövedelmek ellenőrzési jogát igyekezett követelni.

A soproni helytartó-tanácsi osztály ugyanis kérte az 1854—5. évről a nőzárdá számadásait. Az egyházhatóság ennek alapján írt a gondozó kanonoknak, Král Józsefnek és a leirat rendelkezését neki tudomására hozta.

A gondnok a helytartósági osztály iratára először nem válaszolt. Azért május 26-án újra leirat érkezett hozzá, melyben felszólították, hogy a jövedelem és kiadás ingadozásáról számoljon el.¹⁾

A gondozó kanonok júl. 12-én kelt iratában válaszolt, nem minden kedvetlenség nélkül. Azt írta, hogy az egyházhatósági

KRÁL JÓZSEF
apátkanonok, zárdagondnok.

rendelkezés őt gondozó tisztséggel ruházta fel és ő a nőzárdának nem kulcsárja, hogy minden aprólékos dologról jegyzéket vezessen és elszámoljon. Ő neki ez nem kötelessége, de meg kedve sincs hozzá.²⁾

¹⁾ P. L. 1856 : 1033.

²⁾ P. L. 1856 : 1117., 773.

Ennek alapján az egyházmegyi hatóság felírt a soproni helytartósági tanácshoz és a maga részéről is jelezte, hogy sem a multra, sem a jövőre nézve számadást vagy költségvetést az alapítólevél óvása értelmében nem hajlandó küldeni. Az idevonatkozó számadásokat csak a megyéspüspöknek és az alapító hercegprimásnak mutatja be.¹⁾

★

Az egész pénzáldozat nagyságára nézve, melyet az alapító, Scitovszky a zárda létesítésére hozott, biztos összegezés hiányában a következő hozzávetőleges számösszegeket említjük fel.

Az építkezés költségeire nézve a püspök egyik mukatársasága így nyilatkozik: Tervének kialakulása óta a pécsi nőnevelő-intézet kiépítésére 52.800 pengő frtot fordított a kimeríthetetlen bőkezű főpásztor. Tető alá hozta a kolostor hátralévő részeit, a szép templomot. És ugyanannyit szánt még a teljes kiépítésre.²⁾

Ez az építkezés hozzávetőleges költségvetése.

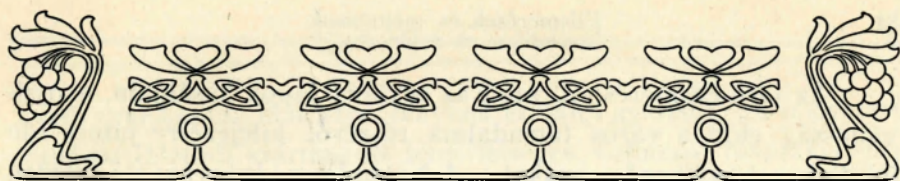
Az összes költséget pedig, melyet Scitovszky a zárda és templom felépítésére, felszerelésére és alapítására fordított, Haas Mihály, immár isk. tanácsos, 1857. évben a „Tanodai Lapok“-ban megjelent cikkében közelítőleg 300.000 forintra becsüli.³⁾

¹⁾ P. L. 1856 : 1068.

²⁾ Religio, 1853. I. 5. oldal.

³⁾ Tanodai Lapok 1857. II. 204.

IX.

Aminő várakozással volt eltelve a város társadalma a kezdeményezés és építkezés idejében, ép oly elismeréssel és köszönettel jutalmazta hamarosan a működés első éveiben a zárdát és annak alapítóját. A nőzárdá áldásos működése iránti vágyakozásnak, az előzetes elismerésnek hangján szólal meg a nőzárdá alapításának munkatársa és szemtanuja, Haas Mihály, midőn 1851. év folyamán közvetlenül a nőzárdá felavatása előtt így ír: „Ha valahová, úgy Pécsre leginkább szükséges egy ilyen nőnevelő-intézet; a többin kívül már csak azért is, mert a város az ő iskoláit börtönökké kezdi átalakítani. Minden józan gondolkodású ember üdvözli a nőkolostort, mert a nőzárdá, melyben az egyház teljes tanítói életképessége és életereje fog a buzgalom és nevelés terén érvényesülni, el fog minden indokolatlan előítéletet és kicsinylést némítani.“ „Az idő, — így ír tovább — mely arany kalászkokat termel a valóságos nevelés tágas területére hintett kisdéd magból, eltávolítja a lélek szemeiről a kártékony hályogot és teljes fényében ragyogtatja az örök egyház kedvenc intézetét, melyet némely irigykedők káromolnak, mert nem ismerik azt, vagy tartanak tőle, mert erejét ismerik. Az élet a leghűbb bizonyosság, legőszintébb tanú. Hol a tények szólnak, az irigység szintúgy, mint az aljas gonoszság el fog némulni.“¹⁾

★

¹⁾ Religio, 1851 : jun. 26. — Religio, 1851 : jul. 12.

Az első elismerésből, mely az egykorú lapok hasábjain, a nyilvánosság előtt a város társadalma részéről kifejezésre jutott, ide iktatjuk a következő szavakat: „A Notre Dame leánynevelő-intézet, városunk díszé, folytonosan kiterjedtebb pártfogásban részesül. Ismerünk családot, mely megfoghatatlan, hogy miért? eddig ellenszenvvel viseltetett az intézet iránt; most pedig kifogyhatatlan a dicséretben és leánygyermekait benne nevelteti.“¹⁾

„Öröm hallani az apácák növendékeit a templomban és iskolában — így ír egy másik feljegyzés, — amint énekelnek és öröm látni rajzaikat, valamint írkáikat, melyre nézve, még arra is gond van fordítva, hogy boritékaik nem mindenféle bohósággal, hanem szent vagy hasznos történetek képeivel vannak ékesítve.“²⁾

„Csekélységnek látszanak ezek — teszi hozzá a gyermekesnek látszó tudósítás magyarázata gyanánt az író, — de úgy hisszük, hogy egy szebb és jobb jövődőnek magvai és csírái rejlenek az ilyenekben is.“

★

Scitovszky munkássága hálás összhangot keltett a hivatalos városnál is.

Pécs város tanácsa kötelességének tudta egy nyilvános gyűlésben hálásan megemlékezni azon kitűnő jótéteményről, melyben a bíboros-primás, mint a pécsi megyének főpásztora, az által emelte Pécs városát és ennek egész környékét, hogy a Miasszonyunkról címzett apácakolostort páratlan nehézségek közt megalapította és így Pécssett a nőnevelésnek régen érzett hiányát megszüntette. Hogy pedig a városnak háláját maradandó emlék hirdesse, elhatározta a tanács, hogy a bíbornok-primás arcképét megfesteti és a tanácsteremben elhelyezi.

Haas Mihály, belvárosi plébános, a nőzárda első történetírója, ki ezen elhatározást a nagy nyilvánosságnak bejelentette, a követ-

¹⁾ Religio, 1853. I. 460.

²⁾ Religio, 1853. I. 7.

kező elmélkedést fűzi ezen tényhez értéklés gyanánt: „A nagyszerű vallásos ihletből származott tény felséges voltának hivatalos elismerésén örülünk, mert ebben megismerhetjük a nemes város azon vallásos lelkesültségét, mely a katolikus egyházi élethez való ragaszkodás kifolyása. Szép látnunk, hogy mint vívják ki magasztos tettek a diadalt, és hogy mint törekszik a hálás érzelmek gyöngéd keze már ez életben a halhatatlanságnak érdemkoszorúját azon jeles férfiak halántéka körül fűzni, a kik nagy lelkük vallásos szelleme által a társadalmi életnek áldást és békét hozó angyalai gyanánt tündöklenek. A megdicsőített és dicsőítő ekkor egyaránt tiszteletre méltó alakban tűnik fel.“¹⁾

A város hálájának jeléül a hercegprimásnak, mint egykori pécsi püspöknek arcképét tényleg megfesttette és a pécsi városház termében 1855. ápr. 9. ünnepélyesen leleplezte.

NAGY JÓZSEF,

Pécs szab. kir. város polgármestere.

Az ünnepi beszédet Nagy József Pécs sz. kir. város polgármestere mondta. Az ünnepi beszéd felsorolta azon jótéteményeket, melyeket Scitovszky az egyház és a pécsi püspöki megye

¹⁾ Religio 1854. I. ápril. 4.

íránt tett. „Scitovszky — mondotta többek között a polgármester — Szepessyt a megye kormányában épúgy, mint a város íránt tanúsított atyáskodó tetteiben felváltotta.“

Az ünnepi beszéd természetesen különösen a nőnevelő intézet szervezésében mutatott áldozatkészségét emeli ki.

„Neki köszöni létét az új nőkolostor — mondotta a polgármester — azon nagyszerű intézet, melyet ő Pécs város kebelében, dacára az idő mostohasága által gördített akadályoknak, bámulandó bőkezűséggel létesített és amelyben nekünk, korunk kiáltó szükségét atyai bölcseséggel felfogva, az eddig kevésbé méltányolt vagy épen elhanyagolt nőnevelésnek vallásos és ép azért biztos alapot nyújtani óhajtott.¹⁾“

A város részéről való egy hivatalos kimutatás, mely ezen időből származik, így ír: „Isten áldja meg a nevelés- és tanítással foglalkozó zárdaszüzeket önfeláldozásukért és tevékeny munkásságukért: — legyen a megnyugtató és boldogító öntudaton kívül a hervadatlan mennyei babérkoszorú legszebb, legdrágább jutalmuk.“

A város azonfelül a nőzárdától a székesegyházig terjedő hatalmas teret, melyet szép épületek szegélyeznek és a melyen két sétatér van, Scitovszky-térnek nevezte el.

Hogy az intézet mily jó eredménnyel vezette a kath. leánynevelés ügyét, fényesen igazolja továbbá ugyancsak Nagy József polgármesternek Hajkó Aloyzia főnöknőhöz intézett levele. Leveleiben elismerte a polgármester, hogy az 1853. második félévi vizsgálatok eredményével úgy a város kiküldöttei, mint a szülők olyannyira meg voltak elégedve, hogy „a növendékek által tanúsított és az általános várakozást messze túlhaladó ügyesség és a tanulmányokban való jártasság elismerésül“ a tanács és képviselőtestület megbízásából és a közönség tiszteletének zálogául ezuton is elismerését nyilvánítja.

★

¹⁾ Religio, 1855. I. 463. — Érdekes az ünnepi beszédnek ezen vallomása: „Pécs város püspökeinek 800 év óta kimondhatatlan sokat köszönhet. Alig van

A nőzárda alapításának terve az apostoli királynak helyesléseivel is találkozott. V. Ferdinánd király ugyanis ezen vállalkozáshoz Scitovszky kérelmére készséggel megadta beleegyezését.¹⁾ A királyné pedig, Mária Anna 1848. febr. 22. kelettel jelezte hajlandóságát, hogy az alapítandó intézet védnökségét szívesen elfogadja.²⁾ A királynét ugyancsak Scitovszky püspök kérte föl, hogy az építendő nőzárda védnökségét fogadja el.³⁾

A magyar minisztérium pedig iratban köszönte meg a püspök terveit, törekvéseit és szándékát. Az irat telve van a kitűnő szándék dícséreteivel.⁴⁾ Midőn pedig 1851. év folyamán a nőzárdát a nyilvánosságnak átadták, akkor a zárdanők ünnepélyes bevonulását és a zárdaiskoláknak a közel napokban való megnyitását a tanügyi kormánynak tudomásul adták,⁵⁾ mit ott ismét köszönettel és elismeréssel fogadtak.

Ugyancsak közoktatásügyi érdemben a budai helytartóság leiratban kérdést intézett a nőzárda és annak iskoláira nézve az egyházmegyei hatósághoz, mely a leiratra kimerítően, megnyugtatóan válaszolt,⁶⁾ ismét a nagyrabecsülés és az elismerés érzéseit keltvén a tanügyi főhatóságban.⁷⁾

Ugyancsak a teljes elismerés hangján nyilatkozott a zárdáról és annak iskoláiról Girk püspök a soproni helytartósági osztályhoz 1854. évben jun. 1. intézett iratában.

nyilvános intézetünk, mely nem püspökünknek köszönné létét és fenntartását.“ Ezek sorában különösen gr. Nesselrode Vilmost, Klimó Györgyöt és Szepessy Ignác bárót hozta fel.

¹⁾ A jóváhagyó okmány 1848. jun. 22. kelettel kiállítva.

²⁾ Haas, Gedenkbuch.

³⁾ P. L. 1847 : 2648. — A levél 1847. dec. 30. keltezve.

⁴⁾ Az okmányt 1848 : 1384. sz. alatt a püspöki irattárba elhelyezték. A miniszteri leirat 1848. jun. 22. kelt.

⁵⁾ P. L. 1851 : 1146. sz.

⁶⁾ P. L. 1854 : 7725. sz. leirat. — 962—1854.

⁷⁾ P. L. 1854 : 962. sz.

Král gondnoknak a soproni helytartósági osztályhoz küldött jelentéséből kiemeljük a pécsi nőzárda nevelésének méltatására vonatkozó következő sorokat:

„Az ifjúságnak jó és jámbor nevelése az emberi boldogságnak lényeges támasza és alapja. Már pedig a zárda nevelése a leányok elé élő példáját adja a legszükségesebb erényeknek: minők a buzgóság, engedelmesség, önzetlenség, erkölcsi tisztaság és önfeláldozó szeretet. Fizetett alkalmazottaktól ennyi szorgalmat és kötelességszeretetet várnunk nem lehet. A jövő majd megmutatja, hogy a nevelő intézet a beléje helyezett reménynek és várakozásnak minden tekintetben meg fog felelni.“¹⁾

★

A nőzárda templomát s vele együtt a nőzárda lakóit, iskoláinak növendékeit, a templomnak látogatóit a Szentatya is kedves ajándékban részesítette. Egy pápai irat (breve) ugyanis teljes bűcsút engedélyez mindazon hívőknek, kik a Nagyasszony tiszteletére felszentelt zárdatemplomot ker. Szent János napján, Szent Ágoston (aug. 28.), Fourier szt. Péter (jul. 7.) és Nagyboldogasszony (aug. 15.) ünnepén látogatják s az egyház által teljes bűcsu elnyeréseért előírt szokásos imákat elvégzik.²⁾

★

Az irodalmi világban pedig a kimerítő és élénken írt tudósításokon kívül, Haas Mihály akkori pécsbelvárosi prépostplébános, adta tudtul külön önálló munkában a nőzárdáról a szükséges tudnivalókat.³⁾

¹⁾ P. L. 1857. 460.

²⁾ P. L. 1851 : 1568. sz.

³⁾ Haas Mihály dr. Pinkafőn, Vas megyében 1810. ápr. 8-án született; a szentéletű Weinhofer plébános pártfogása alatt kezdte meg szülővárosában elemi iskoláit, tanulmányait Szombathelyen és Pécsen folytatta. Majd bevétetett a pécsi

E munka kiadása valamelyes akadálylyal járt. Haas 1851-ben a hercegprimáshoz intézett kérdést emlékmunkájának kiadása iránt, ki a munkának ügyét a püspöki helynökre, Farkas József kanonokra bízta.¹⁾

A hercegprimás akkor már a zárda építésre fordítható anyagi eszközök híján volt. Később azonban mégis elvállalta a kiadás költségeit; de a munka kevés számú példányban jelent meg.

Teljes címe: Gedenkbuch der k. freien Stadt Fünfkirchen von dr. Michael Haas. Pécs, liceum, 1852.²⁾

Tartalma két részből áll. Az első, nagyobb részben ismétlése német nyelven 1845. folyamán „Baranya“ c. megjelent történeti és leíró munkájának bővítésekkel és változtatásokkal; a második kisebb rész (137—200 oldal) pedig a Notre Dame nőrendre, szervezetére, alapítójára, továbbá a pécsi zárda építésére és történetére

papnövendékek közé és theológiára Bécsbe, a Pázmáneumba küldetett. 1837-ben a filozofiából doctori oklevelet szerzett. Pappá 1834. aug. 6. szentelték Szombathelyen. Káplán volt Ozorán, Pincehelyen, Dunaföldvárott és Pécsen (budai külváros és székesegyház.) 1837. tanár lett. Szepessy báró püspök rendeletére tanári pályáját a történelemmel kezdte és folytatta (1843. őszétől kezdve) a theologiai intézeten a dogmatikával. 1846. ápr. 6. Pécs városának tanácsa belvárosi plébánossá választotta, máj. 11-én tette le a plébánosi esküt. 1851. címzetes préposttá és szentszéki ülnökké neveztetett ki. 1853. a budai tankerület főigazgatójává lett, majd IX. Pius pápa titkos kamarásává, végül 1858. szatmári püspökké lett kinevezve. 1859. márc. 6. installálták. Mint püspök a Ferenc Józsefrend lovagja és v. b. titkos tanácsos lett. — Társalgásában barátságos, mindenki iránt előzékeny férfin volt, kitől jótanács és vigasztalás nélkül senki, ki csak hozzáfordult, nem távozott el; kitűnő szónoki képzettsége és működése a pécsiek lelkében mély nyomokat hagyott. Meghalt 1866. márc. 27. Pesten. Holttestét Szatmárra vitték és ott temették el. Hű és sokra kiterjedő emlékező tehetség, munkáinak végzésében tanusított fáradhatatlanság és tudománysozomj jellemzik. Irodalmi működése különféle folyóiratokban megjelent tömördek cikkekre, a maguk idejében híres „Tanodai Lapok“-ra és egy emlékműre szorítkozik. melynek címe: „Baranya, Pécs. 1845.“ (Németül: Gedenkbuch 1852.)

¹⁾ P. L. 1851 : 1886. sz.

²⁾ A monografia Scitovszky megrendelésére készült. Haas, jóllehet a pécsi liceumon előzetesen történettanár is volt, és különösen Pécs történetére vonatkozólag szép ismerete és irodalmi munkássága volt, nagy elfoglaltsága és a

vonatkozik 1851. végéig. Záradékul négy szent beszéd eredeti (német) szövege van közölve. A beszédek ezek: Dr. Cherrier Miklós beszéde 1851. jul. 2. a zárdanőknek a püspöki székházba való megérkezésük alkalmából, Haas Mihály 1851. jul. 6. a székesegy-

Barabás rajza.

DR. HAAS MIHÁLY,
pécsbélvárosi prépost-plébános.

házban mondott beszéde; Scitovszky János beszéde ugyanaznap a zárdakápolnában, Schirgl Endre beszéde 1851. jul. 7. a rendalapító ünnepén a zárdakápolnában.¹⁾

a munkához szükséges bűvárkodás miatt csak lassan dolgozott. Egyik fő szempontja ezen műben Pécs egyházi intézményeinek leírása volt. Nyomattak 500 példányt. A szombathelyi és veszprémi egyházmegyékben több példány kelt el. A munka német nyelven készült, többek között azért is, mert Scitovszky az osztrák püspöki kart is meg akarta ajándékozni. Az első íveket Scitovszky maga javította át.

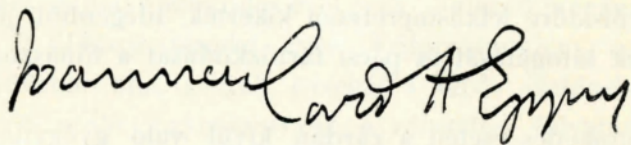
¹⁾ A sok méltatásból és elismerésből, melyek a lapok hasábjain és egybeült megjelentek, illetve elhangzottak, felemlítjük, hogy Baranya millenáris mono-

Az egyházmegyei papság maga is Scitovszky legmaradandóbb és legkiválóbb pécsi alkotásának tartotta a nőzárdát. Scitovszky távozása alkalmából a püspöki helynök az érseki székre távozó főpap működésének csoportosításában is erre helyezte a súlyt.

Az egyházmegye papságához és hiveihez az érseki kinevezés alkalmából intézett körlevélben Farkas József helynök többek között ugyanis ezeket írta :

„Tudjátok, t. testvérek, milyen és mily nagy főpásztort veszítettetek el Scitovszky érsekben. Tudjátok azt, hogy 57,000 pengő forinttal épített kétemeletes házat Pécsen a Miasszonyunkról nevezett apácáknak, letévén azonfelül 40,000 ezüst forintokat és 100 darab aranyat alapítványi tőkéül s ezt céljaikra örökösen általadta s a kolostor és templom további kiépítését még mindig folytatja.“

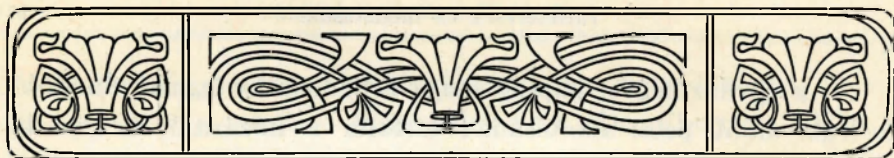
„Ki, mint az egy üdvözítő hitnek rendíthetetlen oszlopa — így ír pécsi munkálkodásainak egyik feljegyzője és munkatársa — apostoli munkásságát, buzgalmát az Isten országának terjesztésére fordítja, ki emberbaráti jótékony szívességénél fogva mindenkor kész az áldozatokra és a földi javakat csak akkor hiszi élvezhetni, midőn azokat jótékony célokra fordítja.“¹⁾

Scitovszky János hercegprimás aláírása.

grafiájának történetírója ezen szavakkal emlékezik meg a zárdáról: „Tagadhatatlan, hogy Scitovszky a zárda alapításával Baranya és Pécs város leánynevelésének oly hasznót tett, mint Szepessy az ifjúság ügyének.“

¹⁾ Religio, 1847. II. 87. l.

A KIALAKULÁS, MEGSZILÁRDULÁS CSENDES MŰKÖDÉSÉNEK KORA.

(1855—1890.)

X.

A zárdanők belső élete ezek után minden nagyobb mozzanat és megrázkódtatás nélkül folyt évről-évre csendes munkásságban.

Az egyházmegye főpásztorai a napi életet, iskolai viszonyait, a zárda életében előforduló feltűnőbb jelenségeket egyaránt élénk érdeklődéssel kísérték. Mint az egyházmegyei irattár mutatja: elég sűrűn fordultak óhajaikkal, gondjaikkal főpásztoraik gondosságához.¹⁾

A clausula törvény alól az alapszabályok által említett engedélyt időről-időre lelkiismeretesen kikérték. Idegenből jött zárdanőtestvérek látogatását és pécsi tartózkodását a főpásztorok ellenőrizték.²⁾

Betegeskedés esetén a zárdán kívül való gyógyítást szintén megengedték, ha az eset komoly és fontos volt.³⁾

¹⁾ Egyik évben pl. a főnöknő azon kérelemmel fordult a püspökhöz, hogy egyik beteg nővért vigasztalja meg. — P. L. 1864 : 1531. sz.

²⁾ Az 1883. év folyamán a zárda kérése alapján engedte meg a püspök, hogy egyik francia testvér-kolostorból átjött Notre Dame rendű nővér a pécsi zárdában maradhasson. — P. L. 1883 : 1893. sz.

³⁾ Mint pl. Éber Philomena nővér ügyében. — P. L. 1878 : 317. sz. — 1888 : 1096 és 2583. sz. 1866-ban Lamprecht Mária Leopoldina és Éber Mária Filoména zárdanők levegőváltozás végett Pozsonyba mentek, honnan három év után ismét visszatértek Pécsre.

A Pozsonyból jött zárdanők létszámában az első változást M. Izabella okozta, kinek azon kérése, hogy a pozsonyi rendházba ismét visszatérhessen, hosszabb levélváltásba került. Izabella többszörös kérelmének a hgprimás végül 1854. ápr. 9-én helyt adott annál inkább, mert visszatérése a pozsonyi rendház részéről nem csak akadályba nem ütközött, hanem a legnagyobb szeretettel fogadták. A hercegrimas ennek alapján megengedte, hogy Izabella visszatérhessen Pozsonyba, de helyére Pozsonyból ne jöjjön senki sem. Az utat egy jámbor nő kíséretében kellett megtennie.¹⁾ M. Angelikának visszatéréséhez azonban nem adott engedélyt, mert nem látott ahhoz elég okot, de 1856. évben mégis megengedte neki a visszatérést Pozsonyba.

A zárda belső viszonyára, napirendjére vonatkozólag a helyzetnek és a kívánalmaknak emlékiratban való felterjesztésére Virág Mihály gondozó kanonok és Miklós atya megbízást kaptak 1866. folyamán²⁾, hogy a megszívlelendőknek tartott körülményeket összejegyezzék, amelyeket Girk püspök elintézett és közzététetett.³⁾ A pontok leginkább a zárda napirendjét illetik.

★

Csendes, zajtalan működés évei ezek. Feltűnő mozzanat kevés, de kiváló és áldásos munka évei. Főforrásunkban, az egyházmegyei irattárban alig találjuk nyomát a zárda életének. Csupán a választásról szóló jegyzőkönyvek, a választási folyamat vezetésére való biztos kiküldése az, amit ott felfedezhetünk.

A szokásos évi szent gyakorlatokat mindig megtartották. Túlnyomó részben a kalocsai házból jövő Jézus-társasági atya vezette azokat, kiknek elszállásolása és ellátása többnyire a megyéspüspök bőkezűségének és gondoskodásának a tárgya volt. Ezért a nőzárda esetről-esetre háláját és köszönetét tolmácsolta.

¹⁾ P. L. 2612. 1854.

²⁾ 1866. szept. 11.

³⁾ P. L. 1866 : 1617.

Zárdalelkész ezidőszert Brezovszky Miklós kapucinus volt; őt felváltották Sláby Ferenc, majd Baán József theol. tanárok; 1864. nyarán a nőzárdá oly lelkészt kért, aki teljesen a zárdá-templomban levő istentisztelettel foglalkozzék; az egyházmegyei hatóság erre még 1864. év folyamán a kapucinusok tartományi főnökéhez kérést intézett, melyre a válasz az volt, hogy a rendtartomány hajlandó e célra valakit kijelölni, gondoskodni kell azonban pápai engedélyről, hogy a kijelölendő szerzetes a renden kívül élhessen és hogy a tisztséget elfogadhassa. A folyamodás Rómába eredményesen megtörténvén, P. Brezovszky Miklós lett újra zárdalelkészszé kinevezve.¹⁾

★

A templom közben szépült, felszerelésben gyarapodott.²⁾ Név szerint az 1865. év folyamán Rick György festővel a nőzárdá sz. Alajos képét festtette meg oltárképnek. Az oltárkép igen díszes; Rick azon időtájt ügyes és jeles festő volt, ki egyházmegyeszerte több oltárképet festett.³⁾

A sz. Alajost feltüntető oltárkép költségeinek fedezése adakozás útján történt. Az oltárkép 1865. sz. Alajos napján lett felszentelve. A szertartást Virág Mihály apátkanonok és nőzárdai gondnok

¹⁾ P. L. 1864 : 1436., 1864 : 1880. és 1862 : 2142. — P. Brezovszky újrakinevezésére való okmány: 1864 : 2038. — A gyóntatói tisztség hatáskörének és körvonalainak, feladatának szabályozása az egyházhatóság részéről ezen korszak vége felé történt, amennyiben az idevonatkozó okmány 1883. évben kelt. — P. L. 1883 : 176.

²⁾ Ezen időtájt lett a két szobor is az oltár előtti két oszlopon elhelyezve. — A gondozó kanonok, Virág, a székesegyház képviselőjében pert indított Bartalics pécsi szobrász ellen, ki az általa a székesegyház párkányára készített apostolszobrokat (melyek jelenleg a papnevelő-intézet udvarán vannak) vonakodott oda felvonatni. Bartalics a pert megnyerte; a székesegyház erre 1854. dec. elején Schulz építésszel (a mai kath. kör helyén lakott) 4000 frtért végeztette ezen munkát. Ezen okból a zárdatemplom ezen két szobrának készítésére a megbízást Bartalics nem kaphatta meg. Sajnos, e szobrok nem emelik a templom szépségét.

³⁾ Nevezetesen az apari templom számára a Szeplőtelen Fogantatás képét, a somogyi templom mellékoltárára pedig sz. József képét. — Kalauz, 1865. 554. l.

FOURIER SZENT PÉTER OLTÁRA.

Az oltárképet festette : Sikorszkyné Zsolnay Júlia.

végezte. A felszentelést magyar egyházi beszéd követte, melyet Szauter Antal, a leányiskolák igazgatója tartott. A kép költségének fedezésére a leánykák maguk közt is rendeztek gyűjtést.¹⁾

Stefkó M. Alfonsina zárdai főnöknő ideje alatt keletkezett a sztl. József mellék-oltár, melyet Virág Mihály kanonok szentelt fel 1868-ban. Schwayer Mária Katalin zárdai főnöknő ideje alatt keletkezett a Jézus sztl. Szive oltára.²⁾

Egyébként a zárdatemplom történetéből ezen időkből a következő mozzanatokat említjük fel.

Innét indult ki az ünnepélyes menet, midőn a városi közkórházba az irgalmas nővérek bevonultak. Ez az ünnepély 1855. máj. 17-én történt d. u. 4 órakor. Az irgalmas nénék a nőzárdában voltak szállva, kiket Brandis grófné, gráci főnöknő, kísért Grácból Pécsre. A káptalan tagjai és a papság élükön a megyés püspökkel a székesegyházban gyülekezett, onnét körmenetileg a nőzárdai templomba vonultak, honnét a menet a kórházba megindult.

Négy év múlva a hála által sugalt szép ünnepélynek lett a templom színhelye. 1859. nov. 6. ugyanis Pécs városa megemlékezett hajdani főpásztoráról Scitovszky János hercegprimásról aranymíséje alkalmával.³⁾ A zárdanők templomában teljes egyházi segédlettel szent misét mutattak be. A városi tanács díszruhában jelent meg; a zárdanők a templomot ez alkalomra szépen felékesítették, melyet a zárdaiskola növendékei, azok szülői s a hívő nép megtöltöttek. A zenét Schmidt Péter karmester vezette. Offertoriumkor az ezen alkalomra írt hymnust énekelték.⁴⁾

¹⁾ Kalauz, 1865. 622. l.

²⁾ Az 1882. év folyamán.

³⁾ Megemlítjük, hogy Scitovszky hercegprimás aranymíséjének örömmünnepe Pécs városa alkalmi ünnepélyt tartott. Garay Alajos dunaszekesői plébános ünnepi ódát írt, — melyet Schmidt Péter, székesegyházi orgonista és tanítóképzőintézeti zenetanár megzenésített. — A szöveg és összhangosítás: Tanodai Lapok, 1859. 44. sz.-ban. Scitovszky harmincéves püspökségének ünnepe (1858. márc. 25.) szintén országSZerte keltett visszhangot. Pécsen is megünnepelték. (V. ö. Tanodai Lapok: 1858. 146.)

⁴⁾ Religio 1859: 38. l.

A Szent Szűz iránti áhitat emelésére pedig mindjárt az első években behozták a májusi litániát. 1859. május haváról már tudomásunk van, hogy a májusi ájtatosságot a zárdá templomában megtartották és hogy nagy érdeklődés mutatkozott a város közelebbi és távolabbi részében, minden rangú és rendű hívők közt ezen ájtatosság iránt.¹⁾

Fennállásának első idejében a templom már azon szerencsében részesült, hogy a rend szent alapítójának ereklyéinek birtokába jutott.

A rend alapítója Fourier szent Péter ereklyéi Rómából érkeztek meg, Girk megyés püspök az egyházjog intézkedése szerint azoknak valódiságáról okmányt állított ki, melynek kíséretében az ereklyét július 2-án átküldötte a nőzárdá templomába.

*

A nőzárdá vagyoni viszonyairól ezen évekből a következő adatokat említjük fel. Az alaptőke növekedésére nézve emlitenünk kell, hogy a nagylelkű alapító a nőzárdá biztosabb fenntartása és további ellátása céljából (*claustrī stabilitati consulturus*) az 1857. év folyamán, nov. 1-én, születésnapjának évfordulóján, földtehermentesítési kötvényekben 10 ezer frtot küldött, melyet a törzstőkéhez csatoltak.²⁾ Azonfelül más oldalról is növekedett az alaptőke. Sopronból a helytartótanács a nőzárdá javára földtehermentesítési kötvényt, mely 1200 frt. tőkéről szólott, sorsolt ki. Az 1859-ik év folyamán a zárdá tőkéi 54000 frt összeget tettek. Az egyházmegyei alapítványi pénztárban volt 47,150 frt. elhelyezve. Alapítványi helyekre 14,000 frt. tőke; sz. mise alapítvány 460 frt; örökségből 4600 frt. Ezenfelül 280 (alapítványi) és 70 (miscalap) arany. Évi jövedelem e tőkék után 9480 frt.³⁾

¹⁾ Religio, 1859. I. 375. l.

²⁾ P. L. 1857. 460. sz. — 1858 : 2001. sz.

³⁾ 1859. jan. 25. — P. L. 1859 : 210. sz. — P. L. 1859 : 1090. sz. jun. 7.

Ezen időtájt tett Girk György, megyéspüspök egy leány-növendék ellátására 2000 forint alapítványt.

Az 1863. év első felében a budai külvárosi plébánia tőkéjéből 420 forintot a nőzárdá visszakért magának, mely eddig a budai-külvárosi tanító fizetése javára kamatozott. Minthogy azonban az iskola, melynek tanítója javadalmazására az évi kamatok fordítva lettek, megszűnt, ennél fogva saját alapítványuk javára, alapító-levelük értelmében, visszakérték.¹⁾

A nőzárdá számadásának, vagyonkezelésének módja az eddigi maradt, t. i. a gondozó kanonok a számadásokat minden hónapra külön kiállítva, az egyházmegyei hatósághoz felterjesztette, hol azok az egyházmegyei irattárba elhelyeztettek. Az ötvenes évek gazdasági viszonyaiból említjük azt is, hogy a sóhivataltól a zárdá huzamos időn keresztül konyhasó-adományban is részesült. 1855-ig nyugodtan birtokában voltak ezen jótétnek, ekkor azonban azon veszedelem kísértett, hogy ezen adománytól meg lesznek fosztva. Azért 1855. június 24-én kérték a helytartósági osztályt, hogy az eddig élvezett adományokat a konyhasóra nézve ne vonja vissza. Mert a zárdá költségvetése amúgy is oly szerény, hogy egy-egy személyre naponként alig esik 12 kr.²⁾ A soproni hatóság ezzel szemben kérte a nőzárdá viszonyairól a személyi és vagyoni kimutatást. A gondozó kanonok ezúttal már kivételesen ezen óhaj értelmében járt el.³⁾ A pénzügyigazgatóság utasítást kapott, hogy 1856. ápr. 9-től kezdve a zárdát 6 mázsa 75 font konyhasó-adományban részesítse. Az adományozásra való utalvány 3 évre szólott, melynek eltelte után a zárdá újra folyamodjék.

Más oldalról is fenyegette a zárdát a jövedelem csökkenésének veszélye. Pécs városa a zárdának ígért és 10 éven adott 2 hold rétnek használatától 1861. márc. 16-án hozott közgyűlési határozatával a zárdát megfosztotta. Král zárdagondnok kérte a tanácsot, hogy a 2 hold legelő használatát ismét adja vissza a zárdá-

¹⁾ P. L. 1863 : 3. sz.

²⁾ P. L. 1855 : 1124. sz.

³⁾ P. L. 1859 : 378. sz.

nak; de miután a zárdagondnok ebbeli kérelme meghallgatásra nem talált, (mert időközben a nevezett 2 hold rétet a városi közlegelőhöz csatolták), Král József kanonok 1861. jún. 24-én levelében újból kérte a város polgármesterét, hogy az ígért „2 hold rétet ne legelőre fordítsák, hanem a zárdának juttassák. Nincs rosszabb gazdaság, — így szól tovább folytatólag a levél — mint a megígért bért vagy jutalmat valakitől, de különösen a tanító- és nevelőnőktől ok nélkül elvonni és ezáltal a tanításban oly igen szükséges buzgalmat és a város tanácsába helyezett közbizalmat lehangolni.“ Bubreg Mihály polgármester előterjesztésére a két hold rét és faadomány újra megszavaztatott.¹⁾

Ezen időre esik a Barcza-féle ház és telek — mely a nőzárdá tőszomszédságában, nyugatra feküdt — megvétele is, ami a hercegprimás óhajára történt, ki 1857. év folyamán írt és azon szándékát jelezte, hogy a Barcza-féle házat a zárdá vegye meg. Az egyházmegyei hatóság erre Král József kanonokot bizta meg ez érdemben a tárgyalással.²⁾ Král József püspöki helynök, a nőzárdá gondnoka, 1859. január 24-én kérte a káptalantól az összeg megszavazását.³⁾

Midőn a házvétel ügye ennyire megérett: 1859. jan. 26-án Girk püspök tudatta, hogy mind a hercegprimás, mind ő maga örömmel beleegyeznek a rendház azon tervébe, hogy Barcza Lajos birtokosnak pécsi házáat megvegyék, annyival is inkább, mert nem csak célszerű a háznak megvétele, hanem az a nőzárdá pénzejét sem fogja túlhaladni. Ennek alapján megengedte, hogy a ház vételárát az alapító tőkéből törleszthetik, sőt a bíboros alapító 1859. jan. hóban kelt levelében megígérte, hogy ha Isten még

¹⁾ 1882. év elején adófizetés ügyében volt egy átmeneti nehézség. Az eddigi illeték-egyenérték adója a háznak, mint művelődési intézetnek, 15 frt összeg volt, melyet ezen év folyamán 162 frtra emeltek fel. A zárdagondnok, Fesztl dr. kanonok, felelőssel élt, minthogy a zárdának célja és kizárólagos feladata, serdülő és iskolaköteles leánynővendékek oktatása, mely munkájánál a külső osztályok növendékeitől nem vesz tandíjat, vagy beiratási illetéket.

²⁾ P. L. 1857 : 1625.

³⁾ A házvétel összegének első részlete volt azon 1200 frtnyi tőke, mely ez időtájt Kiss Miklósnál volt elhelyezve. P. L. 1857 : 1151., 1626.

élteti, ezt a pénzhányt pótolni fogja, mert neki is szándéka volt ezt a háztelket kerttel együtt megvenni a nőzárdá kertjének nagyobbitása végett.

Ezen kettős engedély alapján a nőzárdá főnöknője alkudozásba bocsátkozott Barcza Lajos birtokossal a háznak örök áron való megvétele ügyében.¹⁾ A házat kerttel együtt a nőzárdá Barcza Lajostól 10.000 forint örök áron megvette azon föltétel alatt, hogy a házból két szobát elválaszt és Barcza Lajos birtokos egyik rokonának, Bodai Amáliának holtig élvezendő lakás gyanánt átenged.²⁾

A Barcza-féle ház megvételére a hercegprimás tényleg 1000 forintot adományozott, még az 1859. év folyamán; ugyancsak 1000 frt adományban részesültek e célra Girk György püspök bőkezűségéből. Az 1860. nyarán a vételárból csak 1000 frt volt még kifizetetlen.

★

A jótékonytságot, mint az egyház szerzetes-rendeinek és zárdáinak kötelező hagyományát, szünet nélkül gyakorolták.

Jótékonyaságuk élvezője első sorban természetesen a tanulóifjúság volt.

A zárdaiskolák szegény növendékeinek már a zárdá első éveiben készítettek karácsonykor örvendetes ünnepet. Így pld. az 1858. év karácsonyán a karácsonyi ünnepélyt már megtartották. Az intézetbe járó leánykákat szépen ékesített fával lepték meg. „Öröm volt szemlélni a kisdedeket — írja egy szemtanú — midőn ajándékaikat átvették. Némely szegény leányka tetőtől-talpig új ruhát kapott.“³⁾

Másik régi adatunk szerint az 1865. év karácsonyán a nőzárdá külső iskoláiban 14 szegény leánykának osztottak ki a karácsonyi ünnepek előtt ruhákat.⁴⁾

¹⁾ A ház a gabona-téren, 503 ³/₆ □-ól udvar és 692 négyszögöl kert területen feküdt.

²⁾ P. P. 1859 : 1151.

³⁾ Religio, 1859. évfolyam, 21 lap.

⁴⁾ Kalauz, 1865 : 253. l.

A jótétemények közt megemlíthetjük, hogy az 1862-ik év folyamán több tanító-jelöltnak és városi főelemi iskolai tanulónak ingyen élelmezést adtak.¹⁾

Adományaikat a társadalom és országos érdekek javára való gyűjtések alkalmából is meghozták. Hozzájárultak azon gyűjtéshez, mely az 1858. év folyamán történt a folyó háború költségeinek viselésére.²⁾

Az anyagi eszközök használatának újabb szabályozása már Dulánszky püspök idejéből való. Ugyanis az évi kimutatásról és bevételekről a gondozó kanonok a jegyzéket 1881. február 8-án felterjesztvén, erre vonatkozólag a megyés püspök intézkedett, hogy a költségvetésre és az anyagi érdekek kezelésére ez a kimutatás szolgáljon a jövőre nézve is zsinórmértékül.³⁾ A következő évben pedig az iskolák igazgatójának Fesztl Károly kanonoknak az egyházhatóság hivatalos jegyzéket adott az alapítványi tőkének céljára és rendeltetésére nézve.⁴⁾

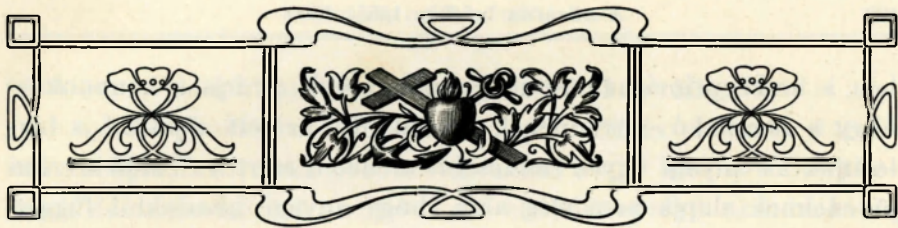
¹⁾ Tanodai Lapok 1862. 440. l.

²⁾ A nőzárda, a püspökség, káptalan, papnevelő intézetben folyt pénzgyűjtés eredménye 5700 forint lett. — P. L. 1859 : 951. sz.

³⁾ P. L. 1885. 286. sz.

⁴⁾ P. L. 1882 : 144.

XI.

Alig tiz éves fennállása után a nőzárdá komoly válsághoz érkezett el. Ez a válság a nemzeti élet általános fellendülésével is kapcsolatos volt, de a zárdáélet belső rendjével is összefüggésben állott. Azonban gondviselészerűleg erős kezű gondnok állott az intézet élén, ki hatalmas nemzeti érzésével és a rend iránti érdeklődésével, buzgalmával a tornyosuló veszedelmeket szerencsésen elhárította s az oktatói és nevelői fáradozásnak nemzeti irány és nevelői okosság ügyében új irányokat jelölt meg.

Egy fegyelmi és gazdasági eset kapcsán 1866. elején Virág Mihály kanonok azon kötelezettségéből kifolyólag, mely reá, mint a nőzárdá gondozójára hárult, nyílt és bizalmas jelentést tett a püspöknek és a hercegprimásnak a zárdá állapotáról, melyben annak aggasztó hanyatlásáról, sőt szerinte valószínű válságáról számol be.¹⁾ A zárdá alapításában és anyagi javainak rendezésé-

¹⁾ Ezen érdemes egyházi férfiúnak rövid életrajzát ideiktatjuk. Virág Mihály született Taszáron, Somogy megyében, 1806. január 3-án hasonló nevű atyától, ki ott uradalmi ispán volt; anyja Fodor Katalin volt. Korán özvegységre jutott anyja Kaposvárra költözött s itt járta elemi és középiskoláit Virág Mihály. Filozófiát Zágrábban tanult. Juranics Antal püspöki helynök alatt 1821. szept. 5-én az egyházmegyei papnövendékek közé fölvétetvén, a theológiát itthon hallgatta és Pesten fejezte be. 1827-ben elkezdte szigorlatait, majd udvari pap lett; áldozárrá 1829. január 6-án szentelte b. e. Szepessy püspök. Ugyanezen év február 11-én Pesten doktorrá avatták a hittudományokból és Pécsváradra helyeztetett mint

ben a hercegprimásnak egyik gondolata volt — írja a kanonok — hogy a bennlakó növendékek az általuk fizetett díjakkal is biztosítják az anyagi ügyek rendesebb menetét, mert az ezidő szerinti jövedelmek alapja nem elég arra, hogy anyagi gondoktól függetlenül lehessenek a nőzárdá tagjai. A növendékek száma azonban — írja tovább — az utóbbi öt évben aggasztóan megfogyott. Ezen öt év alatt 50 bennlakó növendék közül csak 24 maradt, ezek közül is 8 alapítványi helyen van; a zárdanők ez idő szerinti száma, hozzávéve a kijárónőket és cselédséget, harmincnégy; a zárdának alapjaiból biztosított ezidő szerinti jövedelme pedig körülbelül 4000 frt. Mindent összevéve, az anyagi gond teljes súlyával nehezedik az egész intézményre. Ha a növendékek számának esetleges csökkenésével az internátus részéről való jövedelem is még csökkenik: hamarosan komoly válságba jut a zárdá és tartós élete nem lehet. Öt év óta különösen a somogymegyei szülők gyermekei maradtak el, honnét egyébként eddig a legtöbb növendéket kapták. Úgy hallja — írja tovább — a somogymegyei szülők inkább Varasdra viszik leánygyermeküket nevelésre, mint Pécsre.

Jelentése azonban nem akar pusztá panaszzkodásból és sopánkodásból állani. Észrevette, megfigyelte a növendékek elmaradásának okait és úgy gondolja, hogy azoknak orvosságát is meg tudja jelölni.

Az első pontja az orvoslásnak az, hogy karzárdanőnek a jövőben csak olyan vétessék fel, a ki a magyar nyelvet megfelelően beszéli. Továbbá a tantárgyak kezelésében a külső és belső

káplán. 1831. szeptember végén Pécsre került papnevelői tanulmányi felügyelőnek és a dogmatikát is tanította. 1833-ban az egyházjogi és egyháztörténelmi tanszéket vette át Farkas József után. Közben szentszéki ülnök lett. 1846. júl. 2-án paksi plébános lett. 1850. őszén pedig Kővágószőlőszre költözött mint plébános. 1851. augusztus 12-én kanonok és szemináriumi igazgató lett, 1851—58-ig ismét egyházjogot tanított. Közben tolnai főesperes, c. apát és theologiai prodirektor lett. 1866-ban Scitovszky hercegprimás temetésén meghűlvén, megbetegedett s fel sem gyógyult többé; 1867. aug. 19-én meghalt. Eltemették tisztelői és tanítványai, és paptársai jelenlétében a káptalani sirboltban; a temetést Girk György

iskolában, valamint az internátus napirendjében állandóan a magyar nyelv fejlesztésére irányuljon a tanítónők és előljárók törekvése. Megjelöli továbbá orvoslás gyanánt, hogy bizonyos intézkedések és megszorítások mellett, kellő ellenőrizet alatt az internátus növendékeinek a szabad levegőn való heti séta meg legyen engedve; legalkalmasabb volna az ellenőrzés céljaira valamely laica nővér.

Azon gondosságból kifolyólag, melylyel az intézet érdekei iránt viseltetni tartozik: komolyan és igazán kéri a hercegrímást, mint az intézet alapítóját és fővédnökét, hogy ezen pontokat a megyés püspökkel való tárgyalás után az intézet jól felfogott érdekében hamarosan léptesse életbe. — Egyébként azt is jelezte, hogy emlékiratának főbb pontját Girk György megyés püspöknek is tudomására juttatta.

A hercegrímás Virág kanonok fölterjesztésére 1866. jún. 9-én levelet írt Girk megyés püspökhöz. Sajnálattal jelzi, hogy Virág kanonok az intézet visszaeséséről tett neki jelentést. Összegezte levelében Virág jelentésének főbb pontjait, melyek szerint az intézet hanyatlásának kiváló oka, hogy a szülőknek óhaja gyermekeik magyar nyelvű oktatására nézve nem egészen teljesül, — továbbá, hogy az anyák a bennlakó-intézetben lévő leánykáiktól el vannak zárva, — végül, hogy a növendékek az intézeti szabályok által a szabad levegőn való mozgásban akadályozva vannak. Ezen pontok alapján az intézet fölvirágoztatása érdekében kérte a hercegrímás a megyéspüspököt, hogy jövőre csak magyar nyelvű jelöltek vegyenek föl a zárdanők közé, hogy továbbá az iskolában a magyar nyelvet minden tantárgyban használják, — különösen a belső növendékekkel és azoknak egymás közt való érintke-

püspök végezte, ki az elhunyt érdemeit körlevélben ekkép méltatta: „Az ártatlanság tisztasága, a lelki fegyelem megtartása, szerény tekintélyesség tündökölt rajta; mindenki előtt szeretetre- és tiszteletreméltó volt.“ — Életrajzát a Series Profess. Theol. Dioec. Qu. Eccl. ab erectione Seminarii (1746.) c. kéziratban maga írta meg. Ő kutatta fel és mentette meg elődeinek életrajzát ezen kéziratban, melyet 1846-ban zárt le. Alapítványai közt említendő: 500 frt a papnővédeknek, 500 frt a küsszemináriumnak, 500 frt a szegények pénztárának, 1000 frt a kaposvári kórháznak, 500 frt a pécsi kórháznak, 1050 frt misealapítványra a székesegyházban.

zésében; — gondoskodjék a püspök arról, hogy Virág kanonokkal való tárgyalás útján módját találják annak, hogy az anyák a bennlakó-intézetben lévő leányaikat kellő rend mellett látogathassák, végül intézkedést kér arra nézve, hogy a növendékek az intézeten kívül hetenként legalább kétszer kellő felügyelet mellett sétálhassanak. Ezen intézkedések folytán a hercegprimás reményli, hogy a növendékek száma ismét növekedni fog; azt egyébként ő maga is belátja, hogy az intézet képtelen az eddigi kamatjövedelemből megélni és hogy ennek következtében a bennlakó intézeti növendékek ellátási díjára utalva van.

A püspöknek a hercegprimáshoz intézett válaszlevele (1866. aug. 30.) szerint a helyzet nem oly vigasztalan és sívár; amennyiben gazdasági bajok volnának, azoknak inkább más okai vannak; a Virág kanonok által felsorolt kifogásoknak csak a kisebb része orvosolható; a többi azonban tárgytalan, minthogy már gondoskodás történt azokról, részben pedig azok oly természetű hiányok, melyeket magasabb érdekek veszélyeztetése nélkül megváltoztatni nem is lehet.

Minthogy az egész okmány, mely a püspök emlékiratát magában foglalja, az intézet történetében válságos helyzetnek tájékoztató képét mutatja és adataival a gazdasági és részben fegyelmi fejlődés alakulásaiba belevilágít: azért adatainak és megjegyzéseinek sorrendjét valamelyes részletességgel kell közölnünk.

A püspök emlékirata mindenekelőtt őszintén beismeri, hogy 1861. óta a növendékek száma a bennlakó-intézetben aggasztóan csökkent. Ezen körülménynek okát azonban Virág kanonok jelentésétől eltérően, majdnem kizárólag azon körülményben hajlandó keresni, hogy Pécsen a közelmúltban két leánynevelő magánintézet nyílt meg, — az egyházmegye területén többek között Szekszárdon is alakult leányiskola: hatalmas intézetek nyíltak meg Veszprémben, Székesfehérvárott és Kalocsán; mindezen intézetek átlag olcsóbban igénybe vehető oktatást és nevelést nyújtanak.

A gazdasági hanyatlásról pedig az a megjegyzése van, hogy a nőzárdá az ő illetékes beleegyezése nélkül aránytalan gazdasági melléképületeket emelt, továbbá, hogy püspöki tudomás nélkül

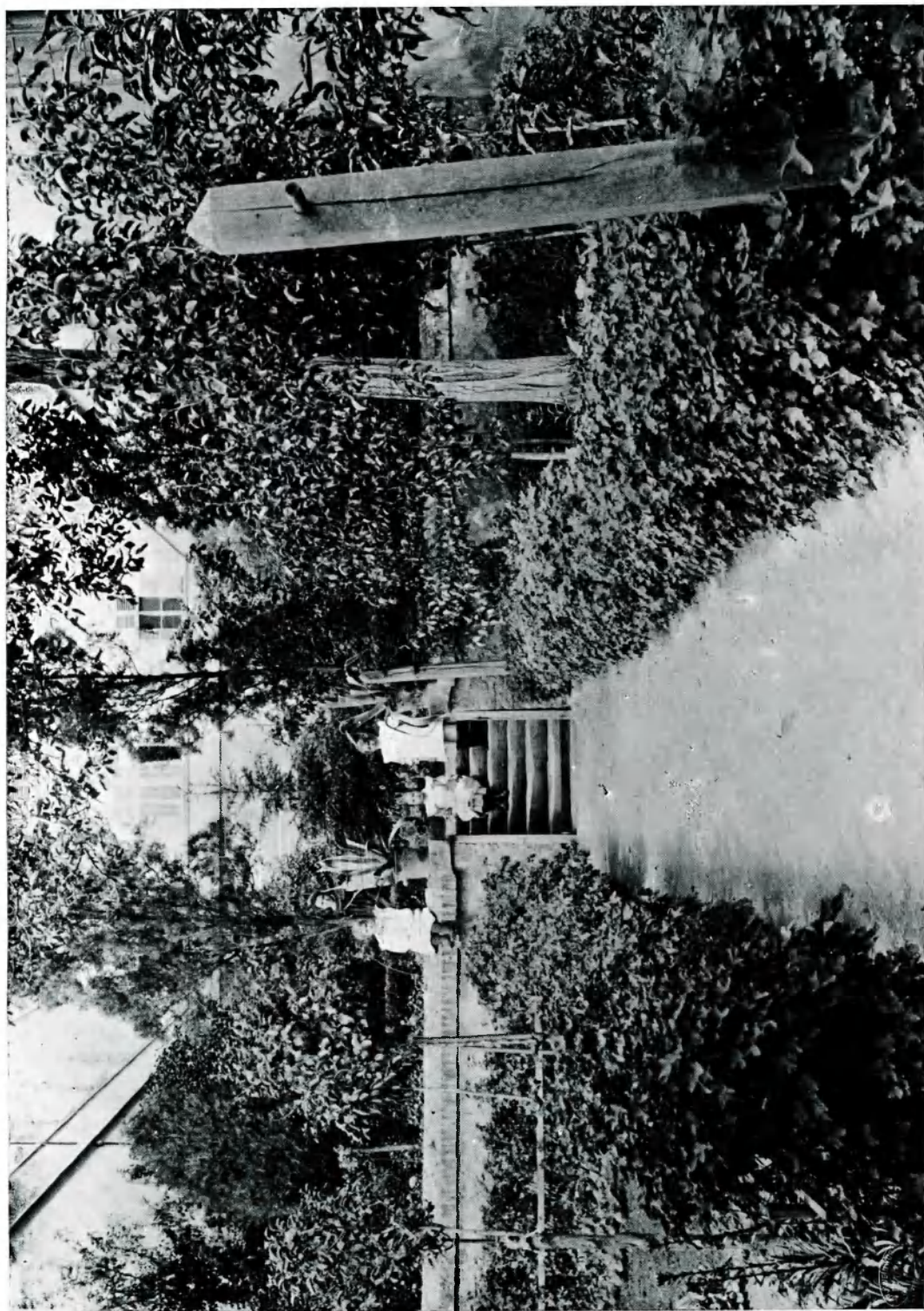
több növendéket ingyenes ellátásra elfogadott, nemkülönben, hogy a külső iskolákban jelentékenyebb anyagi kárpótlás nélküli vállalkozása van: e körülmény is szaporította a zárda dologi és személyi kiadásait.

VIRÁG MIHÁLY,
c. apát, őrkanonok, zárdagondnok.

A gazdasági helyzet szerint azonban mindennek dacára nem orvosolhatatlan; gondos körütekintéssel, okos beosztással véleménye szerint a helyzetet gazdaságilag javítani lehet.

Gírk megyéspüspök a Virág kanonok emlékiratában foglalt pontokat szintén sorba szedte és taglalta.

RÉSZLET A ZÁRDA KERTJÉBŐL.

A magyar nyelvű oktatásról azt jegyezte meg, hogy eddig is történt már intézkedés a nemzeti nyelv érvényesülésére és hogy különösen a bennlakó-intézetnek tanrendjét ezen irányban jövőre is fejleszteni fogja; a zárdába pedig már régóta nem vettek fel olyan tagot, aki magyarul nem tudott volna.

A panasz másik pontjára azt jegyezte meg, hogy Pécsre érkeztek a szülők és növendékek érintkezését tényleg nehézkesnek találta, ezt azonban eléggé megmagyarázta a nőzárdának szigorú szabályzata, valamint némely szülő viselkedése. Mindamellett megengedte, hogy Pécsre érkező szülők gyermekeikkel beszélhessenek, őket ebédre magukhoz vihessék, még vendéglőbe is; egyáltalában a látogatás ügyében ő panaszt nem hallott.

Végül az intézeten kívül való sétára vonatkozólag az a megjegyzése, hogy ezt szükségesnek egyáltalán nem tartja. Hiszen a Barcza-házban van bőséges terület, kert, hol kényelmesen sétálhatnak. Tekintettel kell lenni a belső növendékek sétájának kérdésénél is azon lazulásra, melyet a nőzárdá napirendjében ez előidézhet. A zárdá vizitátora intette ugyan a zárdanőket, hogy azon módosításoknak, melyeket az idők és viszonyok változásával a a megyéspüspök eljűk szab, mindenben engedelmeskedjenek; mégis ő, a püspök egy ízben kénytelen volt hallani egyik zárdanőnek azon panaszát, hogy Pécsen a rendi szabályokat megtartani nem lehet. Fél tehát ezen panasz esetleges ismétlődésétől.

★

Virág kanonok a hercegprimáshoz intézett levele révén tőle megbízatást nyert, hogy az általa jóknak talált reformokat állítsa össze s hozzá terjessze fel.

Virág reformjai a következők voltak:

A magyar nyelvű tanítás ügyében azt ajánlotta, hogy az a külső- és belső iskolában egyaránt fejlesztessék, általános legyen, a bennlakó növendékek társalgási nyelve pedig a nemzeti nyelv túlnyomó használata mellett bizonyos megállapított időben német és francia is lehet.

A szülők látogatására nézve pedig az ajánlotta, hogy a bennlakó növendékek csak anyjukat vagy nőrokonukat fogadják; előkelőbb állású atyák, vagy esetleg látogató papság a püspöknek főtartott szobában érintkezzék a növendékekkel; a látogatás idejét azonban felétlenül szabályozni kell, hogy a növendékek napirendje lehetőleg megzavarásnak kitéve ne legyen.

Sétahelyül a kertet ajánlja, melyet ezen célra elégnék tart. Úgy nyilatkozik, hogy a szülők részéről tényleg nem igen hallatszik panasz arra nézve, hogy a növendékek a városban nem sétálnak.

Mint a zárdának gondnoka: a takarékoságot azonban minden áron hangsúlyozni kívánja. Intézkedést kér ennél fogva a püspöktől, hogy sem a choralis, sem pedig a világi nővérek száma a szükségesén felül ne növekedjék. Az ellátás ügyében is felsorol néhány pontot, melyeknek költségeit lejjebb szeretné szállítani. Óhajtja, továbbá, hogy a jótékonyt is anyagi erejükhez mérten gyakorolják. Nevezetesen csak két tanulónak adjanak étkezést: az orgonáló és ministráló tanítójelölteknek. Hogy már a reformpontokban benne van: intézkedést kér arra nézve, hogy a külső iskolák kis leánynövendékeinek templomi viselkedése jobban ellenőriztessék.¹⁾

Az újításokhoz a hercegprimás beleegyezését adta, s azok 1866. szept. 5-én keltezett szabályrendeletben lettek közzétéve. A rendelet elmondja a reformpontok kialakulásának történetét. hivatkozik Virág kanonok jelentésére, a hercegprimás június 9-iki leiratára, a zárdá illetékes tényezőinek aug. 18-án folytatott tanácskozásaira, melyeknek eredménye gyanánt kialakultak a következő pontok, melyek részint az előzetes tárgyalások alkalmával hangoztatott hiányokat, részint pedig más irányban tapasztalt fogyatkozásokat vannak hivatva gyógyítani.

A magyar nyelv használatának ügyében ezen rendelet értelmében a megyés püspök meghagyta, hogy a külső- és belsőiskolákban egyaránt kizárólag magyar tanítónők alkalmaztassanak; a

¹⁾ A felterjesztés 1866. szept. 2-án kelt.

magyar előadási nyelvet minden iskolában általánosítsák, magánbeszélgetésben a tanítónők és előljárók a növendékekkel magyarul érintkezzenek.

Az anyák és nőrokonok látogatására nézve megengedte a püspök, hogy nemcsak a bejáratnál, a társalgószobában érintkezhetnek gyermekeikkel a szülők, hanem az internátus ebédlőjét, iskolatermet, tanuló szobáit is megtekinthetik, de mindig csak a gondozó kanonok engedélyével, kinek távollétében a főnöknő lesz följogosítva a zárdalelkész tudomásával az engedélyt megadni. Előkelőbb állású atyák pedig külön e célra berendezett társalgó szobában érintkezzenek gyermekeikkel.

Sétahelyül az internatus kertje lett kijelölve. A püspöki utasítás óhaját fejezte ki, hogy a növendékek mennél többet sétáljanak; azonban mindig valamely világi nővérnek felügyelete alatt. Megengedi azt is, hogy a pécsiek szüleiket évenként 3—4-szer meglátogathassák.

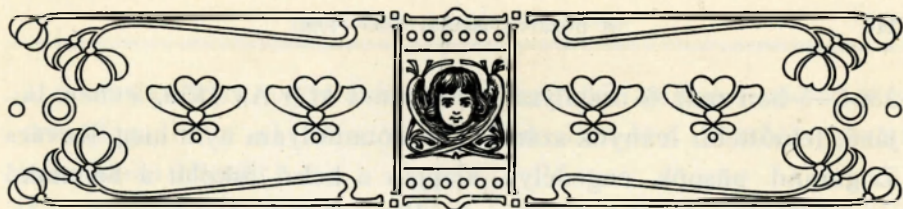
A takarékossgot a püspöki határozat nagyon figyelmébe ajánlja a zárdának. Az élelmi cikkek bevásárlásánál ügyes sáfárkodást ajánl; a szegények élelmezése csak ebédre szorítkozzék; vacsorát azok lakására küldeni nem szabad. Világi nővért pedig csak a gondozó kanonok tudomásával és beleegyezésével szabad felvenni.

Ezen határozatot Girk püspök megbízásából Virág Mihály kanonok és B. Miklós zárdalelkész ünnepélyesen közzétették.

*

A külső növendékek számának szaporodása, s általában az egész iskolai élet fellendülése bőségesen igazolták ezen intézkedések szükségességét és hatékonyságát.

XII.

A nőzárdának első négy évtizede az iskolai ügyekben is a csendes megszilárdulás időszaka volt. Sem a zárdaszemélyi viszonyai, sem pedig az anyagi eszközök nem álltak oly módon rendelkezésre, hogy egyelőre az iskolai viszonyok nagyobb fejlesztésére gondolni lehetett volna.

A nőzárdá által fenntartott és vezetett zárdaiskolákra, azok látogatottságára, tanerőire nézve az 1855—1890. évekből a következő töredékes adatokat nyújthatjuk.

Az 1855. május 16-án Scitovszky hercegprimás elnöklete alatt megtartott tanácskozmány szerint a három külső elemi osztály továbbra is ingyenes marad; a felső (ismétlő) külső iskola növendékeitől havi 2 frt tandíj szedendő. Csak oly növendéket vesznek be az ismétlő iskolába, ki az alsó három osztályt már elvégezte. A bennlakó növendékekre azt határozták, hogy csak félév elején veszik fel őket, hogy az intézeti élet menete zavart ne szenvedjen. Egyben megtiltották, hogy a szülők leánygyermkeiket vizsgálat előtt hazavigyék.¹⁾

A külső és belső elemi iskola osztályokra való beosztásának menetében a következő főbb pontokat jelölhetjük meg. A kezdetben 3 osztályból állott külső elemi tanfolyam 1857-ben 4, és

¹⁾ A tanácskozmányon részt vettek Scitovszky elnöklete alatt Schirgl Endre esztergomi és Daróczy Zsigmond pécsi kanonokok és a zárdanők főbb tisztviselői.

1864—5-ben már 6 osztályra egészítettet ki.¹⁾ Az 1859. évben bejáró, felnőtt leányok számára varrótanfolyam nyílt meg. Kovács Zsigmond püspök engedélye alapján a belső iskolát a bennlakó növendékeken kívül 5 frt havi tandíj mellett bejáró tanulók is látogatták, s ezért a belső elemi iskolát az 1870—71. évben az V—VI. osztálylyal bővítették. Idők folytán 120—130-ra szaporodott a bejárók létszáma; ez a körülmény szükségessé tette, hogy felsőbb osztály is nyitassék; így 1886-ban a belső elemi 6 osztály mellett két felsőbb leányiskolai osztályból állott a belső intézet tanfolyama. Ugyanekkor beszüntették a varrótanfolyamot, melyet csak 1891-ben nyitottak meg újból.

A zárdai tanügyi működése körébe esik az is, hogy ezen időben készséggel vizsgálták meg azon világi nevelőnőket kézimunkából, a kik náluk jelentkeztek.²⁾

Az 1858. év folyamán alakult meg Szauter Antal igazgató kezdeményezésére a zárdai iskolákban az iskolai könyvtár. Minden tagja a könyvtár-egyesületnek havi egy krajczárt fizetett a könyvtáralapra. Ily módon évenként 10—15 frt jött össze; ezen pénzen megfelelő ifjúsági iratokat szereztek be. Tapasztalható volt, hogy még a legelőkelőbb házaknál is szívesen olvasták a szülők is ezen iratokat.³⁾

★

1879-ben Pécs szab. kir. város polgármestere már fölszólította a zárdát, hogy nem volna-e hajlandó polgári iskolát nyitni.

¹⁾ A jótétemény, melyet ezen időben a város közműveltségének emelésére a zárdai végzett, annál nagyobb volt, mert az ötvenes években Pécs oktatási ügye meglehetősen mostoha állapotban volt. A pécs-budai-külváros 800 tankötelese közül pl. az 1857. év folyamán alig 600 látogatta az iskolát; de a szülőket és gyermekeket nem is lehetett az iskolalátogatás ügyében igen kényszeríteni, mert nem volt alkalmas épület és iskolahelyiség. — Religio, 1857. 50. l.

²⁾ A felhatalmazást ezen vállalkozáshoz illetékes helyről 1857. febr. 3-án nyerték meg. — P. L. 1857. 221.

³⁾ Religio, 1858. 177. l.

A nőzárda ezen nagy áldozatokat igénylő ajánlatot akkor még nem fogadhatta el, mire városunban 1881-ben községi polgári leányiskola létesült.

A zárdaintézetek külső viszonyaiban, úgy mint belső fejlődésében ezentúl egész 1890-ig majdnem teljesen egy és ugyanazon állapotban volt. Az itt-ott mutatkozó újítás-javítás főleg a tanítás módjában jelentkezett.¹⁾

A hetvenes évek tanmenetének és egyéb iskolai viszonyainak rajzát egy hivatalos kimutatás alapján röviden a következőkben foglaljuk össze.²⁾

A zárda vezetése alatt, mint eddig is, az időtájt külső és belső iskola volt. A külső iskolába a városból leánygyermekek járhattak valláskülömbség nélkül. A külső iskolának 5, a belsőnek 4 tanterme volt. Mindenik iskola 6 osztályú volt. A belső iskolának 1877—78. tanévben 108, a külsőnek 468 növendéke volt; összesen 576.

A külső iskola osztályai túltömöttek voltak. Többet fogadtak be, mint amennyinek felvételére a törvény jogosít. Az illetékes hatóság óhaját fejezte ki, hogy a bajon legközelebb segítve legyen.

Pécs szab. kir. város a zárdaiskolát azon nagy szolgálataiért, melyet a városnak a tanítás által tesz, ezidő szerint 1000 forint segélyben részesítette. „Megérdemlik — mondja a félhivatalos jelentés — nemcsak az által, hogy a városnak öt—hatszoros kiadást megkimélnék, de megérdemlik más okból is, mert a tisztelendő zárdanők minden erejükkel, figyelmükkel hivatásuknak élnek, és a rájuk bízottak megoldásán teljes odaadással fáradoznak.“

¹⁾ 1860. körül a nőzárdával a leánynevelés ügyében a fáradozásokban osztoztak: Perczel Anna nevelőintézete, bennlakó és bejáró növendékekkel, 4 osztállyal. Hittanára az intézetnek Spies János székesegyházi káplán volt; — továbbá Liszka Gabriella intézete, ezidő szerint 24—30 tanítvánnyal; a szülők különösen a magyarosítás miatt szerették az intézetet.

²⁾ Baranyamegye tanügyi állapota. Irta: Halász István. Pécs, 1871.

Felszerelvényeiben is mutatja az intézet a haladást, — folytatja a jelentés — mert kellő számban rendelkezik azon eszközökkel, természetben úgy mint képekben, melyek a tanításhoz szükségesek.¹⁾

Egy másik kimutatásból, mely szintén ezen időből származik, kiemeljük a zárdaiskolának akkori állapotára vonatkozó következő részleteket.

A zárdaiskolák, melyekben a növendékek száma több száz, felsőbb leánykurzussal voltak egybekötve. A tanítás és nevelés tisztjét a következő zárdanők végezték: Lamprecht Leopoldina főnöknő, Szemányi Mihaëla, Cserba Aloysia, Weiss Antonia, Brunner Gabriella, Éber Philomena, Weiss Georgina, Amri Xaveria, Doleschall Jozefa, Halbknap Anna Mária.

A felsőbb leánykurzus 40—50 növendéket számlált, kik előkelőbb családokból származtak. Az előírt elméleti tantárgyakon kívül francia nyelvet, női kézimunkát, rajzot és festést tanultak.

„A fiúneveléssel közép- és felső iskolák foglalkoznak, de leánynevelésre nincs alkalmas intézet.“ Így panaszkodik az 1871-i pécsi névtár tanügyi krónikása. Kétosztályú elemi leányiskolák vannak ugyan — folytatja tovább, — hova a külvárosi leánykák járnak, vagyis inkább ahová nekik járniuk kellene, a nagyobb leányok azonban oktatás nélkül nőnek tovább; és ez irányban tesz nagy szolgálatot a zárdaiskola, mert a Schaurek és Werner-féle magániskolák egyszerűbb családok számára drágák.“²⁾

★

A zárdaiskolák látogatottságáról ezen időkből közöljük a következő töredékes táblázatot:

¹⁾ A tantermek fölszerelése ez időszereint a következő: 12 fekete tábla, 3 példány olvasó tábla, 25 térkép, 4 földgömb, 1 tellurium, 3 példány term.-rajzi kép, 2 példány term.-tani kép, 2 példány szemléleti kép, 12 term.-tani eszköz, 50 ásvány, 2 számológép és métermérték képekben. A tanítónők száma a külső iskolában 5, a belsőben 4.

²⁾ Pécs-baranyai név- és címítár, 1872. 130. l.

Évfolyamok	Létszám	V a l l á s				Anyanyelv		
	Beiratott	Róm. kath.	Evang.	Gör. n. e.	Izrael.	Magyar	Német	Szláv
1863—1864.	336	323	1	2	10	252	75	9
1864—1865.	333	227	—	—	6	238	82	13
1865—1866.	370	363	—	—	7	295	73	2
1866—1867.	390	375	3	—	12	241	133	16
1867—1868.	376	356	1	—	19	309	54	13
1868—1869.	378	345	4	1	28	352	24	2
1869—1870.	407	371	7	4	25	344	53	10
1870—1871.	430	400	3	1	26	365	56	9
1871—1872.	428	405	4	—	19	478	47	3
1872—1873.	470	414	6	—	50	451	16	3
1873—1874.	522	455	6	—	61	509	8	5
1874—1875.	513	458	3	1	51	497	15	1
1875—1876.	450	406	—	—	44	439	11	—
1876—1877.	471	409	4	—	58	420	36	15

A templom szentelése utáni éveknek első tantestülete pedig ez volt:

Hajkó M. Alojzia, főnöknő.

Szauter Antal, pécssegyházmegyei áldozár, igazgató.

Hitoktatók:

Hepp János, székesegyházi karkáplán s hitszónok, a IV. osztályban hitelemző.

Vörös Lipót, székesegyházi karkáplán s hitszónok, az I. és III. osztályban hitelemző.

Bernmüller Antal, pécs-belvárosi káplán, papnöv. alkormányzó, a II. osztályban hitelemző.

Spies János, pécs-belvárosi segéd-lelkész, helyettes hitelemző.

Tanítónők:

Assenbauer Janka Franciska, a női-kézimunkák mesternője s a III. osztály főnöke.

Brunner M. Gábriella, tanította a IV. osztály tantárgyait.

Éber M. Filomena, tanította az I. osztályban a németet.

Foks M. Stanisla, az I. osztályban tanította a kézímunkát.

Halbkknapp Marianna, a II. osztályban tanította német nyelvet és női-kézímunkát.

Jansz M. Rafaela, tanította a III. osztály tantárgyait.

Stefko M. Alfonsina, az alosztályban a hittant adja elő.

Szemányi Magdolna, tanított a II. osztályban.

Vörös Maura, tanított az I. osztályban.

Weisz Georgina, tanította az alosztályban a kézímunkát.

Weisz Katalin, tanított az alosztályban.

Az első személyi változások rendjében említjük, hogy az iskola felügyeletével megbízott első igazgatók között találjuk Jónás József¹⁾ és Gottliebovics Pál kanonokokat.²⁾

Hosszú időn át volt Szauter Antal az iskolák élén, mint igazgató. Előzetesen mint karkáplán, már a hitoktatásban is részt vett; 1859. óta (1869-ig) pedig, mint Pécs tanügyeinek kiváló és nagyszereplésű tanfőfia, a zárdaiskolák vezetésével is meg lett bízva.

A hitoktatók karában pedig azon változás állott be mindjárt 1855. év folyamán, hogy Strebiczky Alfonz kapuczinus atya, zárdai lelkész visszavonult a kolostorba, távozása után a belső intézet növendékeinek hitoktatójáról kellett gondoskodni.³⁾ A belső és külső növendékek hitoktatóivá ekkor Huber János (későbbi nádasdi esp. plébános és tb. kanonok) és Brüstle József (később bogdásai, majd olasz plébános, a pécsi egyházmegye egyik történetírója), lettek kinevezve, 50—50 frt tiszteletdíjjal.⁴⁾

Az 1858/9. tanév a hitoktatás ügyében ismét változtatást hozott. Minthogy a kormány rendelete szerint a külső elemi iskolát 4 osztályra kellett kiegészíteni: ennél fogva a megnyíló 4-ik osztály szá-

¹⁾ Jónás Józsefet, ezen idők keresztény szellemű pedagógusai között, előkelő hely illeti meg. Hosszú évek sora óta való fáradozásaiért és áldozatkészségéért az apostoli király saját rendjének keresztjével díszítette fel. A kitüntetés előkészítése és közvetlen előzménye azon javaslata volt, melyet a tanügy rendezése ügyében Baranyamegye felszólítására elkészített. — Religio, 1862. 347. o.

²⁾ P. L. 1855 : 1817. sz.

³⁾ P. L. 1855 : 723. ápr. 19.

⁴⁾ 1855. április 19. — P. L. 1855 : 723.

mára Dobszay belvárosi plébános előterjesztésére az egyházi hatóságnak új hitoktatóról kellett gondoskodni. Az előző, 1857/8. tanévben a zárdaiskolai hitoktatók sorrendje még ez volt: az I. külső osztályban (1 órán) és belső iskolákban (2 óra), a külső II. osztályban (2 óra) székesegyházi káplánok tanítottak; a III. külső osztályban pedig belvárosi káplán, azon címen, hogy ez osztályba

SZAUTER ANTAL.

a belváros területéről is járnak leánykák. Minthogy azonban a belvárosi segédlelkészek hitoktatással bőven el voltak foglalva, (vasárnapi iskolában, özv. Perczelné magánintézetében, Szigriszt János iskolájában, a kereskedelmi iskolában), azért az egyházmegyei hatóság a megnyílt 4-ik elemi osztály hitoktatását a székesegyházi káplán

lánokra bízta, s erre nézve Klivényi kanonok-plébánost értesítette.¹⁾ Eszerint a külső elemi egyik osztályát az egyik belvárosi káplán tanította azon címen, hogy oda a belvárosi plébánia területéről is járnak növendékek; a többi három osztály a székesegyházi káplánok gondozása alatt maradt. — A vasárnapi iskola hittanárja 1860. körül a theologiai tanári kar széniorja volt, ki e munkát ingyen teljesítette. A hitoktatás kötelezettsége az 1860-iki püspöki végzés szerint is úgy a külső, mint a belső növendékekre nézve a karkáplánokat illette.²⁾

Az istentisztelet ügyében 1860. körül megtartották az első intézkedés értelmében június 24-én, július 6-án, július 7-én, augusztus 15-én és 28-án a főpapi szt. misét; vasárnaponként 8 órakor énekes szt. mise volt; 6 órakor naponként a zárdanők csendes szt. miséje, $\frac{1}{2}$ 8 órakor pedig az iskolás leányok számára a hittanár végezte az isteni tiszteletet.

★

A tanítónői képesítés megszerzésére mindjárt az első években kiváló súlyt fektettek.³⁾

Egyébként helytartósági rendelet szerint is a nőzárdá tanítónői kénytelenek voltak magukat a nyilvános vizsgálatnak alávetni.

¹⁾ 1858. szept. 5. P. L. 1858 : 1639. — Dobszay Anatal belvárosi- és Klivényi Jakab kanonok, székesegyházi plébánosok rendezték ez ügyet.

²⁾ A nyolcvanas évek körül hosszabb ideig voltak hitoktatók: Prantner Ferenc, Germán János, Glatt Ignác és különösen Körmendy Károly, jelenleg pap-nevelő-intézeti alkormányzó és tb. kanonok, kit sok száz tanítványának őszinte halálja kísért.

³⁾ A soproni helytartósági osztály a tanítónők képesítésének ügyét nagyon szorgalmazta. Nyilvános lévén iskolájuk, hangoztatta a kötelezettséget a megfelelő képesítés megszerzésére. Két utat jelölt ki e célra: a pesti képezde bizottságát, vagy a pécsi püsp. tanítóképző-intézetet. Egyébként a megyés püspökre bízta e módok egyikének igénybevételét, ki a zárdanőkkel ez ügyben előszóval tárgyalásba bocsátkozott. (1857. febr. 23. leirat.)

Okmányaik másolatát a vizsgálat után a helytartótanács magához kérte.¹⁾

Az 1858. évben a pécsi tanítóképző-intézetben megtartott gyakorlati tanfolyamra, melyen 54-en vettek részt, a nőzárdából is több tanítónő jelentkezett. Az 1858. év nyarán itt megtartott vizsgálat fényesen sikerült, különösen meglepő volt, hogy a zárdai tanítónők mennyire sajátukká tették az ütenyírást és olvasást, valamint általában a tanfolyamok többi tárgyát. „Haladnak a korral — írta egy szemtanú — és példát adnak arra, hogyan lehet az új tanmódszerrel megbarátkozni; mert azelőtt ők sem azt tanulták.”²⁾

A vizsgálatot megkezdték 1858. júl. 28-án. Aug. 2. pedig a szóbeli vizsgálatokat tartották meg Greschner János, isk. tanácsos és Jónás József, apát-kanonok, egyházmegyei tanfelügyelő elnöklete alatt. A zárdanők mind szép eredménnyel képesítették.³⁾

Az újonnan, illetékes bizottság előtt képesített zárdanők nevei : Zohmann Petra, Halbknap Borbála, Fels Terézia, Ansenbauer Josefin, Doleschall Terézia, Novák Augusztá.

Az egyházhatóság útján júl. 15-én okmányokat Sopronba küldötték felülvizsgálatra. A soproni helytartóság az okmányokra vonatkozólag nehézségeket támasztott. Leiratban azt állítja, hogy a teljes szabályszerűség híjával vannak. Kérdezte az egyházmegyei hatóságot, hogy megfelelnek-e feladataiknak, vagy új vizsgálat alá bocsáttassanak. Az egyházmegyei hatóság válasza megnyugtató volt. Azt írta, hogy hivataluknak teljes meglegedésre megfelelnek és hogy nem megfelelő dolog, hogy a felhánytorgatott kis szabálytalanságért új vizsgálatot tegyenek.⁴⁾

Képesítő vizsgálatokkal, helyi bizottságok kijelölésével a további években is elég sűrűn találkozunk. Az 1877. év folyamán

¹⁾ P. L. 1857 : 409. sz.

²⁾ Itt említjük meg az ezen időszak tanügyi eseményeinek vázolásánál, hogy Lövényi, az ütenyírás mestere 1857. őszén öt napig tartózkodott Pécsen és többek között a zárdaiskolákban is leánykákat kiváló sikerrel ismertette meg az ütenyírás rendszerével. Religio, 1857. II. 165. — Religio, 1858 : 237.

³⁾ Religio, 1858 : 453.

⁴⁾ P. L. 1858 : 1194. sz.

is több újoncnő kért az egyházmegyei hatóság útján a közoktatásügyi minisztertől engedélyt, hogy a tanítónőképző-intézeti osztályvizsgálatokat magánúton elvégezhessek. A kérvényt az egyházmegyei hatóság szeptember 21-én felterjesztette; az engedély ugyanazon év október 9-én érkezett meg. Az újoncnők nevei, kik az engedélyért folyamodtak: Klawki Rozália, Miskits Mária, Grühl Berta, Kapossy Teréz, Csizmadia Jozefin és Hilg Mária.¹⁾

Az egyházmegyei hatóság útján 1884. év folyamán a nőzárda néhány tagja ismét engedélyt kért a miniszteriumtól, hogy bizottság előtt tanítóképesítő vizsgálatot tehessenek.²⁾

Az 1886. év folyamán ismét többen folyamodtak a nőzárda tagjai közül, hogy a miniszterium által kijelölt bizottság előtt tanítóképző osztályokról vizsgálatot tehessenek. A miniszterium az engedélyt készséggel megadta, és a bizottságot kijelölte.³⁾

Az 1888. évben Szutréli Gizella, Oblián Mária és Gölczl Mária kértek engedélyt a tanítónői vizsgálat letételére.⁴⁾

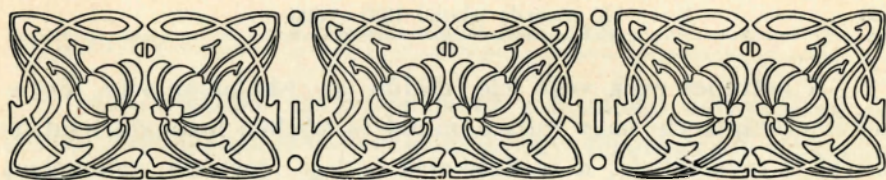
¹⁾ P. L. 1877 : 1885. és 1993. sz.

²⁾ P. L. 1884 : 636. sz.

³⁾ P. L. 1886 : 324. és 595. sz.

⁴⁾ P. L. 1888 : 448. és 886. sz.

XIII.

A zárdaiskolák ezen évek folyamán is az illetékes hatóságok állandó ellenőrzése alatt állottak.

Az országos főtanhatósághoz részint az egyházmegyei kormányzat, részint a zárdaiskolák igazgatósága esetről-esetre részletes jelentéseket küldött, amelyekből az akkori állapotok és kívánalmak körülményesen kiolvashatók.¹⁾

Az 1865. év folyamán a helytartótanács az egész nőzárdai iskolai ügyeire nézve ismét körülményes és részletes kimutatást kért és nyert.²⁾

Az előző évben pedig már a helytartótanács jun. 21-én kelt 9289. sz. határozattal a nőzárdai iskoláit Schola capitalis jellegre emelte.³⁾

Részletes kimutatás áll rendelkezésünkre az 1881. évből, midőn a magy. kir. vallás- és közokt. miniszterium az iskolai berendezésről, a növendékek előhaladásáról és a zárdai iskolákat illető összes tudnivalókról az egyházmegyei hatóság útján kimutatást kért. Az egyházhatóság megbizta Fesztl Károly igazgatót febr. 5-én, hogy az illetékes hatóságot ide vonatkozólag mindenről értesítse.⁴⁾

★

¹⁾ Különösen : P. L. 1863 : 2325.

²⁾ P. L. 1865 : 1220. sz.

³⁾ P. L. 1864 : 1334. sz.

⁴⁾ P. L. 1881 : 248.

A hetvenes évek vége felé, midőn az iskolafenntartó tényezőket országszerte nagy buzgalommal és közben bizonyos tendenciával is revideáltak: a zárdaiskolák jellege ügyében valamelyes vihar vonult el az intézet felett, mely azonban azok kath. jellegét és közvetlen egyházi ellenőrzését inkább megerősítette. A dolog így történt.

A pécsvárosi iskolaszék 1878. febr. 6-án tartott bizottsági ülésében a nőzárdai külső iskoláival foglalkozott. És minthogy a gyűlés szerint a nőzárdai iskoláinak fenntartója sem hitközség, sem állam, sem politikai község, ennél fogva a gyűlés az iskolákat katolikus jellegű, nyilvánossággal bíró magániskoláknak minősítette. És ezzel kapcsolatban kimondotta, hogy ily minősége alapján, a városi iskolaszéknek és közigazgatásnak hatáskörébe tartozik az iskolák felett felügyeletet gyakorolni, már csak azért is, mert a város a zárdai iskolák fenntartásához jelentékeny adománnyal járul; azon felül a város társadalmának leánykáit nevelik és oktatják. Ezen érdemben írtak a megyés püspökhöz, hogy a jelen végzést és annak következményeit tudomásul venni sziveskedjék.¹⁾

A megyés püspök azonban válasziratában nem fogadta el ezt a meghatározást és az abból származott következtetéseket. Kérte az iskolaszéket és bizottságot, hogy vonja vissza ide vonatkozó meghatározását, mert kénytelen lesz felsőbb hatóság orvoslásáért folyamodni. A dolog vége az lett, hogy miniszteri leirat alapján a zárdai iskoláknak eddigi jellege és természete fenntartatott. Nem került a város iskolaszékének hatásköre alá; de a megyei tanfelügyelő ellenőrzési jogot nyert.²⁾

Ez a határozat a nőzárdai iskoláinak igazgatójával, Anker Hugó kanonok-plebánossal is közöltetett.³⁾

★

¹⁾ P. L. 1878 : 413. sz.

²⁾ P. L. 1879. 237. — 1879 : 257. sz. — 1878 : 2459. sz. — 1878 : 586. és 1879 : 600. sz.

³⁾ P. L. 1879 : 600. sz.

Idők folyamán egyes esetekben a bennlakó növendékek fegyelmi viszonyának szabályozására az egyházhatóságnak több alkalommal kellett nyilatkoznia. Így például az 1863. év folyamán a bennlakó növendékek felügyeletével megbízott nővér, Schweyer Katalin, az egyházhatósághoz fordult utasításért, hogy a bennlakó növendékek fegyelme a tanév alatt mennyiben tűri a növendékek távozását az intézetből. Az utasítás kérésére az a körülmény szolgáltatott alkalmat, hogy a szülők több alkalommal magukkal vitték a gyermekeket és éjjel is otthon tartották. Az egyházhatóság válasza idevonatkozólag az volt, hogy az állandó és folytonos bennlakás minden esetre fenntartandó; okos és komoly esetekben azonban kivétel tehető az általános szabály alól.¹⁾

Később a külső növendékeknek a zárdaiskolákhoz való viszonyára nézve is kellett egységes és összefoglaló útmutatást provokálniok. Ennélfogva a külső növendékek felvételére, oktatására, nevelésére és általában azoknak a nőzárdához való viszonyára nézve egyházhatósági intézkedést és felvilágosítást kértek.

A válaszban a legsürgősebb intézkedések, melyeket különösen a fejlődő tanulmányi élet tett szükségessé, benn foglaltatnak.²⁾

Az első iskolai költségvetést 1881. elején készítették el, de csak különféle nehézségek után. A vallás és közoktatásügyi miniszter, Trefort Ágoston az 1880. év folyamán küldötte szét a tanügyi hatóságokhoz az idevágó törvény intézkedését és az ahhoz mellékelt utasításokat. A zárdaiskolák költségvetésének megszerkesztésére azonban országszerte nehézségek merültek föl, melyeknek alapja rendszeren azon körülmény volt, hogy a tanítással foglalkozó zárdák jövedelmeit biztosító alapítványok általában az illető zárdának fenntartására vannak rendelve, nem pedig mint tanítói fizetést

¹⁾ P. L. 1863 : 1590. sz.

²⁾ P. L. 1883 : 1365. sz.

vagy iskolai felszerelést biztosító tőkéek. A pécsegyházmegyei tanfelügyelő jelentése is (Szeifricz István pécsegyházmegyei tanfelügyelő 1881. jan. 29. kelt felterjesztése Dulánszky megyéspüspökhöz) akként hangzott, hogy a zárdaiskolák költségvetését összeállítani még nem lehet. Tanügy címen kapnak ugyan a zárdanők a város részéről 1000 frtot és 30 öl fát; de azért a külső iskolákban általában majdnem szivességből tanítanak; az alapítvány csak convictus szervezésére és fenntartására kötelezi őket; a zárdanők közül több nincs is tanítással elfoglalva. Ezek voltak a nehézségek, melyek a tanfelügyelő szerint a kimutatás elkészítésének útjában állottak.

A miniszteri körirat azonban határozott hangon lévén megszerkesztve és minthogy épen a zárdaiskolákra nézve külön sürgetés történt, ennél fogva a megyéspüspök megbízta a nőzárdai gondnokát, Fesztl Károly kanonokot, hogy a zárdai gazdasági viszonyainak, alapítványainak, jövedelmeinek, összejegyzése alapján kísérelje meg egy hozzávetőleges költségtervezet összeállítását.

Az iskolai kiadások ezen első költségvetése a következő tételeket tüntette föl. 1. Személyi kiadások: tanítónők fizetése (semmi), élelmezése (11 tanítónő élelmezése egyenként 170 frt-ra véve) 1870 frt; ruházata (à 30 frt) 330 frt; lakása (à 60 frt) 660 frt. 2. Dologi kiadások: fűtés 300 frt (30 öl tüzelőfa à 10 frt); tanszerek beszerzésére 50 frt; ingyen könyvek, írószerek 20 frt; tatározás, meszelés 120 frt. Összesen 3350 frt.

A költségvetés második része, a jövedelmi rovat a következő tételeket tartalmazza: Pécs városától tanpénz címen bevétel 1000 frt; ugyanattól tüzelőfa 300 frt értékben; tandíj (a belső intézetbe járó külső növendékektől) 1130 frt; 920 frt a zárdai jövedelmeiből pótolva. Összeg 3350 frt.¹⁾

★

¹⁾ Ezen első költségvetés tervezetét a megfelelő miniszteri utasítás 17-ik szakasza alapján 1881. évi 248. sz. püspöki rendeletre a zárdaiskolák tanhatósága 1881. február 9-én két példányban kiállította. Ezen első költségvetésnek jövőben zsinormértékül kellett szolgálnia. — P. L. 1881 : 248.

RÉSZLET A ZÁRDA KERTJÉBŐL.
(Fourier Szt. Péter szobrával.)

Az első hosszú korszak (1851—1890) egyik lezáró hivatalos dicsérete, jóváhagyása gyanánt tűnik föl többek között a püspöki biztosnak, Troll Ferenc kanonoknak, az 1888. tanév évváró vizsgálatairól kiállított jelentése. A megelégedés általános — írja a jelentés — a felszerelés, tanmenet, ügybuzgalom, szorgalom, módszer semmi kívánni valót nem hagynak fenn; az összes jelenvoltak — olvassuk tovább — a szülők, az iskolaszék képviselői, tanfelügyelők, különféle állású hallgató közönség mind az elismerés és megnyugvás hangján nyilatkoznak. Az anyagi és szellemi erő készenlétben van, hogy az iskolafejlődés, mely a nőzárdai tanítói működésének másik fejlettebb korszakát van hivatva bevezetni, szerencsés előjelek közt meginduljon.

Egyben ez volt az utolsó írásbeli kimutatáshoz mellékelte évi jelentés. Az iskolai kimutatást ugyanis eddig évről-évre az egyházmegyei hatósághoz kéziratban terjesztette fel az intézet vezetősége.¹⁾

Nyomtatott értesítőt először 1889/90. tanév végén adott ki az intézet.

Az első értesítő, mely a nyilvánosság elé lett bocsátva, tehát az 1889/90. évről számol be.

Az intézetek, melyeket a nőzárdai e tanévben vezetett, az eddigi alakulások, hagyományok nyomán ezek voltak:

1. Hat osztályú külső elemi leányiskola, a városban lakó és bejáró elemi leánytanulók számára.

2. Bennlakással összekötött 6 osztályú elemi iskola.

3. Bennlakással összekötött felső leányiskola, 2 osztálylyal.

A külső elemi leányiskola első osztálya a nagy látogatottság miatt párhuzamos volt, összesen 502 növendékkel a hat osztályban.

A belső, bennlakással egybekötött felső leányiskolának a két évfolyamban összesen 23 növendéke volt.

A bennlakással összekötött elemi iskolának pedig 99.

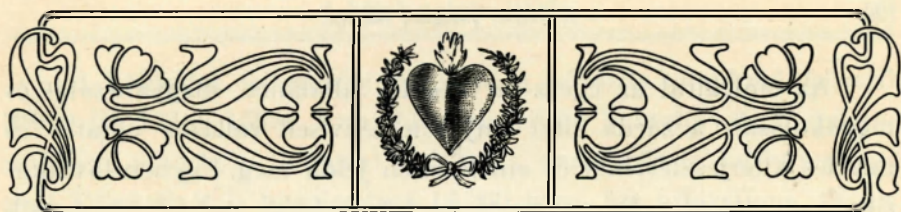
Az összes növendékek létszáma tehát 624.

Tanítónő a belső intézetekben 10. A külső iskolákban pedig 11.

¹⁾ A záróban őrzött napló, az évi eredményekről és statisztikáról, különösen az első esztendőkről, igen hiányos.

A polgári iskola megnyitását a társadalomnak, szülőknek és hivataloknak ugyanezen értesítő jelentette be. A tájékoztatás szerint tehát az 1890/91. tanévtől kezdve a külső polgári I. osztályt megnyitják olyan formán, hogy az V. elemi osztályt beszüntetik, a VI. elemi osztály átmenetileg változatlan marad és a beszüntetett V. külső leányiskolai osztály helyét a megnyitandó külső polgári iskola I. osztálya fogja elfoglalni. Az intézkedés a zárda vezetése alatt álló belső hat osztályú elemi, két osztályú felső iskolákat érintetlenül hagyja, a belső növendékeknek azonban megengedik, hogy a belső elemi iskolánál szervezett V. elemi osztály helyett tetszésük szerint a külső iskola jellegével bíró polgári iskola I. osztályába iratkozzanak be.

A ZÁRDAISKOLÁK FELLENDÜLÉSÉNEK KORA.

(1890-től.)

XIV.

Az 1890. évtől kezdve, a zárda által vezetett iskolák hatalmas fellendülése észlelhető. A biztató mult, nyugodt munkakörével, kipróbálta a zárda munkaképességét és minthogy 1890. körül kellő készletben álltak az anyagi és tanerők rendelkezésre: az új idők által követelt új iskolák szervezéséhez hozzáfogtak. Sűrű egymásutánba keletkeztek: a külső polgári leányiskola (1890.), a megfelelő épülettel (1891.), egyuttal a külső elemi osztályok számára is, — a tanítónőképző intézet (1895.), a kiegészítő internátus épületével (1900.), a belső polgári iskola (1900.), a felső leányiskola (1907.), a megfelelő épülettel (1908.); a külső és belső elemi iskola pedig IV. évfolyamra esett vissza.

★

Az első határozottabb mozgalmat a polgári iskola szervezésére és annak céljaira szolgáló épületnek elkészítésére Fesztl Károly dr. kanonok 1890. ápr. 30. dr. Dulánszky püspökhöz intézett felterjesztése képezte.¹⁾

¹⁾ P. L. 1890 : 1473. sz.

Az emlékirat az egész tervezgetés általános magyarázatát és megokolását, a zárda által fényesen képviselt vallásos oktatás és nevelés kiterjesztésében és emelésében jelöli meg. Egyben hivatkozik megokolásul a Pécs városi és környékbeli műveltebb körök nőnevelési érdekeire. Hivatkozik továbbá azon körülményre, hogy kath. anyák a zárdai iskolák tanhatóságánál ismételten kifejezésre juttatták azon irányban való óhajukat, hogy a zárdai eddigi iskoláztatás az állami törvények igényeihez és szabványaihoz mért polgári iskolával bővüljön;¹⁾ az általános művelődési érdeken kívül tehát idejárul a kath. oktatás és nevelés érdeke, a helybeli kath. műveltebb társadalom 12—16 éves korukban lévő leánygyermekének elfoglalási, kiképzési és nevelési gondja. Hivatkozik az emlékirat (a további jövőbe is tekintvén) még egy pontra: felemlíti t. i. hogy a szervezendő polgári iskola után csekély költséggel tanítónőképző-intézet lesz szervezhető és ezáltal a zárda egyenes lépéssel halad nevelői rendeltetésének második pontjának teljesülése felé, hogy t. i. keresztény leányoktatókat is képezzen és neveljen. Említi továbbá az emlékirat, hogy a nőzárda helyzete személyi, vagyoni, helyi viszonyai teljesen érettek arra, hogy a tervből valóság legyen; tanerők a jövő szervezendő iskolák számára kellő számban állnak rendelkezésre.

Az emlékirat valamelyes költségvetést is közöl. De természetesen egyelőre ingadozó keretek és sejtések között mozog. Egy azonban szerinte bizonyos: hogy mindenáron kell építeni. Régi panasz már, hogy a hely az eddigi zárda épületben szűk. Két elemi osztály már a clausurán belül van elhelyezve. Nincsen díszterem, sem vizsgaterem; az új épület még ha a polgári iskola nem is jöhetne létre, akkor is bir céllal és rendeltetéssel: kényelmes helyök lesz legelőbb az elemi osztályoknak; akadály nélkül lehet párhuzamos osztályokat szervezni és tágas és népes óvodát lehet esetleg rendezni benne.

Az épület helyét Fesztl emlékirata a templom nyugati részén, annak tőszomszédságában óhajtja, eddigi bérház telkének bevonásával.²⁾

¹⁾ Különösen Innfeld Ferencné és Szinkovicsné úrnők.

²⁾ Az 1860. évben 10000 frton vett Barcza-ház. Ez idő szerint, dr. Schaurek Bódog jogtanár lakott benne, mint bérházban.

A költségek fedezésére megjelöli a nőzárdá tulajdonát képező 20000 frt. külön tőkét. Ezen tőke elmaradó kamatjával az évi jövedelem, az eddigi (átlagos) 14,502 frt. összegről (a bérház elmaradt jövedelmét is beszámítva) 13,200 frtra fog alászállani. Olyan összeg ez, mondja az emlékirat, mely kellő takarékoság mellett az évi kiadások fődözésére elég. „Húsz év óta vagyok a nőzárdá gondnoka — írja Fesztl — s ezen idő alatt még egy évben sem fogyott el ezen összeg.“ Tud ő azonfölül jövedelem csökkenésére még más vigasztaló pontot is megjelölni. A befektetéssel szemben ugyanis a zárdá szép háznak jut birtokába, azonfölül a szervezendő polgári iskola, különösen azonban a hozzácsatolandó bennlakó intézet, ismét a jövedelem szaporodásához hozzá fognak járulni.

★

A döntő fordulat az építkezés ügyében az 1890. május 11-ik napján tartott zárdai tanácskozás alkalmából történt. — Ugyanezen a napon, május 11-én történt az 1847-ik évben, hogy az intézet alapítója, Scitovszky püspök a zárdá alapkövét letette és az építkezést ünnepélyesen megindította: második virágzása a zárdának a szintén ezen napon elhatározott építkezés mozzanatával kezdődik. Nevezett napon tehát a zárdanők közül a szavazásra jogosítottak egyhangúlag elhatározták, hogy a szervezendő polgári iskola számára új épület létesítendő és pedig a zárdá tulajdonát képező, s a zárdatemplomtól nyugatra eső háznak telkén. Az épület helyének kijelölésénél azon szándék vezette a zárdát, hogy a kertből ne veszítsenek el semmit sem.

Az egyhangú határozatot a főnöknő 1890. május 14-én kelt felterjesztésében Dulánszky püspöknek tudomására juttatta. Kérte az egész zárdá nevében a határozat helyeslését és annak végrehajtását. Nagy baj az — írták a felterjesztésben — hogy az internátust már a zárdában kellett elhelyezni, hogy a külső növendékek iskoláinak helyet szorítsanak. Jelezték azt is, hogy az építendő új iskolában fogják a külső elemi osztályok növendékeit elhelyezni. Azok-

nak eddigi helyét pedig a convictus fogja majd elfoglalni. Jelezték áldozatkész hajlandóságukat, hogy az összes költségeket viselni fogják. Kérték továbbá a megyés püspököt, hogy Kirsteint, a székesegyház hirneves építőjét, ki ezen időtájt járt e munkájának betetőzése felé, az építkezés vezetésével bízza meg.

Az építkezéshez szükséges pénzösszeg alapjai gyanánt a gondozó kanonok 1890. május 29-én¹⁾ Dulánszky püspökhöz intézett felterjesztésében a következő pénzforrásokat jelölte meg:

Az új épület létesítéséhez szerinte hozzávetőleg 45.000 frt szükséges. Ezen összegnek nagyobb részét a zárda tulajdonát képező 30.000 frtnyi takarékpénztári betét fogja képezni. Az alapítványi hivatalnál elhelyezett 20.000 frtnyi tartalék-tőkéből pedig elvesznek 15.000 frtot. Ezen összeget úgy fogják pótolni, hogy az alapítványi pénztárban maradt 5000 frt kamatait nem veszik föl; a tőkésített kamatokkal az 5000 frt 29 év alatt kiegészítődik ismét 20.000 frt-ra. A fölterjesztés szerint a 45.000 frtnyi előírányzott tőke az előírányozható összegnek a maximuma. Az ezidő szerinti 14.502 frt jövedelemből ugyanis ezen építkezésnél a zárda elesik 2200 frt kamatjövedelemtől, nemkülönben 450 frt házbértől (ez összesen 2650 frt), az évi jövedelem tehát 11.852 frt marad. „Csekély összeg ez — írja a felterjesztés — és tekintve a család nagyságát, ezen jövedelem próbakőre fogja tenni a gazdaasszonynak beosztó tudományát.“

A gazdasági rész gondjai közé sorolja a felterjesztés még azt is, hogy az építkezés és az azt követő iskolaalapítás dologi és személyi viszonyainak rendezésénél az országos és helyi versenyképesség szempontját is tekintetbe kell venni: az új intézetben rajzot, modern nyelveket, angolt, franciát kell majd tanítani, s ezen körülmény majd külső tanerők alkalmazását fogja szükségessé tenni. Ezen összegből kell továbbá fedezni a templom külső restaurációjának költségeit. Tehát nemcsak a tőke kihasználása utáni takarékoságból, hanem az építkezési összegből való takarékos

¹⁾ P. L. 1890 : 1592.

sáfárkodásról is van szó. A gondozó kanonok azonban a takaré-
kosság mindkét nemében teljes meggyőződéssel és megnyugvással
hagyatkozott a zárdanők áldozatkészségére, lemondására, takaré-
kosságára, kik „mert apácák: tudni fognak nélkülözni is.”

Dr. SZEREDY JÓZSEF,
apátkanonok.

Az épület beosztásának első terve, a gondozó kanonok föl-
terjesztése szerint, Szeifritz kanonok tanfelügyelővel és Szeredy
kanonok igazgatóval való tanácskozás után, nagyjából a következő.

A második emelet magában foglalná a polgári osztályokat (négy tanteremmel, egyenként 50 tanulóra számítva), szertárakkal, rajzteremmel 100 növendékre, munkateremmel bejáró 45—50 növendékre számítva. Ezen utóbbi teremben elhelyezendő varrótanfolyamról szinte lelkesülten ír a kanonok; 80—100 frt évi jövedelmet jósol belőle az intézetnek. Az első emelet és földszint magába zárná a 4 osztályú külön elemi iskola 4 tantermét (egyenként 80 tanulóra számítva), 2 párhuzamos elemi osztály termét, vizsgatermet, esetleg kisedővót (100 gyermekre számítva), valamint a portásnő lakását.

*

Szeredy József dr. igazgató találékonysága, nagy erélye, a rendház tiszteletreméltó áldozatkészsége siettették a munkálatok elkezdését. Legelsőben dr. Dulánszky Nándor püspök áldozatkészségét kell említenünk, ki nagylelkűen 20.000 koronát készpénzben s a építéshez szükséges anyagot 36.000 korona értékben ajánlott fel.¹⁾ Maga beszélte meg a tervet Kirstein Ágoston bécsi műépítésszel és Schlauch Imre pécsi építésszel, kiknek vezetése mellett csakhamar magasba emelkedett a hatalmas épület.²⁾ 1892. szept. 4-én avatta fel Dulánszky Nándor főpásztor nagy ünnepélylyel a nevelés és oktatás csarnokává, mely alkalommal a díszteremben szónoklatot tartott.³⁾

¹⁾ P. L. 1892 : 1813. és 1814. sz. — P. L. 1890 : 2194. sz.

²⁾ A szerződés értelmében, melyet 1891. júl. 4-én kötöttek, Schlauch Imre pécsi építő elfogadta 63.784 frt összeg ellenében az iskola építését, azzal a kötelezettséggel, hogy 1892. jún. havában azt használható állapotban átadja. A ház előtti gyalogjárót Lauber R. cég, az asztalosmunka felszerelést pedig Hoffmann Károly készítette. — A természetrajzi és természettani szertár első felszerelését Calderoni és Társa cégtől hozatták Budapestről, 2000 frt értékben. — Kirstein Ágoston az építéstervért 2400 frt tiszteletdíjat kapott.

³⁾ P. L. 1892 : 2582. sz. — A nőzárda háláját a főnöknő 1892. szept. 17-én kelt levelében tolmácsolta a fenkölt lelkű püspök iránt, ki személyi fáradtságot és költséget nem kimélve, fáradozott az iskolalapota felépítésén és az apostoli király látogatását is kieszközölte. „Írja be Isten a püspök nevét az élet könyvébe“ : ezen forró óhajlásba tömörítették hálájuk és köszönetük összes meleg érzéseit, a válságos helyzetükből kiségitett zárdanők.

DR. DULÁNSZKY NÁNDOR
pécsi püspök (1877—1896.).

Az ünnepélyes szertartáson jelen voltak Aidinger János polgármester, a város főbb tisztviselői, a pécsi és a vidéki papság közül is többen.¹⁾

Az oroszlánrész a nagy mű megalkotásában és berendezésében a rend 120.000 K-nyi áldozatán kívül mindenestre Dulánszky püspököt illeti²⁾, de bőkezű anyagi áldozattal járultak az iskola létesítése- és felszereléséhez a káptalan tagjai is (18.000 K-val). Troll Ferenc c. püspök maga 8000, az idősebb tagok 2000, az ifjabbak néhány száz koronával képviselve.

★

Közben szorgalmasan folyt a zárdanők részéről a törvény által megszabott előkészület és képesítés megszerzése. Többen folyamodtak polgáriskolai tanárnői vizsgálat letételéért és kérték

¹⁾ L. „Egy fontos közművelődési intézet“ c. füzetet. (Pécs, 1902., Lyceumi nyomda).

²⁾ A pécsi egyházmegye ezen békés és kiható munkásságú püspöke született 1829. okt. 19-én Esztergomban, nagyszüleinek lakásán. Atyja, Dulánszky József, gróf Sándornak volt gazdatisztje, kit az uradalomban fokozatosan léptették elő Biára, később Bajnára. — Gyermekkorában gondos nevelésben részesült; Simor János bajnai plébános, a későbbi hercegprimás, ki a családot nagyrabecsülte és kiváló bizalmával megtisztelte, végig pártfogója maradt a jóviseletű és szorgalmas ifjúnak. A gimnáziumi tanfolyamot Budán végezte; utána az esztergommegyei növendékpapok közé vétetett fel. Hittani tanulmányait a bécsi egyetemen, mint a magyar Pázmány-papnővelde növendéke végezte. Tanulmányai befejeztével kiegészítő káplán volt néhány hónapig az ó-budai plébánián. Utána újra Bécsbe ment a szt. Ágostonról nevezett felsőbb papnevelő intézetbe, hol a hittudományból a doktori fokot megszerezte. 1856-ban belvárosi káplán Budapesten, később a központi papnevelő-intézetben tanulmányi előjáró, 1862. évben pedig egyetemi tanár lett. 1872. miniszteri osztálytanácsossá lett kinevezve s ezen idő óta pályáján rohamosan haladt előre. 1873. már esztergomi kanonok, 1874. c. püspök, 1875-ben pedig székesfehérvári megyés püspök lett. A fejedelmi kegy két év múlva a székesfehérvári püspöki székből a pécsibe helyezte át. Pécsen sok jól kezdett munka várt folytatásra és befejezésre. Néhány régi intézmény volt átalakítandó a kor vívmányaihoz és követelményeihez. Célszerű új intézkedésekhez sem hiányzott a bőséges alkalom. Kimagasló pontok gyanánt említjük munkálkodásának eredményei között a pécsi kis-seminarium egységesítését és kiépítését (az épület 1883-ban készült el), az egész egyházmegyére oly áldásos alapítványi hivatal létesítését, a kath. kör szervezését, megindítását, (az épület betetőzését nem érte már meg), a székesegyház újraépítését, mit első sorban kellett volna megemlítenünk, — a papnevelő-intézet dísztermének felépítését, székesegyházi énekhar szervesítését és az énekiskola felállítását, a leánynevelés céljából Szt. Vince leányainak, a szürke nénéknek hét helyen történt megtelepítését.

idevonatkozólag a bizottság kijelölését.¹⁾ A minisztérium ezen kérelemnek egész készséggel eleget tett.²⁾

Az első tanítónőket a polg. képesítésre Dobszay Antal kano-nok, Inczédy Dénes főgimn. igazgató, Dischka Győző főreálisk. igazgató, Kosztka György főreálisk. tanár, Schultz Imre és Vörös Mihály tanítóképző-intézeti tanárok készítették elő. A képesítő vizsgálatok Szuppan Vilmos miniszteri biztos jelenlétében tartattak 1891-ben.

A tanítónők közül nyolcan képesítették polg. iskolai tanításra, névszerint: Christen M. Bernarda, Frank M. Paula, Graf M. Alexia, Raab M. Salesia és Tably M. Scholastica, a magyar, német nyelv és a történelemtudományi szakra, — Lippay Mária Terézia, Szabó M. Xaveria és Szutrelly Gizella a mennyiségtan és természettudományi szakra. Négyen jelesrendű, négyen jó oklevelet nyertek.

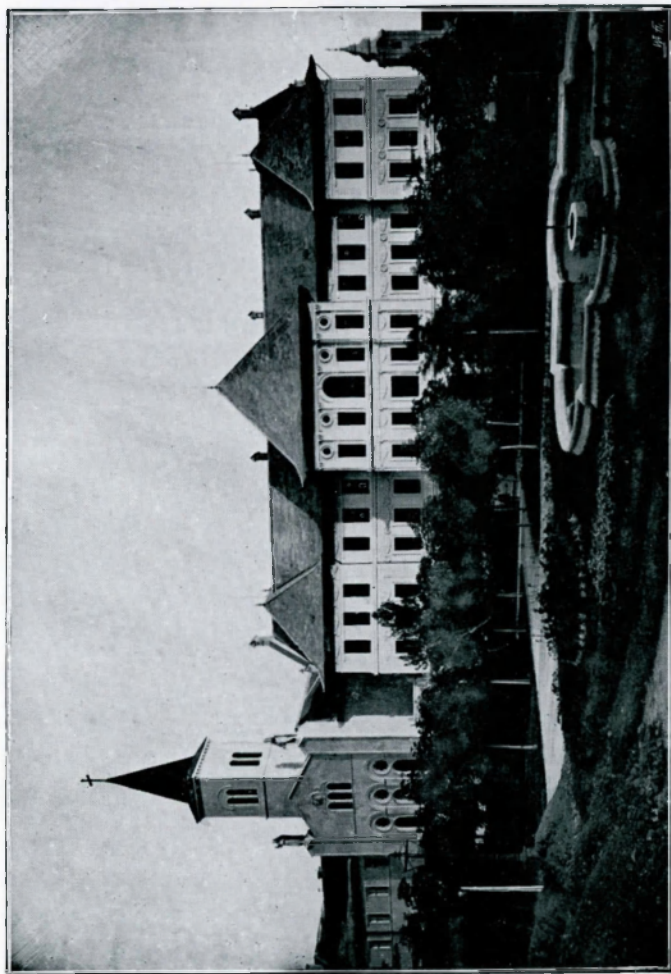
1901-ben, tehát 10-év után ismét négy tanítónő nyert polg. képesítést Buday Aladár és Vangel Jenő miniszteri biztosok ellenőrzése mellett: Biztos Olga és Mahl M. Augusztina a mennyiségtan és természettudományi szakból, Gritzmann M. Terézia és Vörös M. Valeria a magyar, német nyelvből és történettudományi szakból. Azóta is sokan nyertek képesítést.

★

A polgári iskola I. osztálya 1890. szept. 1-én nyitott meg a régi épületben. Ez maga után vonta, az elemi V. osztály bezűntetését, valamint a következő évben a II. osztály, a VI. elemi osztály bezárását. A III. osztályt már az új épületben nyitották meg Ekkor az I. és a II. osztály is átköltözött oda; valamint a külső elemi iskolát is ott osztották be. Egyben a külső elemi iskolánál a párhuzamos osztályokat 1895-ben a tanítónőképző felállításakor szűntették be.

¹⁾ P. L. 1890 : 179. zs.

²⁾ P. L. 1890 : 1962. sz. A polgáriskolai vizsgálat letételére vonatkozó tárgyalásra és folyamodvány 1218—1891. szám alatt vannak elhelyezve. Az engedély a kultuszminisztériumból 1218. sz. alatt lett leküldve. — P. L. 1894. 3917. és 2444. — 1891 : 1528.

A ZÁRDATEMPLOM ÉS POLG. ISKOLA ÉPÜLETE
(az alsó sétatérrel nézve.)

A polgári iskola 1890. szept. 1-óta mind a mai napig ugy látogatottsággal, jeles tanerőkkel, ugy tanulmányi és nevelési eredménnyel folytatja működését. Tájékoztatásul táblázatos kimutatásban itt (134. oldalon) adjuk eddigi működésének áttekintését.

A jelenlegi (1907/8.) tanévben a tantestület a következő tagokból áll:

Graf M. Alexia.
Gritzmann M. Foreria.
Hering Rózi.
Krautszak M. Margít.
Mahl M. Hildegard.
Mayer M. Ignatia.
Major M. Stefania.
Lippay M. Terézia.
Nick M. Berchmana.

★

A polgári iskolában a tanítás a miniszteri tanításterv alapján feldolgozott részletes tanításmenet szerint történik. A tananyag kellő feldolgozása valamint a növendékek előmenetele, erkölcsi viseletének ellenőrzése és a folyó ügyek elintézése céljából a tantestület értekezleteket tart, melyek eredményét jegyzőkönyvbe foglalják. A kifogás alá eső tanulókra a rendelkezésre álló nevelési eszközökkel iparkodnak hatni és a szülőket esetről-esetre értesítik.

A tanulmányi és fegyelmi felügyelet a főnöknő- és az iskolák felügyelőnőivel az igazgató gyakorolja, ki hivatalos látogatásai révén közvetlen tapasztalattal szerez meggyőződést úgy a szakszerű oktatásról, mint a tanulók előmeneteléről és erkölcsi viseletéről. A rendes tárgyakon kívül tanítják a francia nyelvet¹⁾ díj nélkül.

Minthogy a szellem- és kedélyképzés hathatós eszköze a jó olvasmány, az iskolai oktatás mellett alkalmat és módot nyújtanak a növendékeknek az önképzésre az által, hogy minden iskolának

¹⁾ A belső elemi és belső polgári iskolában is.

KIVONAT A KÜLSŐ POLGÁRI ISKOLA STATISZTIKÁJÁBÓL.

Évfolyamok	Osztályok	Igazgató	Hittoktató	O s z t á l y t a n í t ó n ö k				Tanulók létszáma	
				I. osztály	II. osztály	III. osztály	IV. osztály	Rendes tanuló	Magán tanuló
1890. 1.	I.	Dr. Szeredy József	Beck Lajos	Lippay M. Teréz	—	—	—	60	—
1891. 2.	I—II.	"	"	Raab M. Salesia	Lippay M. Teréz	—	—	83	—
1892. 3.	I—III.	"	"	Frank M. Paula	Raab M. Salesia	Lippay M. Teréz	—	137	—
1893. 4.	I—IV.	Spies János	"	Szabó M. Xaveria	Frank M. Paula	Raab M. Salesia	Lippay M. Teréz	164	11
1894. 5.	I—IV.	"	"	Lippay M. Teréz	Szabó M. Xaveria	Frank M. Paula	Raab M. Salesia	172	20
1895. 6.	I—IV.	"	"	Tabelly M. Scolastika	Lippay M. Teréz	Szabó M. Xaveria	Frank M. Paula	218	13
1896. 7.	I—IV.	"	Csurda Béla	Frank M. Paula	Tabelly M. Scolastika	Lippay M. Teréz	Szabó M. Xaveria	201	17
1897. 8.	I—IV.	"	"	Graf M. Alexia	Frank M. Paula	Tabelly M. Scolastika	Lippay M. Teréz	216	23
1898. 9.	I—IV.	"	Krum Péter	Lippay M. Teréz	Graf M. Alexia	Frank M. Paula	Tabelly M. Scolastika	228	36
1899/900	I—IV.	Dr. Kélemen László	"	Tabelly M. Scolastika	Lippay M. Teréz	Graf M. Alexia	Frank M. Paula	214	37
1900. 1.	I—IV.	"	"	Mahl M. Augusta	Tabelly M. Scolastika	Lippay M. Teréz	Graf M. Alexia	200	44
1901. 2.	I—IV.	"	"	Vörös M. Valeria	Mahl M. Augusta	Tabelly M. Scolastika	Lippay M. Teréz	202	38
1902. 3.	I—IV.	Wajdits Gyula	"	Lippay M. Teréz	Vörös M. Valeria	Mahl M. Augusta	Tabelly M. Scolastika	225	51
1903. 4.	I—IV.	"	"	Biztos Olga	Lippay M. Teréz	Vörös M. Valeria	"	240	49
1904. 5.	I—IV.	"	"	Tabelly M. Scolastika	Biztos Olga	Lippay M. Teréz	Vörös M. Valeria	232	28
1905. 6.	I—IV.	"	"	Vörös M. Valeria	Tabelly M. Scolastika	Graf M. Alexia	Lippay M. Teréz	219	—
1906. 7.	I—IV.	Franrich Agoston	Gábor Gy.	Graf M. Alexia	Mahl M. Augusta	Raab M. Salesia	"	248	—

HITOKTATÓI TESTÜLET 1900. ÉV KÖRÜL.

(Ábrahám István, jelenleg magyarszentiváni plebános, Virág Ferenc, jelenleg papnevelőintézeti spiritalis, Czernohorszky József, jelenleg pécsváradi plebános, Mayer György, jelenleg mecsekszabolcsi plebános, dr. Kővágó Péter, jelenleg kővágószőlősi plebános.)

külön könyvtárt rendeztek be. Ezen könyvtárakból kézen forgott mintegy hatszáz tanuló közt 2000 kötet könyv. A tantestület minden gonddal arra törekszik, hogy az ész, szív és akarat összhangzó művelésével növendékeit Isten és szüleik örömére nevelje.²⁾

A heti vallásoktatáson felül a tantestület tagjai az irányadó és ellenőrző felügyelet elveihez híven hivatásszerű buzgalommal arra törekednek, hogy a növendékeket igaz boldogságra vezessék. Elvitázhatatlan tény, hogy csak a valláserkölcösös nevelés adhat a gondolkodás-, érzés- és akaratnak összhangot. Pedig ez az, ami boldogít. Ezen meggyőződésből kifolyólag igaz, benső vallásosság, de e mellett munkásság és honleányi érzelmek fejlesztése és biztosítása képezi az intézet főtörekvését, fölhasználva minden alkalmat a nemes törekvés megvalósítására. Teszik ezt a növendékek szellemi fejlettsége szerint példával és gyakorlással. A vallás nemcsak alapja, de hathatós eszköze is a nevelésnek, azért kell, hogy a valláskötelesség necsak száraz elmélet legyen, hanem behatoljon a lélekbe és gyökeret verjen a szívben örökre.

Az intézet fegyelmi állapotáról jól eső megnyugvással lehet jelezni, hogy a növendékek nagyobb része példás magaviseletű; általában engedelmesek, illedelmesek és előzékenyek. Hasonló megelégedéssel lehet említeni, hogy a tanítványok szorgalma és előmenetele kielégítő. Kézimunkáik és rajzaikból az intézetben szokásos évi kiállításon felül az 1907. évi pécsi orsz. kiállításra is küldött az intézet.

★

Örömmel jegyezte fel az intézet az 1906/7. iskolai évből azon napot, amelyen a Mária-kongregáció a polgári iskola növendékei között is szabályszerűen megalakult. A növendékek maguk kérték a társulat megalakítását.

²⁾ A külső növendékek közül mintegy ötvenen a Mária-leánynevelő-intézet bennlakó növendékei. Az intézetet dr. Wurster József apátkanonok, papnőveldei igazgató 1902-ben alapította. Az intézet az ő igazgatása és szt. Vince-nővérek vezetése alatt áll (Pécs, Megye-utca 22.). Külön kápolnával rendelkezik.

Miután Gábor György polgári iskolai hitoktató a megalapításhoz szükséges egyházhatósági engedélyt¹⁾ megkapta, a Mária-kongregáció 1906. november 24-én szabályszerűen megalakult. Tagjai a külső polgári iskola III. és IV. osztályú tanulói közül kerültek ki. A római anyakongregációval való egyesítésről szóló okmány 1907. február 19-én iratott alá Rómában.

A társulat egész éven át folytatta, lelkesült buzgósággal megkezdett működését. Kedves szép kápolnájában minden szombaton szent beszéddel egybekapcsolt ájtatossági összejövetelt tartott, a havonként kötelező közös szent gyónás és áldozáson kívül gyakran járultak a szentségekhez. A folyó ügyek rendezésére hat gyűlés és két tagfelvételi ünnepély tartatott. Megható volt, mikor február 3-án és május 26-án a felveendő jelöltek fehér ruhában koszorú fátyollal fejükön, égő gyertyával kezükben örök hűséget és tiszteletet fogadtak égi Anyjuknak és életideálul választották őt. Mindkét alkalommal Virág Ferenc, nagyszemináriumi spiritualis végezte a felvételi szertartást szívhez szóló beszéd kíséretében. Az utóbbi ünnepély keretében, mely a zárdatemplomban a szülők jelenlétében folyt le, áldatott meg a kongregációnak ez alkalomra elkészült gyönyörű fehér selyem zászlaja is. A zászlóánya tisztét Cseh Marianna úrhölgy vállalta magára. Az új kongregáció gr. Zichy Gyula dr. főpásztor fővédnöksége és Brunner M. Gábriella intézeti főnöknő védnöksége alatt áll.

Első előjárói Gábor György elnökön és Lippay Mária Terézia igazgatón kívül Galba Katica felügyelőnő, Koszter Melánia és Gőbel Margit segédek, Bokor Mária titkár, Dolenszky Julia, Plichta Margit, Szabó Erzsébet és Herbert Anna tanácsosok, Lange Ida ujoncmesternő, Horváth Mariska pénztáros, Hoffmann Ernesztin könyvtáros, Pinterich Ilona beteglátogató, Schifffrich Margit és Kovács Gábriella sekrestyések, Páhok Marianna orgonista.

Az intézethez végleg távozó IV. osztálybeli kongregánisták 1907. június hó 15-én gyűltek össze utoljára azon társulati kedves kápolnában, melyben a boldogságos Szűz tiszteletének édes voltát

A KÜLSŐ POLGÁRI ISKOLA KONGREGÁCIÓJA.

annyiszor érezték és ígéretet tettek a szent Szűznek, hogy hű gyermekei maradnak mindvégig és hogy az ő tiszteletét erejükhöz képest terjeszteni fogják mindenhol és mindenkor.

A kongregációnak jelenlegi tisztikara ez :

Elnök: Gábor György székesegyh. karkáplán.

Igazgató : Lippay M. Terézia.

Felügyelő : Koszter Melania.

Felügy. segéd : Spies Mária, Kotsis Márta.

Tanácsosnők: Pollák Gizella, Rappay Teréz, Zsiga Margit, Gulyás Erzsébet.

Jegyző : Lange Ida.

Ujoncmesternő : Schlafhauser Anna.

Pénztáros : Herbert Anna.

Könyvtáros : Miller Teréz.

Sekretyés : Schiffrich Margit, Mayer Ida.

Zászlótartó : Hasznos Ilona.

Beteglátogatók : Kovács Gabriella, Gonda Anna, Zengey M. Terézia.

Orgonista : Jakabffy Ilona.

Zászlóanya : Cseh Marianna őméltósága.

A tagok száma :

Rendes tag : 48

Más kongregációba átírt tag : 7

Külső tag : 14

Jelölt : 9

Összesen : 78

XV.

A nőzárdá az 1895. év folyamán a már régen óhajtott és Pécs város egész környékére szükségessé vált tanítónőképző-intézet eszméjét is megvalósította.

Az elhatározást s annak indokolását a zárdá vezetősége Dulánszky püspökhöz felterjesztvén, külön okiratban jegyezte össze azon pontokat, melyek a nőzárdá vezetése alatt megnyitandó képezdének felállítását sürgetik. A nőzárdá gondnoka, Troll Ferenc kanonok, felterjesztésében hivatkozott a nőzárdának tanügyi téren eddig elért sikereire: azon anyagi áldozatra, hogy 70 ezer forint költséggel a polgári iskola számára díszes és tágas palotát épített, mely az ő tervei szerint a megnyitandó képzőintézeti osztályoknak is helyiségül szolgálhat, hivatkozott továbbá a gazdag felszerelésre, melyet taneszközök ügyében a zárdaiskolák fölmutatnak, hogy földrajzi-, természetrajzi-, természettani segédeszközökkel, térképekkel, földgömbökkel, zongorákkal bőségesen el vannak látva; utalt arra a körülményre, hogy szakképzett, vizsgázott tanerőkkel a zárdá gazdagon el van látva, kik a magyar nyelvet írásban és szóban teljesen bírják, hogy a tanítóképző-intézethez szükséges gyakorló-iskola a négy osztályú külső- és a hat osztályú belső iskolában rendelkezésre áll; továbbá, hogy az iskolai és szakkönyvtár szintén készen van, melyet a jövőben is nagyobb arányban fejleszteni fognak. Ezen okok alapján ő maga is kérte Dulánszky püspököt, hogy a nőzárdá iskoláinak kiegészítését a tanítónőképző-intézettel mozdítsa elő.

Dulánszky a tervezetet az egyházmegyei tanfelügyelőhöz, Hanny Gábor kanonokhoz adta ki tanulmányozás és véleményezés céljából. Hanny alapul véve a kalocsai Notre-Dame nőszerzet vezetése alatt levő tanítónőképző-intézet tervezetét, Spies János zárdaiskolai igazgatóval és Döbrössy tanítóképző-intézeti igazgatóval és a zárdanőkkel folytatott tanácskozás után véleményét és megállapodásukat Dulánszky püspökhöz 1895. január 15-én fölterjesztette. Szerinte a helyzet teljesen megérett arra, hogy a tanítónőképző-intézet az 1895/96. tanévben megnyílhasson. A helyzet érettségének és kialakulásának igazolására hivatkozott azon pontokra, melyek a nőzárdá és Troll kanonok felterjesztésében bennfoglaltatnak. Hivatkozott még azon körülményre is, hogy eddig a zárdanők tanítónői vizsgadíja tetemes összeget képviselt, az engedélyt magát nehézkesen tudták megszerezni, mely akárhányszor oly feltételekhez volt kötve, melyek a zárdai szabállyal ellenkeznek. A nehézség, mely a zárdanők részéről a képesítés megszerzésében a zárdanők részéről mutatkozott, az új tanítónőképző-intézet felállításával meg fog szűnni. Utalt azonkívül azon körülményre, hogy a nyitandó intézet a zárdára új anyagi terhet nem ró, hogy a szükséges internátus azonnal megnyitható, az alapítványi helyek a képezdei növendékekre is kiterjeszthetők. Minthogy az 1868 : XXXVIII. t.-c. 111., 91., 82., 83. szakaszai szerint való előfeltételt a zárdá mind fel tudja mutatni, ennélfogva a püspök éljen egyszerűen a 13. §-ban biztosított jogával és adja meg a képzőintézet megnyitására az engedélyt.¹⁾

Ezen jelentés alapján Dulánszky megyéspüspök 1895. január 10-én Arco fürdőhelyen (Dél-Tirol) kelt elhatározásában engedélyezte a tanítónőképző-intézet megnyitását. „Rég táplált óhaj megy ekként teljeseedsbe, — írta az immár nagybeteg Dulánszky — égető szükség nyer így kielégítést.“ Igérte azonfelül, hogy a minisztériumnak is be fogja jelenteni az intézet megnyitását.²⁾

Hogy azonban az intézet a siker kilátásával induljon működésének útjára, a hozzáfűzött várakozásnak megfelelően, hogy a

¹⁾ P. L. 1895 : 50. sz. jan. 16.

²⁾ P. L. 1895 : 409. sz. jan. 18.

ÚJ TANÍTÓNŐK.

(Egy képzői évfolyam, tanképesítés alkalmából).

katholikus hitélet föllendülése nyomán járjon: ez okból az érdeklődő Dulánszky kérte ezen sikerek biztosítékait, az intézet szervezetét és alapszabályait, melyet Hanny tanfelügyelő készséggel átküldött s a melyet Dulánszky Arcoban áttanulmányozott és megnyugvással helyben hagyott.¹⁾

Hanny Gábor tanfelügyelő előterjesztésére Dulánszky püspök 1895. szept. 21. kinevezte a megnyílt első osztály számára az első tantestületet. Weisz Antónia számtan, földrajz, természetrajz, Raab Szalézia neveléstan, Graf Alexia német és francia nyelv, Mayer Ignacia pedig kézimunka-tanítására nyert kinevezést. Vörös Nándor dr. székesegyházi karkáplán pedig a hittan és zene tanítására kapott megbízatást. Egyben kötelességévé tették, hogy vásár- és ünnepnapokon sz. mise után a képzőintézet növendékeinek ifjúsági szentbeszédet tartson. Igazgatóul Spies János apátkanonokot, a nőzárda többi iskoláinak igazgatóját nevezte ki. Tornatanítóról az intézet egyelőre maga gondoskodott.

Szept. folyamán Dulánszky püspök Wlasics Gyula vallás- és közoktatásügyi miniszter tudomására juttatta, hogy törvénybízósította jogánál fogva az állami törvényeknek minden ízében megfelelő tanítónőképző-intézetet szervezett.²⁾

A rég érzett, igen égető szükségén segített ezen messze vidéken magányosan álló intézet — írta levelében a püspök — megkönnyítván a tanítónői pályára készülők helyzetét megbízható kezekre bízván a tanítást és nevelést. Wlasics miniszter a köszönet és elismerés kifejezésével vette az értesítést tudomásul.

Maga Dulánszky püspök nagy megnyugvással telt el az intézet megnyitása után. „Hálatelt szívvel az isteni Gondviselés iránt, vettem tudomást arról, hogy a tanítónőképző-intézet sok gond és fáradság után működését elkezdte.“ Így írt a főnöknőhöz intézett iratában, amelyben a tantestület kinevezését neki tudomására hozta.

Az intézet megnyitását a baranyamegyei kir. tanfelügyelőnek is tudomásul juttatták.

¹⁾ P. L. 1895 : 901. és 1895 : 3346. sz.

²⁾ Wlasics miniszter a köszönet és elismerés kifejezésével vette az értesítést tudomásul.

A tanítónőképző első osztálya 1895. szept. 1-én megnyitván, 24 rendes és 5 magántanuló iratkozott be. A rendes tanulók között 5 a bennlakásra kért felvételt, kik a bennlakó polgári és elemi tanulóktól elkülönítve, az eddig ott működött felügyelőnő Weisz M. Antonia jutott a képzőintézet növendékeihez, a kisebbekhez pedig Kretsmann M. Anuntiata.

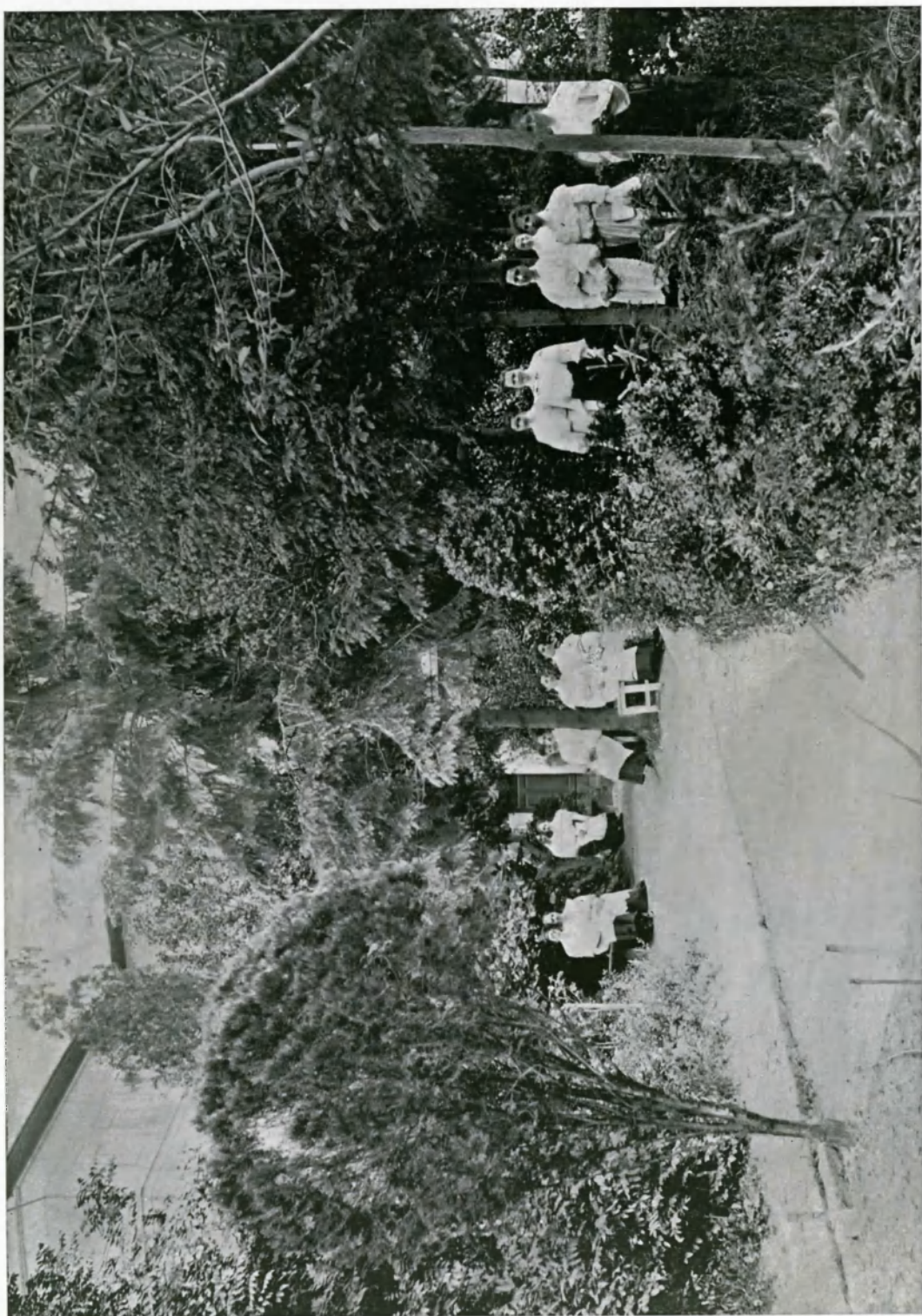
A tanítónőképző felső osztályait a következő tanévekben sorra egymásután megnyitották. Az első képesítő vizsgálat 1899. évben volt.

*

A tanítónőképző-intézetben a tanítás céltudatos vezetésben a a miniszteri, illetőleg a püspöki tanterv az irányadó. Az iskolákban az évi anyagot pontosan és lelkiismeretesen annak idejében elvégzik úgy, hogy az ismételésre is kellő időt és gondot fordíthatnak.

Az igazgató időről-időre látogatást tesz az intézet összes osztályaiban, úgy hogy a szakszerű oktatásról, valamint a tanulók előmeneteléről közvetlen tapasztalat útján meggyőződést szerezzen, és hogy a növendékek a szóbeli feleletek mellett írásbeli- és házi gyakorlatokat is végezzenek, valamint a rendszeres időköz is betartassék és a növendékek írásbeli gyakorlatokkal túlterhelése elkerültessek: a tanév elején tartott tantestületi tanácskozmány megállapítja az egyes tantárgyakból — a végzett tananyag keretén belül — adadó gyakorlatok egymásutánját egész esztendőn át, különösen a tanítóképző-intézetben. Ezen házi- és iskolai gyakorlatokat időnkint az igazgató átnézi, hogy az elméleti előadásoknak gyakorlati úton való érvényesüléséről meggyőződjék és a tanerők működését minden téren ellenőrizhesse.

Gyakorlóiskolául a belső négy osztályból álló elemi iskola szolgál. A harmadéves növendékek hetenkint három órán át látogatják az elemi osztályokat azon célból, hogy az ott működő szaktanítónő előadásának figyelmes hallgatása által a gyakorlati tanítást elsajátítsák. Minden növendék feljegyzi szerzett tapasztalatait az e célra szolgáló naplóba, melyet az igazgató többször átnéz.

A TANÍTÓNŐKÉPZŐ INTÉZET INTERNÁTUSÁNAK KERTJE.

Tanévek	Osztályok	Igazgató	Hittanár	Osztálytanítónő				Rendes növéndékek száma	Képezdészek száma a magán- tanulókkal
				I. oszt.	II. oszt.	III. oszt.	IV. oszt.		
1895/1896.	I.	Spies János	Dr. Vörös Nándor	Weisz M. Antonia	—	—	—	24	27
1896/1897.	I—II.	"	Mayer György	Raab M. Salesia	Weisz M. Antonia	—	—	44	54
1897/1898.	I—III.	"	"	Szabó M. Xaveria	Raab M. Salesia	Weisz M. Antonia	—	41	96
1898/1899.	I—IV.	"	"	Weber M. Aquinata	Szabó M. Xaveria	Raab M. Salesia	Weisz M. Antonia	97	137
1899/1900.	I—IV.	"	"	Weisz M. Antonia	Weber M. Aquinata	Szabó M. Xaveria	Raab M. Salesia	100	153
1900/1901.	I—IV.	Döbrössy Alajos	"	Raab M. Salesia	Weisz M. Antonia	Weber M. Aquinata	Szabó M. Xaveria	105	184
1901/1902.	I—IV.	"	"	Szabó M. Xaveria	Raab M. Salesia	Weisz M. Antonia	Weber M. Aquinata	115	174
1902/1903.	I—IV.	Wajdits Gyula	Czernohorszky József	Frank M. Paula	Szabó M. Xaveria	Raab M. Salesia	Weisz M. Antonia	119	175
1903/1904.	I—IV.	"	"	Weisz M. Antonia	Frank M. Paula	Szabó M. Xaveria	Raab M. Salesia	121	182
1904/1905.	I—IV.	"	"	Raab M. Salesia	Weisz M. Antonia	Frank M. Paula	Szabó M. Xaveria	98	151
1905/1906.	I—IV.	"	"	Szabó M. Xaveria	Raab M. Salesia	Weisz M. Antonia	Frank M. Paula	97	142
1906/1907.	I—IV.	Franrich Agoston	Kiss Lajos	Vörös M. Valeria	Szabó M. Xaveria	Tabellly M. Scolastika	Weber M. Aquinata	96	—

A negyedéves növendékek mindegyike módszeres írásbeli előkészülés után minden tantárgyból gyakorlatilag fellép előre megállapított sorrendben. Az írásba foglalt tanítási gyakorlatokat fellépés előtt először maguk a növendékek bírálják meg; azután pedig felülbírálás végett benyújtják a szaktanítónőnek, ki a dolgozatra vonatkozó észrevételeit közli a fellépő növendékekkel. A fellépés után hetenkint egy külön órát fordítanak közös bírálatra, amely, valamint a gyakorlóiskolának látogatása is, az 1900/901. évi értesítőben közölt: „általános tudnivalók a gyakorlóiskola látogatásánál” című utasítás szerint történik. Az előkészületi dolgozatokat a tanítónő-jelöltek gondosan megőrzik, mint olyanokat, melyeket nyilvános működésük alkalmával hasznukra fordíthatnak.

A fellépések befejeztével a növendékek a gyakorlóiskola önálló vezetésében is képeztetnek. A módszertan tanárának utasítása és szerzett tapasztalataik alapján készített lecketervezetek szerint végzik egy vagy esetleg több napra terjedő tanításaikat, melyek az egyes fellépésekkel összevetve, a módszertan tanára röviden jellemez és ezt írásba foglalja.

Hogy a növendékek, a tantestület lelkiismeretes munkálkodása mellett milyen eredményt tudtak felmutatni az iskolai év végén, arról tanuskodnak a szép sikerrel lefolyt vizsgálatok, melyeken a növendékek hozzátartozói közül sokan részt vettek, épülvén a hallott feleleteken. Ugyanezt igazolja évről-évre a növendékek érdemsorozatának táblázatos kimutatása.

A tanítónőképző intézet látogatottságáról és tantestületéről táblázatos kimutatást iktattunk ide (142. oldalon).

A tanítónőképző-intézet fennállása óta következő tanítónői képesítések történtek.

1899. évben.	Csányi Mária
Ábrahám Aranka	Csorbits Sarolla
Bartos Irén	Gadácsy Berta
Barrois Etelka	Geyer Irén
Bitter Gizella	Harsány Szilvia
Buday Jolán	Hikker Irén
Buday Margít	Horváth Józsa

Késmárky Vilma
Klimó Albina
Kőházy Gizella
Lechner Paula
Máthé Olga
Mészárits Anna
Ruzsinszky Irén
Schiffer Mária
Szinger Hedvig
Szinger Katalin
Vad Erzsébet
Végh Lenke
Werb Riza
Zsabokrszky Janka.

Magántanulók:

Császár Sarolta
Kovács Hermina
Posgay Jolán
Pserhofer Mária
Rihmer Jolán
Szilaveczy Margit.

1900. évben.

Alof Etelka
Angster Elza
Fischer Katalin
Fridrik Jusztin
Gritzmann Matild
Gyulay Ilona
Hikker Ernesztin
Hudjin Matild
Koronczy Mária
Krupiczter Margit
Marschall Anna
Marchall Janka

Obetko Izabella
Rapp Margit
Schmidt Irma
Schuller Ida
Szeghy Mária
Székely Hedvig
Vass Mária
Weisz Júlia.

Magántanulók:

Bingold Lujza
Bojnisits M.
Froszt Filoména irg. növ.
Graff Karola
Kovács Karolin
Molnárné Fekete Anna
Pingitzer Róza.

1901. évben.

Biztos Olga
Bődy Lenke
Brutschy Mária
Burgstaller Aranka
Crespi Erzsébet
Czirer Marianne
Deckert Mária
Derlik Paula
Fáy Róza
Feld Emma
Györffy Laura
Hekinger Ida
Horváth Erzsébet
Horváth Margit
Jártas Róza
Knortzer Paula
Lutz Teréz

Máy Mária
 Schneider Ilona
 Simon Mária
 Skoff Mária
 Tomanek Gizella
 Unfried Mária
 Unger Kornelia
 Urtika Elza
 Vargha Etelka
 Werb Irma.

Magántanulók:

Csáky Klotild
 Farkas Júlia
 Győrbiró Irén
 Kenese Hulda
 Mutschenbacher M.
 Reiner Amália
 Szelestey Ilona
 Szűts Róza.

1902. évben.

Akantisz Róza
 Bäcker Erzsébet
 Deckleva Ilona
 Eibach Mária
 Elter Agát
 Faller Klementin
 Hellmich Mária
 Hiller Gizella
 Innfeld Riza
 Ketterer Mária
 Klapp Józsa
 Klettlinger Mária
 Koszter Mária
 Mindszenti Erzsébet

Mosonyi Gabriella
 Müller Emma
 Müncz Regina
 Nagy Anna
 Németh Gizella
 Osztrich Stefánia
 Pillepich Edith
 Rathmann Jolán
 Romeisz Katalin
 Schaffler Teréz
 Ványek Olga
 Vellák Katalin
 Walde Valeria
 Zarubay Gizella.

Magántanulók:

Faics Gizella
 Hruhban Matild
 Kardos Róza
 Kovács Irén
 Schröder Szidónia
 Szipöts Mária.

Kézimunka tanításra:

Fischer Mária
 Gorzó Anastazia.
 Szelman Sarolta

1903. évben.

Angyal Gabriella
 Bereczky Júlia
 Borsy Gizella
 Egry Jolán
 Galba Margít
 Gyuris Gizella
 Galusz Paula

Hikker Ilona
 Hirn Cornélia
 Hunyadi Anna
 Jüngling Margít
 Kálmán Gizella
 Kayser Laura
 Kereky Margít
 Klimó Mária
 Krautszak Mária
 Kruck Paula
 Lestyán Malvin
 Miller Mária
 Mühl Mária
 Rihmer Anna
 Steindl Mária
 Schwab Katalin
 Szelman Mária
 Thomayer Margít
 Urtika Emilia
 Vörös Ilona
 Weisz Kornélia.

Magántanulók:

Goda Róza
 Gönczöl Anna Erzséb.
 Prunáerné Gyenis A.
 Rottler Zsuzsana
 Szüts Katalin.

Kézimunka tanításra:

Faics Etelka.

1904. évben.

Csizek Gizella
 Divald Mária

Dohoczky Margít
 Farkas Irén
 Fent Blanka
 Greiner Gizella
 Gritzmann Janka
 Győrváry Mária
 Hanel Ida
 Hekinger Ilona
 Hikker Mária
 Kayser Karolin
 Keller Rozália
 Kircz Berta
 Kleeberg Stromayer A.
 Koller Teréz
 Koronczy Gizella
 Kováts Mária
 Liptay Leopoldina
 Maximovics Blanka
 May Margít
 Mayer Anna
 Muttnyánszky Anna
 Németh Irén
 Nick Józsa
 Pandur Rozina irg. n.
 Rihmer Katalin
 Sebők Malvin
 Szivér Ilona

Magántanulók:

Goda Irén
 Kern Erzsébet
 May Mária
 Nobsztné Németh An.
 Németh Gizella
 Szandtner Margít

Kézimunka tanításra:

Dorschné Kaltnecker M.

Lunova Mária

Maximovics Vera.

1905. évben.

Aggházy Anna

Antóni Mária

Boross Teréz

Bozó Katalin

Endrey Ilona

Furman Irén

Füspök Lenke

Hebenstreit Irén

Kovács Irén

Krautszak Ilona

Malmossy Júlia

Mattenheim Margít

Meixner Vilma

Nagy Antónia

Náray Mária

Oberszt Ida

Pálffy Mária

Pflanczer Jolán

Pál Viktoria

Roder Camilla

Seleznik Paula

Soós Ilona

Szijártó Gizella

Timár Mária

Vogl Ilona

Wágner Sarolta

Weiser Jolán.

Magántanulók:

Ferenczy Paula

Horváth Mária

Keller Margít

Kontz Mária

Mészárosné Vicze M.

Schrott Regina

Szekeres Erzsébet

Vámosi Anna.

1906. évben.

Aggházy Júlia

Alföldi Erzsébet

Bodonyi Jolán

Bubreggh Valéria

Farkas Matild

Fitos Erzsébet

Forrai Rozália

Gálovits Etel

Gyömörey Adél

Gyuris Márta

Havas Mária

Jány Júlia

Kilik Margít

Klimó Augusztá

Kosztka Erzsébet

Krausz Mária

Kremsner Vilma

Marton Mária

Mócs Ida

Németh Elvira

Német Teréz

Orbán Júlia

Rozgonyi Melánia

Strinovich Lujza

Szabó Mária

Tróber Etelka

Varga Szeráfina

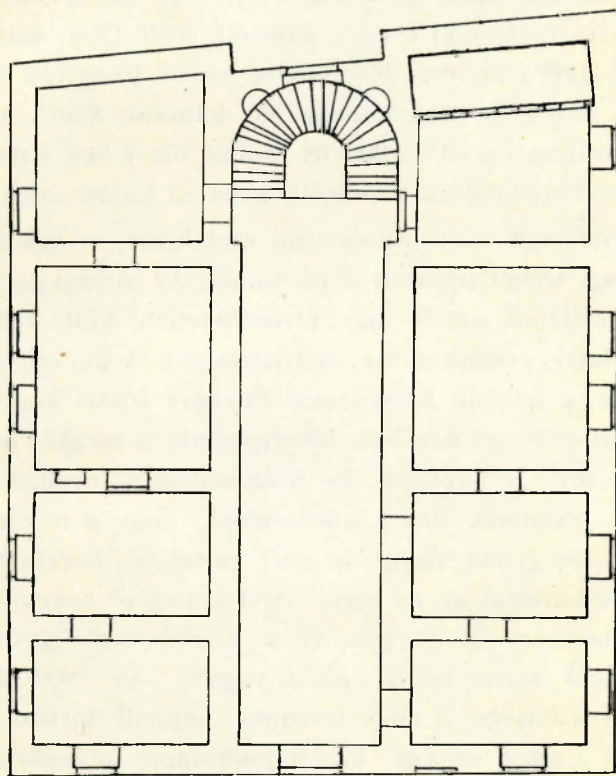
Weber Szidónia

Magántanulók:	Kálóczi Mária
Németh Aranka	Keller Ilona
Szabó Olga.	Kiss Anna
	Muttnyánszky Mária
1907. évben.	Papp Gizella
Ádám Gizella	Pécsy Margit
Ernyey Ilona	Péterfay Eördögh M.
Fetter Teréz	Rothmayer Mária
Fischer Józsa	Schröder Gizella
Gergelics M. Teréz	Sillai Júlia
Gilbert Margit	Székely Mária
Glöckner Jolán	Takács Ilona
Gugora Rozália	Vérfy Margit.
Gyenis Ilona	
Gyöngyös Paula	Magántanulók:
Gyulay Ilona	Gauzer Aloizia
Hering Rozália	Hoffmann Erna
Hirn Ernesztin	Kránitz Mária
Horváth Katalin	Müller Olga Gizella
Jung Mária	Pentz Emma.

A tanítóképző-intézet felállításának harmadik esztendejében a növendékek, nevezetesen a bennlakók létszáma nagyon felszaporodott. Szükségessé vált tehát a lakás nagyobbitása. Ez ügyben az 1898. évben alkalom kínálkozott. A szomszédos Nagy-féle gyönyörű fekvésű házat sikerült az év folyamán a nőzárdának megvennie.

A megyés püspökhöz a nőzárdá házvétel ügyében felterjesztést intézett, melyben hivatkoztak a teleknek, háznak megfelelőségére, tőszomszédságára, az alkalomra (halálozás folytán akarta a tulajdonos eladni a házat s belsőséget), melyet, ha elszalasztanak talán soha bírtokukba nem kerül; hivatkoztak azon kívül azon körülményre, hogy az 1890. év folyamán épült polgári iskolai épületet is beleszámítva a tanítóképző-intézet s bennlakás felállítására a rendelkezésre álló összes helyiségek szűknek bizonyultak, továbbá

arra a körülményre, hogy a ház és telek idegen kézre kerülhet s esetleg valamely rendeltetésre használják, mely a nőzárda s nevelő-intézetének jellegével s céljával ellenkezik. Komoly elhatározás után a nőzárda gondnoka, előljárósága elhatározta, hogy a házat s telket megveszik s ehhez az engedélyt Hetey Sámuel megyés püspöktől kérték, ki a tervbe készségesen bele egyezett, csak a szer-

A tanítónőképző-intézet internátusának alaprajza.

ződés-levél felmutatását kötötte ki. Beleegyezését adta azonkívül a fizetési feltételekhez is, melyek szerint a 40.000 frt. vételár fedezésére törzs-tőkéjüknek nem alapítvány jellegű részéből 20,000 frt.-ot kölcsön kérnek, a többi 20,000 frt.-ot évi megtakarítás által részletekben törlesztik.¹⁾

¹⁾ 1898. febr. 19. a felterjesztés kelte, febr. 17. püspöki beleegyezése.

A szerződés Nagy Valér cs. és kir. huszárezredes, kanizsai lakos eladó s más részről a nőzárdai főnöknője (Brunner Gabriella) s gondnoka (Troll P. Ferenc kápt. nagyprépost) között létre jött. A szerződés értelmében a nőzárdai a Scitovszky-tér 8. szám alatti háznak és a hozzátartozó két kertnek (658. sz. t. k. betét I. 1—3. sorszám alatt felvett 422. hrsz. egy emeletes lakóház, 424. hrsz. kert, az egész tehermentes) 40,000 frt. vételár ellenében birtokába lép; 20,000 frtot azonnal lefizet, második felét 1899. március 1-től számítandó 2000 frtos évi, félévenként előre fizetendő részletben törleszti, a maradék után mindig 5% kamatot fizet. A nőzárdai különpénztárában kezelt 12,000 frt. külön tőkét Sey Ernő dr. nőzárdai ügyvéd nyugtájára a püspök azonnal kiutaltványozta.¹⁾

A lakóháznak internátussá való átalakítása azonban sok gondot és anyagi terhet jelentett a zárdának. Az anyagi gondok csökkentésének céljából, amely már elviselhetetlen volt, folyamodtak a székesegyházi uradalomhoz építőanyagért. A kérvényt a káptalan tárgyalta, a pártoló határozatot Pozsgay József kanonok, káptalani jegyző 1898. július 15-én felterjesztette a megyés püspökhöz. Tekintetbe véve a káptalan és székesegyházi uradalom eddigi gyakorlatát, valamint azt a körülményt, hogy a nőzárdai elemi iskolái a székesegyház elemi iskoláit pótolják, továbbá, hogy a tanítónőképző-intézet az az egész egyházmegye nevelői feladatának szolgálatában áll: a püspök a káptalannal együtt átengedett megfelelő mennyiségű építőanyagot²⁾. Az 1900. év nyarán az I. emelet helyisége, 3 nagy teremmé nappali tartózkodásra és a II. emelet 3 nagy és egy kis hálóteremmé alakítottatott 40.000 korona költségen, mely ismét a rendház terhére esett és részletben fizeti adósságát.³⁾

¹⁾ P. L. 1899. 737. sz. 898. febr. 24.

²⁾ 23.000 téglát, 3000 cserép-téglát, 30 szekér homokot. Az anyagot folyosóra, házátalakításra, kerítés készítésre használták.

³⁾ Ez alkalommal 800 K költséggel a villanyvilágításhoz vezetéket és 36 izzólámpát vezettek be az internatus helyiségeibe.

BENNLAKÓ TANTÓNŐJELŐL TEK SÉTÁRA KÉSZEN.

Mindezen nagy költségekkel felállított helyiségek még mindig nem elegendők a jelentkezők befogadására, csak 32—33 legfejebb 36 növendék vehető fel bennlakásra. A többiek künnlakásra vannak utalva.

Az újonnan vett épületben kizárólag tanítónők laknak. Különösen a körüllevő kert a többi célokra kívül igen alkalmas volt arra, hogy a gazdaságtant, kertművelést a növendékek gyakorlatilag elsajátíthassák.

★

A bennlakó-intézet ezidő szerinti szabályaiból említjük a következőket.

A tanítóképző-intézet internatusának napirendje a következő: 5 órakor felkelés, reggeli imádság; $\frac{1}{2}$ 6— $\frac{1}{2}$ 7-ig tanulás, $\frac{1}{2}$ 7-kor reggeli; 7 órakor szent mise; 8—12-ig rendes előadások; 12-kor ebéd, felüdülés; 1-kor előkészület az iskolára; 2—4-ig előadás; 4-kor ozsona, felüdülés; $\frac{3}{4}$ 5-kor feladványok elkészítése, $\frac{1}{2}$ 6-kor vacsora és felüdülés; $\frac{1}{2}$ 7-kor tanulás; 8-kor esti ima és lefekvés.

A nem iskolai napokon hosszabb alvás van engedélyezve.

A növendékek minden vasárnap irhatnak szüleiknek az előjáróság felügyelete alatt. Az előjáróság veszi át az érkező leveleket. Levelet bejáró növendékekkel kiküldeni, vagy velük bármit is hozatni nincs megengedve.

A bennlakó növendékek havi értesítőt kapnak, melyben magaviseletükről, szorgalmukról, a fegyelem megtartásáról és ellenőrzéséről tájékoztatás van, és melyet mint havi értesítőt havonként a szülőknek megküldtek, kik azt aláírva visszaküldik.

A növendékek egyenruhában járnak; nagyobb ünnep alkalmára egy fehér és egy világoskék ruhát egyforma szövetből és szabással kell készenlétben tartaniok.

A séta ideje rendes körülmények közt vásár- és ünnepnapon van. A séta csoportban együttesen történik. Közös sétáknál is az intézet egyenruháját viselik. Ékszer viselni növendékeknek nem szabad. Nyári és téli kalapot az intézet szerez be számukra.

A nyelvek elsajátítása ügyében a tanítástervben foglalt óra számon kívül szombaton 8—9 német, 9—10 a francia nyelvben külön oktatásban részesülnek. Szabad idő alatt néha francia és német nyelven is társalognak.

A szorosan vett tanuló-órákon kívül a növendékek kézimunkával foglalkoznak s szórakozásra is marad idejük. Minden szombati napon, mivel ekkor az előadás szünetel, minden növendék valamely nővér felügyelete alatt fehérneműit és ruháit maga javítja.

A tanítónőképző internátusa (Kelet felől).

Az ellátási díj évnegyedes részletekben fizetendő. Azon kívül külön fizetendők a könyvek, kézimunka anyaga, ruhaneműek, gyógyszertár. Az ellátási díjban benne foglaltatott azonban a házi könyvtár és zongora használatának díja, az író- és rajzeszközök, valamint az orvosi tiszteletdíj.

Élelmiszereket beküldeni nincs megengedve, leszámítva a névnapokat.

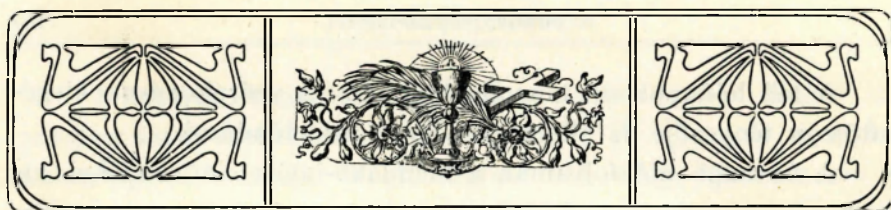
A téli hónapokban táncolni tanulnak. A szórakozások kiegészítője és tényezője az általuk rendezett szinelőadások.

A farsangi idő folyamán a bennlakó-intézet növendékei kis zártkörű mulatságot rendeznek, mely kedves órákat szerez nekik.

A tanítónő-jelöltek ezidő szerint az egész tanévet az intézetben töltik. A hazamenetelre engedélyt a husvéti és karácsonyi ünnepekre sem kapnak.

A nőzárda vezetősege azt óhajtja, hogy nevelési szempontból legalább 2 évet töltsenek az intézetben. — Évnegyedenként kettősevel meglátogathatják a városban lakó szülőket vagy azoknak helyetteseit, de estére mindig vissza kell térni az intézetbe. A növendékeket meglátogatni lehet vasárnap d. u. 5—6-ig külön tárgyalási termőkben.

XVI.

A tanítónőképző-intézet főtörekvése arra irányul, hogy növendékeit erkölcsös magaviseletre, őszinte, mély vallásosságra, szerény modorra, s igazi műveltségre nevelje, hogy azok társadalmi állásuknak mindig jobban megfeleljenek s hogy különösen a munkásság, szelidség erényével bírjanak a növendékek. Többször nyernek lelki oktatást; mert hiszen a női kedély is csak akkor mutatja fel az említett eredményeket. — A vallásos meggyőződésnek és hitéletnek kifejlesztésére és elősegítésére szolgálnak az intézetben szokásos vallási gyakorlatok, szív- és erkölcsnemesítő olvasmányok; a törekvéseket nemes útra térítő költeményeknek előadása, színműelőadások és ünnepélyeknek megtartása.

A növendékek a tanév egyik szakában (szeptembertől november 1-ig, husvétől év végéig) naponként jelen vannak az intézet templomában mondott ifjúsági szt. misén, a hideg téli hónapokban azonban csak vásár- és ünnepnapokon. Úgy a hétköznapi, mint a vásár- és ünnepnapi istentiszteleteken a növendékek énekelnek magyar és latin egyházi énekeket.

Az előadásokat mindig rövid imával kezdik és végzik. Halottak napján a gyász-istentiszteleten, szt. Balázs napján, a körmenelek alkalmával, hamvazó szerdán a vallásos szertartásokban részt vesznek.

A vallás-erkölcsi élet legfőbb tényezője lévén a szt. gyónás és áldozás: a növendékek évenként négyszer járulnak kötelezőleg

szentségekhez : u. m. a tanév elején, karácsony és husvét előtt és a tanév végén. A növendékek közül azonban igen sokan az előírt napokon kívül havonként, sőt kéthetenként járulnak az Úr asztalához, hogy lelküket táplálják és megerősítsék az angyalok eledelével. Ezenkívül úgy a polgári iskolából valamint a tanítóképző növendékei közül többen a szt. Alajos-ájtatosságot is végzik, szt. Alajos ünnepét megelőző hat vasárnapon keresztül. Az egyházi rendkívüli szertartáson is általában megjelennek a növendékek.

A tanítóképző növendékei minden vásár- és ünnepnapon szt. beszédet hallgatnak a szt. mise előtt az intézetben arra kijelölt teremben.

Ifjúsági szónokok 1895—1899. években a zárdaiskolai hitoktatók voltak; 1900—1907. években Szentkirályi István theologiai tanár; 1907. óta ismét a hitoktatók.

A pécsi tanítónőképző-intézet növendékeit a fegyelmi szabályok a szünidőben is kötelezvéen: tartoznak ők azoknak szellemében élni, s bárhol legyenek is, lelkiismeretbeli kötelességükké tétetik, hogy az illető plébános uraknál bemutatkozzanak a célból, hogy viselkedésük pontosan ellenőrizhető legyen. Isten házáat naponként látogatniok kell a szünidőben is. Júl. 16-án és aug. 15-én a szentségekhez járulnak, erről bizonyítványt kérnek, s így a plébánosok mind a szülőknék, mind pedig az intézetnek az ifjúság ellenőrzésében segédkezet nyújtanak.

★

A hitbuzgalom mélyítésére és szabályozására a tanítónőképző intézetben a Mária-kongregációt az intézet vezetősége mindjárt az első években életbe léptette.

A Mária-kongregáció-alapításának kérdése már több éve foglalkoztatta az intézet vezetőit, kik még b. emlékü Dulánszky Nándor püspöktől nyertek engedélyt arra, hogy az ifjúság körében a Mária-kongregációt meghonosítsák; ámde az isteni Gondviselés úgy látszik oly időre akarta ezt fenntartani, mikor a magyar társadalom megújhodására irányuló törekvés országos jelszóvá nőtte

ki magát és annyira általános eszmévé érlelődött, hogy annak megtestesítéséhez közreműködni kellett mindannak, aki vallását és hazáját igazán szereti.

Az intézet tantestülete még az 1900—1901. iskolai évben több tanácskozmányán foglalkozott a kongregáció eszméjével, élénk eszmecsere tárgyává téven annak megalapítására vonatkozó különféle körülményeket és módozatokat, úgy, hogy a szervezendő kongregáció szabályait 1901. november hó végén a megyéspüspöknek jóváhagyás végett felterjesztette, ki a Szeplőtelen Fogantatás ünnepén, december 8-án, jóváhagyásával ellátta.¹⁾

Az alakítás körébe tartozó kérdések közül első és legkényesebb volt: vajjon kik vétessenek fel a kongregáció tagjai közé s mi legyen a felvétel zsinórmértéke? Ennek eldöntése az alapítandó társulat jövőjére nézve nagyon fontos; mert ha rossz vagy tapintatlan kezdeményezéssel alakul meg, sokkal nagyobb kárt és visszahatást idéz elő, mint amennyi hasznót és eredményt várunk attól.

Abban állapított meg a felvételre vonatkozó eljárási mód, hogy csak azon intézeti növendékek kérelmezhetik a társulatba való felvételüket, kik viselet és szorgalom tekintetében nem esnek kifogás alá. Ezen elvi eljárásnak nyilvánosságra való hozatala által a IV. éves növendékek közül tizenegyen jelentkeztek a kongregációba való felvételre.

★

A tanítónőképző-intézeti Mária-kongregáció a szeplőtelenül fogantatott szent Szűz címe, illetve oltalma alatt áll. A bold. Szűz hathatós anyai oltalma mellett két olyan női szentet választott a kongregáció pártfogókul, kik, míg erényeikkel egyrészt példányképpül szolgálnak, másrészt származásuknál fogva a magyar női ifjúsághoz közelebb állanak; ezek magyarországi szent. Erzsébet és szűz szent Margít. Ezen égi pártfogók mellett az egyházi felsőbb-ség tekintélyével óhajtván erősíteni, felkérték a megyés püspököt a védnökség tisztjének elfogadására, ki azt el is fogadta.

¹⁾ A Mária-kongregáció és a leánynevelés. Irta Mayer György. Pécs, 1903.

A ZÁRDAÉPÜLETEK ÉS ISKOLÁK

(Időfelől a zárdatemplom mögött a tanítónőképző osztályai, jobbra a zárda, a templomtól balra a polgári iskola és külső elemi osztályok épülete, előtte a tanítónőképző internátusa.)

A kongregáció vezetése Mayer György karkáplán, intézeti hit-tanárra bízott. Az igazgató mellett nagy jelentőségű a felügyelő (praefecta), a két segéd (assistens) és a titkárnő, valamint legfőképp az ujoncmesternő állása, kik mint a tisztikar legelső tagjai, erénység és példaadás dolgában az igazgatónak minden tekintetben segítségére legyenek a társulati ügyek felvirágoztatásában. Ő kívülük nevez az elnök vagy választ a társulat még olyan és annyi számú tisztviselőt, amennyit a társulat igazgatása kíván. Így vannak tanácsosok, olvasók, pénztáros, zászlótartó, sekrestyések és könyvtárosok, kiknek mindegyike lelkiismeretesen végzi hivatalának teendőit a társulat szellemében és az alapszabályok szerint.

A társulat élete az időnkint tartandó gyűlésekben nyilvánul. A gyűlések közül különösen nagy fontosságuk az iskolai év elején a szabályok értelmében tartandó tisztújító gyűlések, melyeken az elnök irányítása mellett a társulati tagok új tisztviselői kart választanak. Hogy a legérdemesebb tagok kerüljenek az egyes hivatalok élére, e célból a szabályzat oly jogokat biztosít az elnöknek, melyeknél fogva a jelölteket ő terjeszti a választó gyűlés elé, mely a jelöltek közül azokat ülteti a tisztviselői székekbe, kik legtöbb szavazatot nyernek.

Ezekon kívül meg kell emlékeznünk még azon gyűlésekről is, melyeken a társulatra való felvételért folyamodók ügye kerül döntés alá. Ezen gyűléseken csak a legfőbb tisztviselőknak van helyük, kiknek szóbeli vagy írásbeli véleményét az elnök kikéri aziránt, vajjon a folyamodók érdemesek-e a felvételre, vagy sem.

A társulat tulajdonképeni életét azonban a heti ájtatossági összejövetelek képezik. Hogy ezek a különlegesség színezetével bírjanak s így a tagokat a köznapiasság színvonalából kiemeljék, nagyon kíváncs volt, hogy azok ne az intézeti templomban, hanem egy külön e célra berendezett kápolnában tartassanak, amely díszes oltárával a szeplőtelen sz. Szűz, és a védőszentek szobraival, valamint egész berendezésével odahasson, hogy a társulati tagok vallásos lelkületét nemcsak emelje, hanem azokat oly maradó benyomást gyakoroljon, hogy a későbbi években, bárhol legyenek is, arra élénken visszaemlékezzenek.

Midőn a társulati kápolnáról szólunk, meg kell emlékeznünk azon páratlan bőkezűségről, mellyel a nőzárdá főnöknője a kongregáció kápolna megteremtéséhez hozzájárult. A zárdatemplommal szomszédos oratorium helyisége ugyan megvolt, de annak a szent Szűz tiszteletére méltó kápolnává való átalakítása annyi költségbe került, amennyit csak egy, a bold. Szűz tiszteletéért buzgólkodó lélek tudott meghozni.

★

A szabályzat (6. pont) arra kötelezi a társulati tagokat, hogy a hét meghatározott napján — vasárnap délután 3— $\frac{3}{4}$ 4-ig — a kongregáció kápolnájában összegyülekezzenek az ájtatosságok megtartása végett. A vasárnapi összejövetelek a következő sorrendben tartatnak meg.

Miután a tagok meghatározott órában összegyöttek s mindenki rendes helyét elfoglalta, elnök az oltár zsámolyánál a Szt.-Lélek segítségül hívásával megkezdí az ájtatosságot, melynek folytatása gyanánt a felügyelőnő elimádkozza a hozzá tartozó imát és az év szakának megfelelő Mária-antifonát. Erre a tagok elnökkel együtt 2—3 percig tartó szentségimádást végeznek. Ennek végeztével egy Mária éneket énekelnek. Elnök elfoglalván székét a szent Szűz zsolozsmájából egy részt jelöl ki, melyet felváltva karban elmondanak. Az ima végzése közben irányító szerepe van a felügyelőnőnek és a két olvasónak. Zsolozsma után az elnök intelmi beszédet tart a társulati tagokhoz különös tekintettel a szt. Szűz élete és erényeire megjelölván azon eszközöket, melyek a hibák és rossz szokások legyőzésére, a bűnök kiirtására és főkép a tagok állapotának megfelelő erények elsajátítása, illetve gyakorlására vonatkoznak. Végül megjelöli a hét folyamán végzendő ájtatossági v. önmehtagadási gyakorlatot azon imaszándékkal együtt melyre összes heti imáikat felajánlják. Mire egy Mária-énekkal az ájtatosság véget ér.

A szabályzat 15-ik pontja úgy intézkedik, hogy a tagok havonként egyszer és lehetőleg minden nagyobb ünnep előtt a szt. gyó-

A KONGREGÁ CZIO KÁPOLNA OLTÁRA.

náshoz és áldozáshoz járuljanak. Amennyiben lehetnek oly tökéletesebb lelki életet élők, kik a havi szt. gyónás és áldozással meg nem elégednek, hanem többre vágnak: ilyeneknek alkalom adatik arra, hogy a kötelező havi gyónáson kívül kéthetenként járulhassanak az Úr asztalához; ami azonban senkire kényszerítő hatással nincs, hanem mindenkinek teljes szabadságára bízatik. A tagok gyóntatása és áldozása mindenkor a kongregáció kápolnájában történik.

Végül, hogy a tagok a kongregáció áldozásaiban és a római szentszék által idők folytán engedélyezett bucsúban részesüljenek, gondoskodni kellett arról, hogy Mária-kongregációnk a rómaihoz, mint a „Congregatio primaria“-hoz csatoltassék, illetve abba bekebelezessék. A bekebelezés 1902. május hó 17-én szabályszerűen meg is történt, mit a kongregációnak római egyesítési- és bucsú-okmánya örök időkre igazol.

★

A kongregáció egy éves nevelésének némi sikerét és eredményét már is tapasztalat útján élvezte, hogy az intézetből távozott tagok 1902. évi december 8-án, a mint a kongregációnak főünnepén kivétel nélkül mindnyájan meggyóntak és megáldoztak és a bold. Szűznek tett fogadalomszerű ígéretüket megújították, minek megtörténtéről valamennyien írásbeli értesítést küldöttek a kongregáció elnökéhez. Azon tagok pedig, kik a mult évben végzetek közül a város területén állandóan tartózkodnak, a legtöbb heti ájtatosságon — mint körülményeik engedik — megjelennek és havi szt. gyónásaikat és áldozásaikat a tagokkal együttesen végzik a társulati kápolnában, úgyszintén példásan részt vesznek az ünnepeken.

★

Hogy az intézeti kongregáció állapotáról teljes képet nyujtsunk, röviden felsoroljuk a kápolna felszerelését.

A kápolna legfőbb díszét a románstílű oltár képezi az Immaculata, magyarországi szt. Erzsébet és boldog Margit remek szobraival, melyek együttesen Jiratkozó Albin művészetét dicsérik. A kongregáció rendelkezik ezenkívül az istentisztelet végzéséhez szükséges fehérneművel és misemondó ruhákkal 5 színben. melyekből 5 miseruhát Walter Antal praelátus kanonok úr jószágából a pécsi székesegyháztól, egy szép kivitelű Mária-kazulát pedig Deiler József egyházi ruhakészítő cégtől kapott ajándékba. Van a tagok neveinek feltüntetésére díszes táblája, aranyozott ezüst kelyhe és aranyozott bronce áldoztató kelyhe. A kápolna berendezéséhez sorolhatjuk még a szép faragású tölgyfa szószéket, zászló-szekrényt és két gyóntató-széket.

A kongregáció vezetőségének főgondját képezte az is, hogy a társulati tagok részére könyvtárt létesítsen. És valóban kiváló siker kísérte e törekvést. Ugyanis alig, hogy az eszme megérlelődött, már is számosan akadtak, kik adomány-könyveikkel hozzájárultak a könyvtár megalapításához, úgy, hogy 1903. január hóban megkezdett ezirányú gyűjtés meglepő eredményt mutatott fel; egy hónap múlva 230 kötetből álló könyvtár állott a tagok rendelkezésére, melyhez a beszerzett új könyveket leszámítva, a következő jószívű adományozók járultak és pedig: Hetey Sámuel megyés püspök 8, Hanny Gábor prael. kanonok 43, Walter Antal prael. kanonok 3, Szeifritz István prael. kanonok 2, Wajdits Gyula kanonok 3, dr. Rada István veszprémi kanonok 7, Magenheim József apátplébános 12, Liebbald Lajos káplán 8, Ábrahám István 10, Angszter Józsefné úrnő 15, a pécsi kath. Kör 38, Buday Dezső dr. 7, Mosonyi Dénes dr. 2 kötetet adományoztak, melyek együttvéve 4 szakaszból állnak, u. m. hitbuzgalmi, vallástudományi, szépirodalmi és történeti, útleirási szakaszból.

Végül pénzadományban részesültünk Hanny Gábor, Szeifritz István c. püspök, prael., Spiesz János apátkanonok, Döbrössy Alajos kanonok, Wajdits Gyula kanonok és Hanuy Ferenc dr. tanár uraktól és a pécsi oltár-egylettől.

A könyvtár jelenleg 300 kötetből áll.

A kongregáció életműködésének főbb momentumai közül néhányat e helyen felemlítünk.

DULÁNSZKY MÁRIA.

A kongregáció egyik legemlékezetesebb eseménye azon fényes ünnepély volt, mely 1902. december 8-án folyt le a kongregáció kápolnájában. A bold. Szűz szeplőtelen fogantatásának napjához, mint a társulat legfőbb ünnepéhez, a tagok méltókép készültek az által, hogy 9 napi novéna után az ünnep előestéjén mindnyájan meggyóntak és napján a kápolnában mondott szent mise alatt példás buzgósággal megáldoztak.

Délután 5 órakor volt a társulat új zászlójának felszentelése és 17 jelöltnek felavatási ünnepélye. A kápolna virágözönben és fényárban úszott; a tagok fehér ruhába öltözöttek, koszorús fátyollal fejükön várták az ünnepi szertartás megkezdését. Az ünnepély programja a következő pontokból állott: A Szent Lélek segítségével hívása után nagys. és főt. Wajdits Gyula kanonok-plébános, intézeti igazgató rövid beszédben kifejtve az ünnep kettős nagy jelentőségét, megáldotta a társulat gazdag arany hímzéssel díszített, gyönyörű fehér selyem zászlóját, mely egyik oldalán a szeplőtelen Szent Szűz, másik oldalán pedig magyarországi szent Margit olajfestésű képét viseli ezen körítal: „Szeplőtelen Szent Szűz, könyörögj érettünk!” — „Szűz szent Margit, esedezzél érettünk!” A zászló rúdjaára alkalmazott szalag fehér- és égkek színben az aranyhímzés művészetének valóságos műremeke.¹⁾

A zászlóanya tisztét Dulánszky Mária úrhölgy vállalta magára, ki a társulat remek kivitelű zászlóját kiváló bőkezűséggel készíttette.²⁾

A zászlószentelés után 17 jelölt lépett az oltár elé égő gyertyával kezükben, hogy az ünnepélyes ígélet és hitvallás letétele után átvegyék a társulat kék selyemszalagon függő szentelt érmét; mely után a régi tagok megújították fogadalmi ígéletüket és a feledhetetlen emlékü ünnepély a Magnificat énekével véget ért.

¹⁾ A zászlószalag egyik oldalán a következő jelmondat van arannyal kihimezve:

„Áldott a tisztaság szépséges Arája,
Boldog, ki életét, üdvét bizza rája!”
(Virág Ferenc).

²⁾ 900 koronáért Deiller József egyházi ruha-készítőnél.

A tanítónőképző-intézeti Mária-kongregáció első tisztikara és létszáma ez volt :

Fővédnök : heteyi Heteyi Sámuel pécsi megyéspüspök. Elnök : Mayer György succentor, tanítónőképző-int. hitoktató. Igazgató : Szabó Mária Xaveria zárdanő. Zászlóanya : Dulánszky Mária úrnő.

Elöljárók : Felügyelő : Koszter Mária. I. segéd : Eibach Mária. II. segéd : Romeisz Katalin. I. titkár : Akantisz Róza. II. titkár : Bereczky Júlia. Újoncmesternő : Hellmich Mária. Tanácsosok : Walde Valeria, Klettinger Mária, Kayser Laura, Hanel Ida. Tisztviselők : Pénztáros : Pillepich Edith. Sekrestyések : I. Schaffer Teréz, II. Steindl Mária. Olvasók : Klapp Józsa és Miller Mária. Zászlótartó : —. Könyvtáros : —. Rendes tagok : Hiller Gizella, Ketterer Mária, Decleva Ilona, Osztrich Stefánia és Fischer Mária. Jelölt : 20.

A Mária-kongregáció jelenlegi tisztikara pedig a következő :

Elnök : Kiss Lajos.

Igazgató : Szabó M. Xaveria.

Felügyelő : Grosch Margít.

I. segéd : Kulmann Anna.

II. „ Sárkány Margít.

I. titkár : Innfeld Stefánia.

II. „ Takács Etelka.

Újoncmesternők : Papp J., Poszek F.

I. tanácsos : Pálfi Mária.

II. „ Hunyadi Terézia.

III. „ Heckinger Valeria.

IV. „ Balatonyi Mária.

Péntáros : Steindl Anna.

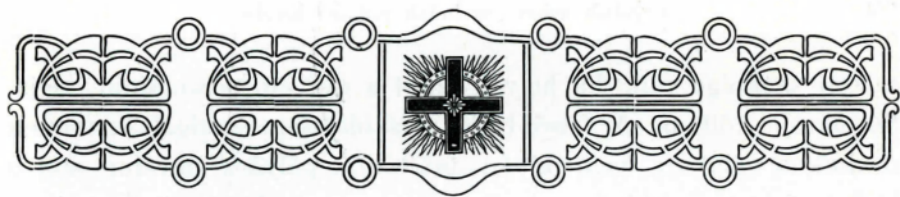
Könyvtárosok : Fuchs E., Tarlós V.

Sekrestyések : Valentin M., Eröss V.

Olvasók : Vas Sarolta, Sárkány A.

Zászlótartó : Prángárt Margit.

XVII.

Nőnevelésünk egy nagy fogyatkozását érezték hosszú időn át városunkban szülők és tanférfiak egyaránt. Évek óta hangzott a panasz, hogy nincs oly leánynevelő intézetünk, mely abszolút becsű műveltséget adna a gondjaira bízott növendékeknek. Azt a magasabb műveltséget, amely nem igazodik egyes társadalmi osztályok kívánságai és szükségletei szerint; amely nem akar — legalább elsősorban nem — előkészítője lenni bizonyos életpályáknak, hanem a mely önzetlen: mind az ismereteket, mind a képességeket önmagukért, a szép élet szükségletekép áhítja.

Vannak iskoláink, amelyek a szélesebb néprétegek számára kitágítják az ismeretek elemi kereteit; magasabbra emelik azt a nézőpontot, honnan világosabban látni a dolgok összefüggését és jobban áttekinthető az élet rendje. Vannak iskoláink melyek a súlyossá lett élet anyagi nehézségének leküzdésére segítenek. De nem volt olyan nőiskolánk, amely kiemelkedve az egyetemesség elmosódó kereteiből, határozottabb, biztosabb perspektívát nyitott volna a folyton izgatott, a férfiénál nem kevésbé szomjas női szellemnek. Nem volt olyan iskolánk, amely feladatául tekintette volna a lehetőség szerint kiegyenlíteni azt a különbséget, amely a mai férfi és nő képzettsége műveltsége között, van.

Ilyen iskola a felsőbb leányiskola. A nőnevelésben ugyanazt a helyet foglalja el, mint a középiskola a fiúk tanításában. Ez sem készít elő bizonyos szakszerű foglalkozásokra, hanem nyújt annyit, amennyire a modern műveltségű embernek minden körülmények

között szüksége van, ha helyét, mint a művelt társadalom tagja, be akarja tölteni. A felsőbb leányiskola sem szolgál közvetlen praktikus célokat. Nem kíván tanítónői pályára nevelni, sem a kereskedelem vagy ipar számára, hanem „alkalmat akar nyújtani arra, hogy benne társadalmunk nőtagjai nemük sajátossága és a társadalmi jelen viszonyoktól feltételezett s élethivatásukra szükséges általános műveltséget szerezhessenek.”¹⁾

A felsőbb leányiskola tulajdonképeni megalapítója maga a tanügyi teendőiben is fáradhatatlan főpásztor, Zichy Gyula gróf. Már püspökségének elején mindjárt nyilvánvalóvá lett, hogy az *instaurare omnia in Christo* jeligével megindított főpapi működésének keretében kiváló helyet nyert az egyházmegyei tanításügy felkarolása, szervezése, fejlesztése. Rövid kétévi működése alatt több mint 20 kath. elemi iskola épült (pl. Dunaszekcsőn, Sásdon, Szent-Lőrincen, Megyefán, Kisvejkén stb.), melyeknek költségei az ő bőkezű adományai és hitközségi hozzájárulás révén több százezer koronára rugnak. Megalapította a pécsi egyházmegyei kath. tanítóegyesületet, melynek ő a védnöke. Újjászervezte az egyházmegyei tanfelügyelőséget, melynek ügyforgalma évi 5000 számra emelkedett. Ismét rendezte a tanítóképző tanári karának fizetését, mely anyagi felszerelésével és tantestületével a legkitünőbb intézetek között foglal helyet. Rendezett slójd-kurzust. Tanítói számára, a tanítói kötelességérzetnek és egyébként a lélek fölfrisítésére és rendbentartására évről-évre szent gyakorlatokat tartat. Tanügyi fáradozása azonban megyéjének határán is túlterjed: az országos kath. egyetemes tanítógyűlés védőelnöke, elnöke továbbá a kath. tanítók országos bizottságának és tagja az országos kath. közoktatás-tanácsnak.

Az oktatás és nevelés iránti ily arányú érdeklődésébe és fáradozásába belekapcsolta a nőzárda iskoláinak ügyét is. Az egyik (belső) polgári iskola helyett az ő fáradozása révén sikerült a felsőbb leányiskolát szervezni. Ismételten közbenjárt a tanügyi kor-

¹⁾ A nőzárda iskoláinak 1908. évi Értesítője. (18. oldal.)

GRÓF ZICHY GYULA DR.,
pécsi püspök.

mánynál ezen iskola ügyében; a kezdet nehézségei alatt észlelt csüggedést megszüntette és az iskolát határozott kézzel a megalkulás útjára vezette, mely sok biztató jellel kezdte meg pályafutását.

★

A felsőbb leányiskola hat osztályból áll. A négy alsóbb osztály meglehetősen kerek befejezettségben nagyjából ugyanazon ismereteket adja, amelyeket a polgári iskola nyújt, azzal a különbséggel, hogy általán nagyobb szerep jut benne a nyelv- és irodalom tanításnak, nemcsak a nemzetinek, hanem az idegennek is: a francia nyelvet már az I. osztálytól kezdve rendes tantárgyai közé veszi fel, az angol nyelv pedig már a III. osztályban, mint rendkívüli tantárgy szerepel.

A két felső osztály az alsó tagozatban szerzett ismeretkör mélyítésére, kibővítésére szolgál olyképen, hogy — a klasszikus nyelveket nem számítva — összevont formában a gimnázium felső osztályainak anyagát nyújtja, mind az irodalmi, mind a reális tudományokból. Ép ezért ezen osztályok főbb tárgyait nem, mint az alsó osztályokban, polg. iskolákra képesített tanítónők, hanem középiskolai tanári oklevéllel bíró tanerők adják elő.

Emellett persze alkalmazkodik az iskola a pozitív életviszonyokhoz is; gondja kiterjed azokra a praktikus ismeretekre és kézügyességére is (háztartás, kézimunka, rajz, festés stb.), amelyeket a művelt nőtől feltétlenül megkívánhatunk.

Tehát nem tudományosságot negélyező, még kevésbbé tudákos nőket akar a felsőbb leányiskola nevelni, hanem a modern kor szintjén mozgó, kerek egészet alkotó s részeiben összehangzó műveltséget akar az intelligens női nemzedéknek adni, úgy, hogy — mint a minisztériumtól kiadott Szervezet mondja — „ezen összehangzatos műveltségükből, mint alaphól, majdan határozott életnézetük és szellemi önállóságuk fejlődhessék ki, s hogy magasabb műveltségű, a hazát szerető, s hivatásukat minden körülmények közt jól felfogni és betölteni tudó nőkké váljanak.“

A felsőbb leányiskola az első osztályba a befejezett tizedik életévvel veszi fel növendékeit az elemi népiskola IV. osztályának sikeres elvégzése után. A többi osztályokba vagy az előző osztályok bizonyítványa, vagy (megfelelő életkor mellett) felvételi vizsgálat alapján lépnek fel a növendékek. Ez alól kivételt tesznek a nyilvános polgári leányiskola IV. osztályát végzett tanulók, kik akadálytalanul lépnek a felsőbb leányiskola V. osztályába, ha kimutatják, hogy a francia nyelvet a felsőbb leányiskolák tantervében előírt mértékben tanulták. Újabb intézkedés szerint azonban az ilyen növendékek a felvételi vizsgálat, esetleg a francia nyelv tanulása alól fel is menthetők.

Bár nem előkészítés a felsőbb leányiskola célja, a gyakorlati élettől való kapcsolatát megtartja annyiban, amennyiben a IV. osztály sikeres elvégzése után a növendékek a tanítónőképző I. vagy a gimnázium V. osztályába, a VI. osztály után a tanítónőképző III., vagy a gimnázium VII. osztályába léphetnek át, természetesen a törvényben előírt feltételek mellett és az 1906. évi 15460. sz. min. rendeletben előírt különbözeti vizsgálat után.

Rendtartásában a felsőbb leányiskola a többi magyarországi középiskolák szerint jár el. Az iskolai év szeptember elsején nyílik meg s június második felében fejeződik be. Az év két időszakra oszlik. Az első időszak végén (jan. 31.) Értesítőkkal tudósítja az iskola a szülőket a tanulók magaviseletéről és előmeneteléről. Az év végén a növendékek bizonyítványt, a VI. osztályt végzők „Végleges bizonyítványt“ kapnak, mely az iskolában tanult összes tárgyak átlagos osztályzatát feltünteti.

A róm. kath. felsőbb leányiskolákon az állami felügyeletet a Vallás- és Közoktatásügyi Minisztériumtól kinevezett külön miniszeri biztos gyakorolja.

Főbb vonásokban ezek mutatják annak az új iskolának be rendezését és törvényszerű hivatását, melyet Zichy Gyula, gróf, megyéspüspök úr Óméltóságának erős akaratú támogatásával a Miasszonyunkról nevezett női Rend lelkes áldozatkészsége ezen évben városunk és környéke intelligens leányai számára megnyitott. Feladatának teljesítésében arra a világnézetre támaszkodik,

amely nagyra fejlett mai kultúránk alapja; mert a nagyobb műveltség áldásait természetyszerűleg nem érlelhetik más fény- és hőforrások, mint amelyek azt a fejlődésre képes magból életre hívták: az evangélium energiái. Haladásunk jégmezőkre visz, ha letér a keresztény szeretet napsugaras ösvényeiről. Életet rontunk, ha a modern fejlődés eredményeit nem az Isten gondolatainak tisztább megértésére használjuk. Nyugalmat, békét, boldogságot bontunk, ha a természetes ismeretek erejére támaszkodva előítéletek nyugózik a szellem szabad szárnyalását és eltorzult világfelfogásunkból hiányzik az Eszme tisztelete.

Pedig az észnek ezt a pártütését éppen napjaink sok tünetében szemléljük. Különös áramok keringenek az ideák világában. Merész újítók a régi hagyományok csődjét hirdetik. Gaz veri fel a hitnek lépcsőit, a földre szegeződik a remény és hiú rongyokkal cifrálkodik a szeretet. Az isten-gyermeki öntudat e csillogó vonásai nélkül ijesztővé lesz minden ember, tanulatlan és tudós, munkás és úr egyaránt; de szépségből legtöbbet veszít a nő, kinek értékes lelki tartalmát éppen e szép erények eleven érzéke teszi.

S ha meggondoljuk azt a nagy befolyást, melyet a nő, mint leány, hitves és anya az egyetemes felfogás kialakítására gyakorol — hiszen az ő térdein fejlődik az emberiség —, akkor megértjük, miért szükséges a harmonikus élet, a társadalmi boldogság szempontjából, hogy a női nemzedék már zsenge korában oly eszközökből nyerje táplálékát, amely eszmék az ember természetének megfelelően nemcsak az anyagra vetnek világosságot, hanem kifejítik gondolatainkat az örökkévalóság sémáiba; amely eszmék nemcsak az öntudatos, szép élet, hanem a jó halál problémáira is adnak megfelelő magyarázatot; amely eszmék átölelik az egész életet s így egyedül képezhetik az egyéni és társadalmi egyensúlynak alapját.¹⁾

Minden iskolának ebben rejlik magasabb rendű hivatása; a felsőbb leányiskoláé pedig azzal lesz még nagyobbá, mert célja az intelligens női elemet előkészíteni az életre, az intelligens női

¹⁾ A nőzárda iskoláinak 1908. évi Értesítője. (20. oldal).

elemet, amely jobban megérzi a mai kor lázongó vérének lüktetését és jobban áhítja a megnyugtató feleletet a szellemi és anyagi élet annyi ellenmondására, töprengésére, aggályára.

Ez a pécsi nőzárdai felsőbb leányiskola programja.

★

Az 1907/8. évben az intézet főhatósága az I. és V. osztályt nyitotta meg. A szeptemberi beíráskor az I. osztályba 15, az V.-be 20, összesen 35 növendéket vettek fel.

	Osztály		Összesen
	I.	V.	
Beiratkozott az év elején	15	20	35
Ezek közül rendes tanuló	15	20	35
„ „ magántanuló	—	—	—
A beírt tanulók közül kimaradt	—	1	1
Év végén nyilvános vizsgálatot tett	15	19	34
Felsőbb leányiskolából jött	—	2	2
Polgári iskolából	—	17	17
Elemi iskolából	15	—	15
Összesen :	15	19	34
Vallásra nézve:			
Római katolikus	15	10	25
Evangélikus református	—	1	1
Ágoston-hitvallású evangélikus	—	1	1
Izraelita	—	7	7
Összesen :	15	19	34
Anyanyelvre nézve:			
Magyar	15	19	34
Német	—	—	—
Összesen :	15	19	34

Révy Ferenc, miniszteri biztos november hó 6. és 7-én látogatta meg első ízben az iskolát, beható megfigyelés alá vevén ennek szellemi és anyagi állapotát. Tapasztalatait a nov. 7-én tartott gyűlésen közölte az intézet vezetőségével és tanítótestületével, jóakaró, bölcs tanácsokkal jelölve meg egyuttal azon törvényszerű módokat, melyekkel a felsőbb leányiskola életképessége és felvirágzása biztosítható.

Az újítás szokatlansága, a modern iskola kényeskedő követelményei természetszerűleg sok aggodalmas nehézséget támasztottak, de céltudatos akarat s áldozatos lelkesedés csökkentette e nehézségeket. A Rend az új iskola céljaira megfelelő modern épület emelését határozta el, Zichy Gyula, gr., megyéspüspök úr Óméltósága pedig 1908. márc. 13-án 1050. sz. a. kelt rendeletével Frantich Ágoston székesegyházi kanonok urat, az eddigi igazgatót a felsőbb leányiskola püspöki hitbiztosává, Bitter Illés, ciszt. r. főgimn. okl. r. tanárt annak igazgatójává nevezte ki. Az új igazgató, ki eddig az V. osztályban a német nyelvet tanította, ugyanebben az osztályban a magyar irodalmat vette át, míg a fizika tanítását Magdics Gáspár, ciszt. r. főgimnáziumi tanár tanította. A többi tárgyakat 2 pécsegyházmegyei hitoktató, 4 polg. isk. okl. tanítónő, 1 polg. isk. tanítónőjelölt, 1 francia nyelvmesternő és 1 tornatanítónő, adták elő.

Az így ujja szervezett iskolát április 6. és 7-én Révy Ferenc miniszteri biztos meglátogatván, s az átmeneti intézkedések folytán teremtetett állapotokat megfelelő alapnak találván, amelyen az intézet tovább fejleszthető és a törvény követelményeinek megfelelő módon kiegészíthető, mind ezekért az intézkedésekért, mind az iskolában látott kiváló rendért és szép tanulmányi eredményért őszinte köszönetét és szíves elismerését fejezte ki. Felterjesztésére a Vallás- és közoktatásügyi m. kir. Miniszter 1908. április 29-én 48096. sz. a. kelt rendeletével az I. és V. osztálynak az 1907—8. iskolai évre megadta a nyilvánossági jogot.

Belső életében a felsőbb leányiskola általán a Rend polgári és tanítónőképző-intézeteinek szokásaihoz és szabályaihoz simult. Ezekkel együtt tartotta a beírást, az ifjúsági ünnepélyeket, velük együtt vett részt az istentiszteleteken, a lelki szentgyakorlatokon, és körmeneteken, ezekkel együtt végezték növendékei szentgyónásikat és szentáldozásaikat.

Külön tartotta azonban a tanítótestület a középiskolai Rendtartásban előírt módszeres, ellenőrző és osztályozó tanácskozmányokat, melyeken a növendékek magaviseletének és szorgalmának, erkölcsi és szellemi fejlődésének megfigyelése mellett iparkodott a

A FELSŐ LEÁNYISKOLA ELSŐ ÉVI TANTESTÜLETE.

FŐHATÓSÁG:

Mélt. és főt. ZICHY GYULA, gr., dr., megyéspüspök úr.

FELÜGYELET:

Püspöki hitbiztos: FRANTICH ÁGOSTON, székesegyházi kanonok-plébános. — Miniszteri biztos: dombovári RÉVY FERENC, a budapesti VI. ker. áll. felsőbb leányiskola igazgatója és a római katolikus felsőbb leányiskolák miniszteri biztosa.

TANÁRI TESTÜLET:

Sorszám	N é v	Tantárgy, melyet tanított	Melyik osz- tályban?	Heti órának száma	Tanári évei- nek száma	Az intézet- ben viselt egyéb tiszt- sége
1.	Bitter Illés, ciszt. r. főgimn. okl. r. tanár.	Magyar nyelv	V.	4	18	Igazgató.
2.	Frank Mária Paula, polg. isk. okl. tanítónő.	Földrajz, Történelem	I. V.	6	22	Az ifjúsági könyvtár és a tört. gyűjte- mény őre.
3.	Gritzmann M. Foureria, polg. isk. okl. tanítónő	Ének	I. V.	2	8	
4.	Kiss Lajos, pécs-egyházmegyei áldozópap.	Vallástan	V.	2	11	Hitszónok.
5.	Magdics Gáspár, ciszt. r. főgimn. okl. r. tanár.	Természettan	V.	2	17	A természettani szertár őre.
6.	Máhl. M. Augusztá, polg. isk. tanítónő	Természettan, Mennyiségtan	V. I. V.	10	12	Az V. oszt. fő- nöke és a ter- mészettan szertár őre.
7.	Németh M. Filoménia, polg. isk. tanítónő	Geom. rajz, Rajz	I. V.	4	10	A rajzszertár őre.
8.	Peytrignet M. Gabriella	Francia ny., Kézimunka	V. V.	5	5	
9.	Raab M. Szalézia, polg. isk. okl. tanítónő.	Magyar ny. Német ny., Kézimunka, Szépírás,	I. I. V. I. I.	13	22	Az I. oszt. főnöke.
10.	Schäfer József, pécs-egyházmegyei áldozópap.	Vallástan	I.	2	7	Tanárszéki jegyző.
11.	Wéber M. Aquinata, okl. tanítónő.	Testgyakorlás	I. V.	4	15	A tornaszert- tár őre.

nevelésben és tanításban követendő eljárást egyöntetűvé tenni. E célból külön értekezleten is foglalkozott az egyes szakok pædagogiai és didaktikai kérdéseivel.

A tantervben megszabott anyagot a két osztály számára kidolgozott állandó tanmenet szerint teljesen elvégezték.

Fegyelmi tekintetében is a polgári iskolának, illetőleg a tanítóképző-intézetnek szabályai voltak irányadók. Fegyelmi szabályokat egyébként — hál' Istennek — nem igen kellett még említeni sem. A művelt növendékek megértették a célt, amely őket az intézetbe hozta, s a legelső szóra is komoly értelmességgel, jókedvű készséggel fogadták és követték a felvilágosító, irányító tanácsokat.

A tanulmányi eredmény is jó. A Szervezet szándékai szerint járt el a tanítótömeg, amikor nem holt ismeret-tömeget akart a tanulók lelkébe zsufolni, hanem annyit és azt, amennyi és ami a nőknél már különben is nagyobb mértékben meglevő szép, igaz és jó érzékét táplálni és helyes irányban fejleszteni alkalmas; amennyit és amit a rendelkezésre álló idő alatt, a növendékek előképzettsége és gyengédebb testszervezetük mellett kellő alapos-sággal meg lehet tanítani, még pedig úgy, hogy a tanultakat meg-értsék s adandó alkalommal megfelelő biztossággal alkalmazni is tudják. A tanítótömeg lehetőleg arra törekedett, hogy a tanulás súlypontja az iskolára essék s ott a tananyagot közösen annyira feldolgozzák, hogy házi munkául az anyag átismétlésénél vagy egyszerű alkalmazásánál egyéb ne maradjon. — Ezen didaktikai eljárásnak s a növendékek figyelmes buzgóságának tulajdonítható felmutatott szép eredmény.

A felsőbb leányiskolát, mely az 1907—8. iskolai évben az I. és V. osztálylyal nyílt meg, fokozatosan fejlesztik tovább. Az 1908—9. iskolai évben a II. és VI. osztály nyílik meg, úgy, hogy már négy évfolyam lesz: I., II., V. és VI. Hogy az iskola mindenben megfelelően szép hivatásának, s mindenben azzá legyen, ami lenni akar: az intelligens női nemzedék felsőbb iskolája, a felsőbb leányiskola céljaira a mostani iskolaépület folytatásakép külön szárnyat emelnek, melynek mind osztályait, mind torna- és rajztermét a modern

pedagógia követelményei szerint fogják fölszerelni. Zichy Gyula gr., dr., megyéspüspök úr Őméltósága a berendezés költségeire 4000 koronát volt kegyes adományozni. Adja a jó Isten, hogy Őméltósága erősödni, fejlődni és virágozni lássa sokáig ezen intézetet, melynek megalapozásában annyi jószággal és tetterővel volt a nőzárda segítségére. Az épület 1908. év nyarán teljesen elkészül, úgy, hogy az előadásokat Isten segítségével már szeptemberben az új épületben kezdhetik meg.

A nyilvános polgári leányiskola IV. osztályát jó sikerrel végzett tanulók, mint már fentebb említettük, a felsőbb leányiskola V. osztályába akadálytalanul fölléphetnek, ha francia nyelvben való jártasságukat felvételi vizsgálaton igazolják. A miniszteri rendelet értelmében az ily növendékek a francia nyelv tanulása alól esetleg fel is menthetők; hogy azonban e kedvezményt senkinek se kelljen igénybe vennie, átmenetileg az V. osztály növendékei 2 fokozatban (kezdők és haladók) fogják a francia nyelvet tanulni. Így mi akadály a sincs ezidő szerint a polgári iskolából való átlépésnek.

★

A zárdaiskolák ismertetésében meg kell emlékeznünk az immár megszűnőfélben levő belső polgári iskoláról is.

A zárdában lakó és megfelelő korú növendékek még az 1899/900-dik a külső polgárit látogatták. Ezt azonban a zárda vezetősége sem nevelési sem egészségi szempontból nem találta megfelelőnek. A külső polgári osztályok ugyanis túlnépesek voltak, nem lehetett annyit foglalkozni a belső növendékekkel, mint kellett volna; azonfelül a folytonos érintkezés a külső növendékekkel az egységes nevelés érdekeit gátolta. De főleg egészségi szempontból látta a zárda vezetősége szükségét annak, hogy a bennlakó növendékek teljesen elválasztva a bejáróktól, részesüljenek az oktatásban.

Ezen célból a főnöknő Hetey Sámuel megyéspüspökhöz felterjesztést intézett azon engedélyért, hogy a zárda vezetősége a bennlakó növendékek részére külön négy osztályból álló polgári

BENNLAKÓ POLGÁRI ISKOLAI NÖVENDÉKEK TANTERMÉ.

iskolát létesíthessen. A megyéspüspök az 1900. év folyamán az osztályok felállításához az engedélyt megadta.

Most a főnöknő két megfelelő nagy és világos tantermet a kor igényeinek megfelelően 4000 kor. költségen bebutoroztatott, azonkívül egy 600 kötetből álló könyvtárt létesített a növendékek részére, 1200 kor. értékben. A szükséges tanszerek beszerzésére 676 koronát fordított. Így a teljesen felszerelt iskolában kezdették meg az 1900/1. tanévet Kelemen László dr. kanonok igazgatása alatt.

A BENNLAKÓ POLGÁRI ISKOLA ÁTTEKINTÉSE.

Tanév	Osszályok	Igazgató	Hittanár	Osztályfőnökök				Növendé- kek száma
				I.	II.	III.	IV.	
1900/1	I—IV.	Kelemen László dr.	Virág Ferenc	Graf M. Alexia		Frank M. Paula		38
1901/2	I—IV.	"	Ábrahám István	"		"		38
1902/3	I—IV.	Wajdits Gyula	"	Gritzmann M. Foreria		Graf M. Alexia		45
1903/4	I—IV.	"	dr. Sípos István	"		"		50
1904/5	I—IV.	"	"	"		Máhl M. Augusztá		50
1905/6	I—IV.	"	"	"		"		46
1906/7	I—IV.	Frantich Ágoston	Schäfer József	"		Frank M. Paula		49

A tanári kar következőkép alakult meg: Virág Ferenc tanította a vallástant, Frank M. Paula tanította a földrajzt, történetet és alkotmánytant. Gritzmann M. Foureria a magyar nyelvtant ter-

mészetrajzot és háztartástant. Angster Elza tanította a mennyiség-tant, fizikát és vegytant. Graf M. Alexia a német és francia nyelvet és Kretsmann M. Annunciata a szabadkézi rajzot és kézimunkát. Raab M. Salesia tanította a nevelést, zenét és éneket. Frank M. Paula a földrajzot. Graf M. Alexia a német és francia nyelvtant, Mayer M. Ignatia a kézimunkát. Hemmerich K. a tornát.

Az 1901/2. tanévben változás állott be a tanári karban. Virág Ferenc hittanár helyébe, aki papnevelő intézeti előljáró lett, Ábrahám István karkáplán lépett. M. Annunciata felügyelőnő pedig betegsége miatt volt kénytelen visszavonulni. Helyét M. Paula foglalta el. Angster Elza gyengélkedése folytán szintén megszűnt tanítani; helyébe Máhl M. Augusztia lépett.

A belső elemi és polgári iskolai növendékek napirendje átlag megegyezik a tanítónőképző intézet internátusának napirendjével; de a szorgalmi időben és felkelésben enyhébb. Részletesen pedig a következő: $\frac{1}{2}$ 6 felkelés, $6-\frac{1}{2}$ 7 tanulás, $\frac{1}{2}$ 7 reggeliimádság, utána reggeli, 7-kor szentmise, 8—12-ig rendes előadás, 12-kor ebéd, utána felüdülés, $1-\frac{3}{4}$ 2-ig előkészület az iskolára, 2—4-ig rendes előadás, 4-kor ozsonna, felüdülés, $5-\frac{1}{2}$ 6-ig nagyobbaknak kézimunka, $\frac{1}{2}$ 6-kor vacsora, felüdülés, $\frac{3}{4}$ 7—8-ig tanulás, 8-kor esti ima és lefekvés.

A zárdai belső polgári iskolában (a tanítónőképzői Mária-kongregáció mellett) az 1903—4. iskolai év folyamán szintén kongregáció keletkezett. Hosszabb idő óta táplált forró óhajlás volt, hogy a kongregáció áldásaiban és kegyelmeiben a belső polgári iskolai növendékek is részesülhessenek. Hiszen a hitélet mélyítésére, az öntudatos vallásosság emelésére évszázadok óta hathatósaknak bizonyultak a kongregációk, Lehetett remélni, hogy itt sem fog elmaradni az eredmény. Hiszen ha valaha, különösen napjainkban van szükség a keresztény nevelés e fontos tényezőjének alkalmazására, hogy a jövő családanyák felülről eredő világosságot, erősítő kegyelmet nyerjenek, hogy a magasztos hivatást a szt. Szűztől tanulják, — hogy a növendékek tökéletes, művelt, iskolájában a társadalomnak és erkölcsi életnek megújhódásában közreműködő magyar nőkké alakuljanak.

Czernohorszky József polgári iskolai hitoktató fáradozása által 1903. dec. 5-én szabályszerűen meg is alakult a kisebb Mária-kongregáció, melynek vezetését a hitoktatói karban beállott változások folytán csakhamar Sipos István dr. vette át. Tagjai a belső polgári iskola II., III. és IV. osztályú tanulói közül kerülnek ki. Az egyházhatósági engedély 3405/1903. számú leirattal adatott meg. A római anyakongregációval való egyesítés is megtörtént. A nagy buzgósággal megkezdett társulat lankadatlanul folytatta működését egész éven át. Minden szombaton összejövetelt tartott a kedves, szép kongregáció-kápolnában; gyakran volt közös szent gyónás és áldozás, és pedig havonként kötelező; a folyó ügyek vezetésére több gyűlés és tagfelvételi ünnepély tartatott. Megható dolog volt, mikor 1904. február 2-án és május harmadik vasárnapján a felveendő jelöltek fehér ruhában, koszorúval és égő gyertyával örök hűséget fogadtak égi Anyjuknak s élet-például választották őt. Mindkét alkalommal Wajdits Gyula kano-nok, igazgató végezte a felvételt.

Az új kongregáció Brunner M. Gabriella intézeti főnöknő védelme alatt áll.

Első elöljárói voltak, az elnökön s Frank M. Paula igazgatón kívül: Bérdy Gizella felügyelő, Grosch Margit s Zwicker Alice segédek, Brigits Myra titkár, Innfeld Stefánia, Lénárd Etel, Weber Margit s Brigits Myra tanácsosok, Harer Aranka pénztáros, Málics Elza s Leisching Elza sekrestyések, Zwicker Alice újoncmester, Náray Teréz könyvtáros, Trixler Mária s Scholz Mária olvasók és Steindl Anna zászlótartó.

Az első év végén volt összesen a kongregációban 42 rendes tag és 2 újonc.

Az intézetből végleg eltávozó IV. osztályú növendékek 1904. június 4-én ünnepélyesen megújították hűségi fogadalmukat s Nagyaszonynaknak fogadalmat tettek, hogy életük minden körülményei között tisztelői, erényeinek követői lesznek, és hitük gyakorlásában és megvallásában állhatatosak maradnak. A többi tagok pedig a vakációra nézve tették ugyanezt. Adja Isten, hogy ez ígéret valóra váljon, hogy a növendékek a szünidőben is, meg az

BENNYLAKÓ POLGÁRI ISK. NÖVENDEKÉK KONGREGÁCIÓJA.

életben is híven kitartsanak feltételeik mellett s mindenütt és mindenkor a szent Szűz igazi gyermekeinek mutassák magukat.

A belső polgári iskolában levő Mária-kongregáció jelenlegi tisztikara ez:

Elnök: Schäfer József, székesegyházi segéd-lelkész.

Igazgatónő: Frank M. Paula, konviktusi előljárónő.

Felügyelőnő: Dupinszky Gabriella,

I. segéd-felügyelőnő: Dlaszeriánó Blanka.

II. segéd-felügyelőnő: Fónay Mária.

Titkárnő: Erdősi Irén.

Újoncmesternő: Szoó Irma.

Pénztáros: Gavallér Jolán.

Könyvtárosok: Mesterházy Ilona, Kissfaludy Jolán.

Sekrestyések: Valentin Erzsébet, Stephaich Aranka.

Olvasók: Maixner Elvira, Bogyai Irén.

Tagok száma: 29 intézetbeli, 69 volt intézetbeli és 10 jelölt.

★

A zárda által vezetett iskolákban ezek szerint az 1907/8. évben a következő tanfolyamok vannak:

- a) külső, 4 osztályból álló elemi iskola;
- b) belső, 4 osztályból álló elemi iskola (gyakorló);
- c) 4 osztályból álló külső polgári iskola;
- d) 3 osztályból álló belső polgári iskola bennlakók számára megszűnőfélben; az I. oszt. az 1907—8. tanévvel már megszűnt;
- e) 4 évfolyamból álló elemi tanítónőképző (internatussal);
- f) 2 osztályból álló felsőbb leányiskola (I. és V. osztály).

★

TANÜGYI HATÓSÁG ÉS TANTESTÜLET.

Az iskolák főhatósága:

Méltóságos és főtisztelendő zichi és vásonkeői gr. ZICHY GYULA dr.
pécsi megyés püspök.

Egyházmegyei tanfelügyelő:

WAJDITS GYULA, prépost-kanonok.

BENNLAKÓ ELEMI ÉS POLGÁRI ISK. NÖVENDÉKEK HÁLÓTERME.

Igazgató:

FRANTICH ÁGOSTON, kanonok.

A nőzárda főnöknője:

BRUNNER MÁRIA GÁBRIELA.

A bennlakó elemi és polg. növendékek felügyelőnője:

FRANK MÁRIA PAULA.

A bennlakó tanítónőjelöltek felügyelőnője:

SZABÓ MÁRIA XAVERIA.

Tantestület:

a/ Hitoktatók: Fájth Jenő,¹⁾ székesegyházi karkáplán, tanítja a külső elemi iskola I—IV. osztályában a vallástant, heti 8 órán.

Schäfer József székesegyházi karkáplán, tanítja a belső elemi és polgári iskola 4—4 osztályában a vallástant, heti 8 órán.

Gábor György, székesegyházi karkáplán, tanítja a külső polgári iskola I—IV. osztályában a vallástant, heti 8 órán.

Kiss Lajos, székesegyházi sekrestye-igazgató, karkáplán, tanítja a vallástant a tanítónőképzőben, heti 8 órán.

Tanítónők a külső elemi iskolában:

I. oszt. Hering Rozália, okl. tanítónő;

II. oszt. Kosztka Erzsébet, okl. tanítónő;

III. oszt. Gyenis Ilona, okl. tanítónő;

IV. oszt. Halmai M. Erzsébet, okl. tanítónő.

Tanítónők a belső elemi (gyakorló) iskolában:

I., II. oszt. Illés Mária Romana, okl. tanítónő;

III., IV. oszt. Vörös Mária Emerika, okl. tanítónő.

¹⁾ 1908. szept. 1. theol. h. tanár és papnevelő intézeti tanulmányi felügyelő lett.

RÉSZLETES STATISZTIKAI ADATOK AZ INTÉZET ÖSSZES ISKOLÁIRÓL,
AZ 1907/08. TANÉVRŐL.

	Felsőbb leányiskola	Tanítónőképző int.	Külső polgári iskola	Belső polgári iskola	Külső elemi iskola	Belső elemi (gyakorló iskola)	Összesen
1. A tanulók száma:							
Beíratott	35	88	233	43	309	97	805
Kimaradt	1	—	11	2	24	2	40
Meghalt	—	—	3	1	—	—	4
Az iskola év végén . .	34	88	219	40	285	95	761
2. Vallásuk:							
Római kath.	25	85	216	39	283	94	742
Görög kath.	—	1	—	1	—	—	2
Ev. ref.	1	1	1	—	2	1	6
Ág. ev.	1	1	—	—	—	—	2
Izraelita	7	—	2	—	—	—	9
3. Anyanyelvük:							
Magyar	35	86	217	39	275	95	746
Német	—	1	1	—	7	—	9
Horvát	—	—	—	1	2	—	3
Egyéb	—	1	1	—	1	—	3
4. Születésük helye:							
Pécsi	15	20	108	5	193	63	404
Baranyamegyei	6	11	49	19	30	15	130
Más megyei	13	57	62	16	62	17	227

BENNYLAKÓ POLGÁRI ISK. NÖVENDÉKEK.

A külső polgári iskolában:

- I. oszt. Major Mária Stefánia, okl. tanítónő;
 II. oszt. Graf Mária Alexia, okl. tanítónő;
 III. oszt. Máhl Mária Hildegard, okl. tanítónő;
 IV. oszt. Lippay Mária Terézia, okl. polgári iskolai tanítónő,
 Krautszak M. Margit okl. tanítónő.

A belső polgári iskolában:

- II. oszt. Gritzmann M. Foureria, okl. polgári iskolai tanítónő;
 III., IV. oszt. Frank M. Paula, okl. polgári iskolai tanítónő,
 Németh M. Filomena, okl. tanítónő, Wéber Szidónia, okl. tanítónő.

Az elemi tanítónőképzőben:

- I. oszt. Weisz M. Antonia, okl. tanítónő;
 II. oszt. Vörös M. Valéria, okl. polgári iskolai tanítónő;
 III. oszt. Szabó M. Xaveria, okl. polgári iskolai tanítónő;
 IV. Tably M. Skolasztika okl. polgári iskolai tanítónő, Wéber M. Aquinata, okl. tanítónő, Szekrényessy Szidónia k. a. okl. zene-tanítónő.

A felsőbb leányiskolában:

- I. oszt. Máhl M. Augusztá, okl. polgári iskolai tanítónő;
 V. oszt. Raab M. Salesia, okl. polgári iskolai tanítónő, ft. Bitter Illés, okl. főgymn. tanár. — Frank M. Paula, Német M. Filomena, Peytrignet M. Gabriella, Magdics Gáspár, Gritzmann M. Foureria.

Kézimunka tanítónők:

- Mayer Mária Ignácia, okl. tanítónő;
 Peytrignet M. Gabriella;
 Nick M. Berchmans okl. kézimunka tanítónő;
 Wojnitzky M. Angela.

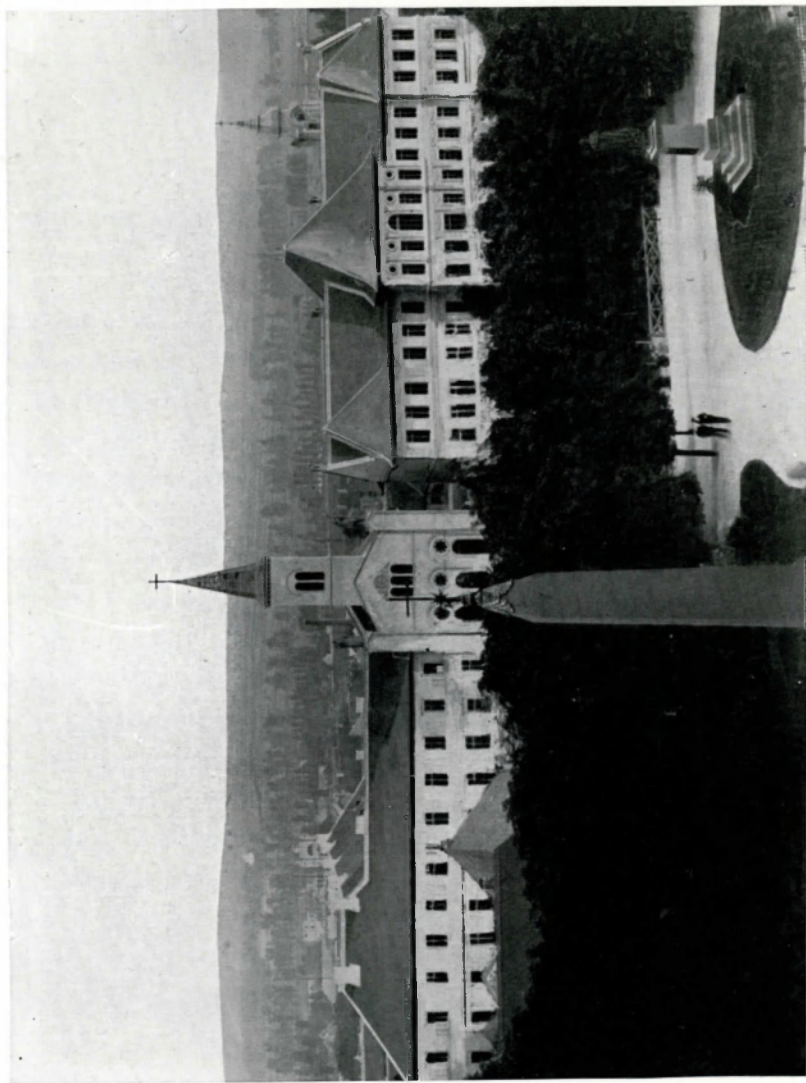
A TANULÓK SZÁMA AZ EGYES ISKOLÁKBAN AZ 1907—8. TANÉV VÉGÉN:

A külső elemi iskolában (I—IV. osztály)	309
A belső elemi (gyakorló) iskolában (I—IV. osztály)	97
A külső polgári iskolában (I—IV. osztály)	233

A belső polgári iskolában (II—IV. osztály)	43
A tanítónőképzőben (I—IV. osztály)	88
A felsőbb leányiskolában (I. és V. osztály)	35
Varró iskolában	15
Összesen:	820

A belső növendékek számára készült belső polgári iskola az 1907—8. tanévig működött. Ezen tanévben a felső leányiskola felállításával (a tanerők hiánya és egyéb szempontok miatt) az I. osztály már megszűnt, — a következő tanévben pedig a többi osztály fog megszűnni. Az internátus megfelelő korú növendékei, tetszés szerint, a külső polgári, vagy felsőbb leányiskola osztályait látogatják.

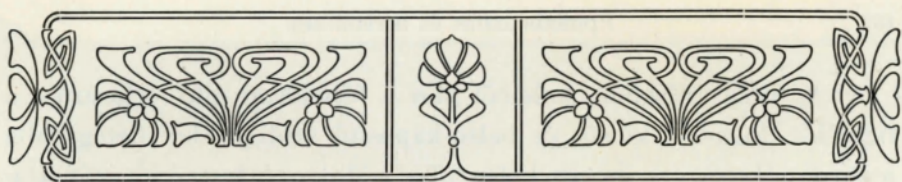

A NŐZÁRDA, TEMPLOMA ÉS POLGÁRI ISKOLÁJA

a székesegyház felől tekintve.

(Az előtérben az ókeresztény sírkamara feletti obeliszk és jobbra

br. Szepessy püspök szobra.)

XVIII.

Az 1907—08. tanév nemesak a felsőbb leányiskola megnyitása által nevezetes a zárdaiskolák történetében, hanem a megfelelő új iskolahelyiség építése által is. Ezen új ház a polgári iskola épületének nyugati végétől indul (mellyel összeköttetése van) és délnyugati irányban fekszik.

Az építkezés kezdődött 1908. április 8-án. Befejezés ez év szeptember 1—15-ike közötti idő. Az épület utcai homlokzata 24 m., a belső 18'50 m.; szélessége 13'60 m., alul 5 m. magas tornaterem; az emelet és II. emelet 3'80 m. — Az épület költsége körülbelül 70.000 korona; a belső berendezés körülbelül 6000 korona lesz. — A földszinten van a lépcsőház és ezenkívül egy tornaterem 17 m. hosszú és 9'70 m. széles. Ez előtt egy 2 m. széles folyosó. — Az első emeleten van négy tanterem és két folyosó. Két tanterem 7'50 m. hosszú, 5'30 m. széles, a másik kettő pedig 7'50 m. hosszú, 6'10 m. széles. — A második emeleten van két tanterem 8 m. és 5'30 méterrel; egy rajzterem 12'60 m. hosszú és 7'50 m. széles. — Modern szellőztetéssel és fűtéssel, doloment padlóval, szilárd vasheton menyezettel.

★

A zárdaépület mai beosztása a következő:

A zárdaépület 3 részből áll: az elő- vagy utcai- és két oldalrész vagy szárnyból.

Az utcai részben keletről van a főbejárati ajtó (cladura), a beszélő-, fogadó-, külső- és belső-kapusnő szobája, két betegszoba a zárdanők részére és egy hálószoa a dolgozó testvérek számára.

Az I. emeleten van a főnöknő szobája; a zárdanők nappali- és munka-szobája.

A II. emeleten van a polgári növendékek nappali-terme és két iskola-terme (egy zongorával), és egy betegszoba növendékek számára.

A zárda második része a keleti oldal. Ennek alsó részében van a zárdanők étterme, a konyha, éléskamra, vasaló-szoa és öt kis hálószoa (cella) a dolgozó testvérek számára. Az udvarra kiépített részében van a ruhatár, és a háziszolgák szobája (cseléd-szoa).

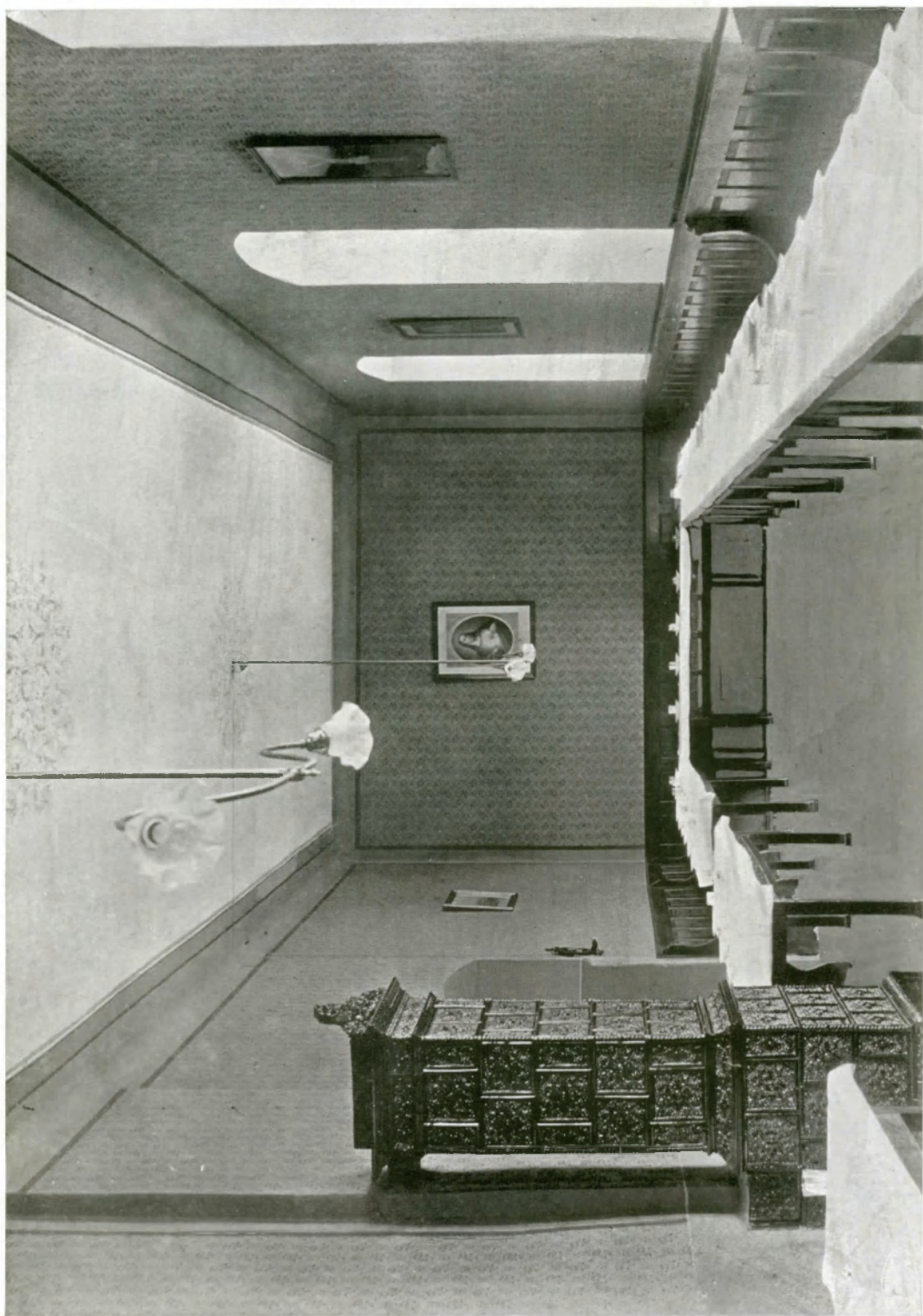
Az I. emeleten 20 hálószoa (cella) a zárdanők részére; az udvarra kiépített részben van a noviciatus a zárdanő-jelöltek részére egy hálóteremmel.

A II. emeleten van a bennlakó növendékek számára 5 háló-terem, egy ebédlő, zongoraszoa és a felügyelőnő lakószobája.

A harmadik része a nyugati oldal (a főépület nyugati részéről északról délre huzódó szárny). Ez kapcsolatban van a templommal. A bennlakó növendékek és zárdanőknek kápolnák szolgálnak gyülekezeti helyül az isteni szolgálat alkalmával. A két emeleten két-két iskolaterem a tanítónő-jelöltek számára; az alsó részben pedig két sekrestye és egy lakószoba van. Innen egy hosszú folyosó vezet a bennlakó tanítónő-jelöltek internátusába és az iskolaépületbe.

A polgári iskola épületének beosztása pedig ez:

Nyugatról keletre: Földszint könyvtár, I. II. gyak. isk., III. és IV. gyak. isk., muzeum; I. emelet IV. és III. külső elemi osztály, kézimunka-terem (varró- és himző-iskola), II. és I. külső elemi osztály; II. emelet. iroda, IV. és III. külső polgári, díszterem (vizsgaterem), II. és I. külső polgári osztály.

BENNLAKÓ POLGÁRI ISKOLAI NÖVENDEKÉK EBÉDLŐJE.

A templom felszerelése folytatólagos igényeket támasztván, a nőzárda egész buzgalommal látott hozzá az 1892. év folyamán a hiányzó cikkek és berendezés pótlásához.¹⁾

Mínt hogy a nőzárda anyagi állapota elégtelen volt a költség fedezésére, a zárda ügyéért mindig buzgó Dulánszky püspök a székesegyház tulajdonából 2078 frt összeget utalt át a templom-felszerelés céljaira.²⁾

Az új Mária szobrot az oltáregylet tagjai vásárolták és Dulánszky Adolfné úrnő intézkedése folytán, az 1904. évi dec. 8-án ünnepélyesen felszentelte Wajdits Gyula kanonok.

★

Az iskolai felszerelések jegyzékében első helyen közöljük a könyvtárak ismertetését.

A házi könyvtár alapját képezi azon 3—400 kötetből álló, valláserkölcsi tartalommal bíró könyv, részint magyar, részint német és francia nyelvben, melyet az első zárdanők Pozsonyból, az anyaházból hoztak. E könyvtár évről-évre szaporodott és jelenleg 800 könyvet tartalmaz.

A tanítónőképző intézet könyvtárának alapját 1895—6. tanévben Hanny Gábor kanonok — azon időben mint tanfelügyelő — vetette meg ezen adományával: Bolanden összes művei, Shakespeare színművei 6 diszkötetben, A biblia és tudomány, Magyarország a 19. században, írásban és képben, különböző ifjúsági iratok, stb.

Hozzájárult Szauter Antal görcsönyi plébános a könyvtár gyarapítására több diszkötetű munkával. Spies János kanonok adománya: A szabadságharc 3 kötet. Dr. Rézbányay József, Incédy Dénes igazgató, Mócs Szaniszló, Szegedy Fülöp főgimn. tanárok adományaikkal szintén hozzájárultak. A vallás- és közoktatásügyi

¹⁾ A restauráció alkalmából az aranyozást a Hoppel Lajos cég, a butor-festést ifj. Buday Béla, a kép átfestését pedig Graits Endre akad. festő végezte.

²⁾ P. L. 1892 : 2030. és 2063. sz.

minisztérium adománya: 1. Az Osztrák-Magyar monarchia írásban és képen. 2. III. Béla király. Emlékkönyv. 3. Magyar statisztikai közlemények. 4. Magyar háziasszonyok közlönye. 5. Mocsárytól Keleti utazás, stb. Továbbá megrendelés útján a könyvtár jelenleg 700 műből áll, 840 kötetben. És pedig:

Valláserkölcsei tartalommal 152, Irodalmi tartalommal 200, történelmi tartalommal 120, földrajzi tartalommal 95, természetrajzi tartalommal 36, természettani tartalommal 37, mennyiségtani tartalommal 25, vegyes tartalommal 33. Német szöveggel 140 kötet.

A nőzárda és iskoláinak könyvtárállapota jelenleg ez:

a/ Házi könyvtár	800 kötet
b/ Tanítónőképző könyvtár	840 „
c/ Mária-Kongregáció könyvtára	502 „
d/ Belső polgári iskola könyvtára	853 „
e/ Külső polgári iskola könyvtára	580 „

A növendékek számára a következő folyóiratok járnak: Jézus sz. szíve Hirnöke, Szűz Mária Virágos Kertje, Mária Kongregációk Lapja, Nemzeti Nőnevelés, Tanulók Lapja, Néptanítók Lapja, Népnevelő, Deutscher Hausschatz, Angela-Blatt, Stadt Gottes, Ave Maria, Monika. A női kézimunkához: Patyolat, Divatújság.

A múzeumok áttekintésére pedig szolgáljon ezen kimutatás:

A/ TERMÉSZETRAJZI SZERTÁR.

1. Ember- és egészségtani gyűjtemény:

Természetes készítmények, ember-bonctani modellek és képek összesen 20 drb

2. Állattani:

a/ Csontvázak és koponyák	14 drb
b/ Kitömött állatok	86 „
c/ Bonctani borszesz-készítmények	12 „
d/ Mikroszkopi és műkészítmények	10 „
e/ Rovar-, csiga-, kagyló-, és koral gyűjtemény .	200 „
f/ Állattani falitáblák	180 „

RÉSZLET A TERMÉSZETRAJZI MÚZEUMBÓL.

KIMUTATÁS AZ ISKOLÁK BERENDEZÉSÉNEK FELTÜNTETÉSÉRE.

A leltári tárgyak megnevezése	Elemi isk.		Polg. isk.		Tanítónő képző intézet	Vartó iskola	Vizsga-terem	Múzeum	Zongora-szobák		Könyvtár		Nappali termek		Beszerzési vagy becsár	J e g y z e t	
	Külső	Belső	Külső	Belső							Polgári isk.-ban	Tanítónő képző	Polgári isk.-ban	Tanítónő képző			
D a r a b s z á m																	
Asztalok kemény és puhafából	4	2	5	2	4	5	1	1	3	1	1	1	8	1	985	—	Egy nyárfából készült tükörfaltú szekrény Schmiddeggrófnő ajándéka. Egy feszület Bartalics szobrás ajándéka.
Székek hajlított nádból	8	4	4	40	84	66	12	6	8	6	12	—	6	36	686	40	
Padok kemény és fenyőfából	68	32	56	26	36	—	20	—	—	—	—	—	7	19	10388	—	
Szekrények	4	4	4	2	6	3	—	9	1	3	2	—	3	3	2124	—	
Iskolai táblák nagy állvánnyal	4	3	8	2	5	1	1	—	—	—	—	—	—	—	495	—	Egy zongora Szelctovszky János hercegprímás ajándéka.
Feszületek külb. nagyságban	4	2	4	—	4	1	1	—	—	—	—	1	—	1	255	—	
Képek (festett, metszett és kőzónsleges)	12	6	12	6	12	5	5	2	14	3	6	11	5	5	985	—	
Szobrok	—	—	3	3	3	1	—	—	—	1	—	—	—	—	451	—	
Számolási távlatlani gépek	2	2	1	1	1	2	—	—	—	—	—	—	—	—	226	—	Egy zongora Szelctovszky János hercegprímás ajándéka.
Varrógépek	—	—	1	3	4	—	1	—	—	—	—	—	—	—	610	—	
Zongorák	—	—	—	—	—	—	—	—	3	—	1	1	1	1	6500	—	
Hangjegytartó állványok	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	210	—	
Harmonium	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1180	—	Egy zongora Szelctovszky János hercegprímás ajándéka.
Fogasok méterekben szám.	22	10 ³ / ₄	22	—	20	4	—	—	1	—	—	—	—	—	120	—	
Emelvények	4	2	4	2	4	—	—	—	—	—	—	—	—	—	240	60	

3. Növénytani:

a/ Száritott növények (herbarium)	160	„
b/ Brendel-féle növény- és virágminták	34	„
c/ Növénytani falitáblák	46	„

4. Ásvány- és kőzettan:

a/ Termés elemek, sók és szerves eredetű ásványok	210	drb
b/ Egyszerű, összetett és törmelék kőzetek	408	„
c/ Kővületek	63	„
d/ Kristályok és drágakő-utánzatok	102	„

B/ VEGYTAN.

a/ Vegytani eszközök	58	drb
b/ Kémlő és vegyszerek	63	féle
c/ Szerves- és szervetlen anyagok	108	féle

C/ TERMÉSZETTAN.

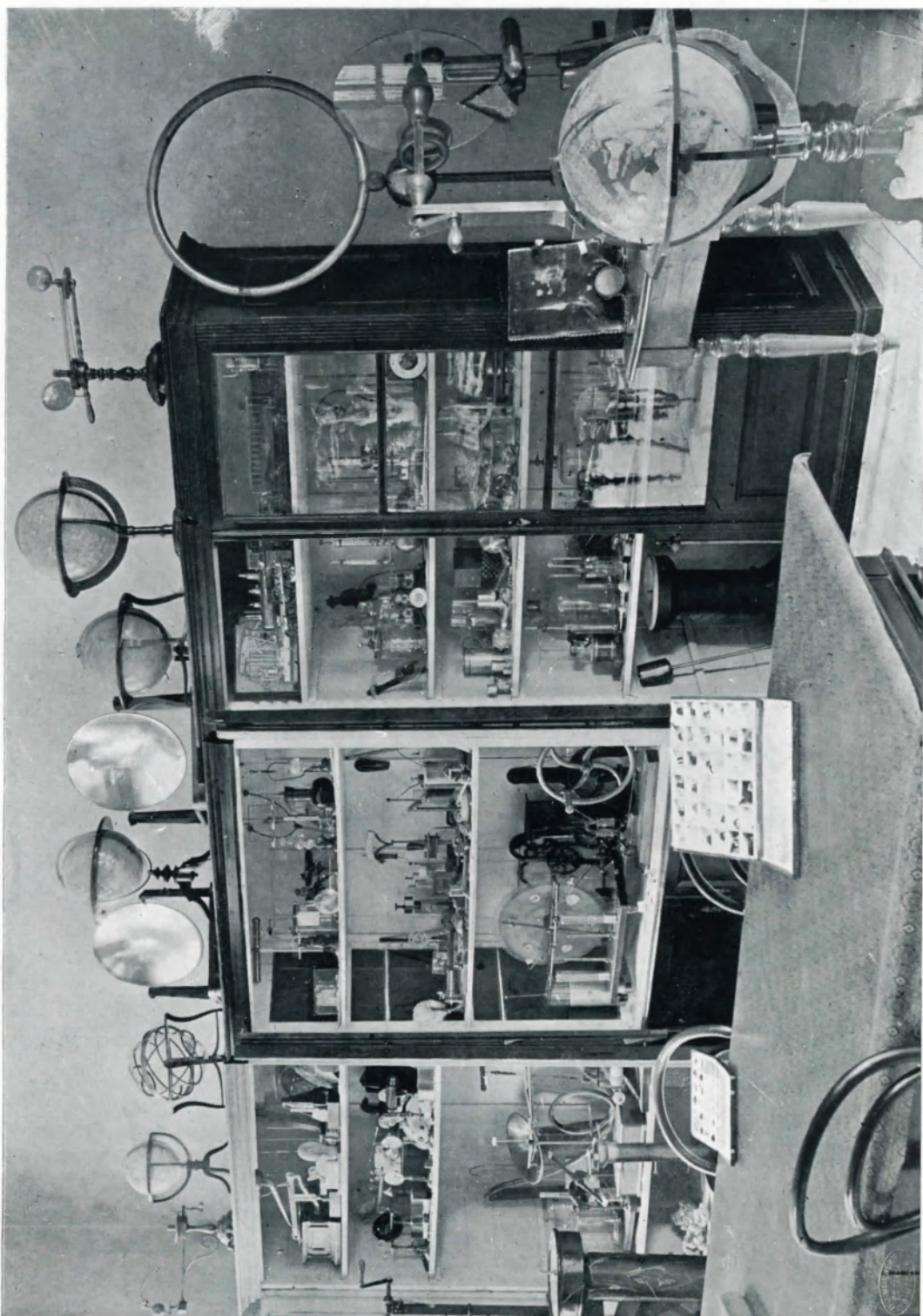
a/ Mérő eszközök	37	drb
b/ Erőműtani készülék	20	„
c/ Víz-erőműtani készülék	22	„
d/ Légerőműtani készülék	28	„
e/ Rezgés- és hangtani készülék	30	„
f/ Hőtani készülék	18	„
g/ Fénytani készülék	27	„
h/ Mágnességhez	16	„
i/ Statikai elektromossághoz	23	„
j/ Galvan-elektromossághoz	32	„
k/ Világrajzi eszközök	6	„

A gyűjteményt a nőzárda a saját költségén folyton fejleszti és szaporítja.

Iskolai szertárgyűjteményük keletkezett az 1892. évben. 7000 korona költséggel vetette meg alapját az intézet főnöknője, nsg. Brunner Mária Gabriella.

Fejlesztéséhez nagyobb adományokkal járultak:

b. e. Fesztl Károly kanonok egy szekrényt kitömött madarakkal (56 drb) ajándékozott.

RÉSZLET A TERMÉSZETTANI MÚZEUMBÓL.

Gr. Schmidegg Károlyné egy nyárfából készült üveg-tükör-fallal ellátott szekrényt ajándékozott tele kagylókkal és csigákkal.

Wimmer Julián dr. irgalmasrendi nagyváradi házfőnök 80 drb ásványt.

A „Magyar kir. Földtani-Intézet“ Igazgatósága 208 drb közetet.

Azóta tovább fejlődött és gyarapodott, részint ajándék, részint saját szerzeményük útján.

★

A nőzárda iskolái pénzbefektetés és költségek tekintetében a a városnak nagy megtakarítást jelentenek. Eltekintve a telekbe, épületekbe és felszerelésbe fektetett összeg nagyságától: minthogy a városi polgári leányiskola évi 25.000 kor., a liceumi tanítóképző 30.000 kor., a Mária-utcai elemi leányiskola körülbelül 10.000 korona költségvetéssel dolgozik; a zárdai polgári- és elemi iskola, tanítónőképző-intézet ezek szerint tehát körülbelül évi 70.000 kor. évi kiadásnak felel meg, a felsőbb leányiskola állami vagy községi kezelésben szintén megfelelne körülbelül 50.000 korona évi összegnek. Ebből látható, hogy milyen tekintélyes helyet foglalnak el a zárdaiskolák Pécs tanügyében.¹⁾

¹⁾ Pécsi iskolák: Püspöki hittudományi főiskola (45 hallgató), püspöki jogliceum (150 hallgató), ciszt. rendű főgimnázium, állami főreáliskola, püsp. kath. tanítóképző (120 tanuló), m. kir. honvéd-hadapródiskola, kereskedelmi iskola 3 osztálylyal, polgári fiúiskola (magántulajdon) 4 osztály városi polgári leányiskola, női kereskedelmi tanfolyam (1 éves), közigazgatási tanfolyam (1 éves). — Elemi iskolák: Belvárosi fiúiskola (6 évfolyam) 8 osztály, belvárosi leányiskola (4 évf.) 4 osztály, szigeti külvárosi iskola (6 évf.) 10 fiú- és 6 leány-osztály, budai-külvárosi iskola (6 évf.) 16 osztály, felsővámház-utcai iskola (6 évf.) 8 osztály. — Kereskedő-tanonc iskola (4 évf.) 4 osztály, ipariskola (4 évf.) 4 osztály, ismétlő fiú- és leányiskola 3 osztály. Zsolnay-féle ipariskola, Höffler-féle gyári iskola 4 osztály, pincér-iskola 3 osztály. — Óvodák. — Különféle tanfolyamok.

35

XIX.

A katolikus iskoláknak és internátusoknak már régi hagyományuk az, hogy a nevelés eszközei között az iskolai ünnepélyeket előkelő helyen szerepeltetik. Az a sokszerű előny, mely azokkal egybe van kötve, a pécsi nőzárda vezetőségét is arra indította, hogy hazafias és vallásos ünnepek alkalmából a növendékek különféle formában, különféle műsorral előadásokat rendezzenek: bőségesebb nyomot hagy így a gyermek kedélyében az ünnep jelentősége és annak tartalmát, természetét is jobban átérti. Maga az intézeti élet, a rendnek, a zárdának és az iskolák vezetőségének kiváló napjai is szolgáltak és szolgálnak alkalmul kisebb és nagyobb ünnepélyek rendezéséhez.

A zárdaiskolákban és nevelőintézetben a közelmúltban rendezett ünnepélyek közül néhány nevezetesebbet részleteiben is fel-
említünk.

Első helyen a rend alapítójának, Fourier szt. Péternek tiszteletére tartott ájtatosságot említjük fel.

Az 1897. év folyamán tartotta a zárda a szerzet alapítójának, Fourier szt. Péternek emlékünnepét, kit 1897. május 27-én XIII. Leó pápa a szentek közé iktatott, hogy új támasza és szószólója lehessen az általa alapított rend küzdelmeinek, mely 300 év óta fárad az ifjuság nevelésében és tanításában. Századok multak el a rend alapítása óta, de a szent nagy munkája, a szerzet, szilárdan áll. Fényes igazolása annak, hogy kedves dolog volt az Isten előtt, midőn ez szerzetet alapított, melynek feladatául tűzte, hogy

a leánygyermeknek fogékony szívét minden jóra kiképezzék. Azért ünnepelte tehát a nőzárdá és intézet nagyobb arányokban a szent alapító emlékét.

A szentté avatási ünnepen 1897. május 27., 28. és 29. napjain naponként a zárdatemplomban ünnepélyes szt. mise és szt. beszéd volt;¹⁾ az egész ünnepély alatt a szent ereklyéje tiszteletre tételezett ki, melyet az ünnepély napján körmenettel hoztak a templomba s a jelenlevők tiszteletök jeléül azt megcsókolták.²⁾

A szerzet történetében való más nevezetes időpontot is szerencsés volt a zárdá megünnepelni.

1897. dec. 24-én volt ugyanis háromszáz éves évfordulója, hogy a rend első tagjai az ünnepélyes szt. mise alatt fogadalmukat letették. A karácsonyi ünnep tehát kettős fontosságú volt a zárdá részére, mert hisz' ez volt a szerzet 300 éves fennállásának emlékünnep. Az ünnepi szent misét Hanny Gábor egyházmegyei tanfelügyelő, apátkanonok tartotta, egyben szép szónoklatban vázolta, mily szép vonatkozás és kapcsolat van a kereszténység és a nőszerzet jubeliumának jelentősége között.

★

Az 1904. év december havában az egész zárdá az összes iskolákkal részt vett a katolikus világ közös örömeiben, hogy Isten szent Anyjának szeplőtelen fogantatásáról szóló tan. ötven

Május 27-én, áld. csütörtökön, a szentté avattatás napján, reggeli 8 órakor ünnepélyes nagy mise volt, melyet Troll Paul. Ferenc, c. püspök, káptalani helynök végzett; mise közben magyar szentbeszéd volt. Tartotta Rézbányay János pápai kamarás. Tárgya: A nőnevelésről. Megjelent a „Pécsi Közlöny“ 1897. évi 61. számában. Délután litánia volt magyar szentbeszéddel. — Május 28-án magyar szentbeszédet tartott Wajdits Gyula lelkiigazgató. — Május 29-én Bitter Illés főgimnáziumi tanár tartotta a szentbeszédet. — Május 30-án, vasárnap, német szentbeszéd volt, melyet dr. Dobszay Antal prépost-kanonok mondott. Délután litánia magyar szentbeszéddel.

²⁾ A szenttéavatás ezen ünnepélyét a nőzárdá templomában az egyházmegyei hatóság részéről kiadott utasítás szabályozta. — P. L. 1897 : 2447. sz.

év előtt a kinyilatkoztatott igazságok sorába tartozónak jelentetett ki.

A zárda iskolái a gyermeki kegyelet által sugalt ünneplés gyönyörű jeleneit rendezték. A legnagyobb örömmel várták a a növendékek az ünnepélyt, annál is inkább, mert a zárda lakóira ezen dec. 8-ika kettős ünnep volt: ezen napra esett a zárdatemplom felszentelésének 50-ik évfordulója is. Az intézet előjárósága a növendékekkel együtt a legnagyobb buzgóságot fejtették ki a kettős ünnep megüléséhez, melyet 9 napi ájtatosság előzött meg, u. i. nov. 30. — naponta $1\frac{1}{2}$ órákor csendes mise, utána szent beszéd, d. u. 6 órákor szent beszéd és litánia tartatott. A szent beszédek P. Kund Rajmund és Paluscsák Pál szt. Domokos-rendi áldozó papok tartották. A templom az ünnepnapon legdíszesebben lett felékesítve füzérekkel és virágokkal; az oltárkép és az Immaculata-szobor pedig villanyos fényárban tündöklött. Reggel 9 órákor ünnepélyes sz. mise volt, melyet Spies N. János kanonok fényes segédlettel celebrált. D. u. 3 órákor a kongreganisták zászlóval vonultak a templomba s a főoltár előtt nagy számú közönség jelenlétében folyt le a tagfelvétel. Úgy a már felvett tagok, mint a felveendők, hófehér ruhában, kezükben liliummal várták az ájtatosságot. A felvétel ünnepélye után a bennlakó polg. isk. növendékek fényes és igen sikerült ünnepéllyel hódoltak az Immaculatának. Szinre került a „A magyar szentek hódolata a Szeplőtelen Fogantatott Szűz előtt.“ Írta dr. Sipos István, a belső polg. isk. hitoktatója és a kisebb Mária-kongregáció elnöke. Szép látvány volt, mikor Köcsön Ilona prologja alatt szétlebbent a függöny s mennyei jelenet volt látható, melynek közepén a bold. Szűz (Leisching Elza) trónolt körülvéve a szentek és az angyalok nagy sokaságától s előtte térdeltek a magyar szentek.

Közöljük ezenfelül a tanítónő-jelöltek ünnepélyének műsorát, amelynek pontjai a következők voltak:

1. „Nyitány“ Mendelssohntól, négy kézre zongorán, előadták Perler Paula és Vérfy Margit.

2. „A szeplőtelen fogantatás ünneplése.“ Szinmű 6 felvonásban. Szereplők: Margit — Mócs Ida, Erzsi — Perler Paula, Hit

angyala Dischka Margit, Ádám — Pálffy Mária, Unokák — Hunyady Terike, Innfeld Stefánia, Meszner Józsa, Ernyei Ilona, Salamon — Meixner Vilma, Szába királynő — Bubreggh Valeria, Szűz Mária — Valentin Mártha, Kolozsváry János, apát — Strinovich Lujza, Dudich András, tinnini választott püspök — Wéber Szidonia, Szent Anna — Szabó Mária, Szent Joachim — Weisz Piroska, Főnöknő — Kremszner Vilma. Növendékek — Pál Viktória, Németh Riza, Aggházy Julia, Hering Rózsi. Bernadette — Aggházy Anna.

3. „Ezüst fátyol legendája“, melodráma Várady Antaltól. Zenéjét szerzé Révfy Géza. Szavalta Kálóczy Mária, zongorán kísérte Ernyey Ilona.

4. „Szent Klára.“ Színmű 5 felvonásban. Szereplők: Szent Klára — Nagy Antónia. Don Faverino — Pálffy Mária. Hortulana (Kálra anyja) — Oberst Ida. Le Bonna (Hortulana rokona) — Kremszner Vilma. Assisi szent Ferenc — Meixner Vilma. Klára nővérei: Boldog Ágnes — Mócs Ida, Boldog Beatrix — Aggházy Julia. Bella (Klára komornája) — Bodonyi Jolán. Bernárd atya — Szabó Mariska.

5 Élőkép.

Árpádházi szt. Erzsébet születésének 700-ik évfordulója alkalmából, azaz 1907. évben pedig a következő iskolaünnepélyeket rendezték: November hó 18-án délután fél 5 órakor a bennlakó növendékek (tanítójelöltek, polgáristák, felsőbb leány- és elemi-iskolások) Major M. Stefánia zárdanőnek 5 felvonásos „Szt. Erzsébet“ c. színművét adták elő. Az ünnepélyen az intézeti elöljáróság és tanerőikön kívül Hanny Gábor praelátus, Wajdits Gyula kanonok, egyházmegyei tanfelügyelő is részt vettek.

A tanítónőképző-intézet magán az évforduló napján d. e. 10 órakor tartotta meg ünnepélyét a következő műsorral: 1. Megnyitó beszéd, tartotta Frantich Ágoston kononok, intézeti igazgató. 2. Szt. Imre ravatala. Melodráma, szavalta Sipos Vilma II. é. n. zongorán kísérte Fričay Mariska III. é. n. 3. Ünnepi beszéd, tartotta Kiss Lajos intézeti hittanár. 4. Bellini: „Norma,“ nyitány; előadták: Plichta Margit, I. é. n. és Johann Mária, felsőbb leányiskolai V. oszt. n. 5. Kropil: Hymnus ad. s. Elisabetham, kar- és

szolo ének, előadta az intézeti énekkar. 6. Szt. Erzsébet, melo-dráma Demény Dezsőtől; szavalta Pröcl Olga II. é. n., zongorán kísérte Filipovits Róza IV. o. n. 7. Gyászhangok Erzsébet királyné emlékére, Hazslinszky Gusztávtól; előadta az énekkar.

A vallásos ünnepélyek közt említendő, hogy az első szent áldozást évről-évre nagy ünnepélyességgel végzik a megfelelő kor-ban levő növendékek. Megjelennek azon a szülők és más roko-nok, hogy tanui legyenek azon pillanatnak, melyre mindig bol-dogsággal gondolhatnak vissza, és amelynek emlékeit a földi élet minden küzdelmei kitörülni nem képesek.

*

Az intézeti élet belső eseményeinek ünneplésében első helyen említjük azt a kegyeletet, igazi ragaszkodást és szeretetet tanúsító örömnünnepet, melyet a zárda iskolái Brunner M. Gabriella fő-nőknő születésnapja 70. évfordulóján rendeztek.

Az ünneplés a zárdai iskolák részéről általános volt.

A külső és belső iskolák növendéki nemes versenyre keltek a hálás tisztelettel párosult szeretett ünnepélyén a jóságos főnöknő üdvözlésére. Minden iskola növendékeinek részéről ének, zene és színelőadások emelték az örvendő ünneplés hangulatát.

A tanítónőképző intézet növendékei ünnepélyének műsorát fel-említjük, kik hálás szívvel siettek a szeretett főnöknő tiszteletére, hogy kifejezzék jókívánataikat annak a kiváló nőnek és hivatott előljárónak, aki egy emberélet fáradhatatlan munkásságával, kiváló szakértelemmel és odaadó hivatással tanította, nevelte az ifjúságot. Üdvözlüket zárták azon kívánnal, hogy a tanügy érdekében az Isten soká éltesse a jóságos főnöknőt, aki hetven évből 49 évet töltött Pécs városában, annak tanügye érdekében.

Az ünnepélynek műsora a következő volt: I. Liszt Ferenc 2. rapszodiája négy kézre, előadták zongorán Urtika Elza és Biztos Olga. II. Üdvözlő beszéd, mondta Halusz Paula. III. Üdvözlő dal, Gál F-től, előadta az énekkar. IV. Az ezüst fátyol legendája, Vá-

ELSŐ ÁLDOZÓK.

radý Antaltól, szavalta Horváth Margit. V. Szt. Ágnes Cantate, előadta az énekkar. VI. Föl a szívekkel! Váradý Antaltól, szavalta Koszter Mariska. VII. Ave Maria, Ernyeitől, énekelte Jártas R. és Klettlinger M. VIII. Trab-trab, Berger Ferdinándtól, előadta: Simon Mariska. IX. A tavasz ébredése (életkép). X. Üdvözlő dal, előadta az énekkar.

Nagy lelkesültséggel ülték meg a zárdaiskolák a főnöknő fogadalmletételének 50 éves évfordulóját is.¹⁾

1905. február 11-én, a jubileum napján, a zárda-templomban ünnepélyes hálaadó istentisztelet volt, melyet Walter Antal pápai prelátus, káptalani helynök celebrált s mely alatt a jubiláns megújította 50 évvel ezelőtt letett fogadalmát. Szent mise után az intézet tanári kara fejezte ki jókívánságát, az igazgató vezetése alatt.

A városból is, meg a közel és távol környékből is sokan keresték fel szerencsekívánataikkal. Sok kedves reminiscentiát válthattak ki ez üdvözletek, melyek a szülők és volt tanítványai részéről érték, de a legmeghatóbb és legmegtisztelőbb mindenesetre

¹⁾ A külső polgári iskola növendékei ugyancsak a főnöknő 50 éves jubileuma alkalmából, 1905. február 13-án, díszes ünnepélyt és színelőadást rendeztek az iskolaépület dísztermében, melynek műsora a következő volt: I. Alkalmi óda. Írta M. Scolasztika, szavalta Páhok Mária. II. „Jelképes melodrámá,“ három képben, melyet az ünnep alkalmára írt és rendezett M. Scolasztika. Személyek: Jó pásztor és Égi vőlegény. Hit, Remény, Szeretet, Tudomány, Buzgóság, Jézus arája, Angyalok, Liliom, Ibolya, Égi hírnők, Okos szűzek, Balga szűzek, III. Végül „Hit, remény, szeretet“ élőkép. — Nyomban ezután tartották meg a második ünnepélyt a tanítónőképző-intézet növendékei. Műsora ez volt: a/ Kétkezes. Zongorán előadta: Fűspök Lenke IV. éves tj. b/ Virágok üdvözlete. Szereplők: Rózsa: Pjubresh Valéria III. éves tj. I. Angyal; Nagy Antónia IV. éves tj. Téli zöld: Oberst Kata IV. éves tj. Liliom: Mócs Ida III. éves tj, Borostyán: Bodonyi Jolán III. éves tj. Kertészleány: Pálffy Mariska IV. éves tj. Ibolya: Kremsner Vilma III. éves tj. II. Angyal: Gyöngyös Paula II. éves tj. Napraforgó: Strinovich Lujza III. éves tj. Nefelejts: Náray Irma IV. éves tj. c/ Melodrámá. Szavalta: Kálóczi Mariska II. éves tj., zongorán kísérte Vérffy Margit II. éves tj. d/ Négykezes. Zongorán előadták: Gyömörey Adél III. és Vérffy Margit II. éves tj. e/ Élőkép üdvözléttel kapcsolatban.

az volt, melylyel Ő Szentsége, X. Pius pápa örvendeztette meg államtitkára révén.¹⁾

Egyébként minden év március 24-én a főnöknő névünnepét hálás tisztelettel, párosult szeretettel ülik meg a bennlakók, kik nemes versenyre kelnek egymással a jólelkű főnöknő üdvözlésében. A műsor rendesen hangversenyből, szavalat s színielőadásból áll.²⁾

A tanítónőjelöltek, valamint a többi bennlakó növendékek évről-évre farsang alkalmával hangversenyt és házi mulatságot rendeznek, melyen csak a növendékek és tanítótanítónő vesz részt. 1899. június 22. a tanítónőképző első képesített növendéki évfűzés ünnepélyt rendeztek. Ezen szokást 1901. évig megtartották; attól kezdve feledésbe ment, különösen azon körülmény folytán, hogy a képesítő fáradalmai között nem lehetett műsor előadására készülni.

★

A hazafias ünnepek között említjük, hogy 1903. okt. 17-én a vallás- és közoktatásügyi miniszter által elrendelt Deák Ferenc, a haza bölcse, 100 éves születési évfordulati ünnepélyén isteni tisztelet tartatott, melynek végeztével a polgári iskolai növendékek, valamint a tantestület tagjai az intézet dísztermében összegyűltek, hol Tabbely M. Skolasztika, polg. IV. osztály főnöke az ifjúsághoz lelkes beszédet tartott, melyben kiemelte Deák Ferenc kiváló jellemét, önzetlen hazaszeretetét és a királyi felséghez való őszinte ragaszkodását. Végül pedig kifejtette, hogy Deák Ferenc hazafias példájára mikép érvényesíthetik a nők is honleányi szeretetüket a haza érdekében.

¹⁾ Az ünnepély napján a következő sürgöny érkezett:

„A szentséges Atya ünnepélyes szerzetesi fogadalmad 50. évfordulója alkalmából reád, mint a kanonokrendi szerzetesnők főnöknőjére, az egész rendházra s mindazokra, kik e jubileum megünneplésén részt vesznek, apostoli áldását adja.

Merry de Val, bíboros.“

²⁾ 1905. okt. hó 29-én M. Mária Jozefa ünnepélyes fogadalom tételének 50-ik évfordulója alkalmából a bennlakó növendékek ünnepélyt rendeztek, melynek műsora énekből, zenéből, szavalatokból és 2 kisebb színdarabból állott.

Délelőtt 10 órakor pedig a tanítónőképző növendékei tartották meg az ünnepélyt. A megnyitó beszédet Wajdits Gyula kanonok, igazgató tartotta, Raab M. Salezia tanítónőképző tanárnő pedig szépen kidolgozott felolvasást tartott.

II. Rákóczi Ferenc fejedelem hamvainak hazaszállítása alkalmából, 1906. évi október hó 29-én rendezett ünnepély műsora ez volt: 1. Igazgatói megnyitó beszéd. 2. „Zrinyi Ilona bucsúja.“ Szavalta: Koszter Melánia. 3. „Zrinyi Ilonáról“ megemlékezett Plichta Margit. 4. „Kurucok Mária-dala.“ Énekelte a kar, kísérte Juhay Klára. 5. „Rákóczi bucsúja.“ Szavalta Kocsis Mária. 6. „Bujdosók dala.“ Énekelte a kar, kísérte Juhay Klára. 7. „Rákócziról“ megemlékezett Dolenszky Julia. 8. „Rákóczi imája.“ Énekelte a kar, kísérte Marton Ilona. 9. „Magyarország térképe“ előtt beszélt Horváth Mária. 10. „Rákóczi-induló.“ Négykezes. I. Szoboszlay Margit, II. Werner Anna. 11. „Ő Felsége“ arcképe előtt beszélt Galba Katalin. 12. „Hymnus.“ Énekelte a kar, kísérte Szikora Stefánia.

1906. tavaszán gr. Zichy Gyula püspök úr öméltósága tiszteletére a bennlakó növendékek következő színművet adtak elő: Ki a győztes? (Színmű 5 felvonásban). Szereplők: Tiringer Mária, Eröss Viola, Gosztonyi Szilárdka, Rassovszky Stefánia, Fájth Ida, Ivánkievic Lenke, Tiringer Margit, Szinkovics Etelka, Szép Margit, Schindler Hermin, Szoó Irma.

Megemlíthetjük folytatólagosan a karácsonyi ünnepeket is, melyeket régi szokás szerint évről-évre különféle arányokban megünnepelnek, s melyek alkalmából az ajándékok bőséges készlete lesz szegénysorsú jó tanuló növendékek közt kiosztva. Így pl. az 1897. dec. 23-án is megtartották a szokásos karácsonyfa-ünnepet, melynek vigasztaló kihatása különösen azon szegény gyermekeket érte, kik nem csekély számmal járnak az intézetbe és akiknek nagy része nélkülözi még a legszükségesebb felszerelést is. A bennlakó növendékek, valamint a külső polgáriba járó tanulók gyűjtéseikkel járultak a szegények számára kiosztandó ajándékok (főleg ruhaneműek) növeléséhez. A jószívű adakozók, közt hálaérzéssel említi fel a tanév végén a beszámoló dr. Czirer Elekné, Cseh Marianna, özv. Sauska Jenőné, Sláby Matild és Vilma, Boni-

perti Róza úrnők neveit. Az 1898. dec. 23. szintén az eddigi szokás szerint azon karácsonyi ajándékokat és ruhákat osztották ki, melyeket jószívű adakozók juttattak az iskola szegény növendékeinek.

Az 1899. tanév alatt lefolyt ünnepélyek sorában megemlíjtük a dec. 23-iki ünnepet, melyet az intézet szegény növendékeinek ajándékozására rendeztek a karácsonyfa alatt.

Az 1900. dec. 23-iki karácsony méltó megünneplése ismét a feldíszített karácsonyfa leleplezésével vette kezdetét. Ötven szegény leányka részesült ezen jótékony ajándékokban, beszerzett ruhameűekben és egyéb értékes ajándék-tárgyakban, melyeket nagyobb részt a tanítónőképző-intézet növendékei adományoztak, illetve szabtak és varrtak.

Az 1901. dec. 20-iki karácsonyi ünnepel összekötve osztották ki az intézetben azon ruhákat, melyeket részint a zárdanők és nagyobb növendékek magok varrtak, s azon ajándékokat, melyeket jótévők juttattak az intézet szegény tanulóinak.

Az 1904. évben is bőségesen gondoskodtak a szegény iskolás gyermekek karácsonyi megajándékozásáról a zárdában. Kiosztottak 70 drb új ruhát, 26 pár új cipőt, 50 drb kendőt, 40 pár harisnyát, 12 doboz kézimunkaanyagot, 12 drb javított ruhát, 10 pár javított cipőt, 40 drb játékszert, 65 kenyeret, 6 kosár gyümölcsöt. Adakozott hozzá maga a zárda 120 koronát, szegény gyermekek perselye 60 korona, gyűjtés útján 120 korona. Az intézet iskolái iránt jó szívvel viseltető városi urak közül pedig többen használt ruhákat, játékszereket és gyümölcsöt adományoztak.

Az 1905. december 23-án is kiosztatott a kis Jézus ajándéka a szegény gyermekeknek. A nyomor és szegénység szomorú képét mutatják azon gyermekek, kik nem csekély számmal járnak az intézetbe s kiknek legnagyobb része nélkülözi még a legszükségesebbet is, sok nemes szív egymással versenyre kelt s lehetővé tette, hogy kioszthattak 50 ruhát, 30 pár cipőt, 48 pár harisnyát, 45 kendőt, 20 inget s élelmiszert.

Az 1907. évi karácsonyfa-ünnepélyen az intézet dísztermében egybegyűlt növendékek elsőben is Erdősi Károlynak „Angyalszívek

„АТЭК КӨЗБЕН“

karácsonya“ című karácsonyi játékát hallgatták végig igazi lelki gyönyörrel. A remekül diszített karácsonyfa igen sok szegénysorsú növendéknek hozta meg Jézuska ajándékát. Új ruhát kapott 70 gyermek, új alsóruhát 40 gyermek, új kötetnyt 45 gyermek, új harisnyát 65 gyermek, új cipőt 35 gyermek, kendőt 36 és kenyeret 50 gyermek.

★

Az ünnepélyekről szóló rész kiegészítése gyanánt ideiktatjuk azon nevezetesebb látogatások jegyzékét, melyben a nőzárdá fennállása óta részesült.

Ő Felsége I. FERENC JÓZSEF 1852. évben magas látogatásával tisztelte meg az intézetet. Hajkó Alojzia zárdafőnöknő ünnepélyesen fogadta és a háznak (mely akkor még nem volt teljesen kiépítve) minden berendezett lakosztályába, megtekintés végett, bevezette. Távozása előtt Ő Felsége megköszönte a fényes fogadtatást, melyről megemlékezvén, az 1864. évi április 22-én érdemkereszttel tüntette ki Hajkó Alojziát, 12 évi főnöksége alatt kifejtett tevékenységeért. Girk György megyés püspök adta át az érdemkeresztet. — Hasonló kitüntetésben részesítette Lamprecht Mária Leopoldina főnöknőt 1868-ban, mit Sláby Ferenc nagyprépost ünnepélyesen átnyújtott.

Az 1888. évben Ő Felsége Dulánszky püspöknek vendége lévén, az intézetet magas látogatásával kitüntette és örömének kifejezést adott a növendékeknek meglepően ünnepies fogadása fölött.

Harmadszor azon alkalomból történt Ő Felsége látogatása, midőn 1891-ben a polgári iskola elkészült és azt Dulánszky Nándor püspök felszentelte. Örök emlékül Ő Felsége nevét az új emlékkönyvbe elsőnek beírta. Kiséretében voltak gróf Szapáry Gyula miniszterelnök, Szőnyi László Ő Felsége személye körüli miniszter, Kardos Kálmán baranyamegyei főispán.

1854-ben Hadol Adolf, ágoston-rendi kanonok, Mattaincourt franciaországi város plébánosa látogatta meg a zárdát.

1862-ben Kubinszky Mihály kalocsa-egyházmegyei székes-egyházi kanonok és igazgató.

1871-ben Eötvös József báró, vallás- és közoktatásügyi miniszter, Kovács Zsigmond pécsi püspök kíséretében.

1875-ben Trefort Ágoston, vallás- és közoktatásügyi miniszter.

1884-ben Vanutelli Szerafin, niceai érsek, apostoli követ, ki az üdvözlő növendékekre és a jelenlevőkre áldását adta.

1889-ben Ürge Ignác, kínai missionárius, Petolo kínai fiúval. Érdekes beszédet tartott a kínai szokásokról és erkölcsökről.

1890-ben Czimmermann István, Jézus-társasági atya. zambézi missionárius.

1891-ben Csáky Albin gróf, vallás- és közoktatásügyi miniszter, Prohászka Ottokár dr. kíséretében.

1891-ben Meszlényi Gyula szatmári püspök és Rimely Károly esztergomi kanonok.

1892-ben Majláth K. Gusztáv gróf.

1892-ben Majláth-Prandau Stefánia grófnő.

1892-ben Dankó József v. püspök, pozsonyi prépost.

1893-ban JÓZSEF főherceg, Dulánszky N. püsp. kíséretében.

1898-ban P. Mortara Pius Ágoston-rendi kanonok, jeruzsálemi missionárius.

1900-ban Majláth K. Gusztáv gróf, erdélyi püspök, másodszor, mely alkalomból a tanítónőképző-intézet osztály-könyvébe nevét beírta.

XX.

Azzal a lelkesültséggel és lelkiismeretességgel, amely az első megindulásnak volt jellemző vonása, ragaszkodik a nőzárdá ma is szabályainak útmutatása szerint a szerzetesi, vallási életnek tényeihez, gyakorlataihoz, melyekből az erőt meríti, mely lemondásra és önfeláldozó munkálkodásra képesíti.

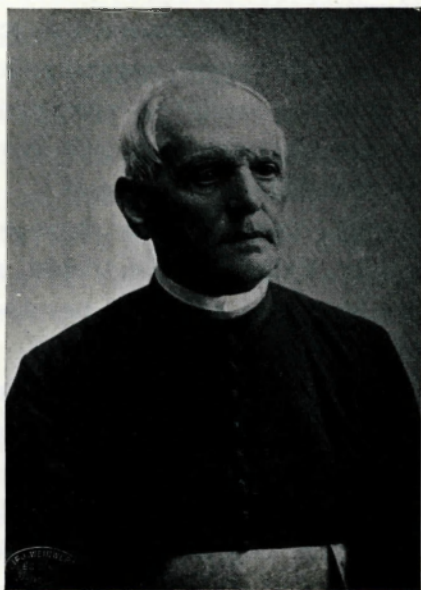
A nagyközönséggel rendszeren csak ünnepélyek, vizsgálatok alkalmával találkoznak. Valami összeköttetést az oltáregylet is nyújt. Többi idejük a szerzetesi élet és a nevelés, oktatás hivatalos kötelességei között oszlik meg.

Sok rendtagot nyernek végzett tanítványaik közül. Vallásos szülők gyermekei, a gyermekkorukban beoltott élénk vallásosságtól vonzatva, megismerik a szerzetesnők áldásos és csendes ügykörét, és különösen a tanítónői oklevél megszerzése után, ha egyébként családi tekintetek engedik, szívesen jelentkeznek fölvételre.¹⁾ Ez általában véve a nőzárdába való belépésnek rendes módja.²⁾

¹⁾ A fogadalom szövegét, melyet régebben franciául, vagy németül végeztek, már előzetesen hiteles magyar fordításban megszövegezték. E minta szerint tették le fogadalmaikat először Kladek M. Alojzia és Frank M. Paula. P. L. 1892: 687. 688. febr. 16.

²⁾ A jelentkezés után, a beöltözés előtt nevük candidata és postulans (jelentkező, jelölt nő); beöltözés után kezdődik az ujonc esztendő (novicia, noviciátus). Ennek végén az egyszerű fogadalom. Tárgya az ismeretes három szerzetesi erény: szegénység, tisztaság és engedelmesség. A kánoni életkor elérésével pedig az ünnepélyes fogadalom.

A zárdanők lelkésze és gyóntatója Wajdits Gyula, székesegyházi kanonok, cz. prépost, ki már évek hosszú sora óta működik a zárdai iskolák felvirágoztatása ügyében. Mint volt székesegyházi plébános és zárdaiskolai igazgató (együttal a tanítónőképző intézetet is igazgatta), jelenleg mint egyházmegyei tanfelügyelő munkálkodásának körében látta és látja a zárdaiskolákat, melyek működésének és fáradozásának mindig kiváló tárgyát képezték. Gyóntatói tisztségben elődje volt dr. Kelemen László (1900—1902.) kanonok. Az ő elődje volt hosszú időn át Rézbányay János, pápai ka-

RÉZBÁNYAY JÁNOS,
tb. kanonok. árvaházi igazgató.

marás, tb. kanonok, ki egy évi megszakítással (1883.) 1872-től 1902-ig, tehát 30 éven át a kolostor gyóntató-lelkiigazgatója. Komoly időben állott az ügyek élén, és higgadtságával, határozottságával hékét árasztott a kolostor falai között. Nyugodt bánásmódjával mindenkinnek bizalmát megnyerte. Nevezetesen a magyar szellem érvényre juttatására fordított figyelmet. Midőn 50 éves áldozópapi jubileumát ülte, az egész zárdai szívből-lélekből őszinte örömmel üdvö-

zölte ősz lelkiatyját s a gyengéd figyelem és kegyelet legkülönbözőbb jeleivel s drága emlékekkel halmozta el.

Helyettes gyóntató Glatt Ignác székesegyházi karnagy, énekiskolai igazgató; elődje több éven át dr. Hanuy Ferenc, pécsi theologiai, jelenleg budapesti egyetemi tanár, volt.

A nőzárda orvosa: dr. Schick Jácint, irgalmasrendi főorvos, perjel. — Ügyész: dr. Sey Ernő ügyvéd.

A zárdanők részére az isteni tiszteletet régi hagyományok és intézkedések szerint egy theologiai tanár, jelenleg dr. Sipos István végzi.¹⁾ A növendékek részére a szt. misét vásár- és ünnepnapokon püspöki udvari papok végzik. Vásár- és ünnepnapokon az énekes szt. misét és német szónoklatot pedig a karkáplánok²⁾

Az istentisztelet jelenlegi sorrendje ez:

Köznapokon: egy csendes mise (szeptember, október, május és június hónapokban) a tanuló ifjúság részére $\frac{1}{2}$ 8 órákor.

Vásár- és ünnepnapokon: az első szt. mise $\frac{1}{2}$ 7 órákor a zárdanők részére; a második szt. mise 8 órákor az ifjúság részére; a harmadik szt. mise 9 órákor a hívők és a tanítónőjelöltek részére. Délután 4 órákor tartatik a litánia, áldással. Május havában litánia előtt szt. beszéd.

Nyolc napi ájtatosság litániával³⁾ tartatik: 1. Bold. Szűz fogantatása (dec. 8.) ünnepén. 2. Urnap nyolcada alatt. 3. Fourier szt. Péter rend-alapító ünnepén (júl. 7.). 4. Nagyasszony ünnepén (aug. 15.) és 5. szt. Ágoston ünnepén (aug. 28.).

A zárdanők szt. miséje naponként $\frac{1}{2}$ 7 órákor van.

★

A nőzárda kiadásait az alapítványi tőkék, értékpapírok kamatjából, az internátusok ellátási díjaiból és tandíjakból fedezi.

¹⁾ Elődje Jakab Béla, ki előtt dr. Rézbányay József volt a templom lelkésze, ki e tisztelet sokáig viselte; különösen a májusi ájtatosság és szónoklatok ügyében kiváló fáradozásokat fejtett ki.

²⁾ 1899. óta. Ez a város egyetlen német szónoklata, mióta a többi városi templomból a németnyelvű szentbeszéd elmaradt. A pécsi kevés számú német-ajkúak e templomban nyerne szentbeszédet.

a/ A pécsegyházmegyei alapítványi főpénztárban a nőzárdá javára jelenleg a következő tőkeösszegek kamatoznak :

Készpénzben kezelt tőkék :

1. Zinkenbach-féle alapítvány 5% kamat mellett	11.744 Kor.
2. Mátyás Róza-féle (újabb hagyaték) alapítvány 5% kamat mellett	8.000 „
3. Miscalapítványok ¹⁾ 5% kamat mellett . . .	15.328 „
4. Alapítványok, hagyományok és a zárdá által éveken át megtakarított és tőkésített összegek 5% kamat mellett	154.803 „
Összes készpénz tőke :	189.875 Kor.

Értékpapírok és takaréktári részvényekben
kezelt tőkék :

5. 4%-es egység. államadóssági kötvény tőkében	2.000 Kor.
6. 4.2%-os osztr. egy. kötvény tőkében	6.000 „
7. 20 drb pécsi takarékpénztári részvény tőkében egyenként 2000 korona névértékben . . .	40.000 „
8. 1 drb töröksorsjegy, kamatot nem hoz, névért.	.320 „
9. Hanny G. kanonok úr alapítványa, (két leány- gyermek neveltetésére, 1907. folyamán le- téve), a kamatokat, míg nővére, Kocsis La- josné él, ő élvezi, 13 drb pécsi központi takarékp. részvény, egyenként 400 korona névértékben	5.200 „

¹⁾ A 3. sz. alatti pontban említett szt. misékre tett alapítványok között az újabbak ezek : Károly Ignác budai külv. apátplebános 1889. évben szt. misére tett 100 frtos alapítványa, P. L. 1889 : 1934. sz. — Fábián János 1895. dec. 29-én 50 frtos alapítványt tett le a női zárdában évenként mondandó egy csendes szt. misére. P. L. 1895 ; 4485., 4486. sz. — 1896. július 14-én Tirczka Klementina 50 frtból álló tőkét helyezett el a nőzárdá templomában évenként mondandó szt. misére. P. L. 1896 ; 2345, 2355. sz. — Cseh Mariánna úrnő ugyanezen év jun. 16-én 100 frtos miscalapítvány-tőkét helyezett el a nőzárdá templomában mon-
dandó szt. misére. P. L. 1896 : 2041, 2042. sz.

3 drb magy. takarékt. közp. jelz. bank közs.	
kötvényei, egyenként 1000 K. névértékben	3.000 „
Kor. járad. kötvényben, névértékben	4.000 „
Értékpapír és takarékt. részv. tőke:	<u>60.820 Kor.</u>
Készpénz tőkék	189.875 Kor.
Érték és takarékt. részv. tőkék . .	<u>60.820 „</u>
Összesen:	250.695 Kor.

Az 1. tétel alatt felvett Czinkenbach-féle alapítvány kamatait míg él Kovácsics Julia, a 2. tétel alatt Mátyás-féle alapítvány kamatait pedig szintén haláláig az alapító élvezi.

A 4. tétel alatt felvett összegben bentfoglattanak Scitovszky püspök, Farkas nagyprépost, Krebesz és legújabban Dulánszky Irma alapítványi összege is.¹⁾ Dulánszky Irma (1897. dec. 8. és 1900. febr. 2. keltezéssel) végrendeletében 30.000 koronás alapítványt tett a zárdai internátusban 2 leány neveltetésére és taníttatására, a rokonságból; ilyenek hiányában a megyéspüspök tölti be.²⁾

b/ Internátusi díj: a kisebb internátusban (elemi, belső polgári, felső leány) 560 K., a tanítónőképzőben 500 K.

c/ Tandij a polg. iskola I. osztályában havi 3 K.

„	„	„	II.	„	„	4	„
„	„	„	III.	„	„	5	„
„	„	„	IV.	„	„	6	„

¹⁾ Dulánszky Irma, b. e. Dulánszky püspök testvére, ezen alapítványával betetőzését adta azon elismerésnek és jóindulatnak, mellyel úgy ő, mint az egész család a nőzárdá és iskolái iránt mindenkor viseltettek.

²⁾ Ezen tőkék és értékpapírok a pécsi káptalan felelős ellenőrzése alatt álló egyházmegyei alapítványi hivatalban kezeltetnek. — A káptalan tagjai: Szeifricz István, v. püspök, prelatus, nagyprépost, Walter Antal, prelatus, püsp. helynök, Hanny Gábor, prelatus, zárdagondnok, Spies János, prelatus, őrkano-nok, Pozsgay József c. apát, Wurster József dr., c. apát, papnöv. igazgató, Waj-dits Gyula, c. prépost, egyházmegyei tanfelügyelő, Frantich Ágoston, várplébá-nos, Döbrössy Alajos, Szilvek Lajos dr.

Tandíj a belső elemi iskola I—II. osztályában havi	4 K.
„ „ „ „ III—IV.	„ 6 „
„ a tanítónőképző intézet I—II.	„ 6 „
„ „ „ „ III—IV.	„ 8 „
„ a felső leány iskola I—II.	„ 6 „
„ „ „ „ III—IV.	„ 8 „
„ „ „ „ V—VI.	„ 10 K.

A külső elemi iskola ingyenes.

Tandijmentességet sok növendék élvez, a tankönyvek beszerzését a szegényebb tanulók részére szintén sokszor végzi a nőzárda. Csak egy tanévre hivatkozunk tájékoztatásul. Az 1903. tanévben például a zárdai intézetben a külső négy elemi osztályba járó növendékeket nem számítva, kik ingyenes oktatásban részesülnek, csak a tanítónőképzőbe, polgáriba és a belső négy elemi osztályba járó növendékek közül 120-an részesültek tandijmentességben. A tanítónőképzőben 8 egész, 8 fél tandijmentes, a polg. iskolában 71 ; a belső elemi 4 osztályban 33 ; tehát az elengedett összeg 5624 K.-ra tehető. Ezen kívül szegény tanulók segélyezésére, u. m. tankönyvek és tanszerek beszerzésére 900 K. engedélyeztetett. Többek pedig még élelmezéssel és ruhaneművel is elláttattak.

Zárdagondnok Hanny Gábor, prelatus, apátkanonok. Azokat a hagyományokat és kötelességeket, melyeket a káptalan a nőzárdával szemben elvállalt, teljes buzgalommal igyekszik beváltani. A zárdaiskoláknak, mint várplébános, igazgatójuk volt ; a gyóntatói tisztséget is viselte ; mint tanfelügyelő sokat fáradozott a zárdaiskolák fejlesztésén. Különösen a tanítónőképző intézet alapítása körül fáradozott ; a nagyobb ünnepélyességű istenitiszteleket, beöltöztetést, fogadalomtételt is rendszeren ő végzi ; ujabban pedig alapítványt tett két leány neveltetésére.

A nőzárda jelenlegi tagjai :

1. Fogadalmas kartestvérek :

Brunner M. Gábriella jubiláns zárdafőnöknő, született Bécsben.

Weisz M. Antonia helyettes főnöknő, született Baján.

Dolleschall Mária Jozefa jubiláns, „ Bécsben.

Halbknap Marianna jubiláns, „ Bécsben.

HANNY GÁBOR,
prelátus kanonok, zárdagondnok.

Wojnitzky M. Angela,	született	Packhausen, (Poroszország.)
Lippay Mária Terézia,	„	Pécsett.
Tabelly M. Scholastika,	„	Töl-Csányban, (Zala-vm.)
Graf M. Alexia,	„	Kleinschwand, (Bajorország.)
Peytrignet M. Gá briella,	„	Páris, (Franciaország.)
Mayer M. Ignátia,	„	Lukafa, (Zala-vm.)
Raab M. Saléczia,	„	Vókány, (Baranya-vm.)
Kladek M. Alojzia,	„	Pécs.
Korbuly M. Viktoria,	„	Kolozsvár.
Frank M. Paula,	„	Hajós.
Wéber M. Aquinata,	„	Mária-Kéménd.
Szabó M. Xaveria,	„	Nagy Kanizsa.
Riesz M. Bernárda,	„	Pécsbányatelep.
Mahl M. Augusztá,	„	Balatonfüred, (Zala-vm.)
Németh M. Filoména,	„	Hamari p. „
Mahl M. Hildegard.	„	Balatonfüred, „
Illés M. Romana,	„	Tuskós, (Somogy-m.)
Vörös M. Valeria,	„	Barcs, „
Vörös M. Emerika,	„	Barcs, „
Gritzmann M. Foreria,	„	Hódság, (Bács-m.)
Halmay M. Erzsébet,	„	Budapest.
Major M. Stefánia,	„	Tolna.

2. Uj on c n ő k :

Nick M. Berchmana,	született	Pécsett.
Krautzak M. Margit,	„	Pécsett.
Gyenis M. Ambrosia,	„	Tab.
Horváth M. Katalin,	„	Kanizsa.
Hering M. Ágnes,	„	Pécsvárad.
Varga M. Magdolna,	„	Darány, (Somogy-vm.)

3. Fog ad al mas vil á gi (laika) testvé re k :

Reitl M. Nepomucena	jubiláns,	született	Győrött.
Eckl M. Jozefa	jubiláns,	született	Puchkirchen, (F.-Ausztia.)
Manseer M. Ágnes,	„	Waldenau,	„
Ammer M. Krisztina,	„	Pettenbach,	„

Rath M. Márta,	született Kirchberg,	(F.-Auszttria)
Bauer M. Gertrud,	„ Linz,	„
Rosenkranz M. Johanna,	„ Mehlsack,	(Poroszország.)
Tabelly M. Benedikta,	„ Szentgrót,	(Zala-m.)
Pietruska M. Florianna,	„ Proska,	(Szilezia.)
Krajcsovics M. Bonaventura,	„ Majtény,	(Pozsony-m.)
Hujbert M. Walburga,	„ Czece,	(Fehér-m.)
Fekete M. Crescentia,	„ Tótújfalu.	
Rehák M. Dominika,	„ Kosolna.	
Nehr M. Monika,	„ Mocsolád.	
Oksa M. Armela,	„ Prasitz.	
Oksa M. Nothburga.	„ Prasitz.	

★

Nem lehet feladatunk, hogy a közelmultnak vívmányairól és eredményeiről, különösen a mennyiben azoknak személyi vonatkozásuk van: méltatást írjunk. Az idő, melyben működésük folyik: oly közel áll hozzánk, hogy e körülmény tollunknak határt von. A régmúlta vonatkozó ismertetéseket, elismeréseket, sőt gáncsot is, amennyiben ezzel is találkoztunk, — összegeztük; de ezt nyugodtan tehetjük, mert sem hízelgésnek gyanújába nem kerülhattünk, sem pedig a személyes fáradozások kihatásainak mérlegelése és az esetleg ebben rejlő összehasonlítás immáron nem fáj senkinek. A jelenre nézve feladatunkat ez ügyben csak az képezheti, ha nyugodtan, minden lelkendezés és tüntető hangsúlyozás nélkül amaz eredményre mutassunk rá: mely városunknak és környékének tanügyi, nevelési és (annak kihatása gyanánt) általános társadalmi vonatkozásokban a nőzárda működése következtében osztályrészül jutott.

Az idevonatkozó eredményeknek feltűnőbb fejezetei: a polgári és felső leány iskola megépítése, mely a városnak általában, de különösen a Scitovszky-térnek szépítéséhez is jelentékenyen hozzájárult, — a benne elhelyezett polgári és felső leány iskola évenként sok száz növendéket oktat és nevel és erősíti különösen a középosztály intelligenciá-

ját. Nemcsak az általános közművelődést emeli, hanem egyuttal sokaknak életpályát is biztosít a tanítónőképző intézet, mely eddig is már igen sok család gondjait űzte el a képesítés megszerzésének megkönnyítésével, amennyiben leánygyermeküket helyben juttathatják el önálló életpálya előfeltételéhez, t. i. a tanítónői oklevélhez. Azonkívül magára a vallásos és erkölcsi nevelésre is rendkívül üdvösen kiható az intézet, mert növendékeit azon elvek elméleti és gyakorlati felszerelésével bocsátja utnak, melyek a nevelő-oktatásnak egyszersmindenkorra igazi, biztos és valódi föltételei.¹⁾ Szolgálatot tesz továbbá a gyakorlati tanfolyam kézimunka elsajátítására oly leányok számára, kik már az elemi polgári oktatásból kinőttek. Szolgálatokat tesz a zárda az Oltáregyletnek, amennyiben templomát szentgyakorlatokra rendelkezésére bocsátja, — a szokásos gyűlésekre helyet ad, — az egylet kézimunka kiállítását termeiben elhelyezi. Az pedig immáron kezdettől fogva tartó jótéteménye a zárdatemplomnak, hogy délelőtti és délutáni istentiszteletekre a környék hívóinek rendelkezésére áll, kik kiváló előszeretettel keresik föl a nem közönséges műérzékkel készített kedves templomot, mint oly helyet, mely vallásos életük gyakorlásában előkelő szerepet játszik.

Azonban a személyi méltatás ügyében nem szabad elhallgatnunk, hogy az elismerés és nagyrabecsülés hangján fel ne említsük Brunner Gabriella főnöknő nevét, ki a zárdaiskolák ezen föllendülésének és magának a zárda békés fejlődésének folyamatát szerencsés kézzel, önfeláldozással, áldott szelídséggel és soha nem

¹⁾ A nőzárda gondja az életbe kilépett tanítónőkre is kiterjed. Az 1908. év szűnidején is szent gyakorlat tartatott a nőzárdában, a pécsegyházmegye kötelékébe tartozó vagy az egyházmegye területén lakó római katolikus tanítónők számára. E szentgyakorlatok kezdődtek július hó 27-én (hétfőn) az esti órákban, 28-án, 29-én, 30-án megszakítás nélkül s szent áldozással végződtek július 31-én reggel. 33 tanítónő számára a nőzárdában ingyen lakás és étkezés biztosított és pedig a jelentkezés sorrendje szerint, t. i. az előbb jelentkezők első sorban vétettek figyelembe. Első sorban a pécsegyházmegye kötelékébe tartozó tanítónők vétettek fel, de másodszorban figyelembe jöttek az egyházmegye területén lakó községi és állami tanítónők is. A szent gyakorlatokat egy jézustársasági atya vezette.

pihenő fáradozással vezette. A kezdeményezés, nagy tervekben s lemondással és igazi szerzetesnői áldozatkészséggel való kitartás azok keresztülvitelében elsősorban az ő egyéniségéhez fűződnek: a polgári iskola szervezése, felszerelése, a hozzávaló iskolapalota építése, a tanítónőképző intézet megalkotása, az internátus épületének megvétele és átalakítása, a belső polgári iskola kialakítása és a mindezzel összefüggő fölszerelés, a felsőbb leányiskola s annak új háza: mindmegannyi határhát az ő tevékenységének, amely az új idők szavát megértette és külső jele a buzgalomnak, mellyel hivatásán csüng, annak a nagy tudatnak, mellyel a vezetésre bízott zárdá feladatát és rendeltetését áttekinti.¹⁾

Mellette működik, mint helyettes főnöknő, Weisz M. Antonia, ki a főnöknővel a nagygyá fejlődött zárdá igazgatásának gondját megosztja. Azelőtt a belső növendékek magyar prefektája volt. Jóságos, okos nevelői működése mellett a zárdá teljes megmagyarosodása ügyében neki is kiváló sikerei voltak. Jelenleg is tanít a tanítónőképzőben. Sok száz növendékének és tanítványának szeretete és hálája kíséri.

★

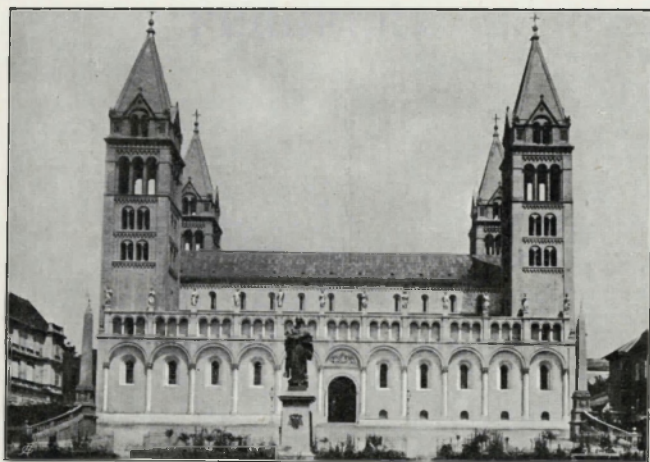
¹⁾ Született 1831. február 6-án Rudolfsheimban, Bécs mellett. 1852-ben lépett a rendbe s a pécsi rendház legelső tagjainak egyike volt. 1853-ban vette fel a szerzetesi öltönyt s 1855. február 11-én tette le az ünnepélyes fogadalmat. Szerzetesi életének java részét tanítással töltötte s páratlan szelidségével, szívjóságával s a gyermekek iránt való nagy szeretetével tette magát növendékei előtt feledhetetlenné. Eleinte jobbra a német nyelvet tanította, de csakhamar annyira elsajátította a magyart, hogy más tárgyak tanításával is foglalkozhatott. Szívvel-lélekkel magyarrá lett, a mint teljesen magyar a vezetése alatt álló intézet is. 1870-ben újoncmesternővé választatott s 13 éven át töltötte be nagy rátermetiséggel ezt a kifelé nem szereplő és feltűnő, de a zárdá belső életében oly nagyfontosságú állást. Ugyanaz a szelidség és türelem s az emberekkel való jó bánásmód jellemezték ezen hivatalában is, mint az iskolateremben s a gondjaira bízott újoncokból lelkes, buzgó zárdanőket nevelt. 1883-ban választotta meg rendtársainak bizalma első ízben a ház főnöknőjévé s azóta mind e mai napig viseli e tisztséget; főnöknői működésének huszonöt éves jubileumát 1908. augusztus 3. ünnepelték. Oly gondosan végzi a nagy ház ügyeinek kormányzását, annyira magához láncolta a rendháznak tagjait, hogy azóta — három évenként — megismétlődő választásoknál mindig csak az ő neve kerül ki az urnából, mint akit vezetőjéül, főnökéül óhajt a zárdá. (P. L. 1895 : 2058. és 2753., 2962. és 3034.).

BRUNNER M. GABRIELLA
լոճկոճ.

Igy halad a nőzárda s annak iskolái az életképesség egész készletével, az önfeláldozás és munkásság teljével és az isteni áldás látható megnyilatkozásával tova az idők folyamán. S valamint a pusztulás napjaiban Noé a pihenést nem találó galambot a biztos menedékre helyezte : úgy óvja meg a gonosz napok káros befolyásától a nőzárda a gyenge leánynemzedéket. S ahogy valamikor Columbus hajóján, midőn a sejtelmes világ felé eveztek, naponként felhangzott a Salve Regina és utirányt a hajósok az ég csillagaitól nyertek : úgy kapcsolja a nőzárda tanító és nevelő irányzata a földi bölcsesség vívmányait a vallásnak felemelő elveivel és helyezi el a horgonyt az örökkévalóságnak, az égi igazságoknak sarkpontjában.

Isten áldása legyen az intézet felett!

FÜGGELÉK.

I.

A NŐZÁRDA ALAPÍTÓ LEVELE.

Nagykéri Scitovszky ker. János, Isten és az apostoli székek kegyelméből esztergomi érsek, a pécsi püspökségnek apostoli adminisztratora (kormányzója), a sz. székek született követe, Magyarország hercegprimása, és titkos kancellára, a szt. István-rend tulajdonosa . . . stb.

Jelen sorainkkal emlékezetül adjuk mindazoknak, a kiket illet, hogy midőn püspöki hivatalunknál fogva — melyet nem a saját érdemeink, hanem Isten különös kegyelméből viselünk, — szakadatlanul arra törekedtünk, hogy az isteni kegyelemnek növelésére minél alkalmasabb eszközökről gondoskodjunk, és egyben buzgókodjunk, hogy a mi főpásztori gondjainkra bizott hívők kor- és nemkülömbiség nélkül megismerjék az Atyát és a kit küldött Jézus Krisztust; és ennek megismerésében növekedve az Úrnak útjain biztos léptekkel haladhassanak. de főképp, hogy a gyenge ifjúság, mint az Úr nyájának legártatlanabb része, az Isten félelmében idejekorán oktattassék, s így korban és bölcsességben növekedjék Isten és ember előtt egyaránt, ezen főpásztori törekvéseinkben megerősített minket azon benső meggyőződés, hogy a jövő nemzedék egyedül és legfőképpen az ifjúság, még pedig leányifjúság vallásos és katolikus irányú nevelésétől függ épúgy, mint a jó termés az elvetett jó magtól: ezért miután sokszor imádkoztunk a Keresztrefeszített lábainál az isteni segítségért, fölötte szükségesnek találtuk, hogy a pécsi egyházmegyében leánynevelőintézet állíttassék, melyben a közönséges iskolai oktatáson kívül főleg az előkelőbb családok leányai vallásos irányú kiképeztetést, jó erkölcsi nevelést és szélesebb körű oktatást nyerjenek.

Ezen tervünkhöz annival is inkább ragaszkodtunk, mert sajnosan azt tapasztaltuk, hogy nemcsak a nagykiterjedésű pécsi egyházmegyében, hanem több megyére kiterjedő messze környéken sincs egyetlenegy olyan intézet, mely ezen szent cél szolgálataiban állana; sőt a szülők maguk több ízben kifejezést adtak azon jámbor óhajuknak, bár azon helyzetben volnának, hogy leányaik jó intézeti nevelést nyernének.

Ezen hiányokon segítettő, buzgó ima után lelkünkben elhatároztuk, hogy Pécs városában, mint tartózkodásunk székhelyén, leányiskolákat és azzal kapcsolatos előkelőbb nevelő-intézetet alapítunk és nyitunk, az oktatást és nevelést a Miasszonyunkról nevezett pozsonyi kanonokrendi zárdanőkre bízuk, kiknek ezen jámbor szándékunkat már 5—6 évvel előbb országgyűlések alkalmával nemcsak többször komolyan kinyilvánítottuk, hanem egyben gondoskodtunk, hogy Pécs számára több novicia saját költségünkön neveltessék és magasabb hivatásában kiképeztessék.

Midőn 1846. évben a Miasszonyunkról nevezett pozsonyi nőzárda főnöknőjénél kérdést tettünk aziránt, vajjon a pozsonyi zárda — mint leendő anyaház — elég alkalmas egyént bocsáthat-e a leendő pécsi zárdának rendelkezésére. kik a nevelést itt nemcsak megkezdik, hanem folytatják is? és a megnyugtató válaszunkra szolgáló kívánt feleletet megkaptuk; miután Ő Felségének hódolat-teljes tisztelettel nyilvánítván jámbor szándékunkat, ez az 1848. jún. 22-én kelt levele szerint nemcsak legmagasabb tetszésével találkozott, hanem Mária Anna császárné és királyné 1848. febr. 22-én kelt levelében arról értesíte, hogy az intézet védnökségét is magára vállalja: minden törekvésünk oda irányult, hogy ily módon alapítandó zárda helyül városunkban alkalmas és elegendő telket vásároljunk és tényleg a törvényesség útján a buzapiacon örök és elidegeníthetlen tulajdon gyanánt négy házat a hozzátartozó kertekkel együtt megvettünk, melyeknek északi része a székesegyházra és püspöki székházunkra tekint; még pedig

1. a Schmaltz-féle házat $65\frac{8}{10}$ □ ölnyi terjedelemben 1600 frt.-ért;
2. a Herbst-féle házat $514\frac{5}{10}$ □ ölnyi terjedelemben 4000 frt.-ért;
3. a Kocs-féle házat $398\frac{5}{4}$ □ ölnyi terjedelemben 4600 frt.-ért;

4. a Linczenberger-féle házat $211\frac{6}{10}$ □ ölnyi terjedelemben 2200 frt.-ért;

5. a Stracz-féle kertet $164\frac{6}{10}$ □ ölnyi terjedelemben 600 frt.-ért.

A mely 5 háznak és hozzátartozó belsőségnek vétele belekerült összesen 13.000 forintba.

Miután a zárda építésre szánt terület ily módon megvétetett, 1847. évi május hó 11-én reggel 6 órakor a belvárosi plébánia templomban a társulati oltárnál szent mise tartatott azon célból, hogy a zárda építése Isten segítségével megkezdessék és szerencsésen folytattassék; a szent mise végeztével ünnepélyes körmenetet vezettünk a jövőendő zárda helyére, hol annak alapját a szertartáskönyv előírása szerint megáldván, saját kezeinkkel megkezdttük az ásatási munkát azon helyen, mely a Miasszonyunkról nevezett kongregáció zárdájának, előkelő származású leányok bennlakásának és külső növendékek iskolatermének van szánva. Alighogy a kisded épületet tető alá hozták, a három reá következő évben, az 1848. március 15-én nyílt forradalomba kitört és Kossuth Lajos vezetése alatt álló viszontagságos idők miatt, annak tovább építését szívünk legnagyobb szomorúságára félben kellett hagyni. Végre Isten jóvoltából a harc megszűnván, és az óhajtott béke helyreállván, míg egyrészt urbéri jövedelmeink és papi tizedeink elvesztése folytán, — másrészt ő csász. és kir. fölségének legkegyelmesebb — 1849. júl. 22-én kelt — elhatározása folytán csekélységünk esztergomi érsekké és Magyarország hercegprimásává kinevezetvén, az esztergomi főegyházmegye kormányzásának átvétele végett Pécsről távoznunk kellett: így csak 1851. évben juthattunk annyira, hogy az összes erők alkalmazásával az épületet folytathattuk és bevégezhattuk annyira — bár az épület egy része a templommal még hiányzott, melyet Isten segítségével komoly szándékunk később pótlólag felépíteni — a zárdanők a mi és a pécsi hivek régi óhajtára bevezethetők voltak s így működésüket megkezdhatték.

Midőn azért Pozsonyban 1851. évi március 20-án szent mise után a szent Lélek segítségül hívásával a pozsonyi rendház összes nővéreinek jelenlétében titkos szavazás tartatott a fölött, hogy:

1) vajjon a pozsonyi rendházban visszamaradó nővérek megfelelhetnek-e összes kötelmeiknek akkor, ha 4—5 nővér az ujonnan alapított pécsi zárdába távozik leány-oktatás és nevelés céljából? (A mely kérdésre a mi jelenlétünkben mind a 19 nővér igenlőleg válaszolt.) 2) vajjon a nővérek közül kiket tartanak arra alkalmasoknak, hogy a pécsi zárdában hozzájuk fűzött várakozásnak megfeleljenek olyképen, hogy a pozsonyi ház mint anyaház iránt tisztelettel és testvéri szeretettel visellessenek és a Pozsonyban maradók kötelességeinek mindenben megfeleljenek? (A leadott szavazatok szerint 3 egyhangulag, 2 pedig szótöbbséggel választott meg.)

Midőn a főnöknő, három tanácsos és a megválasztottak legidősbje Hajkó Alojzia jelenlétében azon kérdésünkre, vajjon az egyhangulag és szótöbbséggel választottak oly viszonyban lesznek-e egymással, hogy egymásiránt kölcsönös szeretetben élve a bennök táplált reménynek meg is felelnek, igenlő választ nyertünk, a nőzárda összes lakóinak egybehívása után kihirdettük, hogy az új pécsi nőzárdába a következők választattak ki és pedig:

Hajkó Alojzia (magyar, német, francia), *Aleithner Izabella* (német, francia), *Lamprecht Leopoldina* (német, francia), *Schwayer Katalin* (német, francia), *Szép Angelica* (magyar, német, francia), úgyszintén *Zohmann Petra* és *Novák Augusztá* novicia, kik még ez év augusztus havában fogadalmat tesznek, végül *Nagy Johanna* és két fogadalmas laika nővér.

Mikor feltett szándékunk volt a zárdanőket az új zárdájukba az egyház előírása szerint személyesen bevezetni, 1851. évben Esztergomból a püNKöSDi ünnepekre Pécsre jöVén főTisztelendő káptalanunkkal tartott tanácskozás után elhatároztuk, hogy az ünnepélyes bevezetés július 6-án azaz püNKöSD után 4-ik vasárnap lesz, miért is Pozsonyban megállapodás történt az iránt, hogy a zárdanők június 30-án gőzhajón utaznak Pestig és az Angolkis-asszonyok zárdájában megszállnak, július 1-én ugyancsak hajón Mohácsra érkeznek és rezidenciánkban ott éjjelre meghálván másnap július 2-án kocsikon Pécsre székházunkba jutnak.

Mindent elrendezvén és előkészítvén, ami a nevezetteknek a zárdába való ünnepélyes bevezetéséhez szükséges, az Urnak 1851-ik

esztendejében július 6-án mint pünkösdi utáni IV. vasárnapon a következő ünnepélyes szertartások szerint vezettük be őket:

Július 2-án déltájban a városba érkező zárdanőket a város polgárai illendően fogadják, az iskolás leányok mint jövődi tanítványaik kettős sorban felállnak a székesegyház plébánia épülettől a püspöki rezidenciáig s a lépcsőkön egész azon szobáig, melyekben a zárdanők megszállnak, rózsát hintve utjukra, és uriasszonyok a káptalannal és érsekkel a püspöki házi kápolnába kísérik s onnan a Te Deum végeztével szobáikba térnek, míg a többiek hazamennek.

BEVEZETÉSI ÜNNEPÉLY.

Pünkösdi után 4-ik vasárnapon azaz július 6-án reggel 7 órakor jel adatik a nagy haranggal, $\frac{1}{2}$ 8-kor második, 8-kor beharangozás, amikor az összes pécsi plébániák zászlók elővitele mellett megjelennek és sorfalat képeznek a rezidenciától egész a székesegyházig, míg a nőzárdai jövődi növendékei a rezidencia előcsarnokában foglalnak helyet. Beharangozás után az összes Pécsen levő szerzetesek u. m. ciszterciták, ferencrendiek, irgalmasok, — a növendékpapok, városi papság, káptalan és a szent mise alatt ténykedő assistencia felöltözve megjelennek a rezidenciában s az érseket és a zárdaszűzeket a püspöki székesegyházba átkísérik. A zárdanők az érseket követik városi uriasszonyoktól kísérve, őket követik a leányok. Harangzúgás között a székesegyházba érkezvén megszólal az orgona és a növendékek a kanonoki székek között felállnak, a kísérő uriasszonyok és zárdanők elfoglalják a nekik készített helyeket a szentélyben.

Az érsek felöltvén a vecsernyepalástot és püspöksüveget, az oltárhoz lép és intonálja a „Veni-Sancte“-t s a Versiculus és oratio után rövid német szent beszéd tartatik. A szent beszéd után az érsek kiteszi a legméltóságosabb oltári Szentséget, melyet tömjenezvén a „Tantum-ergo“ éneklése után áldás adatik, és az oltári Szentség visszatétetik a tabernakulumba. Ezután az érsek énekli „Afferentur Regi virgines in laetitia et exultatione“ című antifonát, miközben két énekes fiú a 113. zsolt. „In exitu Israel“ énekli úgy,

hogy minden vers után a papság ismétli, „Afferentur Regi stb.“, miközben megindul a menet; elől az iskolai ifjuság, azután a férfiak, szerzetesrendek, növendékpapok, városi papság, káptalan, papi segédlet, az érsek, őt közvetlenül követik az új zárdaszűzek a növendék leányoktól s uri nőktől kísérve. Elvégezvén az „In exitu Israel“ kezdetű zsoltárt, a Mindenszentek litániáját éneklik magyar nyelven onnan kezdve: „Szentséges szűz Mária k. é.“

A menet úgy halad, hogy a székesegyházi plébánia-épület átjáró ivezetén keresztül kanyarodik a gyümölcs piac felé, az egybegyűlt hívőssereg a zárda udvarában foglal helyet, míg a szerzetesek, papok, növendékpapok és előkelőségek a zárda folyosóján sorakoznak, a kápolnába csak a káptalan, a városi hatóságok fejei jöhetnek, míg a zárdanőket kísérő hölgyek a zárdanők kórusába mennek a növendékekkel együtt. (A zenészek a porta felé eső szobában foglalnak helyet.)

A kápolnába való menetelkor éneklik: „Agnus Dei“ mire a litánia véget ér. Az érsek magára ölti az egyházi ruhákat és sz. misét énekel a „Sz. Lélekről“, sz. Péter és Pál apostolokról, valamint a vásárnapról commemoratiót vesz. A pap áldozásakor elhallgat az orgona és a zárdanők hangosan elmondják a „Confiteort“ s utána megáldoznak. A sz. mise végeztével az érsek sz. beszédet mond az oltártól, mely után négy szolamban énekeltetik „Tu Domine“ kezd. Antiphona, melyet követ a Vers. és 4 oratio. Ezután az érsek leül és átadja a főnöknőnek a ház kulcsait a pecséttel együtt.

Ezek után ünnepélyes menet indul a kápolnából az utcán át a zárda portájához ugyan olyan sorrendben, a mint lejöttek, és a „Tu Domine“ kezdetű Antiphonát éneklik. A portához érvén, az első ajtó küszöbénél megáll az érsek és közhirrre teszi a trienti sz. zsinatnak a „Clausuráról“ szóló határozatát, mire a zárdanőket, kik az érsek kezét megcsókolják, bevezeti és a portát bezárják.

Ez után ismét visszatérnek a zárda kápolnájába, miközben a kar éneklí a R. „Audi Domine“ éneket, az oltárhoz érve az érsek a zárdanőket a kórusba vezeti s azt bezárja; végezvén a Resp. éneklik a Vers. és oratiót „Domine Jesu“ s a zárdanők a kórusból fenhangan elmondják a „Sancta Maria succurre miseris“ kezdetű Antipho-

nát, mire a Diaconusok intonálják „ora pro nobis“ s mondatik az oratio „Defende quaesumus“. Erre a zárdanők elmondják a „Elegi abjectus esse“ kezdetű Antiphonát, míg a papság a 83. zsoltárt „Quam dilecta tabernacula tua“ éneklí, melynek végén az érsek áldást oszt, melyet a zárdanők térden állva fogadnak. Erre intonálja a „Te Deumot“, melyet a szokásos versek és oratio követnek, mire áldás adatik. Végül az érsek visszatér a sekrestyébe, a papság pedig a székesegyházba vonul, s a nép a zárdából távozik.

Délután 3 órától a litániáig, mely a kápolnában fog megtartatni, megengedettik a szülőknek, hogy a zárdanőket meglátogassák.

Jul. 7-én, mint a Miasszonyunkról nev. kanonokrendi zárdanők alapítójának, Fourier sz. Péter ünnepén regg. 8 órakor ünnepélyes sz. mise, rövid sz. beszéddel s délután 4 órakor litánia.

Oh Uram! engedd, hogy amit a te vezérleted alatt tettünk, az a Te sz. neved dicsőségére és a te sz. anyaszentegyházad felmagasztaltatására szolgáljon. Ami urunk Jézus Krisztus által. Amen.

★

Minthogy bizunk a pécsi hivek és mindazok nagylelkűségében, kik közelebbről érzik majdan ezen üdvös intézmény jótékony hatását, örömmel felteszszük, hogy ezen Istennek szentelt szüzek, kik Isten dicsőségeért és lelkek üdvéért a világot és annak még sok megengedett ártatlan örömeit is a Megfeszítettnek lábaihoz téve egész életükön át azon fáradoznak, hogy a földi élet gondjaitól menten magukat nemes hivatásuknak szenteljék és a polgárok leányait a tudományokban, erényben és jámborságban, úgy szellemileg, mint a gyakorlat terén a női ügyesség és kézimunka minden hasznos ágában kiművelve jó katolikus családanyákká képezék; azért nehogy éhezzenek vagy az élet főtartásához szükséges dolgokban hiányt szenvedjenek, azon intézkedéssel, miszerint az ezen célra szánt pénzösszeg kamata részben saját fentartásukra, részben pedig az épületek jókarban való tartására elégséges legyen, a pécsi egyházmegyei alapítványi pénztárra, mint biztos helyre irányult figyelmünk, melynél 1851. évi július 1-től számítva összesen

40,000 forintot — három ezüst huszast egy forintba számítva — az említett zárdanők számára öt és fél százalék mellett kamatozás végett elhelyeztünk; ezenfelül 100 azaz száz darab aranyat természetben, aranyban való kamatozás mellett. Ezen 40,000 forint tőkében a jószívű adakozók (kiknek nevei az egyházmegyei [püspöki] irattárban 1008/1851. sz. alatt megtalálhatók) adománya is bele van számítva.

Mindezekért nem a mienk Uram! nem a mienk, hanem a te sz. Nevedé legyen a dicséret.

Midőn ily módon anyagi téren, mint hiszszük az Urban, gondoskodva van, véleményünk szerint még csak az van hátra, hogy a holdogságos szent Szűznek különös segítségét és minden szentek oltalmát kérve, a Miasszonyunkról nevezett nőzárdá iránt való legfőbb és sérthetetlen, örök időkre megmásíthatatlan és elidegeníthetetlen akaratunkat kifejezzük. Azért a teljes Szentháromságnak, az Atyának és Fiúnak és sz. Lélek Istennek nevében azon tekintélyünknel fogva, mellyel az Ur minket felruházott, kijelentjük és állítjuk, elrendeljük és kinyilvánítjuk: *Ezen intézet legközelebbi és egyedüli czélja: kizárólag Isten dicsősége, az anyaszentegyház felmagasztalása, a keresztény tökéletesség, a női nemhez tartozó ifjúságnak jámbor katolikus irányu neveltetése a Miasszonyunkról nevezett nőzárdá tagjainak vezetése alatt most és mindörökre.*

Ezen intézményt az egyházmegyei alapítványi pénztárban tőke gyanánt elhelyezett 40,000 frttal együtt, a törvénynek a tulajdon jog szentségét védelmező oltalma alatt, jelen soraink erejénél fogva az élők és holtak Isten színe előtt adandó legszigorubb felelősség terhe alatt a pécsi püspöki székből utódainkra és a pécsi káptalanra bizzuk és pedig a következőkben:

1. Utódaink és a Káptalan ügyeljenek és oda hassanak, miszerint a Miasszonyunkról nevezett nőzárdá vezetése alatt álló leányok Isten félelmében és tiszteletében, a szentek tiszteletére és segítségül hívására, az anyaszentegyház parancsai iránt tanusítandó engedelmességre s azok megtartására, a földi fejedelem iránti hűségre és egyéb hatalmasságok iránt tiszteletre, az erény követésére serkentessenek és jámborságra oktattassanak.

2. Ügyeljenek arra, hogy a zárda épülete jó karban tartassék és az alapítványi tőke évi kamata nyilvántartassék, a bevételek- és kiadásokról s mindarról, mit akár készpénzben, akár terményekben bármi módon szereznek, a zárdagondnok (ki a püspök tekintélyével kinevezett kanonok legyen) és a zárdafőnöknő útján maguknak évenként haladéktalanul számadást adassanak s azt lelkiismeretesen átnézzék és az egyházmegyei hatóság útján felülvizsgáltsák.

3. Mindenre, ami szent, kérve kérjük az egyházmegye püspökét, mint az intézmény fővédnökét és a pécsi káptalant, hogy gondosan őrködjenek, nehogy bárki halandó emberfia, akármilyen cimen vagy ürügy alatt a mi alapítványunkba befolyjni, az épülettel vagy tőkével rendelkezni, vagy az intézeti nevelésnek más szellemet és irányt adni merészeljen, mint ahogy mi azt fenti szavainkban világosan meghatároztuk; sőt, ha valaki a mi kérésünk és tiltakozásunk ellenében arra vetemednék, hogy ezen jámbor szándékunkat felforgatni, megmásítani, vagy kisebbíteni merésznél: az olyant mint a jámbor hagyomány támadó rablóját ezen mérnylő szándékától minden módon és eszköz árán visszatartani legszigorúbb kötelességüknek ismerjék. Miértis legalázatosabb hódolatunkkal kérjük Őfelségét, mint Magyarország összes alapítványainak és jámbor intézményeinek fővédnökét, hogy ezen intézmény épségben tartása ügyében legmagasabb trónjához folyamodó püspököt és pécsi káptalant császári és királyi tekintélyével oltalmazni, ezen intézményt védelmébe fogadni, vagy (amitől legkevésbbé félünk) ha a pécsi püspöki székben következő utódaink, vagy a pécsi káptalan fenti szavainkban kifejezett szándékunktól vagy eltérni, vagy az intézmény, ennek katolikus szelleme és anyagi jóléte fölötti őrködésnek lelkiismeretes teljesítését lazán végezné, vagy — mitől Isten óvjon — teljesen elhanyagolná: (Ő Felsége) legfőbb hatalmával őket hivataluk végzésére figyelmeztetni és gondviselésükre bízott alapítványnak szándékunk szerint való hűséges kezelésére kegyelmesen utasítani méltóztassék.

Miután jól tudjuk, hogy e földön semmisem tart örökké, azért nem lehetetlen, hogy ezen jámbor intézmény, akár a Miasszonyunkról

nevezett zárdanők kongregációjának eltörlése, akár egy emberileg előre nem látható esély folytán lényeges változáson megyen keresztül. Ezen esetben a pécsi püspöki széken következő utódainknak és a ft. pécsi káptalannak lelkiismeretére kötjük, kijelentvén: hogy kizárólag ezen utódaink és a ft. pécsi káptalan minden idegen befolyástól menten ezen intézményt örökalapítványával együtt más, a mi szándékunknak megfelelő hasonló célra fordítsák, bölcs belátásuk és lelkiismeretük legjobb sugallata szerint a zárdával, annak összes tőkéivel, az intézethez jogilag tartozó összes ingóságokkal, területtel és javaival rendelkezzenek.

Ha pedig valaha oly szomorú idők következnének, amit még hamvainkban is keserűen megsíratnánk. — hogy ezen országban az anyaszentegyház Isten engedelmével megszűnnék, úgy, hogy a mi intézetünk célját többé nem szolgálhatja, vagy tovább meg nem tűrnék azt, azon esetre kijelentjük, hogy a mi rokonaink, első sorban testvérünk, nemes Scitovszky Pál származottai, vagy azok hiányában Mária, Borbála és Zsuzsanna nővéreink leszármazottai az intézetnek minden tulajdonát megszerezzék, birják és mint saját vagyonukat élvezhessék.

Végül kijelentjük: ezen intézet és alapítványára fordított gondjaink, törekvéseink és költségeink fejében más jogot nem tartunk fenn magunknak, mint azt, hogy addig, míg Isten életünknek kedvez, két leánynövendéket nevezhessünk a zárdában való ingyenes ellátásra; halálunk után ezen két leánynak ingyenes helyre való kinevezési joga a pécsi püspöki széken következő utódainkra és a ft. pécsi káptalanra száll mégis úgy, hogy mindig a fent nevezett rokonok leányai közül nevezzenek, és csak akkor, ha ilyenek nem találkoznak, az ingyenes helyeket pécsegyházmegyei leánynak juttassák azon megjegyzéssel, miszerint a nemes családok leányai másokkal szemben előnyben részesüljenek.

És miután ezen alapítványról ilymódon gondoskodtunk és intézkedtünk, kezünk írásával s pecsétünkkel megerősített jelen alapító levelet kiadtuk.

A halhatatlan és láthatatlan Istennek legyen tisztelet, dicséret és dicsőség most és mindörökké. Amen.

Kelt pécsi Székházunkban, egyezer nyolcszáz ötvenegyedik évben, július 6-án azaz pünkösöd után IV. vasárnapon. Püspökségünk 24., esztergomi érsekségünk 2., pécsi püspökségünk 13-ik évében. Pécsi káptalanunkban Nagy János nagyprépost, Kelemen József olvasó és szent Jánosról nevezett pécsi prépostkanonok; éneklő kanonok helye üresedésben van; Farkas József őrkanonok, egyszersmind püspöki helynökünk és általános ügyhallgató; Vörös Mihály székesegyházi főesperes; Daróczy Zsigmond tolnai főesperes; Král József, Peitler Antal, Jónás József és Gottliebovich Pál. — SCITOVSZKY JÁNOS, esztergomi érsek és hercegprimás, a pécsi püspöki egyházmegyének apostoli kormányzója. Kegyes parancsra: Troll Ferenc, titkár.

*

Ő Herczege, alapító és legkegyesebb Főpásztorunk, nagykéri Scitovszky ker. János esztergomi érsek, a pécsi püspökség apostoli kormányzója és Magyarország hercegprimása felszólítására mi alulírottak ezen alapító levelet aláírtuk azon emlékezettel és ígérettel, hogy a ránk hármló kötelességeket mindenkor lelkiismeretesen teljesíteni iparkodunk. Kelt Pécsen, 1851. július 6-án. Nagy János, székeskáptalani nagyprépost, Kelemen József sz. Mór-ról nev. apát, olvasó kanonok, Farkas József őrkanonok, püspöki helynök, Vörös Mihály székesegyházi főesperes, Daróczy Zsigmond, tolnai főesperes, Král József kanonok, szeminárium kormányzó, (egy aláírás hiányzik). Jónás József kanonokplebános, lyceumi prodirector, Gottliebovich Pál kanonok.¹⁾

¹⁾ Eddig az alapítólevél szószerintí latin szövegének itt-ott szabadabb alakban való fordítása. Az alapítólevél szövege szép betűkkel pergamenre van írva és aranynyomással díszített zöld bőrkötésű táblába van illesztve, fehér zöld selyem zsinorral átfűzve, melynek vége a nagy pecséten át van összefoglalva. A fordítást Mayer György, volt székesegyházi karkáplán és tanítónőképző intézeti hitoktató, jelenleg mecsekszabolcsi plébános készítette, ki a nőzárda történetének megírását is elkezdte. Az alapítólevél eredeti latin szövege megjelent a Danielik-féle Emlékkönyvben is

II.

Pécs szabad kir. város 1851. évi június 24-én tartott Tanácsülés jegyzőkönyvének kivonata.

2230. sz.

Luzsevits Polgármester Úr által előterjesztetvén, miszerint múlt napokban ő Hercegsége a fő Áldor Úr ő kegyelmességénél több városi polgárok és bizalmi férfiak jelenlétében tartott tanácskozmányban következő pontok e városi Tanács és számosabb bizalmi férfiak és városi polgár Urak hozzá jártával tartandó nagyobb közülésben megvitatásnak és irántuk hozandó véghatározat végett ugyan fent tisztelt Ő Hercegsége által előadattak, annak hozatalára e hatóságot és közönséget felkérvén u. m.:

1-ször. A város által eddigelé a leány tanítók fizetményére fordított évenkénti összev. f. é. október hó 1-től, mint a következő tanodai év kezdetétől fogva a nő tanulmányok, s munkálatokbani oktatást eszközölő Apáczáknak fizettessék, azon feltétel alatt azonban, hogy :

a/ Utóbbiak fizessék ezután az elaggott városi leánytanítók-nak járó nyugdíjokat, — s továbbá

b/ Hogy maguk az Apáczák a harmadik osztályú tanodát, melyre kívántató teremnek addig még az a Zárdában elkészülend, azon kívül lennie kelletik, tanítóval ellássák.

2-szor. A régi Apácza-ház nevelési célra fordíttassék.¹⁾

3-szor. A város biztosítsa a Zárdába vezetett vizcsatornának fentartását.

4-ször. Mentessék fel a városi adótól a Zárda épület, s végre

¹⁾ Jelenlegi főreáliskola.

5-ször. A városi határban jelöltessek ki két hold rét fenyesnek az apácák haszonélvezetére.

Ezen előadott pontok megvitatása, és irántok hozandó vég-határozat végett máí napon tartatott Tanácsgyűlésben meghívott számosabb polgár Urak, és bizalmi férfiak közül megjelent: Dittler József, Dobszay József, Hebenstreit János, Herman Ferencz, Komáromy József, Tailsbauer Antal, Thaller József, Tropsa Ferencz Zoftsak József uraknak jelenlétében és hozzájárásával következő vég-határozat hozattatott, u. m.

Az 1-ső pontra nézve: A város részéről azon ajánlat tétetik; miszerint a nyugalomba helyezendő városi leánytanítók nyugdíj-jukat a városi pénztárból nyerendik; azon felül pedig az eddigi tanítványok által fizettetni szokott, úgynevezett „cseléd járandóság“ (Famulationsgeld) fejében f. é. október 1-től fogva negyedévenként előre egy egész évre 200 pft. fog szinte a város által a Zárdabeli apácáknak addig fizettetni: míg a nyugdíjjal ellátott leánytanítók elhalnak, akkoron fogván érintett járandósági évenkénti öszlet fizetése megszűnni; egyéb iránt addig, még a harmadik osztályú tanoda részére szolgálendő tanterem felépülend a zárdában, szintén tartozni fognak az Apácák ezen osztályt rendes tanítóval saját költségükön ellátni.

A 2-ik pontot illetőleg a város részéről ezzel ünnepélyesen kinyilatkoztatik: miszerint az nevezett apácza utczában fekvő régi apácza épület, mint eddigi s ezutáni tulajdonát, egyedül a nevelés eszközölhetésére, s főleg abban tartandó tanodák alkalmazására fogja fordítani.

A 3-ik pontot illetőleg: a Város részéről azon ünnepélyes biztosíték nyújtatik; miszerint a zárdába vezetett „a város által saját költségén felépített vízesatorna mindenkor a legjobb karban fen fog tartatni“, — hálás megemlékezésül ő Herczagsége azon kegyes tettének, mellynél fogva az úgynevezett „Buza piacon“ álló, eddigé fentisztelt ő Herczagségét sajátilag illetett víztartót tulajdonilag a Városnak közhasználatára oda ajándékozni méltóztatott.

A 4-ik pontra nézvest: a tisztelt Apácák ezzel biztosítat-

nak, miszerint csak egyedül a nevelési magasztos célra szánt zárdai épületük mindaddig, míg ezen rendeltetésének megfelelő, mostantól fogva mindenkoron a városi közadó alól felmentve lesz.

Az 5-ik pontra nézvest: mindaddig, míg a kérdésben lévő zárdabani apácák itt helyi rendeltetésüknek t. i. a nevelés és tanítás céljának megfelelő, s ezen tanintézet főleg a város lakó-
sai leánygyermekai részére közintézet fog maradni, — a város által azoknak magán használatára két hold rétet, — a tulajdon jog fentartása mellett fenyeresnek felajánlatik, mellytől járó, mint városi, mint állami közadó alól szinte felmentve leendnek a tisztelt apácák.

Végül szinte a Város nevében azon határozattá vált ajánlat tétetik: miszerint a tisztelt apácák által eszközendő nemesb és magasb irányú nevelés és oktatás terjesztésének fontos érdeke iránti tekintetből az általuk tanítókkal ellátandó tanodák részére évenként 20 öl ágfa és 4 öl hasábfá fog a városi erdőből kiszolgáltatni és épületekbe behordatni.

Melly 6 pont alatt foglalt önkéntes ajánlatok fejében viszont csak következő három pont biztosítása kértetik Ő Herczagségétől:

1-ször. Hogy a Pécs városi lakósok leány gyermekei a zárdabani közoktatás és nevelésre, valamint az abban meghatározandó fizetés mellett lakással és tágasb körű tanítással ellátandó tanítványok felvételére nézvest is mindenkor különös előnnyel bírjanak.

2-szor. Hogy a tartandó próba tételekre a városi hatóság több egyénein kívül a polgárság számosabb tagjai, különösen a gyermekeikre nézvest közelebb érdeklettek, mindenkoron meghivatassanak, vagyis azoknak tartása iránt jó eleve értesítsenek, — s végre

3-szor. Hogy a zárdabani köztanításban e város lakóinak minden oktatást venni kívánó leánygyermekai, szám szerinti megszorítás nélkül egyenlően részesítsenek.

Ekként a város részéről és nemes érdekéből ösztönöztetve minden el fog követtetni, hogy ezen Ő Herczagsége által örök fényű nevének halhatatlanítására és örökítésére eddigi jeles és az emberiségre üdvöt árasztó fényes tetteinek méltó koronájául cél-

szerűen felállított nőtanintézet virágzásban, erőben és a jónak, nemesnek, s hasznosnak terjesztésében mindinkább növekedjék, hogy a legkésőbb utókor is a leghálás emlékezővel ő Herczegsége magas nevét említse és drága hagyományként ivadékai részére keblében megőrizze.

Ezen határozatot tartalmazó jegyzőkönyvi kivonat Ő Herczegségének kegyes tudomás vétel végett terjedelmében megküldetni rendeltetik.

K i a d t a :

Luzsevits László m. p.
polgármester.

Doraszill Pál m. p.
városi aljegyző.

Pécs szab. kir. város 1851. évi június hó 24-én tartott Tanácsülés jegyzőkönyvi kivonatának némi felvilágosítása.

Az első pontra nézve: a város részéről az az ajánlat tétetik, hogy a városi leány-tanítók, jelenleg Haksch Mátyás és Sziegvárt Katalin, 330 pengő frtból álló évi fizetése átruháztatik ezennel az t. apácák intézetére akkép azonban, hogy még Haksch Mátyás és Sziegvárt Katalin élnek, nyugdíj fejében ők huzzák azt minden csorbitás nélkül a városi pénztárból; a tisztelt apácák pedig mind addig f. é. octób. 1-től fogva negyedévenként 50 pft. részletekben előre egy egy egész évre 200, azaz kétszáz pftot nyerenek beírási járandóság fejében.

Ezen 200 pft. fizetés pedig megszűnik teljesen akkor, ha a nevezett nyugalmazott tanítók elhalnak és a tisztelt apácák a főnnebbi 330 pft. egész fizetmény tellyes élvezetének örvidenek; az egyik vagy másik tanító halálának esetére, midőn t. i. ennek évi fizetménye tetteleg a tisztelt apácákra száll, a 200 pftnyi pótlék-díjnak csak fele járand nekik mindaddig, míg a még életben lévő nyugalmazott másik tanító bekövetkező halálával az egész rendes fizetés birtokába nem lépnek.

Haksch Mátyás és Sziegvárt Katalin tanítók kötelessek legyenek, míg az új tantermek a kolostorban elkészülnek, f. é. octó-

bertől egy évig a kezdő leánykákat eddigi helyetteseik által az eddigi iskolák egyik teremében, vagy pedig egy más, a város által nekik kimutatandott teremben oktatni, járván nekik addig a terem fűtésére 6 öl ágfa az apácáknak megajánlott fajárandóságból.

Az apácza kolostor használatára ajánlott két hold rét fenyesnek való föld még ez évben fog kijeleltetni.

Kelt Pécssett, julius 17-én tartatott Tanácsülésben.

Likl János m. p.
főjegyző.

Luzsevíts László m. p.
polgármester.

III.

PROGRAMM,

a boldog Asszonyunkról (de la Congregation de Notre Dame) nevezett pécsi apácák tanító- és nevelő-intézetéről.

Ezen intézet feladata nemcsak az ész és kéz, hanem egyszersmind és főképpen a szív vallásos kiképezése, következőleg a sz. vallásnak alapos tanulása és gyakorlása is, (e végre az iskolai igazgató vezetése alatt egy különös áldozár, mint vallástanító fog közremunkálni) és a növendékekkel oly bánásmód, hogy tanításuk egyszersmind keresztény nevelésök is legyen.

A tantárgyakra nézve a conviktusi növendékek nemcsak a nyilvános iskolának minden rendes tanulmányaiban fognak célszerű oktatást nyerni, hanem taníttatnak a magyar, német és francia nyelv szabályszerű beszélése és helyes, szép írására is, továbbá földírás, történelem, természet és számtan, rajzolás, festés és zene, ezenkívül különféle hasznos és szép női kézimunkákra, a nagyobbak pedig ház- és konyhagazdászatra is.

Minden a növeldebe (conviktusba) felvétetni kívánó növendék ellátandó a szülők tetszése szerint elégséges fehér- és egyéb ruházattal, úgy szinte ágyneművel, 6 asztalkendővel, 1 abrosz és evőszerezrel.

Minden conviktusi növendék fizet egy évre (12 hónapra) élelmezés fejében, mely reggel leves vagy tej, délben három étel (vasár- és ünnepnapon 4 étel) és konfekt, ozsonna és este két ételből áll, úgy szinte fa, világítás, nyoszolya, ruhatartó, tinta, toll, és papírért 150 frt p. p.

A házi orvosnak évenként 5 frt p. p.

Mosásért havonként 5 " "

Zenéért havonkint	5 frt p. p.
Rajzolásért havonkint	5 „ „
Táncért havonkint	5 „ „

A kitett összegek előre, félévenként fizetendőek ; azonfelül egy kisebb összeg p. o. 15—20 frt p. p. tétetik le különféle szükséges kiadásokra, minők : iskolai könyvek, gyógyszerek, cipők, szabómunka, selyem, pamut stb., miről azonban lélekismeretes számadás szolgáltat ki mindenkor a szülőknek.

*

A növeldén (conviktus) kívül lesz még a kolostorban felső képezde is, hová nagyobb leányok vétetnek fel, kik a küliskolákat már mind kitanulván, a városban laknak és délelőtt s után meghatározott órákban a kolostorba járnak. E képezdében a conviktusi tanulmányok mind adatnak elő, és egy-egy növendék díj fejében havonként 2 frt p. p. fizet.

*

Vannak végre a kolostorban nyilvános küliskolák, egyelőre míg az épület egészen elkészül, mégis csak a 2. és 3. osztály.

Isten áldja meg az intézetet.

IV.

A PÉCSI KÁPTALAN NYILATKOZATA, amellyel a nőzárda gondozását átveszi.

Anno Domini 1851. die 18. a Julii celebratum est Consistorium sub Praesidio Celsissimi ac Reverendissimi Domini Joannis Bapt. Scitovszky de Nagy Kér, Principis Primatis et Ordinarii Quinque-Ecclesiensis etc. etc. assistantibus Reverendissimis Joanne Nagy, Michaelae Vörös, Sigismundo Daróczy, Josepho Král, Josepho Jónás, Paulo Gottliebovies, Andrea Schirgl Canonicis, item Michaelae Haas Praep. Parocho Quinque-Ecclesiensi. In quo Celsissimus Princeps litteras fundationales Instituti congregationis Canonissarum Nostrae Dominae Quinque-Ecclesiensium publicari faciendo V. Capitulum plena cum fiducia, et paterno plane adfectu orabat: ut Instituti huius pro Gloria Dei, Exaltatione S. Matris Ecclesiae, et recta iuventutis sexus sequioris educatione magnis prorsus sumtibus ad hanc perfectionem, in qua modo est perducti, continuo sedulam curam gerendo hoc ultimum, quod valedicturus paulo post fiducialius orat, fraternae erga se charitatis documentum contestari non graventur. Cuius in tenerrimae provocationis sequelam Reverendissimus Praepositus Major nomine totius V. Capituli respondebat, quod: V. Capitulum Institutum hoc ceu perenne magni nominis Principis Primatis Scitovszkyani monumentum iugiter fovere, catholicum spiritum in eodem conservare, fundationem in sua integritate conservare, doti fundationali invigilare, et cuncta explere commisurum sit, quae vigore Fundationalium quoque pro stricta una ac conscientiosa obligatione eidem incumbunt.

In fidem Protocollaris Extractus: Franciscus Troll secretarius.

V.

A ZÁRDAISKOLÁK IGAZGATÓI, TANÍTÓI KARA; GYÓNTATÓK ÉS ZÁRDALELKÉSZÉK.

1. Igazgatók.

dr. Jónás József,	Hanny Gábor.
Klivényi Jakab,	Spies János,
dr. Dobszay Antal,	Döbrössy Alajos,
Szauter Antal,	dr. Kelemen László,
Anker Hugó,	Wajdits Gyula.
dr. Laubhaimer Ferenc,	Frantich Ágoston.
dr. Szeredy József,	

2. Tanítónők.

Amri Mária Xaveria 1864—1883.
Assenbauer M. Johanna Franciska 1882—1877.
Assenbauer Mária Lujza 1869—1878.
Brunner Mária Gábriella 1882—
Biztos Mária Margit 1901—
Christen Mária Bernárda 1881—1892.
Csizmadia Mária Erzsébet 1876—1891.
Cserba Mária Terézia 1869—1876.
Dolleschal Mária Jozefa 1853—
Eber Mária Filoména 1854—1887.
Frank Mária Paula 1885—
Gerard Jozefina 1881—1887.
Graf Mária Alexia 1882—
Gritzmán Mária Terézia 1900—
Gyenis Ilona 1902—
Halbknap Mária 1853—65.

- Horváth Mária Johanna 1860—1868.
Hambalek Mária 1880—1885.
Halmai Mária Erzsébet 1900—
Illés Mária Romána 1895—
Jausz Mária Rafaela 1854—1865.
Kladek Mária Alojzia 1888—
Korbuly Mária Viktória 1888—
Krautszak Mária 1903—
Kretschmann M. Annuntiata 1885—1905.
Lippay Mária Margit 1892—1897.
Lippay Mária Terézia 1878—
Lutz Mária Anselma 1892—1898.
Major Mária Stefania 1901—
Máhl Mária Auguszta 1893—
Máhl Mária Hildegard 1892—
Mayer Mária Ignacia 1888—
Miskrits Mária Stefánia 1876—1889.
Németh Mária Filomena 1894—
Nick Angela 1902—
Pallián Mária Klementina 1886—1895.
Peytringnet Mária Gábriella 1903—
Raab Mária Salesia 1885—
Riesz Mária Bernarda 1894—
Stefkó Mária Alfonsina 1852—1899.
Szabó Mária Xaveria 1889—
Szemányi Mária Mihácla 1854—1872.
Tabelly Mária Scholasztika 1883—
Tóth Mária Ambrosia 1892—1901.
Vörös Mária Maura 1857—1878.
Vörös Mária Emerika 1897—
Vörös Mária Valeria 1895—
Weber Mária Aquinata 1888—
Weisz Mária Georgina 1854—1884.
Weisz Mária Antónia 1857—
Wojnitzky Mária Angela 1877—
-

3. Gyóntatók sorrendje.

Rendes gyóntatók.

dr. Haas Mihály,	Saághy L. Ferenc,
P. Strebitzky Alfons.	Rézbányay János,
Klivényi Jakab,	Döbrössy Alajos,
P. Szömörits Simon,	Rézbányay János,
P. Brezovszky Miklós,	Wajdits Gyula.

Rendkívüli gyóntatók.

Gottlibovits Pál,	Hanny Gábor,
Berecz József,	Spies János,
P. Liszka Willibald,	dr. Kelemen László,
dr. Zsinkó István,	dr. Hanuy Ferenc
Glatt Ignác.	

4. Házi lelkészek sorrendje.

Troll Ferenc	dr. Szilvássy Mihály,
P. Strebiczky Alfons,	dr. Wurster József,
Sláby Ferenc,	Köhler Ferenc,
dr. Baán József,	dr. Rézbányay József,
P. Brezovszky Miklós,	Jakab Béla,
dr. Sipos István.	

VI.

A NŐZÁRDA JELENLEGI INTERNÁTUSA.

a) KISEBB INTERNÁTUS.

A nőzárdá összes iskoláival szerves kapcsolatban áll a bennlakással járó nevelő-intézet (internátus), melyben az elemi-, polgári- és felsőbb leány-iskolai növendékek külön vezetés-, illetve nevelésben részesülnek.

Az internátusba oly róm. kath. vallású növendékek vétetnek fel, kik 6., illetve 10-ik évüket betöltötték és a számukra berendezett nyilvánossági joggal bíró négy osztályú elemi-, polgári- és felsőbb leányiskolába járnak, vagy pedig polgári iskolai tanulmányaik befejezése után kézimunkában, nyelvekben, zenében, vagy más művészetekben óhajtanak tovább művelődni, mint a továbbképző tanfolyam növendékei.

A nevelő-intézet feladatának tekinti a reá bízott növendékekben szent vallásunk iránt tiszteletet és szeretetet gerjeszteni, szívökben az erényt ápolva, jó erkölcsi magaviseletre, társadalmi életüknek megfelelő finom modorra, valamint serény munkásságra és pontos engedelmességre szoktatni.

Az internátus részére kiszabott helyiségek általában világosak, tágasak és jól beosztva. Az épület maga a város egyik legszebb helyén fekszik, melyhez csatlakozó nagy árnyas kertek elég tért nyújtanak a növendékeknek a testi fejlődéshez szükséges mozgásra.

A testi ápolásra, az egészségre, tisztaságra, a növendékek magatartására az intézet előjárósága folytonosan nagy gondot fordít.

Ha a növendékek valamelyike megbetegszik, gondos ápolásban részesül; a szülők tudósíttatnak, kik gyermeküket meglátogathatják.

A növendéket csak a szülők vagy ezektől megbízott egyének látogathatják meg; és hogy a tanítás ne zavartassék, ezen látogatások vasárnap délután $\frac{1}{2}5$ — $\frac{1}{2}6$ -ig történhetnek.

Kimenetek mindenszentekkor, farsang utolsó vasárnapján és pünkösdkor engedtetnek meg. Csakis a szülők vagy azok meghí-zottjainak adatnak ki a növendékek és pedig délelőtt $\frac{1}{2}$ 10 órakor Télen legkésőbb 6, nyáron 7 órakor vissza kell térniök. Azon nö-vendékek, kik a pontos időre nem térnek vissza az intézetbe, bün-tetésül többé ki nem engedtetnek.

A karácsonyi és husvéti ünnepeket a növendékek otthon tölt-hetik, de a kitűzött időre az intézetben meg kell jelenniök, ellen-kező esetben felvételt többé nem nyernek.

A tartás-díj egy-egy tanévre teljes ellátás-, a tantárgyakban és a francia nyelvben való oktatásért 560 korona. Ezen összeg év-negyedes részletekben előre fizetendő, még pedig szeptember 1-én, november 15-én, február 1-én és április 15-én, kivételesen azonban a havonkint előzetesen teljesítendő fizetés is engedélyeztetik levonás nélkül, ha esetleg a hónap vége előtt eltávoznának az intézethől.

Külön fizetendők a taneszközök, zeneoktatás (óránként 1 kor.), kézimunka anyaga, levélpapír, levélbélyegek, hangjegyek, táncitanítás és gyógyszerár.

Az iskolaév szeptember 1-én kezdődik s az intézet előljáró-sága igen kéri a tisztelt szülőket, sziveskedjenek ezt tekintetbe venni, mivel a mulasztások, főleg pedig az első alapvető leckék igen nehezen pótolhatók.

Első belépéskor minden növendék hozza magával keresztelő levelét, oltási bizonyítványát és az előző osztály elvégzését igazoló bizonyítványát.

A bennlakásra való felvételre július 1-től augusztus 20-ig lehet jelentkezni írásban vagy szóval a zárda-főnöknőnél, ki azon mélyen tisztelt szülőknek, kik leányaikat az internátusban neveltetni óhajt-ják, készségesen szolgál erre vonatkozólag bővebb felvilágosítással.

b) TANÍTÓNÓKÉPZŐ-INTÉZETI INTERNÁTUS.

A leánygyermek nevelése legnagyobb fontossággal bír nap-jainkban, nemcsak azért, mert valaha ők lesznek hivatva a család-ban a keresztény élet szerepét vinni, hanem azért is, mert termé-szetszerűleg kevesebb időt fordítanak a tudományok szakszerű

elsajátítására. Miért is a tanítónők kiképezésére kiváló gond fordítandó.

Képzett és jellemes tanítónők azonban csak azon tanítónő-képző intézetekből kerülhetnek ki, melyek nevükhöz méltóan a kath. hit szellemétől áthatva, a szelidebb női erkölcsöt ápolják s a jó példa áldásos behatása alatt az elmét és a szívet egyaránt képezik.

Ebből a szempontból igen előnyös a bennlakás (internátus) és megfizethetetlen jótétemény kivált napjainkban, midőn megbízható helyek hiányában a künnlakó növendékek ellenőrzése nagyon meg van nehezítve.

A zárdai internátus épülete nagyon kellemes fekvésű. Az egészségre igen előnyös és kedvező, minthogy azt nagy terjedelmű kert környezi; benn gyepes térségek, fenyő ültetvények terülnek el, melyek a növendékeknek is sétahelyül, játszásra és pihenőül szolgálnak; ezenkívül a szükséges felügyelet mellett gyakoriak a kirándulások a közel levő hegyekbe, hogy a városnak különben is kitűnő hegyi levegőjét annál szabadabban élvezhessék.

Az intézeti épület sok tágas, világos és könnyen szellőztethető teremmel van ellátva, melynek ablakai a kertbe nyílnak. Külön termek állanak a növendékek nappali tartózkodására, étkezésére, ugyancsak az alvásra, melyekben az egészségről, kényelemtől gondoskodva van.

A hálótermekben minden növendéknek bizonyos magasságig függönyökkel elkülönített szobácskája van, melyben az ágy, szék és mosdószekrény kényelmesen elfér s így minden háborgatástól ment.

*

1. Az internátusba való felvételért bezárólag július hó 30-ig lehet folyamodni. A folyamodványok az intézet főnöknőjéhez címezve küldendők. Akik az előző iskolai évben tagjai voltak az internátusnak, azoknak elegendő — folyamodás mellőzésével — ha szüleik nyilatkozatban közlik a fentjelzett időig, hogy leányuk számára a helyet fenntartani kívánják, s ezzel a kapcsolatos fizetési kötelezettségeknek magukat továbbra is alávetik.

2. A folyamodványokhoz melléklendők: 1. keresztlevel, 2. himlőoltási-, 3. egészségi-, 4. iskolai bizonyítvány.

3. Miután az intézetben alapítványi helyek nincsenek, azért ingyenes v. engedményes bennlakásra felvenni senkit sem lehet.

4. A bennlakásért, illetőleg a teljes ellátásért és neveltetésért az egész iskolai évre a tandíjat is betudva, évi 500 korona fizetendő negyedévi előleges részletekben. Kivételképen havonkénti fizetés is engedélyeztetik s az pontosan minden hónap elsején avagy első napjaiban az intézeti előjáróságnál teendő le. Ha postán eszközöltetik a pénzküldés, úgy a számla összegéhez mindig 4 fillér csatolandó postadíj fejében.

Külön fizetendő a beíratási díj 11 K., könyvtár használatáért 2 K., torna 2 K., orvosi tiszteletdíj 5 K. és a tánc tanításáért a jelentkezők számának arányában 20—30 K.

Külön zongora órák heti 2 órával egész évre 100 K., heti 3 órával 140 K.

Az év folyama alatt szükséges könyvekre, tan-, rajz- és írószerekre, hangjegyekre, kézimunkára, mindennemű apró toiletté szükségletekre 150 K. fizetendő az intézet felügyelőjénél, mert az intézet semminemű előleget nem ad. Tornaruhára és cipőre 18 korona, ezt az intézet szerzi be az egyöntetűség céljából, nemkülönben a téli és nyári kalapokat is a t. szülők számlájára szerezzük be.

5. A növendékek a két havi nagy szünidőre haza bocsájtattak, mely idő alatt vallási kötelemeiknek szigorú betartása követeltetik, melyet visszatérésük alkalmával írásban igazolni tartoznak.

6. Karácsonyi és husvétii szünidőt a bennlakó növendékek szülőik vagy rokonaik körében tölthetik, de erre, a szünidő előtt legalább egy héttel a szülők vagy rokonok az intézet főnöknőjétől engedélyt tartoznak kikérni.

Tovább otthon maradni csak komoly ok miatt s igazgatói engedéllyel szabad.

7. A bennlakó tanítónőjelölteket a szülők vagy közeli rokonok minden hó első és harmadik szombatján délután 2 órától 4 óráig meglátogathatják az e célra kijelölt társalgási teremben.

Távol lakó szülők a látogatást szombati napon avagy vasárnap is tehetik, azonban csak az előljáróság előzetes tudtával és beleegyezésével. A városba kivinni csakis szülőknek szabad a növendékeket.

8. Levelet írni rendkívüli esetek kivételével minden második vasárnapon szabad a szülőknek vagy közel álló rokonoknak. Főlöleges levelezés nincs megengedve. A levelek elküldését vagy az érkezett levelek és csomagok kézbesítését a felügyelő zárdanő (praefecta) közvetítésével mindig a főnöknő teljesíti.

9. A zongora gyakorlása rendes tanítási időn kívül van besztva.

10. A növendékek a künnlakókkal együtt kapják a rendes oktatást, ezenkívül teljesen el vannak választva tőlük és a felügyelő apácák gondozása alatt állanak.

11. Zsebpénzül a növendék havonkint 1—2 koronát kaphat szülőitől. A bevételek és kiadásokról pontos jegyzéket vezet s azt minden hó utolsó napján aláíratja az illető felügyelő zárdanővel.

12. Ékszereket, zsebórát, gyűrűt, karperecet, aranyláncot stb. az intézetbe hozni, vagy itt viselni tilos.

13. Az intézetnek a zárdafőnöknő által megbízott orvosa van, ki a bennlakó növendékeket gyógykezelzi és az internátus egészség-ügyeire felügyel. Más orvos gyógykezelését csak az intézeti főnöknő tudtával kérhetik a t. szülők.

14. A növendék minden tárgyat, melyet magával hoz, tartozik az előljárónak megmutatni, mert csak az ekképen bemutatott s feljegyzett tárgyak iránt veszi magára a felelősséget.

15. Élelmiszert a szülők ne küldjenek a növendékeknek, mert az intézet őket mindennel rendesen ellátja. Alkalmilag (születés- vagy névnapra, vagy ünnepekre) szabad süteményt vagy gyümölcsöt küldeni, de húsféléket semmi esetre.

16. A növendékek egészséges, tápláló étkekkel élnek, s az egyházilag parancsolt böjtöket kivéve, mindennap húseledelt kapnak.

Reggelire kávé zsemlyével, tízóráira friss kenyér, ebédre 3 tál étel u. m.: leves, marhahus főzelékkel vagy mártással, pecsenye

vagy tészta ; 4 órakor uzsonna, vacsorára 2 tál étel frissen készítve tálaltatik fel.

17. Az intézetbe lépő növendék a következőket hozza magával : 1 drb matrac (derékalj) 175 cm. hosszú, 90 cm. széles (a pontos mértékre szükséges vigyázni), 2 vánkos 4 fehér huzattal, 1 levarrott takaró, pamut- vagy szőrlakaró és egy felső párna 2 fehér huzattal, 3 drb lepedő, 3 paplan-huzat, 6 nappali ing, 3 hálókabát, 3 nyári- és ugyanannyi fehér téli nadrág, 8 pár fekete harisnya, 2 fehér és tarka nyári- s 3 tarka szövet alsószoknya, 18 zsebkendő, 4 asztalkendő, 1 asztalterítő 3 m. hosszú, 1 m. széles, 4 törülköző, 3 mosdótál-törlő.

Felsőruhák : 1 öltözet ünnepi sötétkék-, fekete- és fehér ruha, saját szövetéből díszítve, 2 fehér mosó ingblouse.

Iskolai használatra : télen 2 egyszerű fekete öltözet ingbloussal, hátrakapcsoló nyakkal, 1 pár ujjvédő fekete szövetből.

Nyári időszakra : iskolai ruhának, 2 öltözet mosó pepita szintén ingbloussal és 1 pár ujjvédő azon szövetből, melyből az öltözet készült ; 2 vagy 3 színes mosókötény, 2 fehér díszkötény.

1 fürdőruha. Fésűk, kefék, szappantartó, 2 pohár, mosdótál ; 3 pár cipő, papucs, sárcipő, evőeszköz, csésze, aljával együtt. Varróeszköz megfelelő dobozban, fehér és fekete cérna, kapcsok, vászongombok, gombostű, vászonszalag, nagyobb vászondarabok betegség esetén bekötésre vagy borogatásra. 1 pár fehér keztyű (mosó), 1 pár fekete bőrkeztű. 1 téli- és 1 tavaszi fekete vagy sötétkék színű kabát.

A felső ruházatra nézve, ugymint a fehérneműre nézve kérjük a tisztelt szülőket, hogy azt egyszerű, de erős, nem avult anyagból készíttessék és minden ruhához megfelelő foltnak való darabokat adjanak. Selyem, bársony és plüs ruhát egyáltalán nem szabad hordani.

A növendéknek minden magával hozott tárgya az intézetből kapott számmal jegyzendő be.

Az intézeti napirend :

Hétköznapiokon reggel 5 órakor felkelés, öltözködés közben az

„Úr Angyala“ imádkozandó.

$\frac{1}{2}$ 6 órától 6-ig tanulás, utána hálószoba rendezése és reggeli.

$\frac{1}{2}$ 7 órakor szent mise, mely után készülődés a tanórákra.

8-tól 12-ig tanórák tartatnak.

12 órakor ebéd és hálaadás.

$\frac{1}{2}$ 1-től 1-ig szünet, melyet a növendékek az intézet tágas kertjében tölthetnek.

1-től 2-ig tanulás.

2-től 4-ig tanórák tartatnak.

4-től $\frac{1}{2}$ 5-ig ozsonna.

$\frac{3}{4}$ 5-től $\frac{1}{2}$ 6-ig tanulás.

$\frac{1}{2}$ 6-kor vacsora.

Utána $\frac{1}{2}$ 7-ig szünet a kertben vagy a társalgó teremben.

$\frac{1}{2}$ 7-től $\frac{3}{4}$ 8-ig tanulás a kertben vagy a társalgó teremben az időjárás szerint.

$\frac{3}{4}$ 8-kor esti ima.

VII.

A „MIASSZONYUNK“-RÓL NEVEZETT NŐZÁRDA REND- TAGJAINAK HALÁLOZÁSI JEGYZÉKE.

Hajkó Mária Alojzia, canonissa, született 1799. évi július 3-án, Komáromban; a szerzetesi fogadalmat letette 1823. évi augusztus hó 28-án, Pozsonyban. Meghalt 1865. évi április 6-án Pécssett, mint kiérd. főnöknő.

Neuholdt Mária Antónia, laika testvér, született 1831. évi március 5-én; a szerzetesi fogadalmat letette 1856. évi május 11-én, Pécssett. Meghalt 1865. évi június 18-án, Pécssett.

Hörl Mária Franciska, laika testvér, született 1830. évi március 24-én; a szerzetesi fogadalmat letette 1858. évi január 17-én. Meghalt 1861. évi augusztus 21-én, Pécssett.

Horváth Mária Rafaela Johanna jelölt, született 1847. évi június 26-án Pécssett; a szerzetesi fogadalmat halála ágyán 1868. évi május 9-én tette le és 12-én meghalt Pécssett.

Vörös Mária Maura canonissa, született 1837. évi június 30-án, Baján; a szerzetesi fogadalmat letette 1861. évi augusztus 28-án. Meghalt 1869. évi augusztus 10-én, Pécssett.

Andorfer Mária Floriána laika testvér, született 1835. évi március 19-én; a szerzetesi fogadalmat letette 1859. augusztus 28-án. Meghalt 1871. évi január 4-én, Pécssett.

Lochman Mária Ottilia laika testvér, született 1831. évi november 20-án; a szerzetesi fogadalmat letette 1858. évi január 17-én. Meghalt 1872. évi március 3-án, Pécssett.

Cserba Mária Terézia canonissa, született 1850. évi január 2-án, Baján; a szerzetesi fogadalmat letette 1874. évi április 26-án. Meghalt 1876. évi december 10-én, Pécssett.

Asenbauer Johanna Franciska canonissa, született 1829. évi december 2-án; a szerzetesi fogadalmat letette 1854. évi július 4-én. Meghalt 1877. évi május 19-én, Pécssett.

Hély Mária jelölt, született 1857. évi december 8-án, Szegzárdon. Meghalt 1878. évi január 1-én, Pécssett.

Plank Mária Bonaventura laika testvér, született 1841. évi október 12-én; szerzetesi fogadalmát letette 1874. évi november 1-én. Meghalt 1878. évi márczius 3-án, Pécssett.

Asenbauer Mária Lujza canonissa, született 1848. évi január 20-án; a szerzetesi fogadalmát letette 1872. évi április 21-én. Meghalt 1878. december 9-án, Pécssett.

Lamprecht Mária Leopoldina canonissa, született 1807. évi február 11-én; szerzetesi fogadalmát letette 1831. évi február 27-én Pozsonyban. Meghalt 1880. évi augusztus 1-én, főnöknői hivatalának 12. évében Pécssett.

Rath Mária Peregrina laika testvér, született 1841. évi július 2-án; a szerzetesi fogadalmat letette 1871. évi július 7-én. Meghalt 1881. március 12-én, Pécssett.

Minorits Mária Margit laika testvér, született 1832. január 11-én, Balaton-Berényben; szerzetesi fogadalmát letette 1856. évi május 11-én. Meghalt 1883. évi február 22-én, Pécssett.

Aschenbrenner Mária Dominika laika testvér, született 1846. évi október 20-án; szerzetesi fogadalmát letette 1871. évi július 7-én. Meghalt 1883. évi március 16-án, Pécssett.

Amri Mária Xaveria canonissa, született 1848. évi december 25-én, Kis-Hidasdon, Baranyamegyében; a szerzetesi fogadalmat letette 1873. évi január 6-án. Meghalt 1883. évi augusztus 1-én, Pécssett.

Weisz Mária Georgina canonissa, született 1834. évi június 30-án, Baján; a szerzetesi fogadalmat letette 1858. évi november 1-én. Meghalt 1884. évi november 19-én, Pécssett.

Fels Mária Stanislau canonissa, született 1825. évi október 10-én; szerzetesi fogadalmát letette 1853. évi augusztus 15-én Pécssett. Meghalt 1885. évi január 5-én, Bécsben.

Reifenmüller Mária laika testvér, született 1846. évi december 16-án; a szerzetesi fogadalmat letette 1875. évi szeptember 8-án. Meghalt 1885. évi június 8-án, Pécsen.

Gerard Josephine jelölt, született 1839. évi március 19-én. Meghalt 1887. évi december 9-én, Pécsen.

Klawki Mária Charlotte canonissa, született 1850. évi március 9-én; szerzetesi fogadalmát letette 1877. évi október 7-én. Meghalt 1888. évi augusztus 29-én, Pécsen.

Reichhart Anna Barbara laika testvér, született 1815. évi október 20-án; a szerzetesi fogadalmat letette 1839. évi november 21-én Pozsonyban. Meghalt 1888. évi szeptember 29-én, Pécsen.

Miskrits Mária Stefánia canonissa, született 1855. évi január 24-én Pécsen; szerzetesi fogadalmát letette 1879. évi március 2-án. Meghalt 1889. évi január 6-án, Pécsen.

Kugyela Mária Monika laika testvér, született 1826. évi szeptember 22-én Pozsonyban; a szerzetesi fogadalmat letette 1856. évi május 11-én. Meghalt 1890. évi május 30-án, Pécsen.

Schwayer Mária Katalin canonissa, született 1808. évi augusztus 7-én; szerzetesi fogadalmát letette 1832. évi augusztus 28-án Pozsonyban. Meghalt 3 évi főnöksége után, mint jubilans, 1891. évi január 10-én, Pécsen.

Csizmadia Mária Erzsébet canonissa, született 1851. évi január 4-én Geszti-Polányban, Somogymegyében; szerzetesi fogadalmát letette 1879. évi december 8-án. Meghalt 1891. évi február 22-én, Pécsen.

Éber Mária Filoména canonissa, született 1834. évi október 4-én; a szerzetesi fogadalmat letette 1858. évi november 1-én. Meghalt 1891. évi augusztus 5-én, Pécsen.

Novák Mária Augusztina canonissa, született 1824. évi december 17-én Magyar-Óváron, Mosonmegyében; szerzetesi fogadalmát letette 1851. évi augusztus 28-án. Meghalt 1891. évi november 17-én, Pécsen.

Christen Mária Bernarda canonissa, született 1862. évi június

23-án ; a szerzetesi fogadalmat letette 1886. évi július 4-én. Meghalt 1892. évi május 31-én, Pécssett.¹⁾

Pallián Mária Klementina canonissa, született 1855. évi október 18-án Siklóson ; szerzetesi fogadalmát letette 1891. évi augusztus 20-án. Meghalt 1896. április 20-án, Pécssett.

Lippay Mária Margit canonissa, született 1869. évi április 13-án ; szerzetesi fogadalmát letette 1896. augusztus 28-án. Meghalt 1897. évi augusztus 5-én, Pécssett.

Stefkó Mária Alfonsina Viktoria canonissa, született 1828. augusztus 21-én ; a szerzetesi fogadalmat letette 1854. évi július 4-én. Meghalt 6 évi főnöksége után 1900. évi május 29-én, Pécssett.

Zohmann Mária Pierra canonissa, született 1822. évi augusztus 4-én ; szerzetesi fogadalmát letette 1851. évi augusztus 28-án. Meghalt 1901. évi március 11-én, Pécssett.

Tóth Mária Ambrozia jelölt, született 1877. évi július 2-án, Pécssett. Meghalt 1901. évi július 28-án, Pécssett.

Lutz Mária Anzelma jelölt, született 1877. évi augusztus 15-én Pécssett. Meghalt 1898. évi augusztus 24-én, Pécssett.

¹⁾ L. Köhler X. Ferenc theol. tanár cikkét a Pécsi Közlöny 1892. évi 47. számában.

TARTALOMJEGYZÉK.

Előszó.

BEVEZETŐ RÉSZ.

	Oldal
I. A Notre-Dame női rend általános ismertetése. — Fourier szt. Péter életrajza. — A Notre-Dame rend alapítása, alapszabályai, elterjedése. — A pozsonyi anyaház keletkezése	1
A PÉCSI NŐZÁRDA ALAPÍTÁSA. — ELSŐ MEGINDULÁS. ÉPÍTKEZÉSEK. (1847—1855).	
II. A pécsi nőzárda alapítása. — Scitovszky János pécsi püspök, hercegprimás életrajza; hitbuzgalmi, jótekonysági, tanügyi működése. A pécsi nőzárda és nevelő-intézeteinek alapítására vonatkozó terve. — Pécs tanügyi viszonyai 1840. körül. A pozsonyi házzal való megállapodás	14
III. A nőzárda építése. — A nőzárda telkének megvétele; az alapkövetétel és építkezés. — Az első zárdanők neveltetése a pozsonyi anyaházban. A bevonulás előkészítése	24
IV. Az ünnepélyes bevonulás. — A zárdanők elindulása Pozsonyból, megérkezésük Pestre és Mohácson át Pécsre. Az ünnepélyes bevonulás a székesegyházból a nőzárdába	32
V. A nőzárda szervezése. — A zárdanők első tisztségei, az istentisztelet és napirend megállapítása. Az első beöltöztetés. Zárdai tisztségek. Scitovszky érsek záró intézkedései és távozása Pécsről	38
VI. A nőzárda első iskolái. — Az iskolák szervezése. Tanfolyamok és tantárgyak. Igazgató, tanítói kar és hitoktatók. Tanképesítések. Az iskolák látogatottsága. Internátus	49
VII. A nőzárda temploma. — Az alapkövetétel; a templom építése. Oltárkép, freskók. A torony-kereszt feltűzése. A templom megáldása (benedictio) és felszentelése (consecratio).	56

	Oldal
VIII. A nőzárdá pénzügyei. — Készpénzadományok és alapítványok a nőzárdá javára. Szt. mise alapítványok. Természetben való adományok. Alapítványi helyek. A tőke elhelyezése, a pénzkezelés módja.	70
IX. Elismerések és méltatások. — A város társadalmának és hivatalos köreinek elismerése. A nőzárdá királyi és miniszteri jóváhagyása. Az elismerés hangja az irodalom és az egyházmegyei papság körében	83
A KIALAKULÁS, MEGSZILÁRDULÁS CSENDES MŰKÖDÉSÉNEK KORA (1855—1890).	
X. A nőzárdá belélete 1855—1890. I. — A nőzárdá beléletének általános jelzése. Létszám, tisztségek. A templom szépitése és ünnepélyei. Vagyoni viszonyok, vagyonkezelés, jótékonyság. A Barcza-féle ház megvétele	92
XI. A nőzárdá belélete 1855—1890. II. — Válság a nőzárdá fölött. Anővendékek számának csökkenése és annak okai. Virág kanonok, Girk püspök és Scitovszky érsek gondoskodása. Új intézkedések a baj elhárítására. A nőzárdá és iskoláinak magyarosodása . .	101
XII. A nőzárdá iskolái. 1855—1890. I. — Az elemi iskolák fejlődése. Tanügyi viszonyok. Igazgatók, tanítói kar. Látogatottság. Tanképesítések	109
XIII. A nőzárdá iskolái 1855—1890. II. — A nőzárdá iskoláinak hivatalos ellenőrzése. A pécsvárosi iskolaszék kísérlete a zárdaiskolák jellegének megváltoztatására. Internátus. Iskolai költségvetés. Az iskolai eredmény mérlegelése	119

A ZÁRDAISKOLÁK FELLENDÜLÉSÉNEK KORA. (1890-től).

XIV. A külső polgári iskola. — Az iskola alapítása. Az iskolapalota építése. Polgári iskolai tanítónői képesítések. Oktatás és nevelés a polgári iskolában. A polgári iskolai kongregáció	128
XV. A tanítónőképző-intézet. — A tanítónőképző-intézet alapítása. Oktatás és tanulmányi menet. Tanképesített növendékek névsora. Tanítónőképző-intézeti internátus	138
XVI. Valláserkölcsei nevelés a tanítónőképzőben. — A tanítónőjelöltek vallási nevelése. A tanítónőképző-intézeti Mária-kongregáció alapítása, szervezete, ügymenete, felszerelése és ünnepélyei . . .	154

	Oldal
XVII. A felsőbb leány- és belső polgári iskola. — A felsőbb leányiskola alapítása, tervezete, jelentősége, tantestülete és tanmenete. — A belső polgári iskola alapítása és története. Felsőbb leányiskolai és belső polgári iskolai növendékek bennlakása. — Vallási nevelés és Mária-kongregáció ezen iskolákban. — A nőzárda összes iskoláinak tanhatósága, tantestülete és statisztikai adatai	161
XVIII. Épületbeosztás és berendezés. — A felsőbb leányiskola épülete. A nőzárda mai beosztása. A polgári iskola épületének beosztása. Házi- és iskolai könyvtárak. Természettudományi szertár	181
XIX. Ünnepek. — Vallásos, jótékonyági, hazafias ünnepek. — Az intézet nevezetesebb látogatói	188
XX. A nőzárda jelenlegi állapota. — A belső élet általános jellemzése. Zárdai tisztségek. A nőzárda- és iskoláinak jövedelmei. A nőzárda jelenlegi tagjai. Méltatások és zárószó	199
Függelék. (A nőzárda alapító levele, okmányok és kimutatások.)	

KÉPEK JEGYZÉKE.

KÉPMELLÉKLETEK.

1. Fourier sz. Péter arcképe	2
2. Fourier sz. Péter életének és működésének színhelye. (Bálint Ferenc papnevelő intézeti főerdész rajza után)	6
3. Nagykéri Scitovszky János, pécsi püspök, esztergomi érsek arcképe. (Barabás Miklós rajza 1845)	14
4. A pozsonyi anyaház	22
5. A pécs-belvárosi plébánia templom. (Baranya millenáris monografiájából)	24
6. A zárdanők ünnepélyes bevonulása. (Gedenkbuch der k. freien Stadt Fünfkirchen; von dr. Michael Haas. Pécs, liceum 1852. című munkából. Egykorú könyomat után)	34
7. Daróczy Zsigmond apátkanonok (A paksi Daróczy család birtokában lévő fénykép után)	58
8. A zárda templom belseje	60
9. A zárdanők imaterme	62
10. Fourier sz. Péter oltára	94
11. Részlet a zárda kertjéből	106
12. Részlet a zárda kertjéből (Fourier sz. Péter szobrával)	122
13. Dr. Dulánszky Nándor pécsi püspök	130
14. A zárda templom és polg. iskola épülete (az alsó sétaterről nézve)	132
15. Hitoktatói testület 1900 körül	134

	Oldal
16. A külső polgári iskola kongregációja	136
17. Egy évfolyam új tanítónő	140
18. A tanítónőképző intézet internátusának kertje	142
19. Bennlakó tanítónőjelöltek	150
20. A zárdaépület és iskolák. (Délről nézve)	156
21. A kongregáció-kápolna oltára	158
22. Dulánszky Mária	161
23. Gróf Zichy Gyula dr. pécsi püspök	164
24. Bennlakó polgári iskolai növendékek tanterme	172
25. Bennlakó polgári iskolai növendékek kongregációja	174
26. Bennlakó elemi, polgári és felső leányisk. növendékek hálóterme	176
27. Bennlakó polgári isk. növendékek	178
28. A nőzárdá temploma és polgári iskolája. (A székesegyház felől nézve)	181
29. Bennlakó polgári és felsőbb leányiskolai növendékek ebédlője	182
30. Részlet a természetrajzi múzeumból	184
31. Részlet a természettani múzeumból	186
32. Első áldozók	192
33. Növendékek játszó csoportja	196
34. Hanny Gábor, prelátus, apátkanonok, zárdagondnok	204
35. Brunner M. Gabriella főnöknő	208

SZÖVEG KÖZÉ NYOMOTT KÉPEK:

<i>Le Clerc Alice</i> (Leben Alexiae Le Clerc, München c. mű fametszete után)	4
<i>A nőzárdá telke.</i> (A pécsvárosi mérnöki hivatalban lévő hivatalos rajzról)	29
<i>Scitovszky János</i> , pécsi püspök. (A pécsi püspöki palotában lévő olajfestmény után, Baranya vármegye millenáris monografiájából)	52
<i>A zárdatemplom eredeti terve.</i> (Boross rajza. Gedenkbuch von dr. Michael Haas. Pécs, liceum 1852. c. munka címlapjáról)	69
<i>Král József</i> , apátkanonok, zárdagondnok. (Eredetije homályos kőnyomat, Rang Nándor magyarhertelendi ny. plébános birtokában. Dr. Leitner Nándor fényképfelvétele után)	81
<i>Nagy József</i> , Pécs sz. kir. város polgármestere. (Baranya millenáris monografiájából)	85
<i>Dr. Haas Mihály</i> , pécs-belvárosi prépost-plébános. (Barabás rajza. Eredetije a pécs-belvárosi plébánián; fotografálta dr. Leitner N.)	90
<i>Scitovszky János</i> hercegprímás névaláírása	91
<i>Virág Mihály</i> , c. apát, örkanonok. (A nőzárdá birtokában lévő fénykép után)	105

	Oldal
<i>Szauter Antal</i> , igazgató. (Baranya millenáris monografiájából)	115
<i>Dr. Szeredy József</i> , apát-kanonok. (Baranya millen. monografiájából)	129
<i>A tanítónőképző-intézet internátusának alaprajza</i>	149
<i>A tanítónőképző internátusa</i> , kelet felől	152
<i>Réz-bányay János</i> , tb. kanonok, árvaházi igazgató	200

A képek és rajzok száma 50. — A klisék ifj. Weinwurm budapesti czégnél készültek.

158656

